

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KAZAN TATAR TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ “ALTI YILLIK İBTİDÂÎ MEKTEB
PROGRAMMASI” ADLI ESER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HANDE KAPUCU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HALİLİBRAHİM ERTÜRK

BİLECİK, 2026

10809394

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KAZAN TATAR TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ “ALTI YILLIK İBTİDÂÎ MEKTEB
PROGRAMMASI” ADLI ESER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HANDE KAPUCU

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. HALİLİBRAHİM ERTÜRK

BİLECİK, 2026

10809394

BEYAN

Kazan Tatar Türkçesiyle Yazılmış “Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması” Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme başlıklı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehberine uygun olarak tez/dönem projemi hazırladığımı, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez/dönem projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Hande Kapucu

../../20..

İmza:

ÖN SÖZ

Eğitim tarihi, bir toplumun kültürel, sosyal ve düşünsel gelişimini anlamada en önemli kaynaklardan biridir. Özellikle Cedid hareketiyle birlikte Tatar Türkleri arasında eğitim alanında yaşanan yenileşme süreci, yalnızca dönemin eğitim anlayışını değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü de yansıtmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu dönüşümün önemli belgelerinden biri olan “*Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması*” incelenmiş; eserin günümüz araştırmacıları tarafından daha kolay kullanılabilmesi amacıyla transliterasyonu yapılmış, Türkiye Türkçesine aktarılmış, terimler dizini hazırlanmış ve tıpkıbasımı çalışmaya eklenmiştir. Böylece Tatar eğitim tarihi alanındaki çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi, tecrübe ve değerli görüşleriyle bana yol gösteren, danışman hocam Doç. Dr. Halilibrahim Ertürk'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mullagali Yauşev hakkında kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Kazan Başkonsolosluğu çalışanlarına ve Kazan Kütüphanesi görevlisi İrık Hediye'ye teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini ve dostluğunu her zaman yanımda hissettiğim değerli arkadaşlarım Gizem Kürüş ve Eşref Deniz'e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu çalışmanın hazırlanma sürecinde de bana güç veren, sabırla ve sevgisiyle en büyük motivasyon kaynağım olan canım oğlum Baturalp'e ise sevgi ve minnet borçluyum.

ÖZET

Tatar toplumunda eğitim, modernleşme ve dinî düşüncenin yeniden şekillenmeye başladığı 19. yüzyılda Rus baskısının azalması neticesinde, bilim, sanat, edebiyat ve sosyal yaşam gibi alanlarda kısmi bir rahatlama görülür. Tatarlar, 19. yüzyılın sonlarında Çarlık Rusya egemenliğindeki Müslüman Türk toplumlar arasında ortaya çıkan aydınlanma, eğitim ve modernleşme hareketi olarak tanımlanabilecek Ceditçilik akımının gelişimine dek, Arap yazısına dayalı eski yazıyı kullanmışlardır. Bu alfabe ile bilimsel, dinî ve edebî alanda pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan “Altı Yıllık İbtidâî Mekteb Programması” başlıklı eser de Latin alfabesine geçişten önceki dönemde, ilköğretim düzeyinde eğitim programını belirlemek amacıyla Arap harfleri ile kaleme alınmış bir kaynak kitaptır. Bu tez çalışmasının amacı; “Altı Yıllık İbtidâî Mekteb Programması” adlı eseri incelemek ve bu eserden hareketle dönemin Kazan bölgesinde uygulanan eğitim-öğretim programını değerlendirmektir. Çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş” başlığını taşıyan birinci bölümde, “Altı Yıllık İbtidâî Mekteb Programması” adlı eserin içeriği, yazarı ve metodolojisi hakkında geniş bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, “Metin” başlığı altında transliterasyon yöntemi kullanılarak eserin Latin-Türk alfabesine aktarımı yapılmış, “Çeviri” başlığını taşıyan üçüncü bölüm kapsamında eserin Türkiye Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde, eserin genel dizini ve eserde kullanılan terimlerin dizinine yer verilmiş ve bu terimlerin bugünkü karşılıkları aktarılmıştır. Beşinci ve son bölümde ise okuma sırasında karşılaştırma imkânı sunmak amacıyla eserin tıpkıbasımına yer verilmiştir. Bu sayede adı geçen eserden hareketle, ilgili dönemde Tatarların ilköğretim okullarında kullandığı eğitim sistemi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tatar Türkçesi, Gramer, Mullagali Yauşev, Eğitim Programı.

ABSTRACT

In Tatar society, the nineteenth century witnessed a period in which education, modernization, and religious thought began to undergo significant transformation. As a result of the relative decline in Russian oppression, a partial relaxation was observed in such fields as science, art, literature, and social life. Until the emergence and development of the Jadidist movement—an intellectual, educational, and modernization movement that arose among the Muslim Turkic communities under Tsarist Russian rule in the late nineteenth century—the Tatars employed the traditional script based on the Arabic alphabet. Numerous scholarly, religious, and literary works were produced using this writing system.

The work entitled *Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması* (Six-Year Primary School Curriculum), which constitutes the subject of the present study, is a sourcebook written in Arabic script prior to the adoption of the Latin alphabet, with the aim of determining the curriculum for primary-level education. The purpose of this thesis is to examine *Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması* and, on the basis of this work, to evaluate the educational curriculum implemented in the Kazan region during the period in question.

The study consists of five main chapters. The first chapter, entitled “Introduction,” provides comprehensive information regarding the content, authorship, and methodology of *Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması*. In the second chapter, under the heading “Text,” the work is transcribed into the Latin-based Turkish alphabet through the use of transliteration. The third chapter, entitled “Translation,” presents the rendering of the text into Turkey Turkish. The fourth chapter includes both a general index of the work and an index of the terms employed therein, together with their contemporary equivalents. The fifth and final chapter contains a facsimile of the original text, enabling readers to compare the original and transcribed versions during the reading process.

Through the examination of this work, the study seeks to identify and evaluate the educational system employed in Tatar primary schools during the relevant historical period.

Keywords: Tatar Turkish, Grammar, Mullagali Yauşev, Educational Curriculum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	v
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Mullagali Axmetcanoviç Yauşev'in Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti	3
1.1.2. Hayatı.....	3
1.1.3. Eserleri.....	4
1.1.3.1. İbtidâî mekteb programması	4
1.1.4. Meslek Hayatı ve Şahsiyeti	5
1.2. Eserin İçeriği ve Benimsenen Fikirler	7
1.3. Mevcut Dönemde Kazan'da ve SSCB'de Uygulanan Eğitim Politikaları.....	9
2. METİN	13
3. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI	97
4. DİZİN	169
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	330
KAYNAKÇA	332
EKLER.....	334

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

+ : Adlara gelen eki gösterir.

- : 1. Fiil kök ya da gövdesini gösterir; 2. Fiile gelen eki gösterir.

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	‘	غ	ġ
ا	a/ā/e	ف	f
ب	b	ق	q
پ	p	ك	k
ت	t	گ	g
ث	s	ل	l
ج	c	م	m
چ	ç	ن	n
ح	h	ڭ	ñ
خ	ḥ	و	v / (o / ö / u / ū / ü)
د	d	ؤ	w
ذ	z	ه	h / (a / e / i)
ر	r	ی	y / (ı / i / ī / ĩ)
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ṣ		
ض	ẓ/d		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		
ع	‘		

1. GİRİŞ

15. ve 16. yüzyıllarda güçlenen Rusya, doğuya doğru yayılmacı bir politika izlemiştir. Kazan Hanlığı ile Ruslar arasında sık sık savaşlar yaşanmış, Ruslar iç karışıklıklardan yararlanarak hanlığı zayıflatmışlardır. Rus Çarı IV. İvan (Korkunç İvan), 1552 yılında büyük bir sefer düzenleyerek Kazan'ı ele geçirmiş, bu olay sonucunda Kazan Tatarları Rus hâkimiyetine girmiştir. Kazan Tatarları 16. yüzyılın ortalarından beri Rus hâkimiyeti altında yaşamaktadır (Kurat, 1992). Kazan Tatarları 16. yüzyılın ortasından beri Rus hakimiyetinde yaşadıklarından kimliklerini korumak için mücadele etmişlerdir. Dönem dönem Rus hükümetinin yoğun baskılarıyla karşılaşmışlardır. İdil-Ural boyunda artan misyoner faaliyetleriyle Hristiyanlaştırılmaya çalışılmışlardır. Müslüman Tatarlar ibadetlerini gizli yapmak zorunda kalmış, yakalandıklarında ise ağır cezalara maruz kalmışlardır. Ancak II. Katerina Müslümanlara karşı yumuşak bir politika izlemiş hatta Orenburg Müslüman Dini İdaresinin kurulmasına izin vermiştir. Ticari anlamda da Kazan Tatarlarına ticari haklar vermiştir. 1870'lere gelindiğinde okullarda Rus dili okutma zorunluluğu getirilmiş, 1892'de ise Rusya dışında basılan kitapların ders kitabı olarak okutulması yasaklanmıştır. Bu yaptırımlar Tatarlar için kimliğini unutturma faaliyetleri olarak algılanmış ve endişe yaratmıştır. Bu endişe ortamı toplumun aydın kesimini arayış içine sokmuş, Tatar uyanışı adı verilen Ceditçilik hareketinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Ceditçilik hareketi, edebiyat ve eğitimde yenilik, dilde birlik, Müslüman kadının özgürleşmesi, milli bilinçlenme gibi temellere dayanmaktadır (Kanlıdere, 2021).

Ceditçilik, eğitim anlayışında yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmiş; öğretim programları, ders içerikleri ve alfabe tartışmaları bu hareketin temel gündem maddeleri arasında yer almıştır. Rusya Müslümanlarında eğitim, medreselerde ve mekteplerde geleneksel yöntemlerle okuma yazma ve dinî bilgiler öğretimi şeklinde sürdürülürken Batıdaki eğitim sistemini öneren kişilerin öncülüğüyle eğitimde reform yapılmaya çalışılmış ve eğitim alanında da Ceditçilik hareketi başlatılmıştır. Tatar uyanışı diye de adlandırılan bu harekete Tatar mollalar ve tüccar aileler destekte bulunmuştur (Gabdrafikova, 2024). 19. yüzyıla kadar eğitim ve öğretim din adamları tarafından gerçekleştirilmiş ise de 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde eğitimde gerilik tespit edilmiş medreselerde reform yapılması, müspet ilimlere önem verilmesi gerekliliği anlaşılmıştır. İsmail Gaspıralı'nın öncülüğüyle Usul-i Cedit, yeni tarzda eğitim düşüncesi büyük destek toplamıştır. Özellikle 1905-1907 yılları arasında Kazan'da mektep ve medreselerin çoğu yeni usulde eğitim yapmaya başlamıştır (Devlet, 1999). İncelenen eserin

naşiri olan Mullagali Yauşev de Batılı düşünceye sahip bir tüccar olarak eğitimde yenileşme hareketini desteklemiş “Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması” adlı eseri Tatar eğitim camiasına kazandırmıştır. Eser millî kimliğin muhafaza edilmesi, ahlaklı bireyler yetiştirilmesi ve modern eğitim sistemi düşüncesiyle ortaya çıkmış bir ilköğretim programı kitabıdır.

Eserden hareketle ilköğretim programını Rusya’nın Troistk şehrindeki öğretmenlerden kurulmuş bir komisyonun düzenlendiği ve okul müdürleri tarafından programın uygun bulunup onaylandığı anlaşılmaktadır. Orenburg’da 1916 yılında basılan eserde uzun zamandır Troistk şehrindeki öğretmenlerin ilköğretim okullarını birleştirme düşüncesi olduğunu ve bu düşüncüyü gerçekleştirmek için toplandıkları program oluşturulurken de önceki yıllarda uygulanmış bir programı esas alarak düzenleme yapıldığı bilgisi verilmektedir.

Ceditçilik hareketi, Ruslaştırma politikalarına karşı ulusal kimliğini kaybetmeme aynı zamanda da modernleşmeyi hedefleme hareketidir. Eğitim alanında yenileşme hareketini başlatan Ceditçiler, eğitim alanında bazı temel ilkeleri esas alarak yenileşmeyi amaçlamışlardır. Öğretim dilini ve ders kitaplarını Türkçeleştirmek, mektep ve medreselerin programlarına fen bilimleri getirmek, her yaşa göre ders kitabı hazırlamak, ilkokul ile medreseleri birbirinden ayırmak gibi hususlar doğrultusunda eğitimde reform gerçekleştirmişlerdir (Maraş, 2000).

Ceditçilik akımının yaygınlaşmasından önce Tatarlar, eğitim ve yazı dilinde Arap alfabesine dayalı klasik Çağatay geleneğini sürdürmüşlerdir. Bu döneme ait eğitim programları ve öğretim materyalleri, Tatarların ilköğretim düzeyindeki eğitim anlayışını ve pedagojik yaklaşımlarını ortaya koyması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda ele alınan “Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması” adlı eser, Latin alfabesine geçiş öncesinde Tatar ilköğretim sisteminin yapısını yansıtan temel kaynaklardan biri olarak değerlendirilebilir.

Bu tez çalışmasının amacı, söz konusu eseri bilimsel yöntemlerle inceleyerek günümüz araştırmacılarının kullanımına sunmak ve Tatarların ilgili dönemde uyguladığı ilköğretim eğitim sistemine ışık tutmaktır. Bu amaç doğrultusunda eser, transliterasyon yöntemiyle Latin-Türk alfabesine aktarılmış, Türkiye Türkçesine çevrilmiş, metinde yer alan terimler dizin hâlinde sunulmuş ve terimlerin günümüz karşılıkları verilmiştir. Ayrıca çalışmanın son bölümünde eserin tıpkıbasımına yer verilerek metnin özgün hâline doğrudan erişim imkânı sağlanmıştır.

Bu çalışma, hem Tatar eğitim tarihi hem de Türk dili ve kültürü alanında yapılan araştırmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir. İncelenen eserin, dönemin eğitim anlayışını

yansıtması bakımından ileride yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için de önemli bir başvuru kaynağı olacağı düşünülmektedir.

1.1. Mullagali Axmetcanoviç Yauşev'in Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti

1.1.2. Hayatı

Mullagali Yauşev, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rusya Müslüman toplumunun en köklü tüccar ailelerinden biri olan Yauşev ailesinin bir ferdi olarak dünyaya gelmiştir. Ticaret, hayırseverlik ve eğitim faaliyetleriyle tanınan bu aile içerisinde yetişen Mullagali, küçük yaşlardan itibaren hem ticarî faaliyetlerin hem de toplumsal sorumluluk bilincinin hâkim olduğu bir ortamda büyümüştür. Ailesinden devraldığı bu miras, onun ilerleyen yıllarda hem iş hayatını hem de toplumsal faaliyetlerini şekillendirmiştir.

Mullagali Yauşev, 1896 yılında Maftuha Basimova ile evlenmiştir. Bu evlilikten on bir çocuğu dünyaya gelmiş, ancak bunlardan üçü küçük yaşlarda hayatını kaybetmiştir. Çocuklarının eğitime büyük önem veren Yauşev, onların yabancı dil öğrenmelerini, müzik ve sanat eğitimi almalarını teşvik etmiş; aile içinde disiplinli ancak kültürel gelişimi destekleyen bir eğitim anlayışı benimsemiştir. Evlerinde Alman mürebbiye ve mürebbilerin görev yapması, çocuklarının çağdaş bir eğitim almasına verdiği önemin göstergelerinden biridir.

1906 yılında ağabeyi Abdulvali Yauşev'in vefatı üzerine aile şirketinin yönetimini üstlenen Mullagali Yauşev, bu tarihten itibaren Yauşev Kardeşler Ticaret Evi'nin en önemli temsilcisi hâline gelmiştir. Onun yönetiminde aile şirketi yalnızca ticarî faaliyetlerini genişletmekle kalmamış; Troitsk, Çelyabinsk, Taşkent ve Kustanay gibi şehirlerde önemli yatırımlar gerçekleştirerek faaliyet alanını daha da genişletmiştir. Aynı zamanda şehir yönetiminde ve çeşitli toplumsal kuruluşlarda aktif görevler üstlenerek yaşadığı bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda bulunmuştur.

Mullagali Yauşev'in yaşamında ticaret kadar hayırseverlik ve eğitim faaliyetleri de önemli bir yer tutmuştur. Müslüman hayır cemiyetlerinde yöneticilik yapmış, yetimhanelerin, okulların ve camilerin kurulmasına maddi destek sağlamıştır. Cedid hareketini destekleyerek modern eğitim anlayışının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuş; Troitsk'te öğretmen okulu ve kız medresesi gibi eğitim kurumlarının açılmasına öncülük etmiştir. Eğitim alanındaki bu faaliyetleri, onun yalnızca başarılı bir tüccar değil, aynı zamanda toplumun geleceğini eğitim yoluyla geliştirmeyi amaçlayan bir fikir adamı olduğunu göstermektedir (Chaichits, 2020).

Batı'daki ekonomik ve teknolojik gelişmeleri yakından takip eden Mullagali Yauşev, modern ticaret yöntemlerini işletmelerine uygularken dinî ve millî değerlerine bağlı kalmayı da sürdürmüştür. Modernleşme ile geleneksel değerleri bir arada yaşatmaya çalışan bu yaklaşımı, onun hem çağdaş düşüncelere açık hem de kültürel kimliğini koruyan bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Yauşev, Rusya Müslüman tüccar sınıfının modernleşme sürecini temsil eden önemli isimlerden biri olarak kabul edilmektedir.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve ardından meydana gelen siyasi gelişmeler, Yauşev ailesinin uzun yıllar boyunca oluşturduğu ekonomik ve sosyal düzeni büyük ölçüde değiştirmiştir. Buna rağmen Mullagali Yauşev, yaşadığı dönemde ticaret, eğitim, kültür ve hayır faaliyetleriyle Rusya Müslüman toplumunun gelişimine önemli katkılar sağlamış; ardında yalnızca güçlü bir ticarî miras değil aynı zamanda eğitim ve toplumsal dayanışma alanlarında kalıcı izler bırakmıştır. Mullagali, 1926 yılında Taşkent'te vefat etmiştir.

1.1.3. Eserleri

1.1.3.1. İbtidâî mekteb programması

Altı Yıllık İbtidai Mekteb Programması adlı eser 1916'da Kazan'da basılmış, ilköğretim programıdır. Eserin içeriğinde belirtildiği üzere Mullagali adlı kişi eserin naşiridir. Yine eserin içerisinde verilen bilgiye göre bu programın öğretmenler tarafından hazırlandığı yetkililer tarafından da uygun bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Bu bilgilerden hareketle Mullagalinin bu eserin yazarı değil yayımcısı olduğu anlaşılmaktadır.

Eser 6 yıllık bir ilköğretim programıdır. Eserin içerisinde verilen bilgiye göre uzun yıllardır Troitskteki öğretmenlerin ilkokulları birleştirme ve bir ilköğretim programı hazırlama düşüncesinde oldukları daha önceki yıllarda kullanılan bir programı esas alarak bu yeni programı oluşturdukları bilgisi verilmektedir. Okul programının özel, kültürel ve dinî hayat için önemi de ayrıca vurgulanmaktadır. Eserde Zemstvo kurumunun okul işlerine karışması durumunda kuruma sunulacak şartların da bahsi geçmektedir. Okulda siyaset yapılmaması gerektiği, okulun yönetim işlerinin mahalle görevlileri ve mahallenin akil insanları tarafından yapılması gerektiği belirtilmektedir. Öğretmenlerin Rus dilini öne çıkarıp millî tarih ve dil derslerini geri planda bırakmamaları da özellikle üstünde durulan konulardır. Ayrıca öğretmenlere eşit maaş ve haklar verilmesi üzerinde de durulmuştur. Okulun amacı ve görevleri hakkında da açıklamada bulunulmuş; bilinçli, ahlaklı, çalışkan, topluma faydalı ve mutlu

bireyler yetiştirme gibi hususların önemine değinilmiştir. Belirtildiği üzere okulun en temel görevi bireyi öğretmek ve bireyi terbiye etmektir.

Programa bakıldığında fen bilimleri, matematik, dinî bilgiler, millî dil ve tarih, coğrafya, resim, el işi, spor dersleri müfredatta bulunmaktadır. Bu derslerin millî dilde öğretilmesine de değinilmektedir. Rus dili öğrenmenin çocuklar için faydalı olacağı ancak gereğinden fazla işlenmemesi ve vaktinden önce öğretilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çocukların ilk yarıyıldan itibaren Kur'an dili olan Arapçayı öğrenmek zorunda kaldıkları ve bunun yanında bir de Rusça eklendiğinde zorlanacakları bunun da pedagojik açıdan doğru olmadığı belirtilmektedir. Rus dili derslerinin ancak 4. sınıftan itibaren öğretmenin daha doğru bir yaklaşım olacağı söylenmektedir. Öğretime önem verilmesinin yanı sıra terbiyenin asıl dikkat edilmesi gereken mesele olduğu, okulun sadece bir öğretim yeri değil aynı zamanda terbiye yeri olduğu, bireyleri ve milletleri üstün yapan şeyin yalnızca ilim değil sağlam bir karakterin olduğu programın temelini teşkil eden husustur. Programı hazırlayan öğretmenlerin öncelik tuttuğu gaye “faydalı birey” yetiştirmektir. Programın neden 6 yıl olduğu konusuna gelecek olursak derslerin yoğunluğu, çocukların eğitilmesi, Rus dilinin 4. sınıftan itibaren okutulması ve öğrenebilmeleri için en az 3 yıl gerektiğinden programın 6 yıldan az olamayacağı düşünülmüştür. Eski okulların artık günün ihtiyaçlarına cevap veremediği bu yüzden de okullarda köklü bir değişiklik yapmanın gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bu değişiklik yapılırken dinî ve millî değerlerin gözetilmesinin büyük önem arz ettiği de dile getirilmiştir.

Görüldüğü üzere program millî kimlik muhafazası gözetilerek oluşturulmuş bir programdır. Program oluşturulurken disiplinlerarası bir yaklaşım gözetilmiştir. Programda millî dil dersine birinci öncelik verilirken din dersleri ikinci öncelikli dersler sayılmıştır. Eserde tablo şeklinde hangi dersin kaçınıcı sınıfta ve kaç saat okutulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca her dersin okutulma amacı ve öğrenciye sağlayacağı fayda açıklanmış, hangi sınıfta ne derece bilgi verileceği hususundan da bahsedilmiştir. Haftada kaç saat ilgili dersin işleneceği hangi konuların verileceği bilgisi de yer almaktadır.

1.1.4. Meslek Hayatı ve Şahsiyeti

Mullagali Yauşev, XX. yüzyılın başlarında Rusya Müslüman toplumunun önde gelen tüccar, hayırsever ve toplum önderlerinden biri olarak tanınmıştır. 1906 yılında ağabeyi Abdulvali Yauşev'in vefatının ardından Yauşev Kardeşler Ticaret Evi'nin yönetimini devralmış ve aile şirketinin gelişiminde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Onun yönetimi döneminde şirket

yalnızca ticari faaliyetlerini genişletmekle kalmamış, aynı zamanda Orta Asya pazarındaki etkinliğini artırarak Taşkent, Çelyabinsk ve Kustanay gibi önemli merkezlerde yatırımlar gerçekleştirmiştir.

Mullagali Yauşev, ticari faaliyetlerinde yenilikçi bir yaklaşım benimsemiştir. Çelyabinsk Un Değirmenleri Ortaklığı'nın kuruluşunda yer almış, Troitsk, Çelyabinsk, Taşkent ve Kustanay'da modern ticaret pasajları inşa ettirmiştir. Bu yapılar yalnızca ticaret merkezi olarak değil, dönemin modern mimarisini ve şehirleşme anlayışını yansıtan önemli eserler hâline gelmiştir. Yauşev'in mağazalarında elektrikli aydınlatma, asansör, geniş vitrinler ve eğitimli satış personeli gibi dönemi için oldukça ileri uygulamaların bulunması, onun ticarete Batı'daki gelişmeleri yakından takip ettiğini göstermektedir. Ayrıca kadınların mağazalarda satış görevlisi olarak istihdam edilmesi de dönemin ticaret hayatı açısından dikkat çekici yeniliklerden biridir.

Mullagali Yauşev yalnızca başarılı bir tüccar değil, aynı zamanda güçlü bir teşkilatçı ve toplum adamıdır. 1915 yılında kendisine verilen "Kommersiya Müşaviri" ünvanı, ticaret alanındaki başarısının devlet tarafından da takdir edildiğini göstermektedir. Bunun yanında Troitsk Şehir Duması ve Zemstvo Meclisi üyeliği gibi görevlerde bulunarak yerel yönetim faaliyetlerine katılmış, ekonomik kalkınmanın yanı sıra toplumsal gelişime de katkı sağlamıştır.

Yauşev'in şahsiyetini belirleyen en önemli özelliklerden biri hayırseverliğidir. Müslüman Hayır Cemiyetlerinde yöneticilik yapmış, yetimhanelerin ve çeşitli sosyal yardım kuruluşlarının faaliyetlerini desteklemiş, sağlık ve eğitim alanındaki birçok kurumun yönetiminde görev almıştır. Sankt-Peterburg Katedral Camii'nin inşasına bağışta bulunmuş, Kustanay'daki Ak Camii'nin yapımına önemli miktarda maddi destek sağlamış ve ilk Kazak dergisi olan Ayqap'ın yayımlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu faaliyetleri, onun yalnızca ekonomik başarıyı değil, toplumsal sorumluluğu da ön planda tuttuğunu göstermektedir.

Eğitime verdiği önem, Mullagali Yauşev'in şahsiyetinin en dikkat çekici yönlerinden biridir. Cedit hareketini desteklemiş, modern eğitim anlayışını benimseyerek Müslüman toplumunun eğitim yoluyla gelişmesini amaçlamıştır. Troitsk'te Rus-Tatar okullarının onursal müfettişliğini üstlenmiş, 1915 yılında kendi maddi desteğiyle "Darülmualimin" adlı Müslüman erkek öğretmen okulunun açılmasına öncülük etmiştir. Ayrıca 1914 yılında kurulan kız medresesinin oluşumunda ailesiyle birlikte önemli rol oynamış, böylece kadın eğitime de katkı sağlamıştır. Eğitim faaliyetlerine verdiği destek, onun yalnızca ticari başarıyla

yetinmeyen, toplumun geleceğini eğitim yoluyla şekillendirmeyi hedefleyen bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Chaichits, 2020).

Mullagali Yauşev, Batı'daki gelişmelere açık olmasına rağmen milli ve dini kimliğini koruyan bir kişiliğe sahiptir. Aile hayatında çocuklarının yabancı dil öğrenmelerine, müzik ve sanat eğitimi almalarına önem vermiş; buna karşılık dinî değerlere bağlılığını da sürdürmüştür. Modernleşmeyi geleneksel değerlerle birlikte yürütmeye çalışması, onu döneminin birçok tüccarından ayıran önemli özelliklerden biri olmuştur.

Sonuç olarak Mullagali Yauşev; başarılı bir tüccar, ileri görüşlü bir girişimci, ceditçi bir eğitim münevveri ve güçlü bir hayırsever olarak Rusya Müslümanlarının modernleşme sürecinde önemli rol oynayan şahsiyetlerden biridir. Ticaret alanındaki başarılarını eğitim, kültür ve sosyal yardım faaliyetleriyle desteklemesi, onun yalnızca ekonomik alanda değil, toplumsal gelişim bakımından da kalıcı bir miras bırakmasını sağlamıştır.

1.2. Eserin İçeriği ve Benimsenen Fikirler

Eğitim programını öğrencilerin yaşantılarını düzenleme olarak tanımlayan Demirel, Program geliştirmeyi ise “eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme ögeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü” olarak açıklamaktadır. Bu tanımla eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme olmak üzere dört temel ögeden oluştuğunu da vurgulamaktadır (Demirel, 2010).

Altı Yıllık İbtidâi Mekteb Programması adlı eserin bu temeller üzerine incelenmesi, döneminin eğitim yaklaşımının ortaya konması amaçlanmıştır. Eser program oluştururken esas alınan temel meselelerin izahıyla başlamaktadır. Eserin giriş kısmında programın oluşturulma amacı izah edilirken dikkat edilmesi gereken konular hakkında da bilgiler verilmiştir. Program, ilkokulları birleştirme ve daha kapsamlı hâle getirme amacıyla önceki yıllardaki bir program esas alınarak oluşturulmuştur fakat bu yararlanılan program hakkında bilgi verilmemektedir. Programda dikkat çekilen konulardan ilki yabancı dil öğretimi hususudur. Bu konuda pedagojik bir yaklaşım sergilenerek çocuğun zihinsel gelişimi göz önünde bulundurularak mektebin ilk yıllarında kesinlikle yabancı dil öğretimi yapılmaması gerektiğinin üzerinde durulmuş öğrenciye görelilik ilkesi dikkate alınmıştır.

Bir diğer üzerinde durulan konu ise “alınan bilgi değil bulunan bilgi” meselesidir ki bu da çocuğa sınav odaklı teorik bilgi yüklemesinin önüne geçilip yaparak yaşayarak öğrenmenin önemi vurgulanarak çocuğun kalıcı öğrenmesi amaçlanmaktadır. Bundan önceki eğitim

programlarının da üzerinde durularak önceki programların 3-4 yıl olduğu Rus dili öğretilmediği hâlde buradan mezun olan öğrencilerin çok az şey öğrendiği bu yeni programda Rus diline de yer verilmesi sebebiyle daha geniş müfredattan oluştuğu için programın 6 yıldan az olmaması gerektiği belirtilmiştir. Müslüman çocuklarının mutlak suretle ana dilde eğitim görmesi gerektiği bunun yanı sıra dinî eğitim ve millî konulara da önem verilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Çocuğun okulda öğrendiklerinin günlük hayatına da faydası olması gerekliliğinden bahsedilirken hayatilik ilkesinin göz önünde bulundurulması bir başka dikkat çeken husustur. Müfredatta on bir adet ders belirlenmiş olup bu dersler şu şekilde belirtilmiştir: din, ana dili, matematik, Rusça, coğrafya, tabiat bilgisi, millî tarih, vatan tarihi, eşkal ve resim, köy, beden eğitimi disiplinlerine yer verilmiştir. Disiplinler arası yaklaşım sergilenmesi konusunda uyarılar yapılmıştır.

Program oluşturulurken temel becerilere önem verilmiş, çocuğun çok yönlü gelişimi desteklenmiştir. Ayrıca müfredata koyulan köy dersi ile yaşamla ilişki kurulmuş böylece çocuğun yaşam becerileri, çevre eğitimi, üretim eğitimi sağlanmaya çalışılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere uygulamalı öğrenme modeli tasarlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin dil gelişimi, bilişsel gelişimi ve motor gelişimi de desteklenmiştir. Programda bireysel farklılıklar, özel gereksinimli öğrenciler, ilgi ve yetenekler, seçmeli dersler göz ardı edilmiştir. Bu nedenle program tek tip öğrenci anlayışına sahiptir. Programda ölçme değerlendirme konusuna değinilmemiştir. Öğrencilerin mezun olma şartları belli değildir. Programın önemli bir bölümü değer aktarımına yöneliktir. Din derslerinde ahlaki değerler, millî tarih dersinde millî kimlik, vatan tarihi dersinde ise toplumsal bağlılık ve vatan sevgisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Program dil eğitimi açısından incelendiğinde ise ana dil ve Rusça olmak üzere iki dilin yer aldığı görülmektedir. Bu durum iki dillilik, kültürel etkileşim, yabancı dil becerisi bakımından önemlidir. Bu ilköğretim programı eğitim bilimleri açısından değerlendirildiğinde toplumsal ihtiyaçlara duyarlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Program; temel akademik becerilerin, kültürel ve ahlaki değerlerin ve fiziksel-estetik gelişimin dengeli biçimde ele alınmasını amaçlamaktadır. Bunun yanında “köy” dersi eğitimi günlük yaşam ve üretim süreçleriyle ilişkilendirmesi bakımından uygulamalı ve iş eğitimi yaklaşımını yasıtan dikkat çekici bir unsurdur.

Çağdaş eğitim bilimleri açısından bakıldığında programın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bireysel farklılıklara ve öğrenci ilgi alanlarına yeterince yer vermemesi, iş birliği ve üst düzey bilişsel becerileri açık biçimde hedeflememesi önemli eksiklikler olarak

değerlendirilebilir. Ayrıca ölçme ve değerlendirme süreçleri hakkında programda bilgi verilmemesi ölçme değerlendirmenin geçerlik ve güvenirliğine gölge düşürmektedir.

Sonuç olarak bu program hazırlandığı dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullarına uygun biçimde temel bilgi, vatandaşlık bilinci, millî kimlik ve üretken birey yetiştirme hedeflerini önceleyen tarihsel bir ilköğretim programı olarak değerlendirilebilir. Eğitim bilimleri açısından ise dönemin gereksinimlerini karşılayan ancak çağdaş program geliştirme ilkeleri bakımından geliştirilmeye açık bir yapı sergilemektedir.

1.3. Mevcut Dönemde Kazan’da ve SSCB’de Uygulanan Eğitim Politikaları

İdil Tatarlarının eğitimi Ceditçilik hareketi ortaya çıkana kadar cami ve medreselerde dinî temelli eğitime dayanmaktadır. Her caminin yanında medrese bulunmakta eğitim camide görev yapan mollalar tarafından verilmektedir. 1552 yılında IV. İvan’ın Kazan’ı ele geçirmesiyle şehir Rusların hâkimiyetine girmiş, şehri ele geçiren Ruslar cami ve medreseleri yıkmış tahrip etmiştir. Bu durum da eğitime sekte vurmuştur. Böyle bir ortam hâsıl olunca, Tatar tüccarlar Buhara medreselerinde kendi çocuklarını okutmuş ve başkalarının çocuklarını da buna teşvik etmişlerdir. Buhara’da okuyan öğrenciler döndüklerinde medrese açmış eğitime destekte bulunmuşlardır (Devlet, 1999).

Buhara’da eğitim alan kişilere “ulu molla” anlamına gelen “Damolla” denmiş, mahallelerde eğitim bu kişilerce yapılmıştır. Tatarlarda eğitim, mektep ve medreselerde herhangi bir program, sınıf gibi usul gözetilmeksizin mollalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Mekteplere genellikle erkek öğrenciler gelmiş, kız öğrenciler ise molların eşi tarafından molların evinde eğitim görmüştür. Mektepler neredeyse her mahallede bulunuyorken her mahallede medrese bulunmamaktadır. Medreselerde dinî bilgilerin yanı sıra farklı disiplinler de gösterilmiş ancak bu dersler bilim ve teknikteki yenilikler takip edilmeden eski usul aktarılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde eski tip okullar günün ihtiyaçlarına karşılık vermemiş bu da eğitimde yenilik düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mektep ve medreselerde eğitim-öğretim, herhangi bir programa bağlı kalmaksızın molların aldığı eğitim doğrultusunda bilgilerini aktararak yapılmakta geleneksel bir eğitim anlayışıyla hareket edilmektedir. Mollaya verilecek ücret, mektep ve medreselerin ihtiyaçları halkın yardımlarıyla karşılanmaktadır. Eğitimde herhangi bir birliğin olmaması, Milli eğitim sisteminin bulunmaması eğitimde birliğin sağlanamamasına neden olmuş, bu da kaliteli bir eğitimin önüne geçmiştir. 20. yy.a gelindiğinde pedagoğ öğretmenler mahallelerde görev yapmaya başlamış bu da bir derece

eğitimi ileriye taşımıştır. Bu öğretmenler az da olsa bilimden anlayan kimselerdir. Fakat yine de çağdaş bir eğitim anlayışından söz edilememektedir. Böyle bir ortamda yenileşme ve sistemleşme gerekli görülmüş, bunun nasıl yapılması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Rus eğitim sistemine bağlanmak Rusya Müslümanları için millî kimliğini kaybetmek demektir. Ruslar, Rusya Müslümanlarının kimliğini unutturmanın yolunun Rus dili ve eğitimiyle olacağı düşüncesindedir (Muhametşin, 2005).

Ortodoks misyonerler bu Ruslaştırma politikaları doğrultusunda çeşitli faaliyetler göstermiş halka kimliklerini unutturmaya çalışmışlardır. Nikolay İ. İlminskiy, 1863 yılında Kazan’da bir okul açmış, “İlminskiy metodu” adı verdiği bu metotla önceleri çocuklara kendi dillerinde dersler verirken daha sonra yavaş yavaş Rus diline geçerek onları Ruslaştırmaya çalışmıştır. Ruslaştırma politikaları bununla da sınırlı kalmamış, 1870’te Müslüman okullarına Rus dili okutma zorunluluğu getirilmiştir. 1876’da Rus dilinde öğretmen yetiştirmek için Kazan’da Tatar Öğretmen Okulu açılmış, 1892 yılında ise Rusya dışında basılan kitapların okullarda okutulması yasaklanmıştır (Kanlıdere, 2021).

Rusya Müslümanlarında eğitim-öğretime önem verilmiş, her aile çocuğunun en az bir okul bitirmesini sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca eğitimde herkese görelilik ilkesi uygulanmış, kesinlikle kişilerin sosyal statüleri ve maddi durumları ne olursa olsun eğitime ulaşmaları sağlanmıştır. Tatar tüccarlar ve onların kurduğu vakıflar sayesinde herkesin eğitime eşit şekilde ulaşması sağlanmaya çalışılmıştır (Alioğlu, 2023).

Rusya Müslümanlarında Ceditçilik fikrinin ön ayağı olan kişi İsmail Gaspıralı olmuştur. Gaspıralı, Rusyanın Pan-Slavist görüşlerinin, Türklerin yaşadığı baskıların yakinen şahidi bir nefer olarak gördükleri onun milli kimliğinin şekillenmesine yol açmıştır. 1868 yılında Bahçesaray’da bir medresede Rusça öğretmeni olarak görevlendirilmesi üzerine Rusların modern eğitim sistemleri ile medreselerin eğitim sistemi arasında farkları daha net anlamış bunun üzerine Müslüman-Türk dünyasının çağın gerisinde kaldığını fark etmiştir. Rusların edebî ve fikrî açıdan Avrupayı yakından takip etmeleri onları Müslüman halktan daha ileriye taşımıştır. Gaspıralı bu tespitleri doğrultusunda Avrupaya seyahatler düzenlemiş Batı dünyasını anlamaya çalışmıştır. Avrupa toplumlarındaki dikkatini çeken en önemli konu “milliyetçilik” duygularının gelişmiş olmasıdır. Ona göre millî duyguları yüksek olan toplumlar güçlü devlet yapılarına sahiptir. Avrupa seyahati sonrası İstanbul’a da giden Gaspıralı, buradaki reformları da yakından izleme fırsatı bulmuş böylece Müslüman bir toplumun batılılaşma çabalarında geçirdiği evreleri görmüş ve böylece onun fikriyatı da şekillenmiştir. O, Türk-Müslüman

dünyasının geri kalmışlığı tespit etmiş ve bu camiayı muasır medeniyetler seviyesine taşımak sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu ilerlemenin matbuat ve eğitimle mümkün olacağı bilinciyle gazete ve dergilerde “millî kimlik muhafazası” ve “eğitim” konuları üzerine yazılar yayımlamıştır. Gaspıralıyı, bu fikrî mücadelede en zorlayan hususların birincisi gerici, yenilik fikirlerine kapalı olan Müslümanlar olurken ikincisi ise ana dilde eğitime karşı çıkan Ruslar olmuştur. Bütün bu engeller karşısında 1883’te Bahçesaray’da “savti usûl” adıyla açtığı kursla fonetik metodla okuma yazma öğretimine başlamıştır. Daha sonraları “Usûl-i Cedit” adında yeni usul eğitim veren mekteplerin kurulmasında önyak olmuştur. Gaspıralı’nın fikrî dünyasındaki emel ve idealleri 1910’lu yıllarda büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır (Akpınar, 2022).

Usul-i Cedit hareketinin amacı, öğrencilere yeni usulde okuma yazma öğretimidir. Usul-i Cedit’e göre okul medreseden ayrılmalı ilkokulun ayrı öğretmenleri olmalıdır. Öğretmen maaşları, okuma-yazma öğretiminin usul-i savtiye’ye göre yapılması gerekliliği, okuma ve yazmaya eşit derece önem verilmesi gerektiği, kız çocuklarının eğitimine de destek verilmesi ve öğretimin bir programa göre yapılp öğrencinin yaşına uygun ders kitaplarının kullanımı Usûl-i Cedit’in temel meseleleri olmuştur. 1 Ağustos 1904 tarihinde “Muallim Cemiyeti” tarafından İdil-Ural bölgesinde oluşturulan bir komisyon tarafından ders programı oluşturulmuştur. Bu program dört sınıftan meydana gelmiş bir ilkokul (İbtidâî mektep) programıdır (Devlet, 1999).

Rus halkında eğitim ise 16. yüzyıla kadar Rus Ortodoks kilisesi tarafından yönetilmiştir. Ancak kilise ile Çarlık yönetimi arasında anlaşmazlıklar başlayınca Büyük Petro Patrikhaneyi devre dışı bırakarak Kutsal Sinod’u kurmuştur. Böylelikle “Batılılaşma” yönünde engeli ortadan kaldırmıştır. Büyük Petro Avrupa’ya seyahatler düzenlemiş, böylece bilim ve tekniği yerinde inceleme fırsatı bulmuştur. Eğitime de oldukça önem veren Petro; matbaa kurdurmuş, gazete çıkarmış ve 1714’te soylular için zorunlu öğretimi getirmiştir. Büyük şehirlere ilkokullar kurmuş, Batı’nın bilim ve tekniğini öğrenmeleri için öğrenciler göndermiştir. Petrodan sonra da eğitim faaliyetlerine önem vermeye devam edilmiştir. II. Alexander “Zemstva” denilen mahallî yönetim meclislerini kurmuştur. Bu kurulan meclislerle eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarda kasaba ve şehirlerin mahallî işleri halledilmiştir. Zemstvalar aynı zamanda okullar açmış, eğitim hizmeti de vermiştir (Ergün, 2009). “Altı yıllık ibtidâî mektep programması” adlı eserde de Zemstva’nın Rusya Müslümanlarının açtığı okulları da denetlediği açıkça anlaşılmaktadır.

Rusya’da eğitim sistemi 18. yüzyılın sonunda sistemli bir hâl almaya başlamış, 1866 yılında ilk kez ilkokul tüzüğü kabul edilmiştir. İlkokullar üç veya 4 yıllık eğitim veren tek sınıftan oluşmaktadır. İki sınıflı okullarda eğitim beş ya da altı yıl olarak yapılmaktadır. Bu okulların eğitim programında ise okuma-yazma dersinin yanı sıra aritmetik, Rus dili, coğrafya, tarih, geometri, fizik, yabancı dil gibi dersler de yer almaktadır (Ercantürk, 2010).

2. METİN

- (01) Altı yıllık
- (02) ibtidā'ī mekteb
- (03) programması
- (04) Troyski mu'allimlerī tarafından tertib itilüb andağı
- (05) hāzretler ve mekteb mōdirlerī tarafından münāsib tıabıldı.
- (06) Nāşirī:
- (07) Mulla 'Ali Yauşef
- (08) Orenburg
- (09) Parowaya Tipo-Litografiya Torg. Doma
- (10) "A. A. HUSAİNOVI İ K-o."
- (11) 1916 g.

[01]

- (01) Altı yıllık
- (02) ibtidā'ī mekteb
- (03) programması
- (04) Troyski mu'allimlerī tarafından tertib itilüb andağı hāzretler ve mekteb
- (05) mōdirlerī tarafından münāsib tıabıldı.
- (06) Nāşirī:
- (07) Mulla 'Ali Yāuşef
- (08) Targowi dom
- (09) "A. A. Hüseynof ve şüreķāsı"nıñ paraway maţbu'ası
- (10) Orenburgda 1916 sene.

[02]

- (01) Süz başı.
- (02) Bızññ Troyski mu'allimlerī küb yıllardan birli ibtidā'ī mekteblerİMİZñİ

- (03) birleşdürv ve alar öçün bîr proğramma tertib itüv hakkında fikir alışub kilmekdeler
- (04) idî. Şul âdetlerî buyınça alar bu yılda proğramma mes'elesinî elge aldılar ve
- (05) ütgen yıllarınñ birisinde tertib itilgen bîr proğrammalarını esâs totarak
- (06) üz ozaķına vaķt, kübkine ictihād şarf itüb yaña ve mufaşşal bîr proğramma vücudke
- (07) kitürdiler. Proğramma işlenüp bitgeç anı maħalle hādimlerine, mekteb ve medrese
- (08) mödirlerine, hāzretlerge ve başķa ehliyet iyelerine 'arz itüb ütgenden soñ
- (09) hāzırgı şıķıllı mekteb mes'eleleri ķaynab torgan bîr zamānda anı maķbu'ātķa
- (10) ııǵarub 'umūmınıñ dıķķat ve muħākemesine ķuyuvını da tiyüşli taǵdılar. Çonki bu
- (11) proğrammanı tozuvde bîr mekteb yaki bîr tirenin ğıne mektebleri küz aldında tozulmay
- (12) belki bötün mekteblerimiznin bîr yulga toşuvleri, alarnın barsınında bîr ğāyege ķarab
- (13) hıdmet itüvleri itibārga alındı. Binā'en-'aleyh Troyski mu'allimlerî bu proğrammağa
- (14) bötün milletnin aldına 'arz itilgen bîr mādde itüb ķaraluvını ve şuña küre de
- (15) bötün ta'lim ve terbiye ehilleri ile erbāb-ı iķtidārnın añarğa dıķķat itüvlerini
- (16) ütıneler hem de mes'elenin ehemmiyetine muvāfıķ esāslı şuretde fikir yörütüb muħākeme
- (17) itgeninin soñunda ul hāķıda maķbū'ātķa ıııgıvlarını ricā ķılalar.
- (18) Mekteb proğrammalarımıznin ehemmiyeti ğayāt-ı ğuşuşıyemiz hem ğayāt-ı milliye ve diniyemiz
- (19) öçün bulğanlığı ma'lūmdur. Bu cihetden ķarağanda proğramma mes'elesinî yılşayın
- (20) artıda ķaldırub toymayķa anı muṭlaķā uşbu kōnde uşbu daķıķada tiksürüb
- (21) hāl iterge tiyüşli. Mondan başķa bu kōnde yine möhim bîr mes'ele tuvup tomaķdadır ki
- (22) ul da zemstvaların mekteb işlerimizge ķısıluvğa tılevleri, üzleri proğramma
- (23) numuneleri kürsetüvler ve nihāyet bötün ğalknın tılegi itüb bîr proğramma 'arz
- (24) ve icrā ķılurğa ğazırlanuvlarıdır. Bızge bu mes'elelergede ehemmiyet birmeyķe
- (25) üterge yaramay.
- (26) Bız bu urında zemstvanın proğrammasına ķağılub ul mü'essesenin mekteb
- (27) işlerimizge müdāħale itdürv yaki itdirmav mes'elelerini söyleb toymaymız. Lekın

[03]

- (01) şunuñ birlen beraber hiç kımden vekil bulmayça yalguz üzımızniñ huşuşı fikirlerimiz
- (02) ularaķ túbendegı nerselerini ğıne 'eytúb kitemız:
- (03) eger de zemstva bızniñ millı mekteblerimizge kısılurğa, üz tarafından bızniñ
- (04) oçün mektebler açarğa tılese bız añarğa birinçi şart itúb uşbu programmanıñ
- (05) tatbıķ kılunuvın 'arz iter idık. Ve ul şartını yirıne yitkirüvge te'min
- (06) menzilinde túbendegı tileklerini de beyān kılur idık:
- (07) 1) Mektebde hiçbir törli siyāset ta'ķib itılmasun. Mekteb bötün ictihādı
- (08) birlen şahşını ta'lim ve terbiye itüv esāsına ķurulğan bulsun.
- (09) 2) Mektebniñ idāresi anıñ çen mödirleri bulğan maħalle hādimleri birlen maħallenıñ
- (10) añlılarından 'ibāret bir hey'et ķavlinde bulsun.
- (11) 3) Mektebdegı mu'allimlerniñ bārsında tigız ma'āşlı ve huķuķlı itúb mekteb
- (12) işlerinde alarnıñ barsı da bir tigız mes'ül tıtılsın.
- (13) 4) Ma'ārif me'murlarınıñ mekteblerge siyāset keritúb andağı dinı ve millı
- (14) derslerimizge 'itibār itmey yalguz rusça tıl kıbı ba'zı nerseleriniñ ehemmiyetlerini
- (15) alga şalub kısıluvlarına yul ķaldırılmasun.

[04]

- (01) Halk ibtidā'ı mektebleriñ esāsları ve vazıfeleri haķķında
- (02) 'umūmı izāh.
- (03) Halknıñ fā'idesini kúzetúb, vaţanınıñ teraķķısın tileb te'sis itilecek
- (04) "halk mektepleri" haķķında fikir yürütúb bir ķarār birgende in birinçi ta'yin
- (05) kılınacaķ nerseler: Mektebniñ esāsi ğāyesı, andın kötülgen tób maķşadları,
- (06) anıñ vazıfeleri, totaçaķ yulı ve uşulıdır.
- (07) Mektebniñ esāsi ğāyesı her nerseden ilk şahış ve şahsiyetke hizmet itüvdır.
- (08) İkinci törli eytkende, mektebden kötülgen birinçi maķşad şunda ta'lim ve terbiye
- (09) kılınan "ķışı"nıñ fā'idesıdır. Binā'en-'aleyh mekteb bötün vücudı ve te'siri

- (10) birlen şahşını qararğa, anı añlı, işleklî, halklı, bahtlı kılgurğa tırışuv ile
- (11) buriçlıdır. Ya'nî mektebden kötülgen esâsî gâye "şahşını üzine fâ'idelî kışî
- (12) yaşamak" dır. Mekteb uşbu gâyenî östine algaç, şahşınıñ üzinden ötüb, anı
- (13) ata anasına, 'â'ilesine hizmetkâr kılgurğa, milletine hayırlı a'zâ' yaşarğa ve andın
- (14) vaţanga yaraklı vaţan uğıl toğdururğa hizmet iter. Eger de mekteb uşbu yulda
- (15) hareket ve hizmet itmese, ul şahışka zarar itgen kîbî vaţangada selbî bîr hizmet
- (16) iter. Çönki vaţan, millet, 'a'ileniñ her kaysı ayırım şahışlardın ciyulganlıktan,
- (17) alarnı teşkil itüçî 'unşurlar menziliñde bulgan ferdler yahşı bulmağanda,
- (18) tegilerniñ fâ'idesi tabılmaydır. Kıskası mektebniñ birinçî esâsî vazife ve gâyesi
- (19) şahşınıñ fâ'idesine tırışmağandır.
- (20) Mektebden kötülgen şul gayege irüşuv öçün anıñ vazifeleride mu'ayyen
- (21) bulurğa teyüşdür. Mektebniñ vazifesi ikî bulub 1) balanı ta'lim etmek,
- (22) 2) balanı terbiye itmekdür.
- (23) Balanı ta'lim itüv, añarğa ma'lûm fenlerden bîr miqdâr ma'lûmât ve hâzırlık birüv
- (24) demek bulub, ul maqşad öçün balağa tübendekî nerselerni bildirüv tiyüşdür:
- (25) 1) Balanıñ bu köngişine yârârlıq ve kileçekte teraqqî itüvî öçün qoral bulurluq
- (26) nerselerden ukuv, yazuv hesâp ve ibtidâ'î derecede 'ulûm-ı tabî'yye ile ba'zı
- (27) tatbikâtı; 2) balanıñ üzine ve üz tiresine 'â'id bîlimden tış üziñiñ milletî,

[05]

- (01) vaţanı ve bularnıñ başqalarğa münâsebeti hem alar arasındagı mevki' haqqında bilüvî
- (02) lazım bulğan ma'lûmât; 3) balanıñ maddî hayâtı ve maddî muhiţi haqqında bilgenlerinden
- (03) tış rûhânî hayâtı ve ma'nevî gıdâsı bulğan din ve ahlâkğa 'â'id bîlimler.
- (04) Mektebniñ ta'lim cihetinden bulğan uşbu vazifesini ötevî öçün anda balağa
- (05) bildirilecek ukuv maddeleri uşbulardır:
- (06) Balanıñ dinî, tili, millî târihi, vaţan tili, vaţanınıñ târih ve cografyası, 'ulûm-ü
- (07) tabî'yye ve ba'zı tatbikâtı, hesab, 'umûmî cografya, resm ve köy, gimnastika. İbtidâ'î

- (08) mektebde, anda uquçı balanıñ fā'idesiñi gözetüb, aña zarar itmeslik miqdār
- (09) ve uşulde uşbu nerseler uqutulurğa lazımdır. Alarnı uqutqanda her zamān “balanı
- (10) fā'ideli” kışi itüv gāyesini rehber totub ‘ilimni bala öçün birirge ve anı
- (11) balanıñ fā'idesine yaraturğa tırışmaq kirekdir. Mona uşbu esāsnı ‘itibārğa alganda
- (12) mektebniñ uquv tili bütün fenlerde balanıñ millī tili bulurğa, uquvnuñ evvelki yıllarında
- (13) kübrek millī tilge ehemmiyet birüb, balağa her yaqlı ziyān iterlik yulda başqa bir çit
- (14) til derslerin katnaşdırmay torurğa tiyüşdür. Mekteb balanıñ fā'idesini küzetse,
- (15) ul anıñ dīni ihtiyāclarını da öterge, binā'en-‘aleyh mekteb din derslerine de yeterlik
- (16) urın birürge ve alarnı yahşı bildirirge ictihād şarf iterge burçlıdır.
- (17) Bu urındağı esāsını küz aldında totub vağan tili rusça haqqında da birāz
- (18) talebler kürsetüb ütmek teyüşli buladır. Üzinñ programması bābında ‘eytüle-
- (19) çeği üzre, rusça til bilüv vağan balalarınıñ hemesine her cihetden lazım ve fā'ide-
- (20) lidir. Bu dersde tabi'ī, başqa huşuşlardan bigrek balanıñ fā'idesini küzetüb
- (21) uqulurğa kirekdir ki monda bir törli de şöbhe bulmasa kirek. Mana monı i'tibārğa
- (22) alganda, bir tilini yaki fenni uqutuv balanıñ ist'idād ve qābiliyetlerin harāb ve anıñ
- (23) bahtını helāk iterdey bir vākıtda ve yulda bulmasğa tiyüşdür.
- (24) Mondan da rusça uqutuvni aşkıdırub, anı vaktından muqaddem mektebke kertüv yarama-
- (25) ganlığı añlaşılır. Bu mes'eleni tağanda nıgırağ añlav öçün tübendegı ners-
- (26) lerge de diqqat iterge kirek: ul bir tilni öyrenüv öçün iki şartınıñ
- (27) tabılıvu lazım bulub, alarnıñ birsi kışiniñ zihni teraqqi itken, kışi küb
- (28) törli fikirlerge ve añlarga iye bulgan, fikirlerini bir-birlerine rabt itüv kuvvetini
- (29) hāşıl itken, süzler ile ma'naların münāsebetleri haqqında ma'lumāt hāşıl eytken

[06]

- (01) buluv; ikincişi ise ma'nalarga qarşı üz tilinde kelmelerini bilüv ve öyrenüvdür.
- (02) Pidağogiyanıñ uşbu yimirlemes qā'idesin i'tibār itkende de, mektebniñ kiminden
- (03) evvelgi 3 yılında balalarga bir çit tilini öyretürge 'azāblanuv balanıñ fā'idesine

- (04) tũġil, belki žararına Ƨırıřuv bulaçaġdır. Çönki bu iş arġasında balanıñ yitişme-
- (05) gen zihni ve itııla, anıñ istidadı ġarāb itile, lekin şul zur zararlarġa
- (06) ġarşı ıorurluġ tıl bildürüv mömkün tũġil. Dimek bu ġālınıñ žararı bır ġıne tũġil
- (07) ikidir ki, alarnıñ bırsı balanıñ istidādın ġarāb itüv, ikınçısı küb vaġıt
- (08) ve ‘ilim žāyi’ itüvdır. Bu vaġıt ve yeř bala çit bır tılını tũġil ana tılını de bik
- (09) avırlık birliġine öyrenedir. Uşbu sebeblerni i ‘tibārġa alganda ruşça tılını
- (10) řoñġraġ ġaldıruv muılaġ tiyüşdür.
- (11) Bıznıñ müslümān mekteblerinde ruşça tılını řoñġa ġaldıruvġa tiyüş eytken
- (12) ıaġan bır sebeb bar ki, řunuñ üzini ġıne i ‘tibārġa aluv da bu tılegini ġaġlı ġılurġa
- (13) bitse kirek. Bu sebebde müslümān mekteblerinin birinçi uıuv yılınıñ řoñġı yartısında
- (14) eger de řoñġa ġalsa ikınçi yılınıñ başında ‘arab tılınıñ yarım miġānik ġırā’iti
- (15) başlanuvdur. Bıznıñ mektebler muña iki yaġadan mecbur bulalar. Bırsı, bıznıñ dini
- (16)kitābımız bulub uıuluvı her bır müslümānġa farz bulġan ġur’ān-ı keriminin ve
- ‘ibādetlerimizi
- (17) vaġtında uıula ıorġan du‘ālarınıñ ‘arabça buluvlarıdır. İkinci bıznıñ ġarfler ‘arab
- (18) elifbāsından alıġanlar. řunuñ üstevine tılimizge bik küb ‘arabça süzlerde kirgen
- (19) bulub, alar ġāzırġaça ‘arab imlasına muvāfiġ yazılub yorılır. Binā’ en ‘aleyh bız bu
- (20) köñġi tılimizni öyrenmek öçün ‘arabça ukurġa mecburmız.
- (21) Bıznı bik irte ‘arab tılına uıı başlarġa mecbur eytken sebeblernin in
- (22) köçlisi monda zikir itilgenlernin birinçisidir. Mektebniñ töb vazifelerinden
- (23) bırsı millı tıl öyretüv bulsa, ikınçısı din bildirüvdır. Binā’ en ‘aleyh bız ‘arab tılını
- (24) uıutuvdan ġotula almaġan şikilli, anı kiçikdirirġide imkān tabmaymız.
- (25) Uşbu izāhlardan añlařılġanına küre. Bıznıñ mekteblerde bala evvelġi yıllarda
- (26) oġ iki tıl ukurġa mecbur ġaladır. Eger de bular yanına bik irte ruşçanı da
- (27) ġořsak, ul ġalde şul kiçikine balaġa öç törli tıl yükletilgen bulub, bu
- (28) ise balanı ta‘lim ve terbiye itüv tũġil, belki anı ġarāb itüv bulaçaġdır. Binā’ en ‘aleyh

(29) rus tili derslerin durtunçi yılınıñ başından da öyrete başlarğa tiyüş tügıl.

[07]

(01) Rus tiliniñ kötülgen fâ'ideni kiterüvi öçün anıñ uqulu waqtıngına

(02) ta'yin itüv kâfi tügıldır. Bu urında ul tilini uqutuçı mu'allim - uçitelniñ nindi

(03) zât bulurğa tiyüşlikini de i'tibârğa alub öterge kirek. Bu kışi balanıñ millî

(04) tilini uşullı ve kâ'ideli itüb edebî ularak bilürge tiyüşdür. Eger de rus

(05) tili mu'alliminde mezkûr şıfat tabılmasa, ul rusçanı ni kadar yâhşı bilse de, balağa

(06) kirekli fâ'ideni bire almaydır.

(07) Balanıñ andı uçiteldin itgen fâi'desi, öyrenge tili, kürge meşakatleri

(08) ile ütkergen waqtlarına tormaıdır. Bu da'vânıñ dörüstligin añlar öçün 25-

(09) 30 yıllık tecribeni ve bızniñ bu taraflardağı ibtidâ'î mekteb ikmâl itgen inaro-

(10) dis balaları birleñ memleketimizniñ garb tarafındağı inarodislernin mekteb bitirgen

(11) balaların çağışdurub qarav yitse kirek.

(12) Mektebniñ ikinci ve belki de in töb vazifesı "terbiye"dir. Mekteb ta'lim

(13) yurtıgına tügil, belki ta'lim ve terbiye yurtıdır. Mektebniñ terbiye yurtı bulurğa

(14) tiyüşligi bik küb cihetlerden lazımdır.

(15) Evvela balasını yahşuk ozaq waqtka mektebke birüb yürütken ata-ananıñ

(16) mektebdin kötgeni balanıñ "fâ'ideli kışi" bulub çiguvıdır.

(17) Şul ömid birleñ alar balaların mektebke birüb, alarınıñ hayatlarından kübkine

(18) oluşılarını şunda ötkertedireler. Bu yakadan karağanda mekteb terbiye işine 'â'ile

(19) ile hâyatka qaldırub, üzi yalgız ta'lim işin gine iltizâm ite almaydır. Mekteb

(20) zamanlarında bala tamâmen 'â'ilesi içinde bulmay, hayâtınıñ in möhim bir kısmını mektebde

(21) ötkergenlikten, mekteb 'â'ile ve hayât öçün de terbiye yurtıdır.

(22) İkinci cihetdin, balanıñ yaşlıkde alğan bütün ittilâ' ve añları, alarını

(23) kirek bilib, kirek bilmeyeçe alsunlar, anıñ ahlâk ve hareketinde bütün 'ömri buyunça te'sir

(24) itüb torurlık izler, eserler kaldıralar. Ve hālinke balanın mektebde algan ma‘lūmāt

(25) ve ittılaları başqa urında alganlarından küb artıx ve törlüdür. Bu yaqadan qara-

(26) gānda da mektebnñ ta‘lim ile berāber terbiye ittüvı de tiyüşlikı kilüb çıga.

(27) Mekteb terbiye vazıfesını inkār ite qalsada, ta‘lim vazıfesını inkār ite

(28) almasa kirek. Hālbuki ta‘lim vazıfesını çen ma‘nāsı birlen añlağanda ul

(29) terbiyeden başqa nerse bulmaşqa tiyüşli. Çönki mektebden kötülgen nerse,

[08]

(01) balanıñ başına mu‘ayyen bñr miqdārda bñlim tötärub çıgaruvğına tügñl; belki, balanı

(02) añlı, bulduqlı, hayātka hāzırlıklı ve fā’idelı kışı yaşab çıgaruvdır. Mekteb bu

(03) ‘ālı maqşadlarğa ni birlen erışecek? -Şöbhe yuq ki, ul balağa bötün ‘ömrı

(04) buyınça her huşuşlarda tatbıq itüb fā’idelenürlük ‘ilm ve ma‘lūmāt birüb çıgara

(05) almay. Binā’en ‘aleyh balanıñ hāyatke hāzırlıqı bu yul birlen tabılurğa mömkün tügñl.

(06) Baladağı mezkür huşuşıyātlar, anıñ isti‘dādını uyatuv, artdıruv, zıhnıñ kirekli

(07) ‘ilimlerini üzünden üzi kesb iterlik hālge qıyuv anıñ hissiyātını yaqşı ilen

(08) yamanını ayrurlıq, irādesini ‘ilmine muvāfıq yumuşarlıq itüv birlen gñne tabılaçaqdır.

(09) Buña küre de mektebnñ ta‘limden kötgen maqşadı balanı ‘ilm alurluq ve algan

(10) ‘ilimlerini tatbıq iterlik hālge qıymaq bulurğa teyüşli. Eger de mekteb balanı

(11) ta‘lim itgende, añarğa müstaqıl ve hareket iterge yul birüvı birlen anı mektebden

(12) çıqqaç, üzini terbiye itüb alub kiterdey ve şul tarıqa üzine

(13) fā’idelı bolurday bñr kışı yaşamasa, balanıñ mektebde algan şatlı ‘ilimleri bñr

(14) işke de yaramaydır. Çönki mektebnñ “imtiḥān yarışları” öçün birilgen ‘ilimleri

(15) bik tiz unutulub bite, onutilmay qalğanları ise kışıge māl bula almaydır. Binā’en

(16) ‘aleyh mekteb ta‘limi terbiyevı bulub, ul balanıñ üzinde bulgan bötün qābiliyetlerini

(17) işletüb teraqkı itdirirge ve muniñ öçün de “algan tügñl, tabқан ‘ilm” qā’ide-

(18) sını esās tötub, balaların algan ‘ilimlerinde melekelenüb üzlerin terbiye iterge

(19) yaraqlı bulub çıguvlarına ictihād itüv tiyüşdır. Uşbu yulda ta‘lim ve terbiye

- (20) eytgende gñe mekteb balanı hayātka hāzırlagan añarğa tormışında oçrayaçaq
- (21) avırlıqlarğa karşı isti‘ māl iterge yararlıq qoral birgen ve şul yul birlen
- (22) ‘ā ile ve başqa muhitden algan naçar terbiyelerniñ te’şirñ bitirgen, lâ-āfil azayıtqan
- (23) bulur. Bular barsı da toğrı yulga quyulgan mektebniñ bñr ta‘lim hāne bulıvı
- (24) birlen beraber bñr terbiye hānede bulıvını bik açık kürseteler.
- (25) Mektebniñ ta‘lim vazıfesı münāsebeti birlen urtağa kilüb çıqgan şul ter-
- (26) biyevı vazıfelerinden tışıda terbiyenı iltizām itecek bñr ni kadar huşuşıyātları
- (27) bar. Alarnıñ barsı “inżibāt ve intizām”dır.
- (28) Mekteb hayātı her bñr adumda dissiplinaga ta‘aluk itedır. Eger de ul huşuşıda
- (29) ma‘kūl bñr yul totulsa ul bālanıñ her yāklı terbiyelenüb muntazam ‘amel ve hareket

[09]

- (01) itüvñe zur yardımçı bula. Şunuñ arqasında balada intizām melekesi hāşıl
- (02) bulub, anıñ seciyesı de teşekkül ite ve kuvvetlenedır.
- (03) mezkūr huşuşıyātlarınıñ ikınçısı mektebde “ictimā‘ī hayāt buluv”dır. Bu hāl
- (04) ‘ā ilede tabılmay, yalgız mektebde gñe tabıladı. Şul ictimā‘ī hayāt sāyesinde bala üz
- (05) yaşdaşlarından bulgan her tōrlı şıfatlı balalar ile yaşarğa ve alar arasında
- (06) layıqlı mu‘āmele ve hareketde bulunub üznı tota bilürge mu‘allimlerñe ve zurlarğa
- (07) karşı nindi hāl ve vaziyetde torurğa kireklıkñi öyrene. Monda balalar,
- (08) fikir, hissiyāt kibi sermāyelerini de üz ara urtaqlaşurğa sevq iteleler. Mekteb
- (09) yullı hareket itse bulardan fā’ide çığarır. ‘Aksi hālde zurğına zarar da bulur.
- (10) Çönki balanıñ bñr-bırsından naçar ürneler aluvları mömkün. Mektebde bulgan
- (11) Uşbu ictimā‘ī hayāt numunesi ve bulardan mekteb terbiyesiniñ istifādesi balalarğa
- (12) ictimā‘ī hayātka hāzırlanurğa gāyet zur ve fā’idelı meydandır. Eger de mekteb
- (13) terbiyenı östñe almasa mondan itilecek fā’idede yuğalub kiter.
- (14) Süziniñ kısqası: Mekteb yalgız ta‘limniñ gñe östñe almay ul ta‘lim ile birge
- (15) terbiyenı de iltizām itsün ve bularnı bñr-bırsından ayurmasun.

(16) Terbiye yalgız aqılğagına tũğıl, belki ahlâkıını da qarab, balanıñ bötün qâbiliyet
(17) ve istidâdlarını üsdersün ve melekelerendirsün hem anda “fâ’idelî kışî” de
(18) tabılurğa tiyüşli bulgan seciyeniñ vücudka kilüvine tırışsun. Ferdler, milletlerni
(19) östün itgen nerse ilim gñe tũğıl, belki metin bir seciyede bulganlığın mekteb hiç
(20) bir vâkıtda ve hiçbir hüşüşda onutamaska tiyüşli.
(21) Mektebniñ esâsî gâyesî “fâ’idelî bir şahış” hazırlav maqşadı birlen
(22) ta’lim ve terbiye vazifesini ötev deyib tanulsa, munı kim icrâ kılunga
(23) teyüşlikini de hâtırdan çıkarırğa yaramas. Anı mektebniñ ruhi ve rehberi
(24) bulgan mu’allim işlerge, ta’lim ve terbiye vazifeleriniñ her ikisinde şul kışi
(25) mes’ul totulurğa tiyüşdür. Bu gına tũğıl balanı fâ’idelî kışi yaşav öçün,
(26) mu’allim anı şahşı, maddi, ruhi, millî, maişi hem vatanî ihtiyâclarını yaqından
(27) tanuğan kışi buluv lazımdır. Bu ise mu’allimniñ balanıñ üz dındaşı, üz
(28) milletdaşı, üz vatandaş, buluvını lazım itedür. Binâ’en ‘aleyh müslümân balasınıñ
(29) fâ’idesi öçün açılğan bir mektebniñ rehber ve ruhları bulgan mu’allimlerde muṭlaqā
[10]

(01) şul balaların ihtiyâclarını yaqından tanuğan müslümânlardan bulurğa tiyüşdür.
(02) İndi aldımız da iki mes’ele tora, ki anların birsi mektebde uquv yılının
(03) şanı, ikincisi anın şekli (tibi) mes’elesidir. Eger de balanı şul eytgen
(04) yulda ve derecede ta’lim ve terbiye iterge tilense, añarğa irişuv öçün mektebde
(05) uquv müddeti altı yıldan da kim bulurğa yaramaydır. Rus tili dersleri dürtinçi
(06) sınıftan da muḳaddem kire almay ve hâlinke ul tilini işke yararlık bildirir öçün kiminden
(07) öç yıl vâkıt lazımdır. Binâ’en ‘aleyh bu cihetde ibtidâ’î mekteblerimizniñ altı yıldan da
kim
(08) bulmavın lazım ite. İkinci cihetden ibtidâ’î mekteblerimizniñ altı yıldan da kim
(09) bulmavları tiyüşli gñe küzümüzge kürünub torğan ayânî bir delil bar ki, ul da
(10) hâzırkı mekteblerimiz ile rusların naçalniy işkolalarıdır. Bularniñ evvelgisinde,

- (11) tertiblı yulga kuyulganlarında, da rusça uqulmav ilen beraber dürt yıl uquğan
- (12) balalar bik āz nerse bilüb çığalar ve terbiye yağından da tüben toralar. Öç yıllık
- (13) naçalnıy işkola bitürgenlerı ise tağında tübenrek bulalar ve üzlerı tılı birlen
- (14) hisābkına uquduqları hālde, alarda da bik āz istidād kürseteler. İndı 3-4
- (15) yıl uqulgan mekteblerınıñ hālı bolay bulsa, aşkuvla tatarça mekteb urının alaçaq
- (16) bulgan bızınıñ bu yañı mektebke uquv yılı altı bulıv muṭlaqā lazımdır.
- (17) Mektebınıñ şekline (tibine) kilgende, anıñ hāzırılık mektebı sıfatı birlen açılmay
- (18) bötünley müstaḳıl bulıvı, ya'ni anıñ balanıñ üzine kirekli bulgan ta'lim ve terbiyenin
- (19) evvelgi derecesini her yaqli öterge yönelgen ve qurulgan buluvı tiyüşdir.
- (20) mekteblerimizniñ hāzırılık mektebı itüvden maqsad alarnı ikmal itüvçilerge urta
- (21) mekteblerge kürürge imkān birüvdir ve hālinke istatistika ma'lūmātlarınıñ kürsetüvlerine
- (22) küre, bizde tügil urta ve yoğarı mekteblerde tahsil itüvçilerinñ nisbi şanları
- (23) cihetinden bizge qarağanda küb yoğarı torğan rus vatandaşlarımızda da ibtidā'i
- (24) mekteb ikmāl itkenlerden urta mekteblerge kitüçiler %2-%3 qadargınadır.
- (25) Dimek qalğan %97-%98'i ibtidā'i mektebde alğan ma'lūmātları birlen hāyatke
- (26) kirüb kiteler ibtidā'i mektebden urta mekteblerge kitüçiler ruslarda ul qadar
- (27) bulsa, bızınıñ arada alar miñge 2 yaki 3 de bulmas. Kileçekde bir vaqıtnı bızınıñ
- (28) avıl balaları içinden de urta mekteblerge kitüçilerinñ köbeyeçi gıne inkār itüb
- (29) bulmay. Lekin ul köbeyüninñ tiz aradağına bulaçağına aşanub üzimizni yuvatub

[11]

- (01) toruvda da küb ma'nā yuq. Behemeḥāl ekseriyetniniñ menāfi' ibtidā'i mekteblerimizniñ
- (02) hāzırılık mektebleri buluvların taleb ite başlasa, ul vaqıt tabi'ı şunār münāsib
- (03) üzgerişler yaşalur. Lekin bu köngi taleb, hāzırgı vaqıtta ekseriyetniniñ menāfi'
- (04) alarnıñ müstaḳıl buluvların taqāzā ite. Bina'en-'aleyh bu kön mekteb te'sis itüvde alar
- (05) iş küreçek orunnıñ taleb ve ihtiyācların ülçev itüb aluv ve ekseriyatınıñ menāfi'n
- (06) aqlın menāfi'yine qaraban itmev yulı birlen hareket itüb mekteblerimizni müstaḳıl

(07) yaşargā tiyüş.

(08) Bu uringa qadar beyān itilgen fikirler kübrek, mekteblerimizniñ ‘umūmī ta‘lim

(09) birüvçī mü’esseseler buluvları i‘tibārı alınub süz söylendi, ki indī süz

(10) āhırinde alargā millī ta‘lim yurtları buluvları cihetinden de bīr küz şalub ukuv

(11) tiyüşlī bula.

(12) Mekteblerimiz hāzır bīr hālden ikīnçī hālge küçüv duranda. Bu vaqıtka qadarlı

(13) alar bīznīñ dinī ve millī ihtiyāclarımızniñ öteb kildiler. Bu vaqıtka qadarlı bīz alardan

(14) üzimizniñ aqartav yulunda istifāde ite kildik. Lekin bu kön ahvāl ve zamān üz-

(15) gerdi, ihtiyāclar başqardı, yaña talebler meydānga kildī. İskī mekteblerimiz bu

(16) köngī taleblerge cevāb bire almay başladılar. Şul sebeblī bīz alarda zur bīr

(17) üzgeriş yaşargā, alarnı mondan soñ bötīnley başqa bīr yul

(18) ve esāşka quyub yiberirge ta‘limiz, lekin şunuñ bīrlen beraber alarnıñ üzimizniñ

(19) dinī ve millī taleblerimizden yırqlışmavlarınıñ ārzū itemiz. Bu bīznīñ hiçbīr nerse-

(20) gī muqābele, vazkiçe almay torgān bīr ārzuvmızdır. Yoğarıdağı beyān ve izāhları-

(21) nīnda her kelimesī astına bīz uşbu ārzuvmızniñ quya kildik. Lekin anı tağında

(22) açıgraq tecessüm itdirüv öçün bu urında ibtidā‘ī mekteblerimizden üzimizniñ dinī

(23) ve millī mü’esseselerimiz buluvları cihetinden kötgenlerimiz haqqında, da gerçi küb kısmında

(24) yoğarıda söylengenleriniñ tekrār bulsa da, bīr ikī süz eytüb ötini tiyüşlī

(25) tabamız. Bīz ibtidā‘ī mekteblerimizden balalarımızğa aḥkām-ı diniye ve aḥlāq-ı islamiyenī

(26) öyretüp alargā dōnya ve āhiret mes‘ūd buluv öçün lazım bulgan ma‘lūmātnı

(27) birüvniñ, balalarımızğa din, millet hem vaṭan muḥabbetleri urınlaştırub, alargā millī

(28) tormışımız öçün lā-büdd minhu bulgan nerselerniñ bildirüvniñ kötemiz. Bina‘en-‘aleyh alar

(29) (ibtidā‘ī mekteblerimiz) üzimizniñ ‘örf ve ‘ādetlerimizge, üzimizniñ millī ve dinī

[12]

(01) ‘ananelerimizge muvāfiq te’sis itilgen bulub, alar da ukuv üz tīlimizde bulurğa,

- (02) aḥkām-ı islamiye yaḥşı öyretilürge, millet ve vaṭan târiḥlerine, vaṭan tîlî ve coğrafyasına
- (03) yaḥşı urın ve ehemmiyet birilürge tiyüşdür. Bîznîñ emelimiz balalarımızı vaṭan ve milliyetini söyü-
- (04) çî, alar yulunda törli ağırlıklarını taḥammül iterge ḥâzır toruvçı, sağlam
- (05) ve ṭaza bovinli, dini ruḥlı, şaf vicdanlı, kürkem ḥalklı itüb yitiştirmekdir.
- (06) Balalarımız rusyada yaşavçı bir ferd buluvları itibarı birlen vaṭanımız ve devletimizni
- (07) söyüb, anda yeşevçı bir müslümân milletiniñ balaları buluv itibarları birlen
- (08) üz milletiniñ ruḥı birlen ruḥlansunlar, üzleriniñ millî barlıklarından, millî
- (09) tileklerinden ḥaberdâr bulsunlar. Kıskası; mektebde balalarımızğa vaṭanı (siyâsi) ve millî
- (10) ḥayâtlarınıñ nigîzî şalunub. Bîz ibtidâ'î mekteblerimizden şundan artıknı tilemeymiz.
- (11) Lekin tilegenlerimiz şundan kim bulurğa da mömkün tügil.
- (12) Monda ḳadar söylegenleriniñ ḥülaşasın alganda tübendegiçe bula.
- (13) İbtidâ'î mekteblerimiz
- (14) 1) Maḳşadı: -Dinli, kürkem ḥalklı, itâatlî, terbiyelî, millî ve vaṭani ruḥlı,
- (15) işleklî, sağlam vücudlı, heyet-i ictimâ'îye öçün fâ'ideli vaṭan balaları
- (16) yitişdürv.
- (17) 2) Ruḥı: Devlet ve milletimizge şadâḳat hem muḥabbet.
- (18) 3) Birgen malûmâtı: -Tormışda müstaḳil ḥareket ite alurlıḳ, törli,
- (19) könlük mes'eleler aldında abtırab ḳalmasıḳ, uzun aḥvâl ve mahiyetiniñ ṭalebine yarata
- (20) alurluḳ, ḥayâtḳa çıkḡaçda, uzun terbiye itüb alub kiterlik bir 'ilmi iḳtidâr.
- (21) 4) Uḳulaçaḳ fenler: -1) din. 2) ana tîlî. 3) ḥesâb. 4) rus tîlî. 5)
- (22) cografya. 6) ṭabiât. 7) milli târiḥ. 8) vaṭan târiḥi. 9) eşkâl ve resim. 10)
- (23) köy. 11) gimnastıḳa.
- (24) 5) Tibî: -müstaḳil.
- (25) 6) Uḳuv müddetî: -Altı yıl.
- (26) 'Umümen ibtidâ'î mekteb ḥaḳḳında şul ḳadar söylegeniniñ soñunda anda tatḳıḳ

[13]

- (01) itülvî münāsib tabılğan proğram birlen anıñ ruñı ھاqqında da bîr ikî süz eytüb
- (02) ötüv tiyüşli buladır. Altı yıllık ibtidā'î mekteb proğramına yoqarıda şanalğanlardan
- (03) da artıq ders māddeleñi kertüv bîr cihetden balanıñ diqqat, rağbet ve başqa qönlerñ
- (04) küb nersege bülüv bulğanlıqdan, ikınçıden küblek yahşı melekelenüvge ve şakird-
- (05) lerññ müstaqıl işlevlerñe vaqıtnı āz qaldırğanlıqdan fā'ideli tügil belki zararlıdır.
- (06) Şul sebebli ibtidā'î mektebde mezkûr fenlerden başqalarını ukutmaska tiyüş.
- (07) Ul fenlernñ quyuluv uşulñe kilgende, ibtidā'î mektebde her fenge anıñ 'ameli
- (08) ehemmiyetinde gñe urın birilürge, öyretüññ tertib ve uşullerñ mömkin qadar hayātke
- (09) yāqın torurğa ve şularnñ üstevñe anda hiçbîr fen üz başına ayırım qormayça
- (10) alar bîr-bîrsñ tekmiñ iterge, bîrsi ikınçısına yardımçı bulurğa tiyüşdir.
- (11) Çönki ibtidā'î ta'limnñ ruñı ve maqsadı şul birlikñi taleb ite. Mesela ana tili
- (12) her fen dersinde iñ esās ve yardımçıdır, lekin fen derslerñ üz nevbetlerinde
- (13) ana tilin öyrenüv ve anda meleke ھاşıl itüv öçün bik kiñ bîr meydān teşkil
- (14) iteler. Din derslerñ tārīh, corafya ve ana tili birlen münāsebetde toralar. Resim
- (15) dersññ ehemmiyeti ana tilinden bik azğına tüben tora. Çönki ul her dersñi mücessem
- (16) şuretda kürsetürge, nazarı bilgenñi 'ameliyātqa quya bararğa yardım ite.
- (17) Resimde bîr cihetden başqalarğa yardım itse. İkinci cihetden üzi
- (18) başqalardan yardım ala. Tabiyāt ve cografya derslerñ bîr-birlerñe bik nıq bağlangan
- (19) buluvları üstevñe ana tili derslerñ öçün de gāyet güzel ve qızıqlı matiryal
- (20) bireler (muşāhebelar, inşālar...).
- (21) Hesāb derslerñ plan tertib itüv ve hāl itilgen mes'elelerge izāhlar birüv
- (22) ciheti birlen ana tiline ni qadar yardım itse, mese'lelerññ mönderecesi 'itibarı
- (23) birlen ul cografya, tabiāt, tārīh ve başqa fenlerge de yardımçı bula ve üzide
- (24) alardan yardım aladır. Tārīh dersñ cogrāfyā ve edebiyāt derslerñ birlen bik nıq
- (25) bağlangan buluvı üstevñe ul ana tili derslerñ öçün de gāyet güzel

- (26) matiryal bire. Cogrāfyā derslerinde tāriḥ, ṭabiāt ve ana tili dersleri cinalalar.
- (27) Rus tili rusniñ tāriḥ ve cogrāfyāsı bağlangan, şul yuk ul ana tilinden de,
- (28) bilhāşşa başlangan yıllarda, küb yardım ala. İbtidā'ī mektebniñ quyuluşı anda
- (29) ukuvulgan fenler arastndağı uşbu birlikni yuğaltmaslıq bir revişde bulurğa teyüşli.
- (30) Her fenniñ proqramın totqan urınına kilgende iñ küb urın, ṭabī'ī

[14]

- (01) ana tilne birilürge, bala fikrın şul tilde açqaç, ul ana tilin yahşı öyrenüb
- (02) algaçqına tedrici şüretde başqa fenler kertile barırğa teyüş. Şınıflar yoğarılangan
- (03) şayın bi't-ṭabi'ī ana tili dersleri kimü barır. Lekin şunı da isden cıgarmaska
- (04) tiyüşli ki, yoğarıraq şınıflarda ana tili ḥesābına kertilgen derslerniñ kübsi
- (05) mezkūr tilge yardım iteler ve her daқиқada aña melekelenüv yulunda yahşı matiryal
- (06) bulub toralar. Bina'en-'aleyh moña bir cihetden ana tili dersleriniñ kimüvi dib tügil,
- (07) belki alarniñ matiryalı dib qararğa toğrı kile.
- (08) Tāriḥ, cogrāfyā, ṭabiāt ve başqa derslerini mu'allim ana tili dersleri nuqtasından da,
- (09) ya'nı imla, üslüb ve inşā' cihetlerinden de qararğa tiyüşdir. Şunsuz mektebde
- (10) uqulgan fenlerde birlik ve alarniñ bir-birsın teknil itüvleri ḥāşıl bulmay.
- (11) Şul uq birlikni şaqlav fikrine mebni ana tili derslerin uquv: yazuv, taḥlil ve terkiб
- (12) derslerine ayurmay, alarniñ barsın birge alub barırğa ve ṭabiāt derslerinde
- (13) ḥayvānāt, nebātāt ve emsāli kısmılarge ayırub ve aqlarğa tırışmasqa tiyüşdir.
- (14) İşgāl itgen vaqıt i'tibarı birlen ikinci derece torsa da din dersleri
- (15) bızniñ öçün iñ muqaddes ve 'aziz bir fendir. İslamniñ 'aḳāid, aḥkam ve ibadetlerini
- (16) yahşı bilüvni ve qur'anını tecvid ḳā'idelerine muvāfiḳ dörüst uquvni her müslümān
- (17) üzine farz şanı ve şular ṭabılmağanda ul üzın "ğramoṭnıy" kışi ḥesāb ite
- (18) almaydır. Bina'en 'aleyh ibtidā'ī mekteb dinimizni de bik yahşı bildirüb cıgarurğa tiyüşli.
- (19) Din derslerin uqutqanda da şul uq birlik şaqlav esāsen i'tibārda
- (20) totub, aniñ itikād, ilmiḥāl, tāriḥ ve qurān uquv kısmılarını mömkin qadar bir-

- (21) bİrsİne rabtlı revİşde alub barurğa tiyüşlİ.
- (22) Mezķūr fenler monda taşvir itİlgen ruķu uşūlde uķutulsalar, şōbhesİz
- (23) şakirdlernİn tōrlİ ķābiliyetlern terbiye iteler, alarnİn diķķat ve i'tibārların ĥayātınİ
- (24) tōrlİ şartlarına celb itüb, alarda hayāt meydānında kirekli bulgān 'ādāt
- (25) ve melekelernİ vūcudge kitirürler ve alarğa algan ma'lūmātların aķvāl ve maķiyeķinİn
- (26) talebine karı taķbİķ İterlik bİr iķtidār ve ķuvvet birüb çıkarurlar. Bu proĥram
- (27) astında yogarıda taşvir itİlgen ruķda te'sis itİlgen mekteblernİn balaların
- (28) ĥormışda sūz, yazuv, kitāb, şan, ūlķev cedveller bİrlen fā'idelenürge
- (29) öyretülerİ, alarğa ūzlern aķvāl ve maķiyeķinİn tōrlİ taleblerine yaratķanda yul-
- (30) başķı bulurluķ 'ilm ve ta'limāt birürge balalarğa ūz İşlerine raĥbet, ictihād

[15]

- (01) ve 'ilimnİn ĥālib kileķegİne i'tiķād şalurğa, şakirdnİn ūz vaķan ve milletİne, mu'āmele
- (02) itmekde bulgan ferdlerge mūnāsebetİN ańlatub, ańarda evvelĥi ikİge muķabbet
- (03) ķuzĥaturğa ĥidmet ite alurları şōbhesİzdİr.
- (04) Mekteb proĥrammasının her urınınİn ūz aķvāl ve şartlarına ķarı bİr
- (05) āz ūzgere aluv şıfatına mālİk buluvı da bik mōhimdİr. Monda birİleķek pro-
- (06) ĥrammanı tertib itgende bu da kūz aldında ĥotuldı.
- (07) Meşela baķķaçılıķ teraķķi itgen urınlar öķün ĥabiyāt derslerinİn şul
- (08) ķısmın kińeytüb ve tafşillabrak uķuturğa, māl aşrav İşİ alga kitgen
- (09) urınlarda ise uşbu şōńĥısına kūbrek diķķat iterge mōmkin buladır.
- (10) Şul yulda 'umūmİ izāķnı bitürgennİn şōńunda uķulaķaķ fenlernİn yıllarğa
- (11) ve sā'atlerge bülünüvlerin kürsetgen bİr cedvel birgeķ, mektebde uķulurğa tiyüşlİ
- (12) bulgan māddelernİn proĥrammalarına kūķiledİr bu proĥramma her bİr ĥuşūşda
- (13) şul yoķarĥı esāslarğa ķaralub yaşaluvı ve anın pidaĥoĥıĥa ķā'idelerİne
- (14) mōnkin ķadarlı muvāfiķ ve muķābİķ buluvı da kūz aldında ĥotuldı. Binā'en-'aleyh pro-
- (15) ĥrammanın vaķ ķİbİ kürüngen māddeelerİne de ciddi bİr diķķat itüv lazımdır.

(16) Altı yıllık ibtidā'ī mektebde uqulaçaq fenlerniñ sınıf ve sâ'atlerge bülünüvleri:

Mûlaḥaḥa	Yıl							Uqulaçaq fenler	
	6	5	4	3	2	BİRİNÇİ			
						II	I		
	4	4	4	7	6	3	–	Din	1
	3	3	6	10	12	12	12	Ana tili	2
	5	5	4	6	6	6	6	Ḥesāb	3
	2	2	–	–	–	–	–	Cogrāfyā	4
	–	2	3	3	–	–	–	Ṭabiyāt	5
	12	12	11		–	–	–	Rusça	6
	2	2	–	–	–	–	–	Milli tārīḥ	7
Rus tili dersleri sâatinde	–	–	–	–	–	–	–	Rus tārīḥi	8
	1	1	1	1	1	1	–	Köy	9
	1	1	1	1	1	1	–	Eşkāl resim	10
Ders	30	30	30	28	26	24	18	Barsı	

[16]

(01) Gimnsatika: her sınıfka haftasına iki mertebe tenefüs vaqıtlarında yaña başka

(02) münāsib birer vaqıtta fenniñ muntazam ve selamet üsüvi öçün lazım hareketler. Her

(03) mertebesinde 15 minutdan artmav şartı birlen.

(04) Programma

(05) ulüm-u diniye.

(06) Maqşad ve izāḥ.

- (07) Din insāniyet tārīhinde iñ zur ‘āmelleriññ bīrsī bulgan kībī, insānlarnıñ
- (08) hayātlarında tōtқан һаҗ һаҗетлерiñ ta‘yin itüvde de ul gāyet köçli bīr mü’essirdir.
- (09) Din dersleri ruhāni kuvvetlerniñ terbiye ve teraққılerine her yaқdan te’şir iteler.
- (10) Hissiyāt, irāde ve ‘aql kībī öçke bülungen ma‘nevī kuvvetlerni terbiye itüvde din
- (11) dersleriññ һidmetleri bik zurdur. Buña küre, yalguz terbiyevī fā’ideleri
- (12) öçün gıne ta‘lim itileçек мәдделер arasında da din dersleri bīrinci urını
- (13) almak tiyüşdir. Kışınıñ üzine karşı iñ möhim vazıfelerin ve alarnı ötev öçün
- (14) lazım bulgan vazıfesini din öyretse, bīr ferdiniñ Allah teālaga, cem‘iyetke, millet
- (15) ve vaṭanga karşı bulgan burçlarını ve alarğa karşı kürsetileçек ahlāk-ı hamide
- (16) ve münāsebet-i la’ika yullarını da din ta‘lim itedir. Binā’en-‘aleyh, ibtidā’i bīr mektebde
- (17) eger de ul mektebden cem‘iyetniñ fā’idesi küzetilse, din derslerine möhim dib
- (18) қаралурға ve alarğa ul mektebde tiyüşli urın birilürge teyüşdir. Din
- (19) dersleriññ alardan kötülgen zur tileklerge һidmet itüvleri hem һақиқи
- (20) te’şirlerni kürsetüvleri öçün alarnıñ ta‘limleri de yullı ve uşüllı bulurğa
- (21) tiyüşdir. Bu yaқdan қарағанда, alar insānnıñ üz şahşınıғına münһаşır bulgan
- (22) ‘ibādet revişlerine gıne tuқtalmayça, belki kışınıñ üz nefsiñe ve cem‘iyetine karşı
- (23) bulgan vazıfelerini öyretüb, ahlākī һayāt ve meleke һāşıl itergede yöneltmek
- (24) lazımdır. Binā’en-‘aleyh din dersleri, ‘ilmiһāl ile ahlāk dersleri bulmaq заруридир.
- (25) Din dersleri bīr қараşда gāyet gıyābi ve ma‘nevī мәдделерден ‘ibāret kībī

- (01) kürünseler de, bularnı cānlandırub ‘ayāni kılamak uşüllerı de bardır. Din uķutķanda
- (02) şul uşüllerge mūrāca‘at iterge ve ikınķı cihetden ul dersnı derecelerge bölüb
- (03) kürsetürge tiyüşlı buladır. Din derslerınden kötülgen maķşadķa irişüv hem
- (04) alarnı uķutuv yulun açık ta‘yin kıluv öķün, alarnı uşbu revışķe taķsim itmek
- (05) lazımdır: 1) ‘aķide, 2) ‘ibādet, 3) ķur‘ān-ı kerim ķırā‘ati, 4) tāriķ-i enbiya,
- (06) 5) siyer-i nebı ve tāriķ-i islam. ‘Aķide-‘aķide dinnıñ tireģi ve esāsı bulsa,
- (07) kışınıñ i‘tikādı da bötın ma‘neviyātınıñ māyesi ve barlıķ ķareketleriniñ nāķmıdır.
- (08) İslam ‘aķidesi cenābı haķ ve şıfatları menzil-i kitāblar peygamberler feriştelere ve yevm-i
- (09) āķiretke inanuv olmaķ üzre biş nersedır. Bularnı öyretkende řābı‘ı uşul
- (10) taķib itüb ayāni nerselernı mişāl ve delil şotub ķareket itilür. Bu baķışlerde
- (11) yalgız ta‘rifler birlen ğine ķanāatlenmey herbır huşuşdan aķlaķi neticeler
- (12) ııgarub balalarınıñ ğissiyāt ve irādelerine te‘şir iterge şırışılır. Meşela cenab-ı
- (13) haķnıñ birlik şıfatından tevekkül ve i‘timād ‘ale‘l-nefs ‘ilmün-nefs ‘ilim şıfatından
- (14) řoğrılıķ ve sıdķ şıfāt-ı ğüsneleriniñ lüzumına küķüv kibı.
- (15) ‘Aķide iki derecege bölünüb bırıñķısında açık ve basış mişāller birlen mükāleme
- (16) yolunda biş esās añlatılır. İkinci derecede ise alarnı delilleri birlen
- (17) öyretilür enbiyā‘ ve islam tāriķlerinde ‘ayāni mişāller birlen ‘aķideni nığıturģa
- (18) şırışılır.
- (19) İbādet bendeniñ cenābı haķnı isende şotub aña tevessül itüvine hem anıñ
- (20) emr ve nehiyelerini ğāķırında şaķlavına bırıñķi vāsıřa ibādetdir. İbādet aķlaķ

- (21) tözekligine bîr mü'eşşirî bulgan şikillî ul vîcdân istîrâhatîniñde iñ töbli
- (22) çâresîdîr. Mondan başka 'ibâdetden şanalgân kıaysı bîr 'ameller meşela zekât ve 'öşr
- (23) kîbîler şahşı fâ'ideden bigrek cem'iyetnîñ menfa'ati öçün hîdmet itedîr.
- (24) İbâdetden kötülgen âli tîlekîñi tîtturuv öçün ul ('ibâdet) süzü hareketden gîne
- (25) 'ibâret bulmayça manâlı ve qalbi bulmaq lazımdır. Monıñ öçün de 'ibâdetde bulgan
- (26) du'â ve kırâ'atlernîñ balalar añlar derecede ma'naları da öyretîlürge tiyüşdîr.
- (27) 'İbâdetden şahâret namâz rûze zekât hac 'amelî şûretde öyretîlüb
- (28) alarnıñ aḥkâmları da bildirîlür. İbâdet kıluv öçün qalb kîbî bedenîniñ de şâf
- (29) ve pāk buluvı lazım bulganlıqdan şul münâsebet bîrlen cenâbet ve gusûl aḥkâmını da
- [18]

- (01) öyretüv lazımdır. Bazılarınñ zan itüvî şikillî hayât-ı cinsiyege müte'allıq mondıy
- (02) mes'eleler oyat bulgan nerselerden tügîl belki birevnîñ şahşı ve ictimâ'î
- (03) hayâtı öçün kireklî bulgan ma'lûmâtını ala torgân orunundan öyrenüb
- (04) çıgarğa tiyüşlî bulganı aḥkâmdır. Mondın tış bu köngî iñ zur terbiye ve ictimâ'î
- (05) 'âlimlernîñ dava ve taleblerine küre aḥlâq nıqlıgınıñ pāk ve iffetlî bulıvınıñ iñ
- (06) zur çârelerinden barsı hayât-ı cinsiye ḥaqqında aldan ḥaberdâr bulub tırov
- (07) bulganlıqdan, ul ḥaqqında gerçi tirenge kitilmegende de, şerî'at aḥkâmın öyretüv
- (08) münâsebeti bîrlen tırtınmaska, edebî dâ'irede hareket itüb tiyüşlî ma'lûmâtını
- (09) birüv lazımdır. Mondıy mes'elenî mekteb bildirmese ni bildirür?
- (10) Qurân-ı kerim ve tecvid.

- (11) K̤urān-ı kerim islam dininñ esāsı bulgan k̤ibī ul islam ‘ibādetlerinde k̤irāti
- (12) fā’idelī ve şevāblı b̤ir ‘amelden şanala t̤orğan māddelelnñ de b̤ir̤is̤id̤ır. Binā’ en-‘aleyh
- (13) b̤ir müslümān balasına mektebde bu ‘aziz ve muḳaddes kitābnı d̤örüst eytüb uḳurḡa
- (14) öyrenmek lazımdır. K̤urān-ı kerim arabḡa uldıḡından anı öyrete başlamasdan
- (15) muḳaddem arabi k̤irā’at bildirürge tiyüş buladır. K̤urān-ı kerim k̤irā’atı üzine maḥşüş
- (16) b̤ir uşul uşul-i tecvid ṭaleb itkenlikden bu uşul ve k̤ā’idelerinñ bildirgen
- (17) tecvid ahkāmında öyretürge ve anı imlā ṭaṭbıḡ itdürürge tiyüşdür. Tecvid
- (18) ahkāmın ri‘āye itüvnñ k̤ur’ān-ı kerim uḳı başlavḡa ḡaldırmay anı arabi k̤irā’at vaḡtında
- (19) oḡ alda t̤otarḡa tiyüşdir.
- (20) K̤ur’ān-ı kerim k̤irā’atı vaḡtinde baḡ b̤ir aḡlāḡı āyetlernñ mefhūmlarında eytilüb
- (21) kitse bik yaḡşı bulur. Buḡına t̤üḡıl k̤ur’ān-ı kerim ḡaḡḡında t̤oḡrı b̤ir fik̤ir
- (22) birüv östine ‘ilmī ve terbiyevī fā’idelerinñ mülāḡazaga alub baḡı ahkām
- (23) āyetlerinñ t̤arihī ḡışşalarınñ ictimā’i k̤ā’idelerinñ ma’naları münāsib yulda
- (24) eytilüb ötmek tiyüşdür. Ṭabī’i bunlar birden yoḡarıraḡ şınıflarda bulurḡa
- (25) ve iḡn̄iden ma’nā añlatuv teyinge teyin ma’nā birüv bulmay mefhūm añlatuv yulunda
- (26) bulurḡa tiyüşdür.

[19]

- (01) Ṭarih-i enbiyā
- (02) peygamberler insānlarnñ mürşidleri bulganlıḡlarından alarnñ tercüme-i ḡālleri
- (03) balalar ve başḡalar öḡün irşād ṭariḡlerinñ in̄ ısanıḡlılılarındandır. Ṭarih-i enbiya

- (04) möndericeleri ‘aķide esāslarının in ‘ayānī delilleri, ictimā‘ī ve şahşī ahlākının
- (05) in āķık numuneleri ḥissiyāt irāde ve mefkūre terbiyesinin ġāyet sāde ve ṭabī‘ī
- (06) mü‘eşşirleridir. Mondan başka tāriḥ-i enbiyā kavmler i‘tibārı ile insāniyet tāriḥinin
- (07) ve anın terakķisinin balalık devri demek bulganlıķdan ul balaların ruhlarına in
- (08) yakın bir ‘ilm ve mādde-i ta‘limdir.
- (09) Tāriḥ-i enbiyānın bu kadarlı möhim bulgan vazifelerini ötev ve andan tılengen
- (10) maķşadlarını tıtturuv öķün anın isimlerden aylardan ve yıllardan yeşler ve ‘ömürlerden
- (11) faķaṭ peygamberlerge yahşı bulub başķalarını bozuk buluvlarındanġına bahş iterge
- (12) tiyüşli tūġıl. Belki bu dersnin möndericesine kirgen ümmetlerinin ḥayātleri ahlākleri
- (13) mevķi‘ cogrāfyaları alarının dinde ahlākda bozukluķları bularġa ķarşı peygamberler
- (14) tarafından deliller va‘zlar ta‘limler cenābı ḥaķ tarafından beyān itilgen va‘dler ve
- (15) va‘idler nihāyet bu va‘d u va‘idlernin bi‘l-fi‘l izḥārı kürsetilemek lazımdır.
- (16) Tāriḥ-i enbiyā ma‘lūmātının mefhūmları ķur‘ān-ı kerimdeġi kışşalardan alınurġa
- (17) tiyüşli. Üslub ve ifāde ṭariķleri ise uşul-ü ta‘lim ķā‘idelerine muvāffıķ bulsun.
- (18) Tāriḥ-i islam
- (19) Din dersleri arasında tāriḥ-i enbiyānın tıttıkan urını bik zurdur. Lekin
- (20) siyer derslerinin din ve ahlāk nuķtalarından karaġanda tıttıkan urınları ise
- (21) ṭaġanda zurraķdır. Alar peygambermiznin ictimādinin ġayret ve şebātını ahlāk-ı zāhiresi
- (22) ile mu‘āmelāt-ı ḥüsnelerini cānlandırub kürsetürge imān i‘tikād ve ‘ibādāt
- (23) ḥaķķındaġı ta‘limlerini gerķe kışķalık birlen ġine bulsa da gevdelendirirge tiyüşdir.

(24) Bina'en- 'aleyh bu dersde şoğışlar ve ğayr şundiý vāk' alarğa āz urın birilüb iñ

(25) küb vaqıt yoķarıda mezkūr māddeleрге birilüb lazımdır.

(26) Peygambermizniñ tārīhi ve anı uķuvdan kötülgen maķşad mezkūr huşuşlar

(27) ile ğıne de tamām bulmas. Bu dersniñ tūlı buluvı ve üzniñ vazıfesin tamamen

[20]

(01) ötevı öçün peygambermizniñ ahlāk ve evşāfı ile birge anıñ ahlākı ta'limleri de

(02) öyretülürge tiyüşdür. Binā'en- 'aleyh siyer derslerinde şemā'il-i şerife ile münasebetli

(03) yaki aña ilave ularak, ahlāk-ı hamidelerden şabr, itā'at, şebāt, ictihād ve ğayrlar

(04) huşuşunda bir yaki bir niçe ħadış-i şerif mefhūmı bildirilürge ve şular birlen

(05) balalarınñ yüreklerin terbiye iterge tırışuv kirekdir. İslam dininde bulgan bir

(06) uķumışlı kışi dininiñ ibtidāsın bilgeni kibı üzine ul dinninñ niçe tu-

(07) taşķanlığın ve üz dindaşlarınıñ āz bulsada kimler bulganlığın bilüvi de tiyüşdür. Monıñ

(08) öçün din dersleri içinde islam tārīhiniñ şoñıda ya'ni zamānmızğa ķadarlı

(09) bulgan kısmı da öyretilürge kirek.

(10) Din dersleriniñ şınıflarğa bülünüvleri.

(11) 1nçi şınıf: — Aķideninñ biş erkānı ħaķķında ķısķaķa şifāhı ma'lūmāt

(12) birilür. Te'avvuz, besmele ve kelime-i tevħid ħıfz itdirilüb, bir müslümān balasınıñ üzine

(13) ve başķalarğa ķarşı niçek bulurğa tiyüşligi ħaķķında bir āz ahlākı ma'lūmāt

(14) birilür.

(15) 2nçi şınıf: —Yılınıñ evvelgi yarumında ķur'an-ı kerimge miftāh ularak

- (16) kıra' atı arabiye kürsetilür. Kıra' atden soñra kur'an-ı kerim kıra' atı başlatılub (mömkin
(17) bulsa) bñr cüz' kadar ötölür.
- (18) 'İlm-i hāl kısmı 'aķide ve ibādātke bülünüb yılññ evvelgñ yarťısında 'aķide
(19) esāsları şifāhen öyretılgeç, tārıķ-i enbiyā başlatılur. Enbiyā tārıķından hılķat-i
(20) 'ālem, hılķat-i ādem, ādem (a.s)ññ peygamberlĩğñ, kābil ve hābil kışşası, Şīt,
(21) İdris, Nuķ, İbrāhim, İsmāil ve İshāķ (a.s)larnıñ tercüme-i hāllerñ
(22) bñrlen ta'limlerñ naşihātlerñ ümmetlerñññ muķābelelerñ ve aķlāķsızlıķları bildirñlür.
(23) 'İbādetden 'amelñ şüretde řahāret aluv ve namāz uķuv tārıķı bildirñlür. Şenā'
(24) teşehhüd ve řelavāt ile kur'āñññ āķırñnde 8-10 sūre yadlatılur.
(25) Tenbih: —Kur'ān-ı kerim dersñnde, in āķırdeğñ kışķa sūreler bulmav şartı
(26) bñrlen kışķarak āyetlernñ şaylab uķutuvda mu'allim ihtiyārlıdır.
(27) 3nçñ sınıf: — Kur'ān-ı kerim devām iter ve 3 cüz' kadar kürsetilür.

[21]

- (01) Tecvid aķķāmı añlatılur. 'İbādetden řahāret ve namāznıñ farz, vācib ve meşhūr
(02) sünnetlerñ ile müfsidlerñ hem namāznıñ envāā'nda cemā'at, 'ıyd, cum'a, cenaze ve evķāt-
1
(03) ģamsenññ farzları ile sünnetlerñ hem rek'atları öyretilür. Namāz içñnde uķulaķķ
(04) du'āların ile sūrelernññ ma'nāları bildirñlür. Tārıķ-i enbiyā'dan beni İsrā'il peygamberlerñ
(05) ile kur'ānda mezkūrларınıñ ve başķalarınıñ ģayātları- ģükkām ve mülük devrı. ģazret-i
(06) İsanıñ tercüme'i hālñ bitkenge kadar ötölür.

- (07) 4nçı sınıf: — Qur'an-ı kerim devām iter. 'İbādetden namāz haqqında tekrār
- (08) yaşalgaç, rūze, zekāt, 'ösr, fiṭir şadaqası, qurbān çaluv ve hac yemin ötilür.
- (09) Tāriḥden peygambermizniñ tercüme'i ḥālī (izāḥda 'eytılgençe) ve seyri ötilür.
- (10) 5nçı sınıf: — Qur'an-ı kerim devām iter. Peygambermizniñ ahlākı ve ḥadişleri
- (11) Esās tıtulub ahlāq dini ve 'āile ahlākı (nikāh, ṭalak şikillī) ta'lim itilür.
- (12) Tāriḥ-i islāmdan hulefā'i rāşidin ile emeviler ötilür. Namāzda uqulğan sūre ve
- (13) du'aların ma'naları tekrār itdirilür.
- (14) 6nçı sınıf: — Qur'an-ı kerim devām iter. Ṭahāret, gusül ve rūze mes'eleleri
- (15) tekrār olunur. İslām 'aқidesi bir nızām astında aқıq deliller birlen ta'lim itilür.
- (16) bir niçe muқarrā ḥıfz itdirilür.
- (17) Tāriḥ-i islāmdan: 'Abbāsiler ötilür. Bunlarnıñ islām dünyāsına zur işler
- (18) işlegenleriniñ tercüme-i ḥāleri, her bir neseb ḥalife vaқtında müslümānlarnıñ iқtişadı,
- (19) ictimā'i, 'ilmī ḥayātleri ve ahlāqları kürsetilür. Ṭevā'if-i mülükden Endülüs
- (20) emevileri, fāṭimiler, Gazneviler selçuқiler bildirilgeç, nihāyet ḥalifelikniñ 'osmānlılarga
- (21) küçüvi bildirilür. Bu kön müslümānlar yaşavçı memleketlerge islamiyetniñ kiruv tāriḥi.
- (22) Tenbih: — Tāriḥ-i islām münāsebeti birlen urtağa çıқan milletler ve devletler
- (23) haqqıda da qısqaça gına ma'lūmāt bire barırğa tiyüşlidi.
- (24) Ana tili.
- (25) Maқsad ve izāḥ: —İbtidā'i mektebde ana tili öyrenüvden töb maқsad:
- (26) 1) Şakirdlerin süz birlen fā'idelenürge öyretüv.

(27) 2) Alarnıñ fikir dā'irelerñ kiñeytūv, alarda kitābkā raġbet kuzġātub, anı

[22]

(01) müstaķil ve añlab uķurġa melekelerendürv ve anı tormaşda bñrñçì derecede möhim

(02) nerselerden itüb tñnıtuv, alarġa kitāblar yardımını bñrlen üzlerñ terbiye ve teraķķı

(03) itdñrñrlñk ve kitāblarda könlük ġayāt öcñn kireklñ ma'lūmātnı izleb tñbarlıķ

(04) hem allarına cıķġan yañı bñr mes'ele ġaķķında fā'ideli kiñeşler alurluķ bñr ġāzırılık birñv.

(05) 3) Edebiyāt ve maţbu'ātke muġabbet kuydırub, kitābnı alar öcñn in bñrñçì

(06) istirāġat yardımçısı itdñrñvdñr.

(07) Altı yıllıķ ibtidā'ī mektebññ ana tñlñ arķlı birgeni uşbu tñleklerden de

(08) tüben tormaşķa tiyüşlñ.

(09) Ana tñlñ derslerñ ibtidā'ī mektebde, bilġāşşā anıñ ölegi yıllarında in küb

(10) urınnı işġāl iterge tiyüşdñr. Cñnki ul başķa ta'lim mādelerññ merkezi

(11) menzilinde bulub, balalarınñ tñllerñ açuvı, fikirlerñ kiñeytñvı, uylav ve söylev

(12) ġābiliyetlerñ arttırıvu, fikirler tertib bñrlen tezerge melekelerendñvı bñrlen

(13) başķa fenlernñ taġşıl itñvññ nigzen şala ve alarnı taġşıl müddetinde bik zur yardımçı

(14) bula baradı. Ana tñlñ derslerñ uķuv, yazuv, üslüb dersñ, şarf ve naġiv ġā'id-

(15) lerñ ismñ bñrlen bñr niçe tñrlñge bñlñnedñr. Lekin bular bñrsñ de üz başına

(16) ayırım barmay, bñrsñ ikñnçısı bñrlen bik yaķın mñnāsebetde barırġa, bñrsñ ikñnçısıne

(17) yardım iterge tiyüşdñr. Bu könge ġadarlı bñznñ mekteblerde söylev derslerñne

(18) ehemmiyet birñlmey kildñ. Lekin mondan şoñ ul kimçilik muţlaķ tñtarlurġa tiyüşdñr.

- (19) Çönki mektebde şakirdnı uqurğa ve yazarğa öyretüv ni derecede möhim bulsa,
- (20) anı söylerge öyretüvde şul derecede ük möhimdür.
- (21) Balalarını üz başlarına uqurğa öyretüv öçün ikıncı yılınıñ şoñğı
- (22) yarısından da şoñğa qalınmay, alarğa üyde uqurğa kitāblar birürge ve uquğanlarını
- (23) aılı baruvlarına diqqat iterge tiyüşdür.
- (24) Bu kön kitāb yazarmız balalarğa maşşuş ve alarınıñ aqvāl-i rühiyyelerine
- (25) muvāfiq yazılğan kitāblarğa bik yarlıdır. Lekin şāyed tiz könde kimçilikni
- (26) tottururğa ırışılur ve ehli tarafından balalar edebiyātı vücudke kitirüvniñ çareleri
- (27) körülür. İbtidā'ı mektebdegı altı yılınıñ evvelgi dürtisi 'umūmā uqurğa,
- (28) yazarğa, söylerge öyretüv, şarf ve naḥiv kâ'idelerine āşinā itüv öçün şarf
- (29) eytilüb, qalğan iki yılda balalarını milli edebiyāt birlen kıskaça āşinā iterge ırışılur.

[23]

- (01) yoqarıda mezkūr derslernı alub baruv yulları programda ḥayli mufaşşal
- (02) kürgezlegen bulganlıklarından bu urında ul ḥaḳıda süz üz itüb torurğa
- (03) lüzüm kürülmedi. Süz āḥirinde, yalguz şunı ğına eytüb öterge tiyüşlige,
- (04) ana tili kirek uquv materyali birlen, kirek uqutuv yulları birlen mömkin qadar
- (05) ḥayātqa yaqın torurğa, evvel iş mömkin qadar tormış birlen mütevāzi barurğa
- (06) tiyüşdür. Şunsız bu köngi pidağogayaniñ in möhim talebi bulgan, ta'limni ḥayātke
- (07) yaqınlaşdıruv esasına ri'āye itilgen bulmay. Uşbu mülāḥazağa mebni ana tili
- (08) dersleri programına ḥaṭ yazuv ve ḥaṭıra defterleri totuv şikilli 'amelī māddelelni

- (09) kübrek kertürge tırışıldı.
- (10) Bu kön bızññ kitāb bāzārında ana tılı derslerī münāsebetī birlen қullanurluқ
- (11) derslikler bulmağanlıқdan her şınıfda uқulurğa tiyüşli maқāle ve қıт‘alarınñ mönderice
- (12) lerī şanaldı ve bu şanavda balalarınñ fikir ve añlarında tedricen teraққı itüvlerī
- (13) i‘tibārğa alınub materyalnı tertibge tizüvde şul küz aldında ıotuldı.
- (14) Ana tılı derslerinıñ programı.
- (15) Bırınçı şınıfda
- (16) haftasına 12 sāt.
- (17) I uқuv: — 1) uşul-ü şavtiye buyınça bır alfabā kitābı ötüb anıñ tamamında
- (18) münāsib bır қıra‘at kitābı uқuv. Uқuv yulı mömkin қadarlı añlı ve cānlı bulurğa
- (19) tiyüşli. Uқulgan māddelernı ayırım su‘āllerge cevāb şüretinde söyletilür.
- (20) “Münāsib bır қıra‘at kitābı” dedik. Lekin bu könge қadarlı bız de yazılган
- (21) kitāblarnıñ kübsi uşul-i ta‘lim taleblerinden yıraқ ıorғанlıқlarından her şınıfda uқuv
- (22) öçün ta‘yin itilürge tiyüşli matiryalnıñ mönderecatı haққında da bır ikı süz
- (23) ıeytüb öterge tiyüşli buladır.
- (24) Uқuv matiryalı: 1) Bır niçe gıne cömleden ıibāret hikāye ve қışşalar. 2) Қışқағına
- (25) maқāleler. 3) Şi‘rler. 4) Balalarға yeñil añlaşılurday ıabışmaқ ve maқāleler. Lekin
- (26) ıabışmaқlar bu köngi ba‘zı kitāblarda bulgan “.....”
- (27) kibı қabiһ ıibāreli bulmasunlar.

- (01) Uquv matiryaliniñ möndericatı: — Balalarınñ üydegi ve mektebdegi hayatları.
- (02) 2) Alarnıñ şadlıq ve qayguları. 3) ‘ā ile i‘zaları. 4) Üyde mektebde kirek nerseler.
- (03) 5) Üy hayvānları. 6) Yılınıñ vaqitleri. 7) Tevleknıñ törli vaqitleri. 8) Atnanıñ
- (04) könleri ve aylar.
- (05) II Söylev dersi: — İbtidā’i mektebniñ maqsadlarından birsi balaları söylege
- (06) öyretüv ve alarnı üz fikirlerin tertibli ve muntaqı revişde añlaturğa melekelerendürüv
- (07) imkanlı zikir itilgen idi. Binā’en-‘aleyh, söylev dersine mektebde yahşı urın
- (08) birüb, añarğa niq diqqat iterge tiyüşli. Şul sebebli bu dersniñ birinçi şınıfdan
- (09) başlab, ta altınçıga kadarlı qalmaq baruvı tiyüşdür. Birinçi şınıfta ul ders
- (10) tübendeği yullar birlen barurğa tiyüş:
- (11) 1) Qüzge körünüb torğan nerselerini ve hādiselerini şanav. 2) Su’allerge
- (12) cevāblar birüv. 3) Resimlerde qarab söylev. 4) Şakirdniñ üz tecribesi, üz
- (13) hayatı haqqında söylevi. 5) Resimde kürsetilgen bir vāq’anı başında yaqı
- (14) soñunda bulğan hāllerni söyletüb resimniñ möndericesin tekmi ve tevsī’ itüv.
- (15) 6) Söylengenleri bütün şınıf birlen muhākeme itüv alarnı tözetüv ve tenkid itüv
- (16) (balağa kimniñ söylevi oñsağan? Ni üçün? Ma’nası birlen). Resimler yardımı
- (17) birlen söyletüb dersleriniñ muntazam ve muvaffaqiyetli baruvları öçün üz hayatımızdan
- alıngan
- (18) ve balalar añlarday bulğan vāq’alarını tasvir itüçi resimler icād iterge
- (19) tiyüşli. Eger de bu ders müslümān balalarınıñ ruq ve qalblerine bütünley yāt bulğan

- (20) rus Һayātın taşvir itüçi resimler arkalı alub barılsa, andan çıqğan fā`ide
- (21) ul qadar küb bulmas. Monı isde totub üz Һayātmızın taşvir itüçi
- (22) resimler Һazırlavnıñ çärelerñ körürge tiyüşlï.
- (23) III Üslüb dersï: — 1) Bır Һikāye yaki maqāledegï süzlernï başqalar
- (24) birlen almaşdıruv: 1) Mürādiflerï birlen. 2) Muqābillerï birlen, 3) ma`nā cihetñden
- (25) birāz yaqın Һörgānlar birlen. B) Birılgen isimlerge münāsebet şıfatlar, yaki
- (26) birılgen şıfatlarğa münāsib isimler Һabuv. T) Birılgen isimlerge münāsib fi`ller,
- (27) fi`llerge münāsib isimler Һabuv.
- (28) IV Yazuv işlerï; — A. Başlangıç işler; qul ve küzlernï öyretüv öçün
- (29) törli şızıqlar şızdıruv. Alarnıñ şikillerñ, qay Һarafqa şüzlülerñ, niçek birleşüvlerñ

[25]

- (01) añlatuv. Alfabā uqulav münāsebeti birlen Һarfler teşkil itgen kiseklernï yazdıruv.
- (02) Bunlardan tedricen Һarfler, eycekler, kelimelerge küçüv. Һarfler ve kelimelernıñ imlāsı.
- (03) B. 1) Kelimelerge yaza başlaqaç, tedricen kısqā ve ma`nāsı balalarğa bik açıq
- (04) ma`lüm cömlernı başda küçürüv ve soñundan imlā yulı birlen yazdıruv. 2) Resimler
- (05) ve nerseler yardımı birlen nerse isimlerin yazdıruv. 3) Bır nersenıñ ismñ anıñ
- (06) `amelï yaki maşşüş şıfatı birlen yazuv. 5) Kelimelerï taşlangan ve alar urınına
- (07) nuqtalar quyulgan cömlernı tamāmlab yazuv.
- (08) C. Һaqlar yazuv (yılññ āhirine Һaba): — 1) ibdeşlerñ ve ma`lümge Һaqlar yazuv
- (09) (bu derecedegï Һaqlar elbette “kağız bır” “kitāb bır” “miña kil” digen şikillï

- (10) b r ik  g ne s zden  ib ret g yet s de bula). 2) Defterine ay, k n ve    larnı
- (11) yaza baruv. 3)  slub ders  m n sebet  b rlen     an s zlern  yaza baruv.
- (12) Yazuv i lerinde resim h t n n a  k buluvına iml  ve  sl blarn n    r  buluv-
- (13) larına d   at iterge tiy    r. Bu  nıfda c mle   rına n   ta  uyar a tiy      n
- (14)  nlatur a kirek.  Amel  ve  ay n  us lde bulganda mon  i lev a r t   l. Me ela
- (15) b r  akird    kit b b r   dib yaza eygen,  n ar a  ul s zler n n   rına
- (16)    r    n nda b r n   ta  uyuv tiy      n t        v imk ndan h ric t   l.
- (17) V  arf: -Nerseler ve isim- m fred ve cem i,  ıfatlar.
- (18) Din dersine ma      ta yin eyt lgen s  at bu  nıf n n b r n   yartısında
- (19) b t nley y  , ik n   yartısında ise bik     r.  ul sebebl  u uv, s ylev
- (20) ve mu   keme dersler  m n sebet  b rlen balalar a cen b  h   , peygamberler, kit blar,
- (21) fer    ler k b  din-i isl mn n es s i  t     lar  h    n nda c   i ve a  k ma l m t
- (22) b r l r ve  if hen olarak te avvuz, besmele, tev id ve  eh det kelimeler  de  yret l r,
- (23) m   kin bulgan  adarlı alarn n ma n larıda  yret l r.
- (24) 2n    nıf.
- (25) (Heftede 12 s  at)
- (26) I U uv:   Bu  nıfda  oma ve t zek u uv ma   adı k    l r ve azlık b rlen g ne
- (27) tefsirli  ur n ta  b   oluvına ba lar.
- (28) U uv matiryal : 1) Edebi  ı   lar. 2)  ı    n a ve f  idel  ma   leler. 3)  ı      
- (29) h   yeler. 4)  ı      i rler.

[26]

- (01) Mönderecātı: — 1) Üy (‘ā’ ile a‘zā’larının bñr-bñrsñne bulgan mñnāsebetlerñ
- (02) ve her bñrsñnñ ‘ā’ ile içñnde ʔotqan mevķi‘). 2) Mekteb (şakirdler. Alarnññ üz ara
- (03) mñnasebetlerñ. Mektebde bñrge ʔoruvlarñ. Mektebdegñ meşguliyetlerñ). 3) Üydegñ ve
- (04) mektebdegñ işler (‘ā’ ilede zurlarñnñ ve balalarnññ işlerñ. Mektebde şagird ve
- mu‘allimlernññ
- (05) işlerñ). 4) ʔabi‘at (yeşilçe ve yemiş bağçeler, kıy-yalan, urman, göl, buva.
- (06) Şazlık yılğalar. Kıy ve üy hayvanlarñ). 5) Yılñnñ vakitlerñ. (Yılñnñ vaķıtına qarı
- (07) ʔabi‘atññ üzgerüvñ. Avıl hñlkñnñ yılñnñ törlñ vaķıtındağñ işlerñ. Yılñnñ törlñ
- (08) vaķıtına dā’ir matur taşvirler ve şi‘rler). 6) Avıl hayātı. 7) Şi‘rler yatlav.
- (09) II Söylev dersñ: — 1) Şakirdñññ üz hayātından alingan matiryallerge bina
- (10) eytüb törlñ nerseler haķķında söyletüb. 2) Uķulğan bñr makalenñ şakirdñññ hayātından,
- (11) beyrem ve aķına könlerñ yürüvñnden yaķı başıka birer urında uķuv ve işitüvñnden
- (12) alğan ma‘lümātı bñrlen kiñeytdürüv ve tekmiñ itdürüv. 3) Bñr vāķ‘anı urında
- (13) yaķı vaķıtta üzgertüb söyletüb. (Meşela: “ cey könñ ormanda -cey könñ
- (14) balanda”, “ kışķı ırte- kışķı kiç”). 4) Bñrññ şagird iştirāk itgen bñr
- (15) vāķ‘anı birgeletüb söyletüb. 5) Tersim itilgen bñr plan buyınça şagirdlerden
- (16) üzlerñññ üyelerñ, qorallarñ, bağçaların, quradağñ bināların taşvir itdürüv.
- (17) 6) Uķulğan bñr hñkāyenñ törlñ urında söyletüb.
- (18) Resimler ist‘imāl itüv bu şññfda da bñrññ şññfdağñ yul bñrlen devām iterge

- (19) tiyüşlî. Anda kürsetilgenler üstine monda tübendegiler de artdırılır:
- (20) 1) Balalar resimlerniñ mündereceleriñ üzleriñiñ yürügen vakıtlarında kürgenleri,
- (21) uquğan hikāye ve şi'rlerinden alğan ma'lūmātları birlen kiñeytürler.
- (22) 2) Resimge söyler öçün (mu'allimniñ yardımını birlen) su'aller tertib itilür.
- (23) III Üslub dersî: — 1) Birinçi sınıf öçün kürsetilgen işler. 2)
- (24) bir asıldan çıkkan süzleriñ cinav (meşela uqumaq, uquçı, uqutmaq kibi.) 3) Bir
- (25) 'amelini köçli yaki yumuşağrak işlev (meşela kaçkaruv-bağaruv). 4) Bir şifatınıñ kuvvetli
- (26) yaki za'if buluvı (meşela, kızıl- kızılaraq- şarı- şargılt).
- (27) VI Plan tertib itüv: — 1) Resimler yardımını birlen planlar tertib itüv.
- (28) 2) Hikāyelerge isimler tabuv. 3) Bötün sınıfınıñ iştiraki birlen şakirdleriñiñ
- (29) müstakil işlevleri öçün su'aller tertib itüv.

[27]

- (01) V yazuv işleri: — A. 1) Birinçi sınıf öçün kürsetilgenleriñ birāz
- (02) tavşivleb devām itdirüv. 2) Nerse isimlerin yazub alarnıñ 'amelleriñ, törli hāşe
- (03) şifatların beyan itüv. 3) Planlar, su'aller, cevāblar yazuv. 4) Uqulğan maqāle ve
- (04) şi'rlerden alarnıñ möndericeleriñ birlen münāsebetli bulğan su'allerge cevāb bulğan
- (05) urınlarnı küçirib yazuv (meşela yazuv haqqında bir kıt'a yaki bir şi'r uquğandan
- (06) soñ, şundan tübendegı su'allerge cevāb aluv: Yāz köni ağaclar ni işley?
- (07) Yir üsti ni işley? Balalar ni işley? Kuşlar ni işley? Yılgalar ni işley? kibi).
- (08) 5) Süzler birüb, cömleler tertib itdirüv. Bu derecede cömle tertib iter

- (09) öçün birilgen süzler küzge kürünüb torğan nerse ve ‘amellerden bulurğa
- (10) tiyüşli. Bu ders soñğı sınıfğa kadarlı devām itdirilüb, yuğarılangan şayın,
- (11) birilgen süzler kıyınlaşa barurğa, kitgen şayın māddiyyātdan ma‘neviyātke küçerge
- (12) tiyüşlīdır.
- (13) B. Haṭlar yazuv: — 1) Mu‘allimge törlī üteneç birlen haṭ yazub mūrāca‘at
- (14) itüv. İbdeşlerine oynarğa yaqi birgeleb ders hāzırlarğa çağırub yazuv.
- (15) 2) Birgeleşüb birer vāḫ‘anı haṭ şeklīnde yazuv. Bu sınıfda şakird mu‘allimge dörüst
- (16) hıṭāb iterge (meşela “kadirli efendim”), ma‘nāsın tamam u dörüst kıyarğa, üzñiñ
- (17) adresñ, mektubınıñ yazılğan kön ve çışlasını yazarğa öyrensün.
- (18) C. 1) Üslub dersinde çıққан süzlerni maḥşüş defterge yaza barub,
- (19) alarniñ mūrādif ve muḳābillerinde kıyid iterge. 2) Bır albüm defteri. Üziñiñ
- (20) iñ yaratқан şi‘r, maḳāle ve ṭabışmaqların yazarğa ve uḳuğan kıṭ‘aları içinde küñliñe
- (21) iñ oḥşağan cömlerni şunda kıyid ite barurğa.
- (22) VI şarf ve naḥiv: — Bırñçı sınıfda kürsetilgenni tekrār itilür. Hāllerī
- (23) ve tertibleri birlen şıfatlar — nerselerniñ hareketleri ve fi‘ller — isim ve şıfatdan yaşalğan
- (24) cömler — terkib-i izāfiler — terkib-i tavşifiler — almaşlardan(zamir) şahşıler — almaşlı
- (25) ve şıfatlı cömler — almaşlı ve fi‘li cömler — kimge, nersege, kimden, kıydan, kimde,
- (26) kıyda, su‘allerine cevāb bulğan şekilli. Süzniñ ṭamırı ve kışımtaları. Kelimeni
- (27) ta‘rif — kelimeni icekge ve icekni ḥarfke ayruv — meşhūr ḥayvānlarniñ, üsimliklerniñ
- (28) ve nerselerniñ isimlerinden ‘ibāret kelime imlası — her vaḳıt oçrab torğan ‘arabça

(29) süzlerden. 30-40 kadar kelime t-vav- t, ş ve s hem s, z, ž hem z-vav- z harflerini

[28]

(01) farqları — Ahmedullah ve Ayneddin kibî isimler. “li” koşulgan şifatlar — yogarğı

(02) su’allerge kâ’ideler — su’âl ve hitâb cömlerini ile işaretler — tulu tanış ve yartı

(03) tanış işaretlerini — yul köçröv kâ’idelerini.

(04) Bu yıl âhirinde şakirdler ana tilinde mu’allimge ibdeşlerine kıskacağına hatlar

(05) yaza alurğa, kanwired östine adres yazabilürge(elbette ana tilinde), söylengen

(06) bir nersege dâ’ir birilgen su’allerge cevâb yaza alurğa tiyüşdür.

(07) Bu sınıfdan başlab balalargâ üyde ukuv öçün alarnıñ añ ve idrakları

(08) birilen mütenâsib kitâblar bire barurğa tiyüşli.

(09) 3nçı sınıf

(10) (Heftege 10 sâ’at)

(11) I Ukuv: — 1) İnsanların tırmışı: avılda hem şehirde, vatanında hem çit

(12) illerde (monı bilhâşşa tırmışını tasvir itüvçi kıt’alardan istifade itilür).

(13) 2) Kişinin kişiğe nisbeti: dustlık, doşmanlık, muhabbet, şükrâne ve küfrân-ı ni’met,

(14) hased, hıklık, mürüvvet, kaçılık, min-minlik, üz üzün kurbân itüv, birgeleb

(15) işlev(zurlarının, balalarının, mekteb ibdeşligi). 3) Kişi ve tabi’at. Monda

(16) edebi maddeler fenni maddeler bilen nöbetleşüb barurğa tiyüşli. Bu kısımda kişinin

(17) medeni hizmet ve muvaffakiyetleri, tırmışında meskeninde, kiyiminde, bir urından ikinci

(18) urında köçüvündegi ve ‘umümen anıñ hayatındagi terakki ve tekâmülü kürsetilürge

(19) tiyüş.

(20) Bu sınıfta qur'ân tefsirli buluv birlen beraber ma'nidârda –ya'ni cömlelerniñ

(21) ma'nāsına küre tuqtav, tanuv- tavişlarını üzgertüv birlen de- bulurğa tiyüşli.

(22) II Söylev dersî: 1) Uquğan maqālelerniñ törli kiseklerñ söyleb

(23) birüv, 2) Bırınçı maqāleden cıynalğan ma'lumātna oyuşdırub söylev (meşela

(24) birilgen bîr plan buyınça hikāyelerden, şi'rlerden avıl kışileriniñ birer vaqıtdağı

(25) meşguliyetlerine yaki mekteb şakirdleriniñ hizmetlerine 'ā'id urınlarnı cıynab,

(26) şularnı bîr tertib birlen söylev). 3) Fi'llerniñ şahısların almaşdırub

(27) söylev. 4) Üyde uquğan bîr kitāb yaki maqāleniñ möndericesin söyleb birüv.

(28) 5) 'Umüm haqqında birilgen haqiqatlerni alub, şunda dāhil bulğan ferdler haqqında

[29]

(01) bîr nerse söylev. (Meşela urmanniñ fā'idesi haqqındağı bîr maqāleni uquğaç,

(02) qarama, qayın tirek ve emşāli ağaçlarınıñ fā'ideleri haqqında ayırım-ayırım söylev.

(03) 6) Huşuşî hāllerge, taḥkikātlerge binā itüb, 'umüm haqqında bîr nerse söylev

(04) (meşela ayu, bürî, tölkilerniñ hayātları birlen āşinā bulgaç “yirtqaç hayvānlar niçek

(05) azaq tabalar?” 'ünvānına söyletüb kibi). 7) Şakirdlerniñ üzleri kürüb toğan

(06) bîr vāq'a haqqında söyletüb. 8) Tertib itilgen bîr plan buyınça, uquğan bîr

(07) maqālege 'ā'id birer kıt'a uqutub. 9) Şakirdlerniñ üz hazinelerinde bulğan

(08) ma'lumātları buyınça taşvirler işletüb. 10) Birer iş haqqında hesāb (atçot)

(09) tertib itdirüb (meşela mekteb işleri haqqında mekteb tireyağında yürüb kirüb kibi.)

- (10) resimler birlen: 1) Resimnıñ mönderecâtı öçün plan tertib itüv. 2)
- (11) Anıñ mönderecâtı birinçı ve öçinçı şahıslar isminden söyleb birüv (söylevniñ
- (12) törlı uşulı birlen) 3) Resimnıñ mönderecâtın tekmlil ve tavsı' itüv. 4) Resimlerge
- (13) qarab, fenni renkde maqāleler yazuv(meşela qarbuznıñ yaki kıyarnıñ tişlövı ve üsüvı
- (14) haqlarında).
- (15) Bu sınıfda resimler tikşirgende, şakirdlernıñ tecrube ve müşahede kuvveleriniñ
- (16) artuvlarına diqqat iterge tiyüşli. Meşela alar resimdegi nerselerge qarab vāq'a
- (17) nıñ urının ve vāqıtın ta'yin itüvleri östine andağı kişilernıñ çeraylarına qarab,
- (18) alarnıñ hālet-i rūhiyyelerin ve ni işlerge torganlıqların, bireniñ zāhir ve kıyāfetine
- (19) qarab, anıñ ni işdegi kişi bulganlıgın ta'yin itergede öyrensünler.
- (20) III Üslüb dersı: 1) Şıfat ve fi'llernıñ kirileri. 2) Müşterek süzlernıñ
- (21) her ma'nāsın kürsetürdey cömler tertib itüv. (Meşela taqtağa kadaq kaqdim- bir
- (22) kadaq şiker aldım). 3) Müterādif süzler ve cömler tertib itüb alarnıñ arasında
- (23) buluvı mömkin bulgan farqlarnı kürsetüb añlatub kitüv. 4) Birevniñ
- (24) süzlerin söylevçiniñ üz süzi yaki naqılınıñ süzleri birlen söylev. 5) Bır
- (25) niçe süz bilen ifāde itilgen ma'nānı bır süz birlen yaki bi'l-'aks ifāde itüv
- (26) (meşela "küzsiz kişi-şukır", "ayağı zayıf-aqsak" kibi). 6) Süzlernıñ aşıl
- (27) ma'nalarından çıkarıluvların añlatuv.
- (28) IV Plan tertib itüv: — 1) Hikāye ve maqālelernı kiseklerge bülüb, her
- (29) kisek öçün münāsib isimler tabuv. 2) Yaşalgan bır plannı kiñeytüb. 3) Söyler

(30) ve inşā yazar öçün müstakıl şūretde su‘aller tertib itüv.

[30]

(01) V Yazuv işleri: — A. ikĩnçi öçün kürsetilgennĩ kiñeytüb

(02) ve tafşillab işletüv. B. 1) Bĩr kõnlik defter tötub anda yılını, aynı künnĩ, her kõnde

(03) havānĩn derecei’ harāretin, yañgır ve qar yavuvlarını, yılğalarınıñ toñuv ve açıluvların,

(04) ağaç yafraklarınıñ şarğayuv ve qoylulvların, kuşlarınıñ uçub kitüv ve kilüvlerĩn

(05) hem bulardan başqa mekteb hayātındağĩ kaz kılı vāķ’alarını kayd ite baruv. 2) Şul avıl

(06) yaki şehirde bulgan möhimrek vāķ’alarını kübrek yazuv. 3) Üslüb dersĩ münāsebetĩ

(07) birlen çıkğan süzlernĩ yaza baruv. 4) “Albüm-defter”ge yazuvnı devām itdirüv

(08) 5) Uķulgan bĩr maķāleden şunda mezķür bĩr şahşınıñ bĩr cihetĩne ‘ā’id bulgan

(09) urınların şaylab, şularnı bĩr tertibke tözüv. 6) Hikāyeler ve emşaller buyınça

(10) hayvānlarınıñ haraktiristikaların tertib itüv.

(11) C. Hať ve inşā dersleri: - 1) İş mektubları ve zapıskalar yazuv. (Meşela

(12) kibetke nerse şorab, mu’allimge üzĩnĩn hastalığın bildirüb, ibdeşine dersler

(13) ve kitāblar haķķında şoraşub). Avılda yaki şul şehirde bulgan möhim vāķ’alarını beyān itüb

(14) bĩr kışıge hať yazuv. 3) Kıyınrak süzler birüb cömleler tertib itdirüv. 4)

(15) Resimlerde karab, uķuğan ve işitgenlerĩne tayanub inşālar yazuv. 5) Beyān ve

(16) izāh itilgen şarf ve naħiv kā’idelerĩne taťbıķan imlā yazuv.

(17) VI Şarf ve naħiv: — Ütgen senedegilernĩ tekrārlav hem kiñeytüb— tavişlar

(18) ve tavişsız, katı ve yumşak harfler —yaşalgan ve aşıl sıfatlar— fi’llernĩn zamānları

- (19) şahısları — şan isimleri ve tertipleri— şanlı cömler— kışımşalar—kışımşalar
- (20) ile isimlerini, sıfatlarını, şanlarını ve almasılarını üzgerüvleri—(:), (“”),
- (21) işareleri. Mezkûrlerge kâ‘ide imlası. İsimler, sıfatlar muşavverlarğa kelime imlası—
- (22) ve bik müsta‘mel ‘arabça süzlerniñ imlaları ve alarnıñ ma‘naların añlaşurday
- (23) cömler.
- (24) 4nçı sınıf
- (25) (Heftge 6 sâ‘at).
- (26) I Uşuv: — 1) İnsānlarnıñ birge yaşavları ve birgeleb işlevleri.
- (27) (Monda taqsimül-a‘māl uşuli añlatılır). Ferdlerniñ, kavm ve milletlerniñ üz ara
- (28) münāsebetleri. 2) İrade-i’ ihtiyāriyeleri kuvetle ‘alicenāb zātlar —ış ve fikir kişileri—
- (29) sâ‘irler— resāmlar— siyasiler; hākimler bi’l-hāşşa üzimizniñ millī ve dini kişilerimiz.

[31]

- (01) 3) İnsāniyetniñ medeni teraqqisi. Bu sınıfta da edebi pāçalar, fenni maqāleler birlen
- (02) aralaşu barırğa tiyüş. Bunda uşuv derslerinden töb maqşad: şakirdlerniñ insan
- (03) hayātı haqqındağı ma‘lūmātların artdıruv ve tireneytūdır.
- (04) II Söylev dersı: —Öçinçi sınıf öçün kürsetilgen tertib ve yul
- (05) birlen barılır. Lekin materyalī uşbu sınıfniñ üzindeğı maddelerden alınurğa
- (06) tiyüşli. Resimler bu sınıfta tağında etrāflı ve mufaşşalrāk taħlil itilürler.
- (07) III Üslub dersı: — Öçinçi sınıf öçün kürsetilgenler östine
- (08) tübendegiler artdırılır: 1) Bır ma‘nānı ifāde itgen cömlenī törli şikilge kuyuv

- (09) (Perefrazirovka) 2) Kışımta cömler yaşab melekelenüv. 3) Cümle-i şartiyeler yaşav.
- (10) IV plan tertib itüv: — Öçinçï sınıf öçün kürsetilgen uşulde bulur.
- (11) Lekin resimlerniñ yardımından başka.
- (12) V Yazuv işlerï. — A. Resimlerge, uķuķan kitāblarına, yörüb kürgen
- (13) nerselerine ‘ā’ id mevzū‘largā yazdıruv.
- (14) B. A. Ütgen şınıflar öçün zıkr itilgen könlik defter ve albümlerni
- (15) devām itdirüv. 2) Üyde uķulgan kitāblarnıñ isimlerin ve alar haķķında kışķaķına
- (16) mülāhazalar yazub baruv.
- (17) C. Haķ ve inşālar: - 1) Huşuşı ve iş haķları tertib itüv, zapıķalar
- (18) ve üteneķ mektubları yazuv. 2) Hikāye yaki makāleniñ mefhūmun yazuv. 3) Resimlerge
- karab
- (19) inşā yazuv. 4) Emşāllerni piyessege ‘eylendirüv. 5) Şarf ve naķiv ķā‘idelerine taķbıķa
- (20) imla yazuv.
- (21) VI Şarf ve naķiv: - Öçinçï senede kürsetilgenlerni tekrār ve tevsī‘. Basıķ
- (22) ve mürekkeb cömler, kışķa ve uzun cömler, tamamlıķların urınları. Tamamlıķların
- (23) urınlarına cömleniñ ma‘nāsı, fi‘llerniñ iştiķāķları ve ķa‘idelerï hem mezkūr ķa‘idelerde
- (24) imlālar, ‘arabķa süzlerniñ imlāları ve ma‘nāları, fārsi süzler, fārsi terķib
- (25) tavşifi ve izāfiler, ‘arabi tavşif ve izafeler.
- (26) Bu yılınıñ yarumından şoñ şarf tertib ve uşul birlen başlanur: Kelime
- (27) ve ma‘nā, kelime, icek ve şarf harfleriniñ şanları, yazılışları, telaffuzları, ‘arabi,

(28) fārsi ve tōrkilerī — Bīrīnçī eycekge küre kelimenīñ uqulışı — ‘arabi ve fārsi

(29) kelimelerinīñ imlāları k̄ā‘idesī.

[32]

(01) 5īnçī şınıf.

(02) (Heftede öç sa‘at).

(03) I Uquv: - Bu şınıfda şakirdlerge kübrek edebī parçalar uqutub, alarnı

(04) edebiyātınīñ tōrlerī bīrlen üstden gīne tanışdıra başlarğa tiyüşdür. Şul sebeblī

(05) monda ukulgan nerseler ediblermiñniñ eşerlerīnden alıngan bulurğa kirek.

(06) Şınıfıñ bīrīnçī yartısında uqulgan kıt‘alar kübrek balalarınīñ hayāt ve hīssiyātlarna

(07) ‘a‘id bulub ikīnçī yartısında uqulgan nerseler ise ‘umūmā halkıñıñ hayāt

(08) ve muhiṭine dā‘ir yazılğan eşerlerden alıngan bulurğa tiyüşlī.

(09) Edebī pārchalarnı uquv tertibine kilgende, ma‘lūmdan mechūlge, yaqından yırakğa

(10) küçüv tarıqın alga kıyub balalarğa iñ yāqın tōrgan halkdan —ekşeriyet öçün

(11) avıl halkından- başlab, şundan tedricen memleketiñiñ ve dünyāniñ başqa kısımlarına

(12) küçilür. Bīzniñ ediblermiñ tarafından te‘lif itilgen eşerlerde hāzırğa monda

(13) zıkr itilgen taleblerge cevāb birirdey kıt‘aların barsı da tabılıb bitmeseler,

(14) alarnı rus edebiyātından tercüme iterge mōmkin. Lekin tercümede bik edebī —ya‘nī

(15) üslūb ve şivesī şāf üziñizçe bulgan bīr tīl ist‘imāl iterge tiyüşlī.

(16) Uşbular bīrlen beraber yılñiñ her ikī yartısında matiryalge münāsib şi‘rlerde

(17) uqutub balalarğa po‘izyā ve şi‘r hāklarında da ma‘lūmāt bire barurğa tiyüşlī.

(18) II Söylev dersī: - Dürtinçi sınıf öçün kürsetilgen işler birāz

(19) tafşil ve tevsī ‘ birlen devām itdirilür.

(20) III Üslüb dersī: -Dürtinçi sınıf öçün kürsetilgenler devām

(21) itdirilür.

(22) IV Plan tertib itüv: -Dürtinçi sınıf öçün kürsetilgen uşul

(23) birlen.

(24) V Yazuv işlerī: _ 1) Bır ma ‘ nānı törli cömle birlen añlaturğa melekendürüv.

(25) 2) Planlar tertib itüv. 3) Uşulgan eşerlerge ‘ a ‘ id birilgen su ‘ āllerge cevāb

(26) birüb, ul revaşlı cevāb birüvniñ sebeblerin izāh itüv. 4) Uşulgannıñ hūlaşasın

(27) yazuv. 5) Kışkalarını tafşillab yazuv. 6) Mukāyese. 7) Bır niçe urından cıynalgan

(28) matiryalnı oyuşdırub yazuv. 8) Üyde yaki mektebde uşulgan eşerlerden,

(29) yaki şakirdlerniñ üz hayātlarından alingan mevzū ‘ larğa inşalar yazdıruv. 9)

[33]

(01) Uşulgan ve tikşirilgen eşerler haqqında mülāhazalar yazuv. 10) Mekteb içindegi, avıl

(02) (yaki şehir) arasındagi möhim vāķ ‘ ālar haqqında hesāblar (atçotlar) tertib itüv.

(03) 11) Törlü hatlar yazuv. 12) Uşulgan eşerlerden küñline oşsağan cömle ve

(04) urınların şaylab yazuv. 13) Uşulgan kitāblarınıñ ismin kayd ite barub, alar

(05) haqqındağı mülāhazaların yaza baruv.

(06) VI Şarf ve naḥiv: -Süzlerniñ törlü- isim-i hāş ve ‘ āmm. –müfred ve

(07) cem- taşğir- zāmirler- fi ‘ ller: zamānları- iyyeleri, aşıl ve ta ‘ rifleri, barlık

- (08) ve yoklukları, mechûl ve ma' lûmları; bâbları –ism-i' adedler ve ma' dûdlar- sıfatlar:
- (09) aşl sıfatlar-isimlerden, fi' llerden, şanlardan yaşalma sıfatlar-âzlık ve küblik
- (10) sıfatları-mübhem, mü' ekked sıfatlar- ' arabî sıfatlar-kuşımtalar ile isimlerniñ,
- (11) sıfatlarınıñ üzgerüvleri-kaydlar-imlekler.
- (12) 6nçı sınıf
- (13) (Heftede 3 sâ' at).
- (14) I Uğuv: - 1. Edebî kıt' alar tıksırılub devâm itüb, bişinçi sınıf öçün
- (15) kürsetilgen matiryal tevsî' ve tekml itilür. Monda hayât ve vâk' alarga târihî
- (16) cihetlerden de ehemmiyet birilüb, törli devirdegî hayâtını tasvîr itüçi eşerler
- (17) tıksırılür. 2. Edebiyâtınıñ törleri hakkında kısqaça ma' lûmât. Şul münâsebet bîrlen
- (18) millî edib ve şâ' irlermizniñ tercüme-i hâllerî söylenür.
- (19) Söylev, yazuv ve üslûb dersleri barsı da beşinçi sınıf öçün kürsetilgen
- (20) Yullar bîrlen devâm itdirilüb matiryalge münâsib revişde tevsî' ve tekml itdirilür.
- (21) II Şarf ve naḥiv: -Şarf ve naḥivniñ ta' rifleri -cömle- cömlelerniñ
- (22) kisekleri. Kıska ve uzun cömleler, basit ve mürekkeb cömleler-tamamlıklar-tamamlıklarınıñ
- (23) urınları-fi' lnîñ cömlede urını-kırış süzler- yeşeren ve anık cömleler tanış
- (24) ve işareler.
- (25) Kitabet ve inşâ usûllerî. Kısqaça edebiyât kâ' ideleri ve usûllerî. İskî
- (26) ve yaña şivelerimiz bîrlen tanışdıruv. (Fezâ' ilül şuhur, Qayyum Nâşiri eşerleri

(27) ve ğayrları).

[34]

(01) Hesāb.

(02) Maķşad ve izāh: —İbtiā'ī mektebde hesāb uķutuvdan maķşad: şakirdlernī

(03) hayātda şan ve ülçevler bīlen fā'idalanurġa öyretüb, alarda diķķat, 'itinā ve

(04) intizām 'ādetlerni yaşab çıgaruv ve alarniñ her iş ve fikirlerinde tertibli ve mantıķı

(05) bulurġa melekelenüvlerine yardım itüvdür.

(06) Altı yıllık bīr mektebde hesāb ķurşı tamamen önlürge tiyüşdür. Lekin birden

(07) mekteb-i ibtidā'ī bulub, anın progrāmında başķa möhimrek ders māddeleři küb

(08) bulganlıķdan, ikınçiden evvel fen ķurşındaġı māddelelerniñ barsına birdey ehemmiyet

(09) birilse, mektebnīñ progrāmı balalar taķammül ve hażm iterdey buluvdan yoġarı

(10) çıgub kitgenlikden, ul ders ķurşındaġı māddelelerniñ 'amāl-i ehemmiyetī bulganlarına ġına

(11) kübrek diķķat itüb, 'amelī ehemmiyetī ul ķadar küb bovmaġanların üstden ġıne

(12) öterge tiyüşlī. Binā'en- 'aleyh mahrecleri bik zur bulgan kesr-i 'ādilerge a' māl-i

(13) erba' a icrā itdırüb uķırurġa, ġalıķta, şirket, ecnebi aķçelerin rus

(14) aķçesine 'eylendırüvlerini ayırım bāblar itüb alub, alarġa

(15) maķşuş tertib itilgen mes'eleler çıgartub torurġa şulay uķ mönderecati

(16) 'itibārı birlen hayātda oçramasday tibde bulgan mes'elelerge urın birirge

(17) lüzüm yuk. Bu kün ist'imālde bulmaġan iskī yunan roma ve mışır aķçe hem

(18) ülçevlerine ġāvi mes'elelerde bötınley taşlanurġa tiyüşlī. Alar urınına 'ameli

- (19) ehemmiyetlerī kŭb bulgān fā'iz, wiksel, pratsint kāğıtları, abligatsiya ve aqsiyalar
- (20) haqqında ma'lŭmāt birŭb, soñğı yılda balalarını sevda hesābı birlen de bīr azrak āşinā
- (21) itŭv tiyŭş.
- (22) Hesāb derslerī mŭnāsebetī birlen birilecek mes'elelerge kilgende alar
- (23) mŭnderecātları 'itibārı birlen mŭmkin qadar hayātke yaqın torurğa, 'ameliyāt ve hayātđan
- (24) yırak bulgan tiblerge urın birilmeske tiyŭş.
- (25) Hesāb qurşun uşbu yul birlen bīr āz yeñileytgenden soñ anı altı
- (26) yılda kŭrsetŭb ve bildirŭb çıguv elbette mŭmkin bulur.
- (27) Qurşunı şınıflarğa bŭlŭvge kilgende, ul tŭbendegiçe bulurğa teyŭş:
- (28) Bīrinci şınıfda kŭbrek vaqıtnı şanlarınñ mefhŭmların a'māl-i erba'anıñ ma'nāsın
- (29) añlaturğa şarf itilŭr ve a'māl-i erba'a 1-20 arasındağı 'adedler űstinde

[35]

- (01) icrā itilŭr. Bu şınıfdağı iş kŭbrek zihnī bulurğa tiyŭşli. Şulay uq
- (02) unluqlarğa a'māl-i erba'a icrā itŭv yulları, iñ mŭsta'mel űlçev uşŭllerī kŭrsetilŭr.
- (03) İkinci yılda işniñ kŭbsi miñ içinde bulgan 'adedlerniñ a'māl-i erba'ası
- (04) tiresinde bulur. Lekin a'māl-i erba'aga meleke hāşıl itŭv kŭbrek mes'eleler çişŭv
- (05) yulı birlen bulurğa tiyŭş. 'Ameller arasında taqşim iñ kıyını bulganlıqđan añarğa
- (06) kŭbrek diqqat iterge tiyŭşli bulur.
- (07) űçinci yılda, bīrinci ve iki yılda alğanlarını tekrār itgenniñ soñunda ğayr-i
- (08) maħdud 'adedler űstinde a'māl-i erba'a başlanur. Şulay bulsada bu şınıfda 'adedler

- (09) ğayr-i ʔabīʔ zurluḡda kürsetīlmegen yaḡşı. Bu şınıfda isimli ve mürekkeb ʔadedler
- (10) ḡaḡḡında da tertibliyerek maʔlūmāt bīrlen başlar.
- (11) Dürünçī yılda törli tıbde fāşıla mürekkeb mesʔeleler ḡāl itüv yulı bīrlen
- (12) aʔmāl-i erbaʔge melekelenüv devām iter ve āḡırġa ʔaba kesr-i āʔdiniñ ʔamāl-i erbaʔsı
- (13) kısqāça kürsetilür.
- (14) Beşinçī yılda kesr-i ʔişāri körsetilüb pratsint ḡaḡḡında maʔlūmāt birilür
- (15) (bu maʔlūmāt başda vaḡıt-ı aşlın (elementi) ḡāvi bulmayça, yalguz maʔlūm bīr
- (16) ʔadedniñ ikünçī maʔlūm bīr ʔadedniñ yüzlük ʔitibārı bīrlen niçençī ülüş teşkil
- (17) itgenligi maʔnāsındagına yürtülüb, şoñundangına ʔapıtalıdan fāʔide ʔabuv maʔnāsına
- (18) küçilür). Bu şınıfda kesr-i ʔişāri mufaşşal ötilüb anı ʔādige ve şoñgını da
- (19) ʔişārige taḡvil itüv yulları kürsetilür. Kesr –i ʔişāri tamām bulġaç, şakirdlerge
- (20) mitre uşuli bildirilür.
- (21) Altınçī yılda, başlıça mesʔeleler ḡāl itüv yulı bīrlen ʔādī ve ʔişārī kesirlerniñ
- (22) ʔurşları tekrār itdirilür. Ve andan şoñ sevda hesābına küçilüb, ul ḡaḡḡında
- (23) bīr āz maʔlūmāt birilür.
- (24) Yoġarıda ʔeytilgençe, şınıflarda birilgen mesʔeleler barsı da ḡayātdan alingan
- (25) bulurġa mönderecatları ʔitibārı bīrlen alar balalarınıñ üz başlarına kilüb
- (26) ʔormaḡda bulġan ḡāllerni taşvir iterge tiyüşdür.

[36]

(01) ḡesāb dersleriniñ proġramı

(02) B r n i  sın f

(03) (Heftede alt  s 'at).

(04) 1) Birden unga  adarlı  anga  yren b,  ul u   ikde ra amlar ve a' m l-i

(05) erba'a ve alarn n ' alametler  b rlen  anı uv. 2) Y zge  adar unlu ları b rlen a' m l-i

(06) erba'a. 3) 1-20 ' adedlern   yren v ve alar  st nde a' m l-i erba'a icr  it v. 4)

(07) 1-100  adar ra am yaza bil v. 5) Y z   inde cemi' ve  ar  (ba lı a mes' eleler yardımı

(08) b rlen) 6) ' Ay ni mi  aller b rlen ni e art k ve ni e kim buluvlarını iz   it v. 7)

(09) ar ın, po ,  ada ,  um, tiyin  ik ll  bik k b isti' m l it le  or an

(10)  l evler b rlen  anı dıruv.

(11) 2n i  sın f

(12) (Heftede alt  ders).

(13) 1) Y z   inde  arb ve ta sim.

(14) 2) Filan mertebe art k yaki kimni iz   it v.

(15) 3) Y z   inde mes' eleler   al it v.

(16) 4) 1000ge  adarlı ra am yaza bil v.

(17) 5) 1000ge  adarlı a' m l-i erba'a.

(18) 6) 1000   inde mes' eleler   al it v.

(19) 3n    sın f

(20) (Heftede alt  ders).

(21) 1) Nindi   ine zurlu da bulsa da, b r ' adetn  ' eyte ve yaza bil v. 2)  ul u 

(22) zurluqda bulgan ‘adedler östinde a‘māl-i erba‘a icrā itüv. (Başda cemi‘ birlen

(23) tarh. Andan şoñ zarb birlen taqsim). Ve alarnı derstileb qarı bilüv.

(24) 3) Rus ülçevlerı birlen tanışuv. 4) İsimli mürekkebi ‘adedlernıñ a‘māl-i

(25) erba‘ası. 5) Plan tertib itüv.

[37]

(01) 4nçı sınıf

(02) (Heftede dört ders).

(03) 1) Bütün ‘adedlernıñ a‘māl-i erba‘asın tekrār itüv ve törli tibde mes‘eleler

(04) hāl itüv. 2) Birilgen ülüş buyınça bötinnı — bötın buyınça anıñ maqlub

(05) ülişni tabuv. 3) Kesr-i ‘ādinıñ a‘māl-i erba‘ası (kısqaçığına). 4) Satıl ulçev-

(06) lerı ve alarğa mes‘eleler hāl itüv. 5) Plan tertib itüv.

(07) 5nçı sınıf

(08) Heftede biş sāt).

(09) 1) Kesr-i ‘ādinı mufaşşalraq tekrar itüv. 2) Kesr-i ‘işārī-a‘māl-i erba‘ası.

(10) 3) Kesr-i ‘ādinı ‘işārigē-‘işārinı ‘ādige taḥvil itüv. 4) Mitre uşulı.

(11) 5) Pratsint haqqında. 6) Cem ülçevlerı ve alarğa mes‘eleler. 7) Plan ve izāḥ

(12) (yazub).

(13) 6nçı sınıf

(14) (Heftede biş sāt).

(15) 1) ‘Umūmī bīr tekrār 2) Vāridāt ve meşārif defterlerı totuv uşulı. 3)

- (16) Hesāblar yürütüv (şçötü). 4) Nisbet ve tenāsüb. 5) Plan ve izāh.
- (17) Bu sınıftağı mes'eleler ayruça 'amelī bulub mönderecātı 'itibārı birlen
- (18) tübendekiçe bulurğa tiyüş:
- (19) 1) Üy maşrafları ve tülengen naloglar haqqında. 2) Parağod ve çuyın
- (20) yulunda mal ve kışi yürütüv bahaları. 3) Sevda işleri: malnıñ bahası, yiberüv
- (21) rashotları, fā'ide ve zarar, poşlın kamisiye aqçası, aqçağa aluv köterge
- (22) aluv ve emşālī bīr sevdagernıñ hayātında oçarı torğan nerseler. 4) İğın işleri
- (23) yir ve orağ bahaları, bīr disetine aşlıqnıñ töşgen bahası — aşlıqnı cinav
- (24) ve şatuvlar. Mal aşrav ve anı şatuv. Uşbular münāsebeti birlen şagirdlerge mürekkeb
- (25) fā'izler ve tablıtsalar yardımını birlen alarnı tabuvlar, wiksel (yazuv, ikinci qolga
- (26) birüv, vaqıtı tıluv, pratistavayet ve uçitavayet itüvler) banka ve isbirigatlını
- (27) qaşşalarğa aqçe şaluvlar, birüttüv, nittüv, tara, ta'rif, poşlınalar haqqında mal
- (28) ve mülknı estahavayet itüvler toğrusında ma'lümāt bire barırğa tiyüşli.

[38]

- (01) Cogrāfyā.
- (02) Maqşad ve izāh: İbtidā'ī mektebde cogrāfyā uqutuvdan töb maqşad: Balalarnıñ
- (03) nazarların kiñeytüb alarnıñ küz allarına yir östinde bulgan törlilik
- (04) ve baylıqlarnı açub şaluv, alarğa törlı urında yaşavçı kışilernıñ hayātından
- (05) fā'ideli numune ve mişaller kürsetüb tabi'at ve muhiş birlen insān hayātı ve ma'ışeti
- (06) arasındaqı münāsebetni añlatuv ve şular yardımını birlen alarda şebāt, ictihād ve 'ilm

- (07) kuvvetlerine ‘itikād hāşıl itdırüvdir. Şul sebeblī cogrāfyā dersinde tōb mevzū‘
- (08) insān bulub, ṭabi‘at hādīşelerine, alarnıñ insānga ve anıñ hayātına te‘şirleri
- (09) nisbetinde gıne urın birirge tiyüşli. Bır memleketniñ cogrāfyāsın uqutqanda şunda
- (10) yaşavçılarnıñ hūner ve şan‘atlarına, alarnıñ üz ṭormışlarını yaḥşırtuv yulunda
- (11) körgegen çarelerine, alardağı ‘ilm ve ma‘ārifniñ kuvvet ve derecesin kürsete ṭorgan
- (12) hāllerge kübrek ṭuqtarğa kirek buladır.
- (13) Cogrāfyā bik kiñ bır fendır. Şunıñ östevine anda taşvir itilgen
- (14) nerselerniñ bik küblerin ‘ayānen kürsetüv mömkin tügildir. Uşbu cihetleri birlen
- (15) ul ibtidā’ī mekteb programındağı başqa ders mādelerinden küb ayrıla. Uşbu
- (16) ḥuşuşyātlarnıñ ikınçısı sebeblī, ul fen derslerinde kübrek yardımçı qorallarğa: —
- (17) 1) Hāriṭalarğa. 2) Resimlerge. 3) Modellerge. 4) Siḥirli fenarlarğa. 5) Seyāḥatnāme-
- (18) lerge mūrāca‘at iterge toğrı kile. Mu‘allim uşbularnıñ yardımını birlen alarnıñ
- (19) artında yatқан nerselerniñ üzlerin balalarnıñ küñil küzleri birlen kürüvlerine
- (20) yardım iterge tiyüşli.
- (21) Cogrāfyāniñ mevzū‘ bütün yir östī; andağı hādīşeler, insān ve anıñ
- (22) hayātı bulganlıqdan, ul gāyet kiñ bır fendır. Binā’en-‘aleyh ibtidā’ī mektebden anıñ
- (23) her cihetın mufaşşal bildirüvni gıne tügıl anı yaḥşı bildirüvni kötergede urın yuk.
- (24) Eger de ibtidā’ī mekteb cogrāfyā ismi astında vaṭan ḥaqqında yaḥşığına ma‘lūmāt
- (25) birüb şunıñ östevine numune ve ‘ibret bulurluq memleket ve milletler ḥaqqında bır
- (26) az nerse bildirse, ḥariṭa ve resimler yardımında yir östī ḥaqqında bır fikir birse,

(27) ul üzinde kötülgenñ ötegen bula; ‘avām mekteblerinden şundan da artıgın

(28) köterge yul yuk.

(29) Cogrāfyā dersī münāsebetī birlen isīmler, raqamlar yaqlatub, balalarnı meşakqatle-

[39]

(01) meske, haritalardan da ehemmiyetī ikīnçī derecede torgan urınlarnı kürsetüb

(02) maşaşmaska tiyüşdīr.

(03) Ara— tire sınıf ıçinde bīr memleketnī mufaşşalraq taşvir itüçī kitāblar uquv

(04) fā’idelī ve balalar öçün kıızıqlıdır. Şul sebeblī cogrāfyā uqutkanda monı isde

(05) totarğa tiyüşlī.

(06) cogrāfyānı uqutuv tertibine kilgende, evvel yaqından yırakğa kituv yulı birlen

(07) bulub, başda ders bulması toğan avıl, uyaz ve ğubirnalır haqqında kıskaça

(08) ma’lūmāt birüb, memleketnīñ teşekkülü haqqında balalarnı āşinā itgeç, ve şul münāsebet

(09) birlen rusya cogrāfyasında kıskaçağına bildirgeç, cogrāfyā-i ‘umūmīge küçülüb

(10) Azyada ve anıñ ıçinde de ‘arabistān yarım aatasından başlab kitılūr. Çönki tārih

(11) derslerī münāsebetī birlen ul urınlarnı bilürge ihtiyāc bar. Şul तरीکا başlab

(12) islām memleketlerī, ve müslümānlar öçün ehemmiyetlī bulgan urınlır birlen tanışdırğaç,

(13) başka kıt’a ve devletlerge küçerge ve alar haqqında kıskağına ma’lūmāt birüb çıkğaç,

(14) yañadan rusyeye qaytub, ul memleket haqqında mömkin qadarlı mufaşşal uquturğa

(15) tiyüşdīr.

(16) Balalarda rağbet kuzğatuv, dersnī yeñil ve muvaffaqiyetlī alub baruv öçün cogrāfyā

(17) mömkin bulgan urınlarda bñ seyāhat revışinde alub baruv bik münāsibdır. Bilhāşşa

(18) beşinçi şınıf öçün bu uşul ğāyet münāsibdır. Çönki ul şınıfda cogrāfyā'ı

(19) 'umūmīni tertibli ve uşulli şüretde kürsetüb çıguv küz aldına alınmay.

(20) Uşbu mülāhazalarğa mebni cogrāfyā dersin tübende beyān eytılgen miqdārda

(21) ve tübende kürsetılgen tertib bñren uķutuv münāsib kürüne.

(22) Cogrāfyā dersleriniñ proĝramı.

(23) 5nçi şınıf.

(24) (Heftede 2 sā'at).

(25) I. şınıf bñlmesñ-mekteb bināsı- mekteb ķurası.

(26) II toĝan avıl: - 1) planı, bināları, ğayvānları, yılınıñ törlñ vaķıtlarındaĝı

(27) toşmışı, yalanları, urmanlıķları, iĝnliklerñ. Şul tiredegñ urınıñ

[40]

(01) řabi'ati: şavlar, yılĝalar, kül ve řazlıķlar, buvalar, çoķırlar, urınlar, yılĝa, anıñ

(02) çoķırır, yılĝada şunıñ artuv ve kimüvñ, ve şul münāsebet bñren yılĝanıñ menbaĝı

(03) manşabı, aĝzı, řarmaķları, aŗa, yarım aŗa, körfez ve buĝazlar ğaķķında ma'lūmāt

(04) birüv.

(05) 2) Havā: — Yılınıñ vaķıtları. Alarnıñ devāmı, tön ve künlerñ. Derece-i řarāretnñ

(06) vaķıtķa şaray üzgerüb yürüvñ. Cilnñ şarafı, ķuvveti, bolış, yañĝır, řar,

(07) buz. Çık ve kıravlar. Cilnñ iskan şarafı bñren havānıñ ğāletñ arasındāĝı münāsebet

(08) şunuñ seyāhati. Yırnñ şuĝaruv. Havānıñ törlerñ (korı, yüviş, yeli, şuvıķ,

(09) yumşak, çatı).

(10) 3) Kük: — Kuyaşnıñ zāhiri hareketi ve yulı. Anıñ çıguv ve bayuvı. Yılınıñ

(11) vaqıtlarına qaray tön ve könlerniñ uzunluqları. Ay ve anıñ hareketi, törli devrindegi

(12) kürinişleri.

(13) ‘Umūmen yir haqqında ma‘lūmāt: Cihāt-ı asliyeler, kampas, ofıq, yirniñ şekli,

(14) hareketi ve anıñ hareketinden yıl ve könniñ vaqıtları hāşıl buluv, haqtı istivā, tül ve ‘arżlar,

(15) mıntıqalar, ay ve kuyaşlarnıñ tutuluqları haqqında ma‘lūmāt birilür.

(16) 4) Ahāli: — (Halknıñ şanı, meşguliyeti, ma‘işeti).

(17) 5) Yullar, poçta ve tiligraf. Çuyen yulı, araba yulı, şu yulı, (eger de

(18) ul urında çuyen ve şu yulları bulsalar).

(19) 6) Mekteb, mescid, (eger de bulsa) kırā’athānesi.

(20) 7) Şul yirdegi memurlar: Silski ve Woloşniy İstarastalar, cıyılışlar.

(21) III. Toğan uyaz : -Uyaz kalası. Kalanıñ avıldan ayurması- (binālarda,

(22) uramlarda, kiyimlerde, halknıñ şanında, hayāt hem meşguliyetinde). Mağazin, fabrika

(23) ve zavodlar. Uyaz kalasında bula torğan mü’esseseler (Ğaradskoy uprava, Zimsky

(24) uprawa, Kaznaçistawa, mektebler).

(25) IV. Toğan ğubırna: —Uyazlardan ğubırna yaşaluv. Ğubırnalardan memleket

(26) yaşaluv. Toğan ğubırna haqqında ma‘lūmāt. Rusyanıñ harıtası bilen āşinā buluv.

(27) Rusyanıñ pāyitahtları. Rusya haqqında kışkāça ma‘lūmāt (çikleri, meşhur yılğalarından

(28) ba‘zıları, havāsı, halkınıñ miqdarı).

(29) V. Azya: — Yirniñ manzara-i ʔabi‘yeleri birle ʔanıʔdırğaç, ʔariʔadan Aziya

(30) kürsetilüb, anıñ ʔaqqında kısqığına ma‘lümāt birilür.

[41]

(01) VI. Suriyede: -Suriye ve Filistin iski vaqıtlarda ve bu kön halkları-

(02) alarnıñ ma‘işeti –bağçaçılık, iğnçilik ve mal aşrav. Beyrut, Şam Haleb ve ʔudsı

(03) şerif şehirleri.

(04) VII. Arabistanda: - Yarım atanıñ ahvāl-i ʔabi‘ayesi, halkı, alarnıñ ma‘işeti.

(05) ‘Arabistannıñ islām dōnyası ʔaşındağı mevki‘. Mekke, Medine ve Cidde şehirleri. Hacc-ı

(06) şerif. Bedeviler ve alarnıñ hacılarga münāsebeti. Hicaz timir yulı. ‘Arabistān

(07) ahālisiniñ ‘Osmānlı Törkleriñe nisbeti.

(08) VIII. Misopatamyada: -Misopatamy iski ve hāzır munebbitligi. İski ʔanalları.

(09) Bagdad ve Başra şehirleri Dicle ve Fırat. Alarnıñ ehemmiyetleri. Bagdad timir yulı.

(10) IX. Anaolıda: - ‘Osmānlı Törkleri. ʔabi‘at ve ma‘işetleri. Anaolıdağı

(11) ʔabi‘ı bāylıklar. İzmir, Bursa ve ʔonya şehirleri.

(12) X. İranda: - Memleketniñ ʔabi‘ini. Halkınıñ ma‘işet ve meşguliyetleri. Tahran.

(13) XI. Türkistanda: - Türkistan iski ve hāzır. ʔabi‘atı. Halkı ve alarnıñ

(14) meşguliyet ve ma‘işetleri. Tāşkend, Semerķand, Buħara, Hoķand ve Hive şehirleri.

(15) XII. Afganistanda: -Ahvāl-i ʔabi‘ıyesi. Halkınıñ ʔabi‘atı, ma‘işeti ve meşgu-

(16) liyeti. Ahvāl-i medeniyesi (yullar, poçta tiligıraf, mektublar ve emşāli), Kābil şehri.

(17) XIII. Hindistanda: - ʔabi‘at ve havası. Üsemlik ve ʔayvānları. Hindliler.

- (18) Alarnıñ dinlerı. ‘Ādet ve ma‘işetlerı, meşguliyetlerı, Hindistanda müslümānlar.
- (19) Müslümān merkezlerı bulgan zurraķ şehirlerı. İngilizler ve Hindistan.
- (20) XIV. Seylün aŗasında: - Anıñ ŗabi‘atı; halkı. Alarnıñ ma‘işet ve meşgu-
- (21) liyetlerı. Seylün aŗasınıñ beynelminel ehemmiyetı.
- (22) XV. Zond aŗalarında: - Havāsı. Yılınıñ vaŗıtları. Üsemlik dünyāsınıñ
- (23) baylıķı, hayvānları, esası ŗaraflarınıñ manzara-i ‘umūmiyesı. Yanar ŗavlar. Zelzeleler
- (24) bedeviler ve alarnıñ ŗormıŗı. Bedeviler bırlen avrupalılar arasında münāsebet.
- (25) Zond aŗaları ve Ğollandyalılar.
- (26) XVI. Cava aŗasında: - Cavada müslümānlar alarnıñ ma‘işetlerı ve medeni
- (27) ĥāllerı.
- (28) XVII. Avusturalyada: -Ŧabi‘atı. Üsemlik ve hayvānāt dünyası, havası,
- (29) halkı, Avusturalya ve İngilizler.
- (30) XVIII. Kıtayda: - Kıtaylılarınıñ ‘ādāt, ma‘işet ve meşguliyetlerinde baŗķa

[42]

- (01) milletlerden ayurmaları anda citıŗe ŗorğan nerseler. Kıtayda müslümānlar. Pikin
- (02) ve Ŧanĥay şehirlerı.
- (03) XIX. Yapunyada: -Aĥvāl-i ŗabı‘ıyesı, yanar ŗavları, ahālınıñ ŗabi‘at
- (04) ve ma‘işetı, sevda, şınā‘at ve ma‘ārifniñ teraķķi itüvı, Kıtay bırlen muķāyese, ķorye.
- (05) Avrupa
- (06) I. Ħariŗaĥa ķarabķına Avrupa bırlen ŗanıŗuv: Anıñ aĥvāl-i ŗabı‘ıyesı. Andaĥı

(07) halknıñ şanı.

(08) II. İşkandinavya yarım atasında: -Şimālññ tabi‘atı (tavları, buzları,

(09) dingizi) ağaç sevdası, balık totuv. Kimelerge başlavçı (Lutsman) bulub

(10) yürüv. İğın işleri, tabi‘at birlen şığış, andağı halklarınñ tabi‘at ve ‘ādetleri

(11) hem yaşav uşülleri.

(12) III. Angliyada: -Büyük Biritanya aıları ve alarnıñ aıvāl-i tabi‘ıyesı ma‘den

(13) oıaıları, timır işlevcı zavodlar, Manıstır rayonu, Liwirpul, Mamık, şimalı

(14) Amerıka ve Mamık, Liwirpulnuñ Manıstır birlen münāsebetı. London şehrı. (Mevkı‘ı,

(15) zorlıı, hayātı, sevdası). İdāresı. Kaloniyaları -İngiliz iğınıısı, anıñ hayātı

(16) ve meşguliyetı.

(17) IV. Ğallandyada: -Dingiz birlen şığış. Mal aşrav ve çeçekler usdruv

(18) işleriniñ teraııısı, ticaretı, kaloniyaları (ıarııalar yardımı birlen ğıne).

(19) V. Gırmanyada: -Gırmanyada avıl halkı, alarnıñ ma‘ārif ve tabi‘atleri, işleri

(20) avıl hayātı, Birlin şehrı, anıñ idāresı, tazalıı ve maturlıı, Wadaprawud,

(21) kanalizatsiya, baııaları, mektebleri, müze hāneleri, hayvānāt baııası. Zur

(22) bır şehirde yaşav haııında ma‘lūmāt. kırub zavodları nimetslernıñ kuvve-i berriye ve baııı-

(23) yeleri, ticāret ve şınā‘atleri, ‘ilm ve ma‘ārifde totıan urınları, kaloniyaları (ıarııalar

(24) yardımı birlen ğıne).

(25) VI. Danya: -Mevkı‘ı- aıvāl-i tabi‘ıyesı, ahalısı, alarnıñ ma‘işet ve ā‘detleri,

(26) balıkçılık. Kāloniyaları (hāriṭalar yardımı birlen).

(27) VII. Bilgiyada: -Halkının ṭabi‘at ve ā‘detleri, meşguliyetleri, sevda ve şinā‘ati

[43]

(01) Brüksel, Liyeş ve Antwirpin şehirleri. Kāloniyaları (hāriṭalar yardımı birlen gñe).

(02) VIII. Fransiyada: -Aḥvāl-i ṭabī‘īyesi- havāsı, halkı, alarnın ṭabi‘at

(03) ve meşguliyetleri (Girmanya birlen çağışdıruv) iğınçiler ve baqçaçılar. Parij şehri

(04) ‘ulūm-ü ma‘ārifī, uşul-i idāre kāloniyaları (hāriṭa yardımı birlen).

(05) IX. İspanyada: -Tāriḥi mevki‘ī, İspanyada ‘Arab idāresi Ğiranaṭa ve Kırṭuba

(06) şehirleri, iskide ve ḥāzır (resimler arkalı) bu köngi İspanya halkı. Alarnın

(07) ṭabi‘at ve meşguliyetleri Madrid ve Barsilona şehirleri.

(08) X. İşwiysariada: -ṭavları, külleri, halkının ṭormışı, matur manzaraları

(09) urınları, uşul-i idāresi.

(10) XI. Awstriya - Wingiryada: -Monın andağı ḥayātke te’şiri. Viyana

(11) ve Budapişte şehirleri, ‘ilm ve ma‘ārif.

(12) XII. Balkan yarım aṭasında: -Anda törli milletlernin kübliği ve alarnın üz

(13) ara münāsebetleri. Törkiye devleti ve anın başqa Balkan devletlerine münāsebeti. İstanbul

(14) şehri. Anda medenī mü’esseseler. Cāmi‘leri. Bosfor ve Dardanil buğazları ve anlarnın

(15) ehemmiyetleri.

(16) XIII. Romanya ve Bulgarya: Ahālī, alarnın ‘ādet ve meşguliyetleri, iğınçilik

(17) ve baqçaçılık, Şofya ve Baharist şehirleri.

(18) XIV. Yunanistānda: -Ahālīnīñ ṭabī‘at ve meşguliyetī. Afina şehri. Andağı

(19) iski eşerler.

(20) XV. İtalyada: -Halkı, anıñ ṭabī‘at ve meşguliyetī. İğnçilik, bakçaçılık,

(21) mal aşrav. Cenubi birlen şimālīn çağışdıruv. Roma şehri ve andağı iski

(22) eşerler. Niyapul şehri ve Wizuwi yanar tavı. İtalyada şan‘at ve muzıka.

(23) XVI. Baħr-i sefidde: -Aṭaları(ħariṭa birlen). Paraħod yürüv. Cebeli

(24) Tarık buğazı. Süveys kanalı ve anlarıñ ehemmiyetleri.

(25) XVII. Afrikanıñ sahilindegi islām hükümetleri: -Halkı, ma‘işetleri

(26) meşguliyetleri, bu köngi mevki‘leri, Fas ve Trablus el-garb şehirleri, Senūsiler.

(27) XVIII. Afrika şahralarında: - Şahraniñ zuhūrına sebeb. Anıñ havası.

(28) anda üsümlük ve hayvānāt dünyası. Şahrā ve insān. Afrikanıñ şimālī birlen

(29) cenuben çağışdıruv.

(30) XIX. Mışırdā: -Nil ve anıñ şul tirede yaşavçı halkğa te’şiri. Mışırdā

[44]

(01) şulav uşulı. Halkı ve anlarıñ ma‘işetleri. Dinleri. Mışırdā iski eşerler. Süveys

(02) Kanalı ve anıñ Mışır öçün ehemmiyetī. Qahire ve İskenderiye şehirleri. Ezher cāmī‘.

(03) Mışırlılar ve İngilizler.

(04) XX. Afrikanıñ Avrupa devletleri arasında bülünüvi. (ħariṭağa

(05) qarabkına).

(06) XXI. Baħr-ı Muħiṭi atlasıda: - Anıñ zurlığı. Tirenligi. Meşhur

- (07) yulları. Anıñ arqalı yürgen mälları.
- (08) XXII. Şimālī Ameriqa: - Ameriqañ keşif itülüvı. Anda İngiliz ve İspa-
- (09) nyollarnıñ köçüvlerı. Anıñ töb halkı. Şimālī Amerikada ma‘ārif. İğın işleriniñ
- (10) teraqqısı – ul yulda kürgen çäreler. Sevda ve şan‘atnıñ teraqqısı. Zur şehirlerniñ
- (11) zuhūrı(NivYork, Çikaço, San-Fransisko şehirlerı) Ameriqañ baylığı. Şimālī
- (12) cemāhir-i müttefika. Qanada.
- (13) XXIII. Cenubi Ameriqa: - Tabi‘atı - havası halkı. Şimālī Ameriqa birlen
- (14) çağışdıruv. Meşhur yortları Birezilya.
- (15) XXIV. Panama qanalı ve anıñ ehemmiyetı.
- (16) XXV. Baħr-i muhiť-i kebirde: - Anıñ zurlıǵı, tirenlıǵı, andaǵı davıl ve
- (17) tınıçlıqlar, aǵumlar, aťaları, anda yürüvçi paraħodlar ve anların yürütgen
- (18) mälları, baħr-i muhiťlerniñ ehemmiyetı.
- (19) 6nçı sınıf.
- (20) (Heftede 2 sã‘at).
- (21) Rusya cografyası: - Bişinçi sınıfda Rusya haqqında uqulǵanların tekrār
- (22) itgeç, Rusyanıñ mufaşşalraq cografyası, Avrupaı rusiden başlab bu künde
- (23) ma‘rūf bulǵan “kraylar”ǵa bülöv uşulı birlen başlanılur ve başda toǵangu
- (24) yerge mensub bulgan “Kray” uqulgaç, mu‘allimniñ üzi tarafından ta‘yin
- (25) itilgen bır tertib birlen çitke küçülür. Nihāyet Finlandiya ve Rusyanıñ Urta
- (26) Azya, Sibirde ve yıraç şarqdagı yerlerı haqqında lazım derecede ma‘lūmāt birgeç,

(27) túbendegī mādeler kürsetilür.

(28) I. Rusya çıkleriniñ ticāri ve ‘askerī ehemmiyetleri.

[45]

(01) Rusyadağı yirlerniñ bülünüvleri: - (Kazana, krestiyān, alpavet, ve

(02) udelni yirler). Krestiyān bankası ve anıñ hıdmeti. Her cān başına töşgen işke

(03) yararlık yirniñ miqdāri(dıyağrama buyınça ğına). Rusyanıñ törli kısmında aşılk

(04) öñüniñ derecesi. Rusya öçün ul kön-kürişi işleriniñ ehemmiyeti.

(05) III. Urman baylıkları: -Tāş kümüri, timir, nift, toz çıkarulur ve alarnıñ

(06) avıl kön-kürişinde sevda ve şān‘atda ehemmiyetleri.

(07) IV. Fabrika ve zavodlarnıñ teraqqısı: -Alarnı başka devletlerden ba‘zılarınñ şul uq

(08) mü’esseseleri birlen çağışdıruv.(Dıyağrama yardımı birlen ğıne) yullar ve alarnıñ

(09) avıl kön-kürişi, ticāret ve şān‘at öçün bulgan ehemmiyetleri. Kul işleri

(10) (Kustarnıya tzroizvodstva).

(11) V. Poçta, tiligraf ve tilifon: -Alarnıñ ehemmiyetleri: ‘ilm ve ma‘ārif noқта-

(12) sından. Alarnıñ ticāret ve şān‘at, ‘ilm ve ma‘āriflerniñ alga kitüvleri nisbetinde teraqqı

(13) itüvleri.

(14) VI. Rusyanıñ başka devletler birlen sevdası: -Kertilgen ve çıkarılğan

(15) nerselerniñ tör ve miqdāri(dıyağrama birlen). Gümrük tamujnā haqqında ma‘lūmāt.

(16) VII. Rusya halkınıñ uquv derecesi. Anı başka devletler birlen çağışdıruv.

(17) Rusya müslümānları arasında uqı ve yazabilüçiler. Zimestvālarnıñ ‘ilm ve ma‘ārif

- (18) ʔaratuv, ʔalkınıñ ʔormıřın yaʔşırtuv yulundağı ictihādlerĩ.
- (19) VIII. Pādiřāh-ı ‘āzam ʔazretlerĩ. Duma ve şavyet. Ministerler, zaķonlar,
- (20) sinat ve sinod. Ėubirna ve Uyaz idārelerĩ. şehirler idarelerĩ Siliski ve Woloş
- (21) ciyulışları.
- (22) IX. Woloşnıy prawlınıya, zimsky, naķalnik. Miraway şudya. Aķrojny
- (23) şud. şudibni palata. Ėrajdanskiy ve oğaluvnı şışler.
- (24) X. Hidmet-i ‘askeriye.
- (25) XI. Naluğlar ve alarnıñ şarf itilgen urınları.
- (26) ʔabi‘ayāt derslerĩ.
- (27) Maķřad ve izāḥ: -İbtidā’ı bir mektebde ‘ulūm-ı ʔabı’ıye uķuvdan maķřad: ʔabi‘atnıñ

[46]

- (01) ve anıñ ḥadiřeleriniñ bır ķānun ve nizām astında bulğanını añlatmak ve her ‘ilm-i
- (02) ḥayātķa ķoral bulğanlıķdan, ʔormıřķa iñ yaķın ve esās bulğan ʔabi‘atnı könlük
- (03) ḥayātke taṭbiķ itüv yulların tōřündürmekdir. İbtidā’ı derecede ‘ulūm-ı ʔabı’ıye uķutuvdan
- (04) kötülgen bu ikı maķřadķa iriřür oķün, alarnıñ mevżuları ve ʔabi‘at
- (05) ḥadiřelerinden ve şıfatdan ‘ibāret bulurğa ve alarnı ta‘lim itüvde bır uşıl ve nizām
- (06) astında barırğa tiyüşdir.
- (07) İbtidā’ı ma‘lūmāt alaķaķ balalarğa birilürge tiyüřli ‘ulūm-ı ʔabı’ıye ma‘lūmātın
- (08) sınıflarğa küre ikı derecege bulub yürütmek lazımdır. Birinçi ikı yılda alarnı
- (09) ayırım bır ders şıfatı birlen kertmey, ul ḥaķda yalgız ana tili derslerĩ münāsebeti

- (10) birlen gine ma'lumāt birle barır. Bu derecede birilgen ma'lumāt cānlı ve cānsız
- (11) nerseler ve yeñil tabi'î hâdişeler hakkında bulub, alar soñğı ikî şınıfında(3,4nçı
- (12) şınıflarda) birileçek mufaşşalrāk ma'lumātke hâzırlık menzılinde bulurlar. Bişinçi yılda
- (13) cogrāfyā dersine başlamasdan muqaddem hıfz-ı şıhhatıñıñ iñ möhim esāsları hakkında
- lazım
- (14) derecede ma'lumāt birilüb öter.
- (15) Tübendegı programda kürsetilecek māddelerni tertib ve tanzım itüvde
- (16) uşul-u ta'lim kâ'idelerine ri'āye itüv şartı birlen mu'allim ihtiyārlıdır. Çönki muhiṭnıñ,
- (17) ta'lim-i esbābı ve mu'allimnıñ huşuşı nazarlarınıñ balalarnıñ terakki ve añlarınıñ talebleri
- (18) şunı taķāzā iterge mömkin.
- (19) Tabi'ayāt derslerinde sunnı ve tabi'î esbāb hem eşyālarını gāyet kiñ şuretdе
- (20) kullānub söylengen ve uķulgan süzlerni canlandıra barırğa tiyüşdür.
- (21) Tabi'ayāt dersleriniñ şınıflarğa bülünüvi.
- (22) 3nçı şınıf
- (23) (Heftede öç ders) 75-90 ders.
- (24) Şu: -Şunıñ tabi'atda totķan urını, anıñ öç hāli-'erüv, tuñuv ve yalnuv
- (25) hāllerinde inbisāt ve inķibāşı. Yağmur-ķar, bolıķ, çık, toman, buz ve başķalar.
- (26) Yılga, koyı, kül ve dingiz şuları. Şu ve üsimlik.
- (27) Havā- havānıñ taḥayyüzi, avırlıķı, tazyıķı, yılılık ve şalkınlıķ te'siri astında

- (01) üzgerüvî. Hareket ve cil. Cilnîñ fâ'ide ve zararları, cil tegermenlerî, havâda
- (02) bulgan ğazlar, havâ ile hayvân ve üsümlîklernîñ yaşavları.
- (03) Yir ve ma'denler: -Toprak ve anîñ huşûlî. Kum ve balçık. Topraknîñ kâbil-i
- (04) maḥlûl cisimlerî. Granit ve markabatî, kum taşları, bor taşları, tölî
- (05) cins tozlar, yir kümrî ve anîñ maḥşulatı. Ma'denlerden timîr, kümüş, altun
- (06) ve başkalar. Yer, şu ve havâ. Yernî yañartuv ve yaḥşırtuv -ikîn yerlerî- ma'denlerden
- (07) yaşalgan üy cihazları, iğînçîlîk qoralları ve başkalar.
- (08) Nebâtât: -Tamır, şabak, yafrak ve alarnîñ ḥâşiyetlerî. Çeçeklernîñ
- (09) yaratılış ve fa'idelerî. Baqça yemişlerî -orlıqlar- gümbe ve baqtiryaller nebâtâtñ
- (10) terbiyesî- aşılk üsderüv ve iğînçîlîk uşullerî saçub üsderilgen piçenler.
- (11) Orlık ve yemişlernîñ nesillerîn yaḥşırtuv. Nebâtâtñ azıq, kiyim ve bina esbâbı buluvları,
- (12) uşınlar ve kümir.
- (13) 4nçî sınıf
- (14) (Heftede 3 ders).
- (15) Hayvânlar: -Hayvânların a'zâ'larınıñ qorılışları ve şınıflara küre üzgerüvlerî,
- (16) imçeklî hayvânlar, kuşlar, balıklar, ḥaşarâtlar, hayvânların fa'ide ve zararları.
- (17) Alarnı terbiye itüv ve nesillerînî yaḥşırtuv uşullerî. Kuşlar terbiyesî, balıklar
- (18) örçetüv yulları (bu mādde ul iş mömkin bulurday urınlardağına kürsetilür),
- (19) it, may, yomırqa, söt, yön, tirî ve ğayrlardan işlengen nerseler ile
- (20) anların isti'māl urınları. İnsānnîñ teni ve andağı başlıça a'zâ'ların ḥidmetlerî

(21) hakkında kısıkaça ma'lūmāt.

(22) Avırlık ve ūlçevler, basit mašina ve köyenteler, māy'ātnıñ tażyıķı ve tatbıķı,

(23) tavış hakkında, yaqtılık hakkında, mıknātı ve iliktirik hakkında, basit ve mürekkebe

(24) cisimler. Müvellidü'l-mā' ve müvellidü'l-humūzanıñ fā'idelerı, yanuv, yaqtırtuv ve yeltüv, baqtıryaller

(25) ve mikroblar sebeblı hāřıl bulgan açuv ve çürüv kībı hāller. Azotnıñ huşulı ve

(26) nebātāt öçün fā'idesi.

(27) 5nçı sınıf

(28) Cogrāfyā dersı aldından).

(29) Hıfz-ı şıhhat: -Havā, şuw, üy, kıyimler, aşlar, ış ve istirāhat, hareket

(30) bedenye. ıřlernıñ fā'idesi. Yaqtılık, nezāfet. Yoğuşlı avırlar.

[48]

(01) Millı tārıh

(02) Tārıh feninıñ terbiye noķta'ı nazarından bulgan ehemmiyetin söyleb torası da bulmasa

(03) kirek. Balalarınıñ fikir ve ahlāqların terbiye itüb, alarınıñ hislerin 'ālileřdirüv,

(04) alarğa ütgenler hakkında bır ders 'ibret birüb alarınıñ tormış hakkındağı tecrube

(05) lerin artdıruv tormışka dörüst qaravlarına yardım itüv öçün tārıhnıñ ehemmiyeti

(06) bik zurdur. 'Umumān tārıh bilüvnıñ ehemmiyeti bu kadar bulsa, bır millet efradı öçün

(07) üz millı tārıhından haberdār buluv tağından möhimrek. Mekteblermizde millı tārıh

(08) uķutuvdan töb maķşad yeşlernı bābālarımıznıñ aħvālı bırlen tanışdıruv, alarğa

- (09) babalarımıznıñ aḥvālī birlen tanışdıruv, alarğa bābālarımıznıñ üz vaqıtlarındagı
- (10) başqa milletler birlen bulgan münāsebetlernıñ añlatuv, balalarımızğa ana ve babalarımıznıñ
- (11) batırılık, toğrılık, va‘dege vefā itüv, cömardlık, tarışlık vesā‘ire kībī kürkem
- (12) şıfatların bildirüb, alarğa muḥabbet itdıruv ve şul yul birlen yeşlerde milletın söyüv
- (13) ḥüsn urınlaşdıruvdur. Hāzırda taralğan “bıznıñ Tatardan iş çıkmas” digen
- (14) ‘itıkād ve milletimizge her vaqıt selbī yaqdanğına qaravlar bitüb alar urınına yeşler
- (15) qalbінде millī muḥabbet, millī ğurur, millī emel urın alurğa tiyüşli. Mondan şon
- (16) balalarımız millī tārihnı, millī ‘ananesınıñ bilmeyçe, ātā ve ānasınıñ kimler eydken bilmegen
- (17) yetim bala qabilinden, küñilleri şınıq, ṭabi‘atleri büyük bulub yormasunlar.
- (18) Millī tārihmız bu könge qadarlı yaşılab tikşirülmegen, tārihi vāq‘alarımız
- (19) ve alarnıñ arasındagı münāsebetleri fennī revişde teftiş itilüb bitmegen ikan,
- (20) muña qarab millī tārih dersinde müsāhele kürsetürge hiç yaramay. Belki bar qadar
- (21) menba‘lardan istifāde itüb, tārihmıznı mömkin qadar kübrek fā‘idesi tiyerdey bir
- (22) tarzda uqutuv tiyüşdür. Mekteblermizde millī tārihmız uqulunuñ vaṭanımız üçünde
- (23) zur ehemmiyeti bardır. Rusya devleti küb milletlerden teşkil itgen bir ḥükümet
- (24) bulganlıqdan, anıñ sa‘ādet ve teraqqısı bik küb derecede anı teşkil itüçi milletlernıñ
- (25) mes‘ūd yaşavlarına merbutdur. Milletlernıñ mes‘ūd yaşavları ise üz milletlerin,
- (26) üz mevki‘lerin, üz vazifelerin yaşı añlab, şuña küre ḥareket itüvlerine
- (27) ve bu da üz nevbetinde alarnıñ üz tārihlerin, üz māzilerin yaşı bilüvlerine tevaqquf
- (28) ite. Binā‘en‘aleyh Rusya devletin teşkil itüçi millī ferdlerden birsı buluvımız ‘itibarı

(29) birlen bızññ añlı ve idrākli buluvımız hükümetmız öçün de bik maṭlūb bulganlıqdan,

[49]

(01) millī tāriḥmızge ibtidā'ī mekteblermızde yaḥşı urın birüv devletümüz menfa'ati nuḳṭa

(02) sıندان da bik tiyüşli ve lazım bñ iş bulub ḳala.

(03) Tāriḥ derslerññ ibtidā'ī mekteb şakirdlerññ añ ve idrāklerñ birlen

(04) mütenāsib bulub bulmavına kilgende, anı 12-13 yaşlık balanın iḳtidārından

(05) yoğarı ṭorğan bñ nerse dib bulmay. Uşul-i ta'lim ve terbiye ḳā'idelerine muvāfiḳ

(06) yaḥşı bñ tertib birlen alub barganda bñ uşul astında (sistematıçesk.)

(07) kürsetilgen tāriḥ dersñ balalar öçün mektebññ ders cidüvlendegñ başḳa

(08) fenlerden avır tüğıldır.

(09) Tāriḥ derslerññ muvaffaḳiyetli ve şemereli baruvları öçün anı uḳuvta başlağanda,

(10) ve şoñundan da münāsebet çıḳgan urınlarda -balalarınñ üz tecribelerñ yardımge

(11) çaḳrurğa, ul fennññ māhiyet ve ḥaḳıḳatñ añlatuv öçün balalarınñ üz ḥayātlarındagı

(12) ḥādişelernñ bik kiñ bñ revişde ḳullanurğa tiyüşdür. Tāriḥ dersñ başlangan

(13) vaḳıtda balalarınñ üz ṭormışlarında teşkil itgen dürt yıllık mekteb ḥayātı tāriḥi

(14) bula. Şul müddet içinde alarnñ üzlerinde, küz allarında bulgan küb nerse-

(15) lerde törli üzgerişler meydānga kilgen küb nerseler teraḳḳı itgen bulalar.

(16) Tāriḥ dersñ şulardan başlab balalarınñ ḥayātındagñ mezkūr ikñ nuḳṭanı -vaḳıt

(17) ötöv ve nerselernñ üzgeriv teraḳḳı ite ṭoruvlarını tāriḥ fenññ niden 'ibāret

(18) bulganlıḳın ve insāniyetnñ tedricen ve dā'imī şüretde alga kite torğanlıḳın izāḥ

- (19) iterge nigız itüb qullanurğa mömkin. Şulay uq balalarınñ kışkıne vaqıtlarından
- (20) birli şaqlanub kilgen yazuv ve başqa nerseleri iski yaruv ve eşerlerniñ tārih
- (21) feni öçün bulgan ehemmiyetleriñ añlatuvğa bik zur yardımçı bulalar. Tārih
- (22) dersleriñ uşbu yul birlen başlab tedricen çitke küçerek insāniyetniñ evvelgi
- (23) devirleri, anıñ hayātında meydanga kilgen törli keşfiyāt ve alarnıñ ehemmiyetleri,
- (24) insāniyet hayātınıñ törli devirleri haqqında kışkağına ma‘lūmāt birgeç, millī tārih
- (25) başlanub, anıñ haqqında mufaşşalrāq ma‘lūmāt birilür.
- (26) Yoğarıda mezkūr revişçe bir muqaddime yaşab ‘umuman tārih fenni haqqında balalarga
- (27) ma‘lūmāt birmesden muqaddem tārih feniñiñ bir țarmağığına bulgan millī tārihimizde
- (28) başlab kitöv münāsib kürünmey. Çönki ul fen haqqında söylengenlerni tiyüşinçe
- (29) añlab uquv mömkin tügil. Millī tārih dersleri başlangaçda, her münāsebet çıqgan
- (30) şayın, başqa milletler haqqında da kışkaça ma‘lūmāt birle barırğa tiyüşli, (meşelā çingiz
- [50]

- (01) fütühāni münāsebeti birlen ‘arablar tārihniñ menba‘ları haqqında bir iki süz açılğanda,
- (02) iski Mısır ve Aşurya harābeleri ve eşirleri haqqında bir iki süz söyleb
- (03) kitöv) İslam ve Rusya tārihleriñ uqutkanda da uşbu nuqtanı isde totargā
- (04) tiyüşli. İbtidā’i mekteb şakirdleriñ ħranoloğıya yükletöv elbette bik münāsib
- (05) tügil. Lekin bik möhim vāq‘alarnıñ tārihleri (‘aşırlar birlen gıne) bildirilüb
- (06) öterge tiyüş. Yoğarıdağı mülāhazaları ‘itibārğa alganda, bişinçi ve altınçı
- (07) sınıflarda uqulaçak tārihī mādeler ve alarnıñ bülünüvleri tübendeğiçe bulurğa

- (08) tiyüşli.
- (09) 5nçï şınıf
- (10) Heftege ikî sâ'at. Barsı. 50-60 sâ'at.
- (11) Muḳaddime: -Şakirdlerniñ mektebde ütkergeñ dürt yılları ve şul vaḳitke 'ā'id
- (12) yazuv ve eşerler, şul avılnıñ mazisı. Uşbulardan ādem balalarınıñ iskî vaḳıtlarına
- (13) vaḫşilik devirlerine küçilür. Lekin ul köçuv bu kön Avusturalya ve Afrikada
- (14) yaşavçı vaḫşi ḥalklarınıñ ma'ışetlerin taşvir itüçï resimler kürsetüv yulı
- (15) birlen bulur. Şundan şon bu kön medenî bulgan ḳavmlerniñ de bir vaḳıtlarını
- (16) şundi y ḥâlde bulganlıḳların, alarnıñ vaḫşi ḥayvānlar kibi mugarelerde pişmegen
- (17) aşlar birlen yaşavları beyān itilür. Andan şon taş bronza, ve timir
- (18) devirleri ve ul devirlerde insānnıñ yaşav uşulı, torğan urını, ḳoralları
- (19) ḥayvān avlavları ve alarnı 'iyeleşdürüvi, uṭ ııgaruvı; vaḫşilikden māl
- (20) aşravçılıḳga, andan iḡin çeçüvge, monıñ neticesinde bir urından kitmey utıruvniñ
- (21) lazım bulub kilüvine küçilür. Uṭ ve timir ṭabiluvlarınıñ ḳoral yaşav ve yaşav
- (22) uşullerine te'şiri ve insānlarınıñ tedricen şulay teraḳḳi itüvleri beyān itülüb,
- (23) şonḡı vaḳıtlardaḡı keşfiyātınıñ in möhimleri ḥaḳḳında da ḳısḳaḳaḡına ma'lümāt birilür.
- (24) süz arasında iḡinçilik, şehir ḳuruv, kütübḡāneler te'sis itüv, sevda birlen
- (25) meşgul buluv ḥaḳḳlarında söylenüv münāsebeti birlen Mısır, Finike ve Aşurya ḥaḳḳlarında
- (26) ḳısḳaḳaḡına ma'lümāt birilür ve uşbu miḳdār ḥāzırlıḳdan şon millî tāriḡke
- (27) küçilür.

(28) II Millî târih: -1) Rusyadagî Törîk Tatarnıñ mıkḁarı, ḥāzırǵı ḳabile

(29) isimleri, dinleri, tılleri ve ma'ışetleri, 'ilk hem ḥāzır Rusyage münāsebetleri.

[51]

(01) 2) Törîk ḥalḳınıñ evvelǵı mevḳi'ı. Kürşileri, başḳalar birlen münāsebetleri,

(02) 'örf ve 'ādetleri, medeniyetleri, dinleri, ma'ışet ve kesbleri, memleketniñ törlı

(03) ḳısmında oṭurǵan zurrak Törîk ḳabileleriniñ isimleri ve üz ara münāsebetleri.

(04) 3) Törîklerde siyāsı ṭormış, alarnıñ aşl memleketleri. Törlı yaḳaga

(05) kitüvleri. Avrupaǵa barub memleket tözüvleri — Bulgar, Ḥazar ve Ḳıpçaḳlar.

(06) 6nçı sınıf

(07) Heftege ikı sâ'at barsı. 50-60 sâ'at.

(08) 1) Törîklerniñ 'Arab ve Ḳıṭaylar birlen münāsebetleri, sevdagerlik ve yaylıḳları.

(09) Din-i İslām ḳabul itüvleri, İslām memleketlerine barub ḥānlıḳlar ṭorgızuları,

(10) 'Oşmānlı Törîkleri, Törîk 'ālimleri, alarnıñ 'ulūm ve ma'ārifke itgen ḥidmetleri

(11) ve yazub ḳaldırǵan eserleri.

(12) 2) Çingizniñ zḥūrı. Törîk ile Maǵollarnı birleştürüvı. Fütūḥāti. Şaḥşı

(13) memleket idāresindeǵı tedbirleri. Tüzüvgen ḳānunları.

(14) 3) Çingizniñ balaları. Memleketiniñ dürt ülüşke bülünüvı.

(15) 4) Seray devleti, meşhur ḥānları, (Cuci, Batu, Berke, Üzbek, Canibek,

(16) Ṭoḳtamış). Ṭoḳtamışniñ Timur birlen münāsebeti. Aḳsaḳ Timur ḥaḳḳında 'umūmı

(17) ma'lūmāt: Şaḥşı, 'ulūm ve ma'ārifke ḥidmeti, devletiniñ vesa'iti.

- (18) 5) Seray devletiniñ Ruslarğa münāsebeti. Serayda ihtilal. Seraynıñ bitüvı.
- (19) Qazan, Qırım ve Astrahan, Qasım hānlıqlarınıñ zuhūrı. Nogay ve İdige.
- (20) 6) Qazan devleti. Qazannıñ ruslār bilen münāsebeti. Mezkūr hānlıqlarınıñ Rus
- (21) qulı astına tōşüvler, alarnıñ suqūtdan başlab bu könge qadar ki Törık-
- (22) Tatar qavmnıñ kiçirgen hālleri.
- (23) 7) Hāzırda Törık-Tatar qavminıñ Rusya devleti içinde totqan mevki'i.
- (24) Alarnıñ edebiyatı, medenı ve iqtisādı hālleri.
- (25) Rus tārihı
- (26) Maqşad ve izāh: -Büyük Rusyanı teşkil itüçi milletler cümlesinden müstaqıl
- (27) bir millet buluvımız i'tibarı birlen üz tārihmizni bilüv ni derecede möhim ve maqlüb

[52]

- (01) bulsa, Rusyanıñ ayurulmay torgan bir kisegi buluvımız i'tibarı birlen ul
- (02) devletniñ tārihın bilüvımızde şul derecede ük maqlüb ve möhimdir. Biz Rusya devletiniñ
- (03) himāye ve idaresinde niçe 'aşrlardan birli anıñ şādık ve muhlis teba'alarından
- (04) bulub kildik. Rus taht-ı hākimiyetinde teşekkül itgen bir niçe 'aşrılık tārihmizni
- (05) hiçbir hareketimiz birlen qaralamadık. Şul müddet içinde dini ve millı hayatlarımıznıñ
- (06) müsā'adesi dāhilinde kābiliyet ve derece'i teraqqimiz nisbetinde Rus ma'arif ve medeniyetinden
- (07) istifade itdik. Rus vatandaşlarımız birlen 'umūmān yahşı mu'amelede bula kildik.
- (08) Elbette mondan şonda şulay kiteçekmiz. Bizniñ očün ma'arif ve medeniyetde ideyal

- (09) Rus ma‘ārif ve medeniyetidir.
- (10) Rus medeniyetİN açıgraK añlavmız ve andan yahşırak istifāde itüvmız ul
- (11) devletnİn tārİhİN ve māzİsİz añlavmız nisbetİNde arta baraçak ve şul uK nisbetde
- (12) bİznİn ğrajdanı bulvmız şıfatı bİrlen ıotKaN mevKi‘İmİz maħkemeleşe ve vaıanmız
- (13) öçün kitürgen fā‘idemız möhimleşe baraçakdır. Bina‘en-‘aleyh ibtidā‘İ mekteblerİmİzde Rus
- (14) tārİhİne yahşı urın bİrlüb, ul mādde balalarımızĝa Rusyanİn mazİsİnden,
- (15) anİn teraKkı ve tekāmülündeĝİ devİrlerİnden yahşı ma‘lümāt bİrür derecede uKutulurĝa
- (16) tiyüşlİ.
- (17) Rus tārİhİ şoĝı ıınıfda -6nçı ıınıfda- Rusça ularaK, Rus tİlİ
- (18) derslerİ hesābına uKutulurĝa tiyüşdİr. Buña Rus tİlİ derslerİnİn sā‘atİ kimüv dib
- (19) tügİl, belki mönderecātı üzgerüv dib kine kararĝa tiyüşlİ. Çönki tārİh dersİnİN
- (20) tİl kā‘İdelerİne melekelenüv öçün bİk güzel ve möhim bİr mādde teşkil itgenlİĝİ zāhİrdİr.
- (21) İbtidā‘İ mekteblerde uKulaçak Rus tārİhİnİn mİKdārı bu kōnde Rus
- (22) ibtidā‘İ mekteblerİNde müsta‘mel bulgan bİr derslik bİrlen ta‘yIn İtİlür.
- (23) Rus tİlİ
- (24) Ana tİlİnden Kala bİznİn öçün İn möhim ders māddelelerİnden bİrsİ, şöbhesİz,
- (25) Rus tİlİdİr. Mondan İle nİçe yıllar muKaddem, Rus tİlİnİn ehemmiyetİ ekseriyet
- (26) öçün ul Kadar açıK añlaşılub bitmegen bİr vakıtda oK oıuz eymennİn ‘Abd
- (27) ülaħİm ĥazret: “Rus tİlİ öyrenüv kırK bİrİnçİ farz” dİgen bulsa, bu kōn

(28) anıñ haqqında “Rus tılı bızñıñ medenı ve millı hayātlarmızñıñ iñ möhim tireklerinden

[53]

(01) bırsı, ul bızñı tekāmül ve teraqqıge süyreı toğan ‘āmellernıñ iñ mu’essirdır”

(02) diyerge toğrı kile. Eger de bız bötınley meydāndan yuğalmaq, başqa milletler

(03) arasında tabtalub ezilüb qalmaq tilesek, az-maz şaqlanub kilgen iqtisādi

(04) ve millı istiklallermızñı yuğaltmay alub baruvnı ve mömkin bulganda alarnı köçeytürge

(05) tırışuvnı kirekli tabsaq, bız muṭlaqā başqa yul ve uşul kullanurğa, başqalar

(06) qabul itgen medeniyetñi qabul iterge tilüşlimız. Bızñı medeniyetñe irişdürüvçi

(07) ‘āmellernıñ iñ möhimı ise Rus tılıdır.

(08) Altı yıllıq mekteb balalarğa Rus tılın könlük hayātın işke yararday, anıñ

(09) arqalı Rus hayātından haberdār bulurday, Rusça kitāblarnıñ ‘umüm öçün

(10) yazılğanlarından istifāde ite alurday bır miqdār da birüb çıgarurğa tiyüşli. Üz

(11) tıllerinde, alğan ma‘lūmātları bilen fikir ve añları yahşıgına açılğan balalar öçün

(12) ta‘yin itilgen vaqıt içinde bu derece ma‘lūmāt aluv elbette mömkin bulur.

(13) İbtidā’ı mektebde Rus tılı dersleriniñ muvaffaqiyetli ve şemereli baruvları, ta‘yin

(14) itilgen derslikler birlen mu‘allimniñ uquvda ta‘qib itgen uşul ve tertibine bağıdır.

(15) Bu kön Rusya kitāb bazarında ecnebilerge Rus vatandaşlarımız bızge ul haqda

(16) yul başlab birigenler. Lekin bu kön Rusyada ecnebilerge Rus tılı öyretürge

(17) maḥşuş tertib itilgen derslikler bar. Rus vatandaşlarımız bızge ul haqda

(18) yul başlab birigenler. Lekin bu kön Rusyada ecnebilerge Rus tılı öyretüvde

- (06) yaki “huşusî kâbiliyet iyeleriniñ zevkli şan‘atı” digen kîbî iskî nazarlar bitüb
- (07) alar urımına yañı ve töbli bîr qaraş hâşıl bulmışdır.
- (08) Resim insānlar arasında lisāndan şoñra iñ güzel ifāde vāsıtası buld-
- (09) ıgından balalıqniñ ruḥına iñ yaqın ve ṭabī‘ī bîr ders bulgan kîbî, ṭabī‘ī
- (10) isti‘dād ve kâbiliyet iyesî bulganlarınıñ barsı öçün de öyrenüvî mömkin bulgan
- (11) bîr māddeđir. Ta‘lim māddeleři içinde diqqatnı artdıruv, irādenî kuvetlendirüv, ḥissiyāt-ı bedī‘inî
- (12) hâşıl itüv ve usduruv, başar-i ḥāfızanı terakki itdürüv, intizām ve puḥtelikge
- (13) öyretüv ḥuşuşlarında iñ zur vāsıta‘ı terbiyelerden bîrsî resimdir. Resimniñ
- (14) terbiyevî bulgan bu kıymetî östine ‘ilmi fā‘idelerî de kübdır.
- (15) Mondan başqa, zamānmızda iñ fā‘idelî uşul tedris tanılgan “‘āyāni”
- (16) uşulnı taṭbıq kıluv hem terbiye‘i icādiyenî muvaffaqiyetli alub baruv öçün resimniñ
- (17) fā‘idesî bik zurdur. Dimek resim dersî ibtidā‘ī mekteb programasına kirgen
- (18) başqa uquv māddelelerine iñ küb yardım itüçî fenlerniñ bîrsıdır. Resimden
- (19) kötülgen töb maqşad: Balalardan ṭabī‘at ve ḥādişelernî kürüb añlamak ve bularnı
- (20) ifāde ite almak isti‘dādını ḥāzırlav östine alarda ṭabī‘atnıñ intizāmına taḳlid
- (21) ḥüsn-i terbiye itüv, ve anı tanıuv bîrlen beraber muntaẓam ‘amel iterge ‘ādetlendirüvdir.
- (22) Bu süzlerden “ders” bulgan resim bîrlen “şan‘at-ı nefisiye” bulgan resim arasını
- (23) ayruv teyüşlikî üz üzinden çığa. Bina‘en-‘aleyh ibtidā‘ī mektebde resim dersleri
- (24) bulurğa ve alarğa qarşı zur ‘itinā bîrlen qaralurğa tiyüşdir.

- (25) Resim derslerinden kötülgen tılekge irişür öçün anı ikı türlıge
- (26) bılmek ve alarnı bır-bırısıne yardımçı itüb alub barmaq tiyüşli buladır.
- (27) Ul ikı törnıñ bırsı “ırıklı resim” ikınçısı “tertıblı resim” bulub,
- (28) bırınçı astına tabı ‘atden küçürüb yaşalgan, hafızadan işlengen, hikāyelernı

[55]

- (01) taşvir itgen resimler, ikınçı astına ise eşkāl-i hendesye esās tötulub
- (02) işlengenler kireler.
- (03) Bu şöngı nev resimlerden istifāde itüb balalarğa bır qadar hendese ma‘lū-
- (04) mātı birırge de tırışuv lazımdır.
- (05) Şuşı esāslarnı ‘itibārga alub, resim derslernı şınıflarğa tübende
- (06) kürsetilgençe taksim itüv tiyüşdür.
- (07) Resim derslernıñ proqramı.
- (08) 1nçı sınıf: -Ozunluqları bır santimitreden ötmegen toğrı şızıqlardan:
- (09) Neke şızıq, yatıq şızıq uñdan şulga ve ‘aksine mā’il şızıq. Bu şızıqlardan
- (10) cıyılğan ve bir haţţ-ı müstaķim östıne kıuyulğan şınıq şızıqlar. Kekri (münhanı) şızıqlar.
- (11) Nuķţadan teşkil eytgen şızıqlar. Nuķta şızıqlar yardımını bırlen muħıtları ve tamlarını
- (12) kürsetilüb her törli yafraklar, yemişler ve ğayrlar şızuv. Basıķ şızıqlar vāsıtasıyla
- (13) cānlı cānsız nerseler.
- (14) 2nçı sınıf: -Bır niçe santimitre ozunluķdağı şızıqlarnıñ törlısı
- (15) zāviyeler, meşeller, küb dıl‘ılar, eşkāl-i hendesiye, (alarnıñ isimleri de bildirilir)

- (16) cedvel isti‘ mālī, (lineyka). Cedvel ve ülçev yardımı birlen zāviye’i müselles
- (17) ve ğayrlarnı bülöv. Kışkine ülçevnı zur itüv-zurnı keçireytüv. Mekteb ve bülme.
- (18) Planların aluv. Bülüngen şekillernıñ kısımlarını kıızıl ve kük kalem ile boyav. Tereze
- (19) ışık, kitāb, eşkāf yüzi kībīlernı kürsetüv, divar ve binālarınıñ bır yaqlı
- (20) kürinişlernı tersim itüv, üy eşyālarından şamavar, lampa, estakan kībīlernı
- (21) basit şızıqlar ile kürsetüv. Basit şızıqlar birlen üsımlık ve hayvānlar, törli
- (22) hareketler, uqulgan hikāyelnı taşvir, ‘ulūm-u tabī‘iyye derslernı resimlev ve ğayrlar.
- (23) 3nçı sınıf: -Ötgen senedegīlernı tekrārlav ve kiñeytüv- dā’ireler ve
- (24) alarnı taqsim, yezbe isti‘ mālī, maħruṭlar, ehrām ve başqa mücessem şekiller. Mücessem
- (25) şekillernı qarındaş ilen boyav. Yaқınlık ve yaraqlıknı kürsetüv. Uramlarınıñ törli
- (26) yaқdan kürinişlernı yaşav. Yıraqlı ve yaқınlı üsımlıklar, hayvānlar ve ğayrlarnı tersim
- (27) itüv, uqulgan hikāyelnı taşvir. Tabi‘at derslerine resimlendirüv. Levhalar ve aqıq
- (28) ḥaṭlarğa taqlid itüv.
- (29) 4nçı sınıf: -Öçinçi sınıfdağılernı kiñeytüv. Bir nerseniñ törli

[56]

- (01) şeklin kürsetüv. Alarnı törli yaқdan kürsetüv. Qıtay karası bīlen bubı bilüv
- (02) (tüş), nerselnı zur itüv ve keçireytüv, eşkālınıñ mesāḥalarını aluv, üy
- (03) cihāzlarınıñ mecmu‘alarını kürsetüv, ḥafızadan ve başqa uqulgan derslerge ‘ā’id
- (04) resimler yaşav.
- (05) 5nçı sınıf: -Boyavlardan kara, āq, kıızıl, şarı, yeşil ve kük

- (06) tösler birlen tanışdıruv. Bu boyavlarını qoyurtuv ve sıyıklandıruv yullarını kürsetüv,
- (07) ul töslerini terki b itüv. tösli qılub alma, qar bız, qavın kibi yemişlerini,
- (08) çiye, qarlıqan ve ğayr cileklerini tersim itüv. Çeçkeler ve yafraqlar. Yafraqlı,
- (09) çeçkeli ve yemişli bir üsimlik tersim itüv. Hayvanlarını tölri hâl ve hareketlerinde
- (10) kürsetüv, hayvân ve üsimliklerini tölri yaqdan kürsetüv. ‘Ulüm-u tabi’iyye, hesâb,
- (11) ve til derslerini gevdelendirirlik resimler işletüv.
- (12) 6nçı sınıf: -Ötgen yıldağılarını tekrâr ve tevsî. Bir urında bulgan
- (13) nerselerini uında, şulda, astda, östde, yaqında, yıraqda, bulganlarını kürsetüv.
- (14) Üsimliklerden, hayvanlardan mecmu’a tersim itüv. Kişilerin hâlet-i rûhiyyelerin
- (15) çeşrelerinde kürsetüv, tölri kiyimde bulgan tölri sınıf kişilerin taşıvir itüv,
- (16) ‘ulüm-u tabi’iyye ve lisân derslerini taşıvir itüv, hayâli kısqâ efsâneler icâd itüb
- (17) şularının mönderecâtın taşıvir itüv.
- (18) İhtâr: -Küçürüb resim itüv “kapirawanyanı” isti’mâl itüv balalarğa qaydan
- (19) başlab qayda tuktarğa tiyüşliğin anlatuv öçün ğine bulurğa kirek. Yuqsa
- (20) resimde añarğa küb ehemmiyet birilse, ul fenden kötülgen maqşadqa irişüv mömkin
- (21) tüğildir.
- (22) Köy: -Balalarının ruh ve teraqqilerine münäsib şî’r ve münâcâtlar.
- (23) Yoqarıda zikr itilgen proqramğa ‘â’id bir niçe mülâhaza.
- (24) Monda mezkûr proqramnı mâtlüb revişde tatbik itüv ve anıñ mucibinçe
- (25) te’sis itilgen mekteblerden kötülgen maqşadqa irişüv öçün tübendegi nerselerini

(26) vücudke kilüvlerĩ de lazımdır.

(27) 1) Mezķūr altı yıllık ibtidā'ĩ mekteblerde uķutur öķün idrākli ve ma'lūmātlı

(28) ūz vazıfesinden yaķşı haberdār mu'allimler ķāzırlav. Şunsuz altı yıllık ibtidā'ĩ

(29) mekteb ūzinden kötŭlgennĩ ķirginde bire almas. Bina'en 'aleyh ibtidā'ĩ mekteb

[57]

(01) mes'elesĩn esāsen ķāl itŭv bĩrlen beraber anda uķutaķķ ķiŗĩlernĩ ķāzırlav ķārelerinde

(02) ķŭrŭrge tiyŭŗlı.

(03) Bugŭn ba'zılar tarafından ķŭzge alnub torķan mŭslŭmān mekteblerine mu'allimler

(04) ķāzırlav öķün uŗŭl-ŭ ta'lim ve terbiye ķurŗları aķuv ķāzırgı vaķıt öķŭn

(05) ķabĩ'ĩ bik fā'ideli ve tiyŭŗlı bĩr iŗdĩr. Ćonki mekteblermĩz yıldıan yıl arta bara.

(06) Mu'allimler yitiŗtirŭvķĩ resmĩ mŭesseselermĩz ise yuķederlik. Bina'en-'aleyh nindi ģine

(07) bĩr yıl bĩrlen bulsa da, bu ķöngde mekteblermĩznĩ mu'allimler bĩrlen te'min iterge

(08) tiyŭŗlı. Lekin mŭslŭmān mekteblerine mu'allimler ķāzırlav iŗĩnĩn ozaķ vaķıtlarķa andı

(09) bĩr esāda baruvı ķabĩ'ĩ maķlŭb tŭģĩl. Ćonki ķuyılıŗları ni ķadar yaķşı

(10) bulsa da bĩr iki yıllık ķurŗlarnıń ķāzırgı zamān ķaleblerine cevāb birirdey.

(11) Mu'allimler yitiŗdĩrŭvĩ mŭmkin tŭģĩl. Bina'en-'aleyh mŭmkin ķadar tizlik bĩrlen mŭslŭmānlarķa

(12) maķŗŗŭ dārŭlmu'allimler aķuv ķārelerine ķirŗŭv lazımdır.

(13) 2) Bu proģramnıń ruķına mŭnāsib derslikler ķāzırlav.

(14) 3) Altı yıllık ibtidā'ĩ mektebĩnde uķulaķķ fenlernıń her ķaysına 'ā'id balalar

- (15) edebiyatı vücudke kitirüv.
- (16) 3) Söylev ve başka dersler münāsebeti bilen isti‘māl iter öçün mönderecātları
- (17) üz hayātımızdan alingan resimler hāzırlav. Bilhāşşa söylev derslerī öçün mondıy
- (18) resimler bik zaruridır. Çönki balalarmızniñ ruḥına bötınley yāt bulgan Rus
- (19) muḥitın taşvir itüçī ve işlevçī şahışlar itüb de bīr ni ḳadar maşa ve saşalarını
- (20) kürsetüçī resimler işniñ muvaffaqiyetli baruvına zur māni‘ teşkil iteler.
- (21) 5) Altı şınıflı mekteb açuv öçün aña devām itecek balaların şanı kiminden
- (22) 120 bulurğa tiyüşdür. Bala şanı ul miḳdārğa tılmağan avıllarda mektebniñ birinçī
- (23) öç yaki dürt şınıfına açılıb, altı şınıflısı şundıy avıllarnıñ bīr niçesi
- (24) öçün bīr dāne te’sis itilür ve balalar üz avıllarında mekteblerni ikmāl eytgenniñ
- (25) soñında ḳalğan şınıfların şul rayondağı altı şınıflı mektebin öterler.
- (26) Müslümānlarğa maḥşuş açılaçaḳ dārülmü‘allimniñ uşbu proğram birlen
- (27) bulurğa tiyüşli.
- (28) 1) Uḳuv müddeti, bīr taḥḍiri ve dürt töb şınıf bolmaḳ üzre: Biş yıl.
- (29) 2) Uḳulaçaḳ fenler:

[58]

- (01) 1) ‘Ulüm-ı diniye.
- (02) 2) Ana tili.
- (03) 3) ‘Arab tili.
- (04) 4) Rus tili.

(05) 5) Ḥesāb.

(06) 6) Hendese.

(07) 7) Cebir.

(08) 8) Tārīḥ (millī, ‘umūmī, vaṭani).

(09) 9) Cogrāfyā.

(10) 10) Ṭabī‘iyyāt.

(11) 11) Teşriḥ hem vezā’if el a‘zā’.

(12) 12) Ḥikmet ve kimya.

(13) 13) Ḳozmoğrafya.

(14) 14) Pidağogıka.

(15) 15) Ul ḳön-kürışī ḥaḳḳında ibtidā’ī ma‘lūmāt.

(16) 16) Resim

(17) 17) Ḥüsñü ḥaṭ.

(18) 18) Köy

(19) 19) Gimnastıka.

(20) 20) Ḳul işlerī.

(21) Fenlernīñ şınıflarğa bülünüvī

(22) taḥziri şınıf

(23) 1) Dīn

3 ṣā‘at

(24) 2) Ana ṭilī

3 ṣā‘at

(25) 3) ‘Arab tĩlĩ	3 sã‘at
(26) 4) Rus tĩlĩ	6 sã‘at
(27) 5) Ĥesāb	5 sã‘at
(28) 6) Cogrāfyā	3 sã‘at
(29) 7) Ṭabĩ‘iyyāt	3 sã‘at

[59]

(01) 8) Rusya cogrāfyāsı (Rus tĩlĩnde)	2 sã‘at
(02) 9) Resim	1 sã‘at
(03) 10) Kōy	1sã‘at
(04) Barsı 30 sã‘at	
(05) Bĩrĩnçĩ Sınıf:	
(06) 1) Dĩn	2 sã‘at
(07) 2) Ana tĩlĩ	2 sã‘at
(08) 3) ‘Arab tĩlĩ	3 sã‘at
(09) 4) Rus tĩlĩ	6 sã‘at
(10) 5) Hesāb (rus tĩlĩnde tekrār nazariyesĩ bĩrlen)	2 sã‘at
(11) 6) riyāziyyāt (cebĩr ve hendese)	4 sã‘at
(12) 7) Millĩ tārĩḥ	2 sã‘at
(13) 8) ṭabĩāt	3 sã‘at
(14) 9) cografyā	2 sã‘at

(15) 10) resim	1 sâ‘at
(16) 11) teşriḥ ve vezâifül ‘aẓa	2 sâ‘at
(17) 12) köy	1 sâ‘at
(18) barsı: 30 sâ‘at	
(19) 2nçı sınıf:	
(20) 1) din	2 sâ‘at
(21) 2) Ana tîlî	3 sâ‘at
(22) 3) ‘arab tîlî	3 sâ‘at
(23) 4) rus tîlî	6 sâ‘at
(24) 5) Riyâziyyât (cebîr ve hendese)	6 sâ‘at
(25) 6) ‘Umûmî târiḥ	3 sâ‘at
(26) 7) Rus târiḥi	2 sâ‘at
(27) 8) Ḥikmet ve kimya	3 sâ‘at
(28) 9) Resim	1 sâ‘at
(29) 10) Köy	1 sâ‘at
(30) Barsı 30 sâ‘at	

[60]

(01) 3nçı sınıf:	
(02) 1) Din	3 sâ‘at
(03) 2) Ana tîlî	2 sâ‘at

(04) 3) ‘Arab tĩlĩ	4 sã‘at
(05) 4) Rus tĩlĩ	6 sã‘at
(06) 5) Uşul-i ta‘lim ve terbiye	6 sã‘at
(07) 6) Avıl kŃn-kürĩşĩ hãkķında ma‘lũmãt	1 sã‘at
(08) 7) Sekmet ve kimyã	3 sã‘at
(09) 8) Resim	1 sã‘at
(10) 9) KŃy	1 sã‘at
(11) Barsı 30 sã‘at	
(12) 4nĉĩ şınıf:	
(13) 1) Din	4 sã‘at
(14) 2) Ana tĩlĩ	2 sã‘at
(15) 3) ‘Arab tĩlĩ	3 sã‘at
(16) 4) Rus tĩlĩ	6 sã‘at
(17) 5) Uşul-i ta‘lim ve terbiye	6 sã‘at
(18) 6) KŃzmoğrafya	2 sã‘at
(19) 7) Avıl kŃn-kürĩşĩ hãkķında ma‘lũmãt	2 sã‘at
(20) 8) Hıfz-ı şıhhat	1 sã‘at
(21) 9) Resim	1 sã‘at
(22) 10) KŃy	1 sã‘at
(23) Barsı 27 sã‘at	

(24) İhṭār: Dārūlmu‘alimnīñ taḥziri şınıfına munda mezkūr ibtidā’ī mekteblernī

(25) muvaffāqiyet bīrlen ikmāl eytgenler yaki şul derecede imtiḥān birgenler ҡabul itīlūrler.

3. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

(01) Altı yıllık

(02) ilkokul

(03) programı.

(04) Troyski öğretmenleri tarafından hazırlanıp

(05) ilgili yetkililer ve okul müdürleri tarafından onaylandı.

(06) Yayına hazırlayan:

(07) Molla Ali Yauşef.

(08) Orenburg.

(09) Parowaya

(10) A. A. Husainov.

(11) 1916 yılı.

[01]

(01) Altı yıllık

(02) ilkokul

(03) programı.

(04) Troyski öğretmenleri tarafından hazırlanıp

(05) ilgili yetkililer ve okul müdürleri tarafından onaylandı.

(06) Yayına hazırlayan:

(07) Molla Ali Yauşef.

(08) Ticaret evi

(09) A. A. Hüseyinov ve Şirketi'nin buharlı matbaası.

(10) Orenburgda 1916 senesi.

[02]

(01) Söz başı.

- (02) Bizim Troyski öğretmenlerimiz, uzun yıllardan beri ilkokullarımızı
- (03) birleştirmek ve onlar için bir program hazırlamak hakkında fikir alışverişinde bulunmaktaydılar.
- (04) O adetlere göre, onlar bu yıl da program meselesini ele aldılar ve
- (05) geçmiş yıllardan birinde hazırlanmış bir programlarını esas alarak,
- (06) uzun zaman ve büyük gayret sarf ederek yeni ve kapsamlı bir program ortaya
- (07) koydular. Program hazırlanıp tamamlandıktan sonra onu mahalle hizmetlilerine, mektep ve medrese
- (08) müdürlerine, saygın kişilere ve başka yetkililere sunup ondan sonra
- (09) mevcut okul meselelerinin gündemde olduğu bir zamanda onu yayınlayıp
- (10) halkın dikkat ve değerlendirmesine sunulmasını da uygun buldular. Çünkü bu
- (11) programı hazırlarken, bir bölgenin okulları göz önünde tutulmadı
- (12) bütün okullarımızın bir yol izlemeleri, hepsinin tek bir amaç doğrultusunda
- (13) hizmet etmeleri dikkate alındı. Buna dayanarak Troyski öğretmenleri bu programa
- (14) tüm milletin önüne sunulan bir madde olarak bakılmasını ve buna göre de
- (15) bütün talim ve terbiye yetkilileri ve iktidar sahiplerinin onlara dikkat etmelerini
- (16) rica ederler hem de meselenin önemine uygun esasta düşünerek karşılaştırma
- (17) yaptıktan sonra bu konuda yayın yapmalarını rica ederler.
- (18) Mektep programlarımızın hem özel hayatımız hem de kültürel yaşamımız ve dini yaşamımız
- (19) için önemli olduğu açıktır. Bu yönden bakıldığında program meselesini her yıl
- (20) ertelemeden onu mutlaka bugün bu dakikada inceleyip
- (21) çözmek gereklidir. Bundan başka bugün yine önemli bir mesele ortaya çıkmaktadır ki
- (22) o da Zemstvoların okul işlerimize katılmak istemeleri, kendi program
- (23) örneklerini sunmaları ve nihayet bütün halkın isteyerek bir program hazırlayıp

(24) uygulamaya hazırlanmalarıdır. Bizim de bu meselelere gereken önemi vermeden geçmemiz

(25) uygun değildir.

(26) Biz burada Zemstvonun programına dayanarak, o kurumu mektep

(27) işlerimize müdahale ettirmek ya da ettirmemek meselelerini konuşuyor değiliz. Lakin

[03]

(01) bununla birlikte, hiç kimseden vekil olmaksızın yalnız kendi şahsi fikirlerimiz

(02) olarak aşağıdaki hususları yine dile getiriyoruz:

(03) Eğer Zemstvo bizim millî mekteplerimize müdahale etmek, kendi tarafından bizim

(04) için mektepler açmak istese biz ona birinci şart olarak işte bu programın

(05) uygulanmasını teklif ederdik. Ve o şartı yerine getirmek için bir teminat

(06) mahiyetinde aşağıdaki isteklerini de beyan ederiz:

(07) 1) Mektepte hiçbir şekilde siyaset takip edilmesin. Mektep, bütün gayretiyle

(08) bireyi eğitmek ve öğretmek esası üzerine kurulmuş olsun.

(09) 2) Mektebin idaresi, onun gerçek yöneticileri olan mahalle görevlileri ve mahallenin

(10) akil insanlarından oluşan bir heyet tarafından yapılsın.

(11) 3) Mektepteki öğretmenlerin hepsine eşit maaş ve haklar verilip, mektep

(12) işlerinde de onların hepsi eşit sorumlu tutulsun.

(13) Maarif memurlarının mekteplere siyaset sokup oradaki dinî ve millî

(14) derslerimize önem vermeyerek yalnız Rusça dili gibi bazı şeylerin önemlerini

(15) öne çıkararak bu dersleri kısıtlamalarına izin verilmesin.

[04]

(01) Halk ilkokullarının esasları ve görevleri hakkında

(02) genel açıklama.

(03) Halkın faydasını gözeterek, vatanın gelişmesini dileyerek kurulacak

(04) halk mektepleri hakkında fikir yürütüp bir karar verirken en önce belirlenmesi

- (05) gereken şeyler: Okulun asıl amacı, ardından gelen bütün hedefleri,
- (06) onun görevleri, izleyeceği yol ve yöntemidir.
- (07) Mektebin temel amacı her şeyden önce birey ve kişiliğe hizmet etmektir.
- (08) Başka bir şekilde söylersek, okuldan beklenen ilk amaç eğitim ve öğretim
- (09) verilen kişinin faydasıdır. Buna göre mektep, bütün varlığı ve etkisi
- (10) ile bireyi şekillendirmeye onu bilinçli, çalışkan, halka uyumlu ve mutlu kılmaya çalışmakla
- (11) görevlidir. Yani mektebin temel hedefi, bireyi kendine faydalı bir kişi
- (12) olarak yetiştirmektir. Mektep işte bu amacı üstlendiği zaman, bireyin kendisinden öteye
- geçerek, onu
- (13) annesine-babasına, ailesine hizmet eden; milletine hayırlı bir üye yapan ve ondan
- (14) vatana yararlı vatan evladı ortaya çıkarmaya hizmet eder. Eğer mektep bu yolda
- (15) hareket ve hizmet etmezse, o bireye zarar verdiği gibi vatana da olumsuz hizmet
- (16) eder. Çünkü vatan, millet ve ailenin her biri, ayrı ayrı bireylerden oluştuğundan,
- (17) onları oluşturan unsurlar olan bireyler iyi olmadığında,
- (18) bunların da bir faydası bulunmaz. Kısacası, mektebin birinci esas görevi ve amacı
- (19) bireyin faydasına çalışmaktır.
- (20) Okuldan beklenen bu amaca ulaşmak için onun görevlerinin de belirli
- (21) olması gerekir. Mektebin iki görevi olup 1) Çocuğa bilgi vermek,
- (22) 2) Çocuğu terbiye etmektir.
- (23) Çocuğa öğretmek, ona belli bilim dallarından bir miktar bilgi ve yeterlilik kazandırmak
- (24) demek olup, bu amaç için çocuğa aşağıdaki şeyleri öğretmek gereklidir:
- (25) 1) Çocuğun bu gününe yararlı ve gelecekte gelişmesi için araç olacak
- (26) şeylerden okuma, yazma, matematik ve ilkökul derecesinde fen bilimleriyle bazı
- (27) uygulamalar 2) çocuğun kendine ve soyuna ait bilgilerin ötesinde, kendi milleti,

[05]

- (01) vatanı ve bunların başkalarıyla ilişkileri ve onlar arasındaki konumu hakkında bilmesi

- (02) gereken bilgi 3) çocuğun maddi yaşamı ve maddi çevresi hakkında bildiklerinin ötesinde,
- (03) onun manevi yaşamı ve manevi gıdası olan din ve ahlakla ilgili bilgiler.
- (04) Mektebin öğretim yönünden olan bu görevi yerine getirmesi için orada çocuğa
- (05) öğretilecek ders konuları şunlardır:
- (06) Çocuğun dini, dili, millî tarihi, vatan dili, vatanın tarih ve coğrafyası, tabiat bilimleri
- (07) ve bazı uygulamaları, matematik, genel coğrafya, resim ve köy, jimnastik. İlk-
- (08) okulda, orada okuyan çocuğun yararı gözetilerek, ona zarar vermeyecek ölçü
- (09) ve yöntemde bu konular okutulmalıdır. Onları öğretirken her zaman “çocuğu
- (10) faydalı bir insan yapmak” amacını rehber edinip, bilgiyi çocuk için vermek ve onu
- (11) çocuğun yararına kullanmaya çalışmak gerekir. Bu ilke dikkate alındığında,
- (12) mektebin öğretim dili tüm derslerde çocuğun millî dili olmalı; eğitimin ilk yıllarında
- (13) millî dile daha çok önem verip, çocuğa zarar verecek şekilde başka bir yabancı
- (14) dil derslerini katmaktan kaçınılmalıdır. Mektep çocuğun yararını gözetirse,
- (15) o onun dini ihtiyaçlarını da karşılar, bu nedenle okul din derslerine de yeterli
- (16) yer vermek ve onları iyi öğretmek için çaba göstermekle yükümlüdür.
- (17) Bu noktadaki esas ilkeyi göz önünde bulundurup vatan dili Rusça hakkında da biraz
- (18) beklentileri belirtmek gerekir. Kendi programında da belirtileceği
- (19) üzere, Rusça dilini bilmek vatan çocuklarının hepsine her bakımdan gerekli ve faydalıdır.
- (20) Bu derste özellikle diğer hususlardan daha çok çocuğun yararı gözetilerek
- (21) öğretilmesi gerekir ki bunda hiçbir şüphe olmaması gerekir. İşte bunu dikkate
- (22) alarak bir dili veya dersi öğretirken çocuğun yetenek ve kapasitesini bozacak ve onun
- (23) geleceğini mahvedecek bir zamanda ve yöntemde olmaması gerekir.
- (24) Bundan da Rusça öğretimini gereğinden fazla artırmanın onu vaktinden önce okula sokmanın
- (25) uygun olmadığı anlaşılır. Bu konuyu daha iyi kavrayabilmek için aşağıdaki hususlara
- (26) da dikkat etmek gerekir: Bir dili öğrenmek için iki şartın

- (27) bulunması gerekip onlardan birincisi kişinin zihninin gelişmiş olması, çok
- (28) çeşitli fikirlere ve kavramlara sahip olan, fikirlerini birbirine bağlama gücünü
- (29) kazanmış, kelimeler ve anlam ilişkileri hakkında bilgi sahibi

[06]

- (01) olmak; ikincisi ise anlamlara karşı kendi dilinde kelimeleri bilmek ve öğrenmektir.
- (02) Pedagojinin bu kuramı dikkate alındığında, mektebin
- (03) önceki 3 yılda çocuklara yabancı dil öğretmeye çalışmak, çocuğun yararına
- (04) değil, belki zararına bir çaba olacaktır. Çünkü bu iş sonucunda çocuğun gelişmemiş
- (05) zihni ve aklı, onun yeteneği bozulur; fakat işte bu büyük zararlara
- (06) karşı durarak dil kazanımı mümkün değildir. Demek ki bu durumun zararı yalnız bir tane değil,
- (07) ikidir ki, onların birincisi çocuğun yeteneğini bozmak, ikincisi çok zaman
- (08) ve bilgi ziyan etmektir. Bu zamanda ve yaşta çocuk yabancı bir dili değil, ana dilini de çok
- (09) zorlukla öğrenmektedir. Bu sebepleri göz önüne aldığımızda Rusça dilini
- (10) daha sonraya bırakmak kesinlikle gereklidir.
- (11) Bizim Müslüman mekteplerinde Rusça dilini sona bırakmak gerektiren
- (12) bir başka sebep daha var ki, yalnızca bunu bile dikkate almak bu isteği haklı kılmak
- (13) için yeterli olur. Bu sebep de Müslüman mekteplerinin birinci öğretim yılının son yarısında
- (14) –ya da geç kalınırsa ikinci yılın başında- Arap dilinin yarı ezbere dayalı okunuşu
- (15) başlamasıdır. Bizim mektepler buna iki sebepten dolayı mecbur kalmaktadır. Birincisi, bizim dinî
- (16) kitabımız olan ve her Müslüman’a okunması farz olan Kur’an-ı Kerim’in ve ibadet
- (17) sırasında vaktiyle okunması gereken duaların Arapça olmasıdır. İkincisi ise kullandığımız
- (18) alfabenin Arap harflerinden alınmış olmasıdır. Üstelik dilimize pek çok Arapça kelime de girmiş

(19) olup, bu kelimeler hâlâ Arap yazım kurallarına göre yazılıp okunmaktadır. Dolayısıyla, bu-

(20) çünkü dilimizi öğrenmek için Arapça okumayı bilmek zorundayız.

(21) Bizi Arapçayı erken yaşta öğretmeye mecbur bırakan sebeplerin en

(22) güçlüsü, işte bu sayılanların birincisidir. Mektebin temel görevlerinden

(23) birisi millî dili öğretmekse, bir diğeri de dini öğretmektir. Bu nedenle biz Arap dilini

(24) öğretmekten ne kurtulabiliyoruz ne de bunu azaltma imkânı bulabiliyoruz.

(25) İşte bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, bizim mekteplerde çocuk ilk yıllardan

(26) itibaren iki dili öğrenmek zorunda kalıyor. Eğer bunların yanına bir de Rusçayı da

(27) eklersek, o küçük çocuğa üç ayrı dil yüklenmiş olup bu

(28) ise çocuğu eğitmek değil, ona zarar vermek anlamına gelir. Bu nedenle

(29) Rus dili derslerinin dördüncü sınıftan önce başlatılması uygun değildir.

[07]

(01) Rus dilinden sağlanması beklenen faydayı elde etmek için onun ne zaman okutulacağını

(02) belirlemek yeterli değildir. Bu noktada, o dili öğretecek öğretmen -yani öğretmenin nasıl

(03) bir kişi olması gerektiği- de mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu kişi, çocuğun millî

(04) dilini usulüne ve kurallarına uygun şekilde, edebî olarak bilen biri olmalıdır. Eğer Rus

(05) dili öğretmeninde bu özellikler bulunmazsa, o kişi Rusçayı ne kadar iyi bilse de, çocuğa

(06) gerekli olan faydayı veremez.

(07) Çocuğun, o öğretmenden elde edeceği fayda, dili öğrenmek için katlandığı zorluklara

(08) ve harcadığı zamana değmez. Bu iddianın doğruluğunu anlamak için 25-

(09) 30 yıllık bir tecrübeyi ve bizim bu taraflardaki ilkokulu bitirmiş gayrimüslim

(10) çocuklarla, memleketimizin batı tarafındaki gayrimüslimlerin mektep bitirmiş

(11) çocuklarını karşılaştırmak gerekir.

(12) Mektebin ikinci ve belki de en önemli görevi “terbiye”dir. Mektep, yalnızca bir öğretim

(13) yeri değil hem eğitim hem öğretim yeridir. Mektebin terbiye yeri olması

- (14) birçok yönden gereklidir.
- (15) Öncelikle, çocuğunu uzun süre mektebe gönderip büyüten anne babanın
- (16) mektepten beklediği şey, çocuğun “faydalı bir insan” olarak yetişmesidir.
- (17) Bu ümit ile onlar çocuklarını okula verip, onların hayatlarının büyük bir kısmını
- (18) orada geçirirler. Bu açıdan bakıldığında mektep, terbiye işini aile
- (19) ve hayata bırakıp yalnızca öğretim işiyle yetinemez. Mektep
- (20) çağlarında çocuk ailesinin yanında bulunmaz, hayatının en önemli kısmını mektepte
- (21) geçirdiği için mektep, aile ve toplum için de bir terbiye yeridir.
- (22) İkinci taraftan, çocuğun küçük yaşta aldığı bütün bilgiler ve görgüler
- (23) -ister gerekli olsun ister gereksiz- onun ahlakı ve davranışlarında ömür boyu etkili
- (24) olacak izler bırakır. Hele ki çocuğun okulda aldığı bilgi
- (25) ve görgüler, başka yerde edindiklerinden daha fazla ve daha çeşitlidir. Bu açıdan
- (26) bakıldığında mektebin öğretimle birlikte terbiye vermesi zorunlu hâle gelir.
- (27) Mektep terbiye görevini inkâr etmesi mümkün olsa da, öğretim görevini inkâr etmesi
- (28) mümkün değildir. Hâlbuki öğretim görevi tam manasıyla anlaşıldığında, onun
- (29) terbiyeden başka bir şey olmadığı ortaya çıkar. Çünkü mektepten beklenen şey,

[08]

- (01) çocuğun kafasına belli miktarda bilgi doldurup göndermek değil; aksine onu
- (02) anlayışlı, bilgili, hayata hazırlıklı ve faydalı bir insan olarak yetiştirmektir. Mektep bu
- (03) yüce amaçlara nasıl ulaşacak? (erişecek) Şüphe yok ki, o çocuğa bütün ömrü
- (04) boyunca her hususta uygulayabileceği ve faydalanabileceği bilgiyi bütünüyle
- (05) veremez. Dolayısıyla çocuğun hayata hazırlığı bu yolla sağlanması mümkün değil.
- (06) Çocuktaki bildirilen özellikler, onun yeteneğini uyandırmak, artırmak, zihnini gerekli
- (07) bilgileri kendi kendine kazanacak hale getirmek, duygularını iyi ile
- (08) kötüyü ayırt edecek, iradesini bilgisine uygun şekilde yönlendirecek hale getirmek olmalıdır.

- (09) Buna göre de mektebin öğretimden beklenen amacı, çocuğu bilgi alabilecek ve aldığı
- (10) bilgileri uygulayabilecek duruma getirmek olmalıdır. Eğer mektep, çocuğa
- (11) öğretim yaparken, ona bağımsız düşünme ve hareket etme imkânı vererek, onu mektepten
- (12) ayrıldığında kendi kendini eğitip geliştirecek ve bu yolla kendine
- (13) faydalı bir insan olarak yetişecek hâle getirmezse, çocuğun mektepte edindiği yüzeysel bilgiler
- (14) hiçbir işe yaramaz. Çünkü mektebin “imtihan yarışları” için verdiği bilgiler
- (15) çok çabuk unutulur, unutulmayanlar ise kişiye gerçek anlamda mâl olmaz.
- (16) Dolayısıyla mektep öğretimi eğitimsel nitelikte olmalı, o çocuğun içindeki bütün kabiliyetlerini
- (17) işletip geliştirmeli ve bunun için de “alınan değil, bulunan bilgi” kuralını
- (18) esas alıp, çocukların aldıkları bilgileri meleke hâline getirip kendilerini eğitebilecek
- (19) durumda olmaları için çaba gösterilmelidir. İşte bu yolla eğitim-öğretim
- (20) birleştiğinde mektep, çocuğu hayata hazırlayacak, karşılaşacağı
- (21) zorluklara karşı kullanabileceği faydalı araçlar verecek ve aynı zamanda
- (22) aileden veya başka çevreden aldığı kötü terbiyelerin etkisini azaltacak, hatta yok
- (23) edecektir. Bunların hepsi de doğru yola konulmuş bir mektebin bir öğretim evi olmasıyla
- (24) beraber bir eğitim evi olduğunu açıkça göstermektedir.
- (25) Mektebin öğretim görevi ile birlikte ortaya çıkan bu
- (26) eğitsel görevlerinden başka, eğitimi düzene sokacak bazı özellikleri daha
- (27) var. Bunların hepsi “düzen ve disiplin”dir.
- (28) Mektep hayatı her bir adımda disipline bağlıdır. Eğer bu konuda
- (29) makul bir yol tutulursa, o çocuğun her yönden eğitilerek düzenli bir iş ve hareket

[09]

- (01) etmesine büyük yardımcı olur. Bunun sonucunda çocukta disiplin alışkanlığı meydana
- (02) gelir, onun karakteri de şekillenir ve güçlenir.

- (03) Söz konusu konuların ikincisi, mektepte “toplumsal hayatın bulunmasıdır. Bu durum
- (04) ailede bulunmaz, yalnızca mektepte bulunur. Bu sosyal hayat sayesinde çocuk
- (05) yaşlıları olan her türlü nitelikteki çocuklarla birlikte büyür ve onların arasında
- (06) uygun bir şekilde davranmayı, kendini tutabilmeyi; öğretmenlerine ve büyüklerine
- (07) karşı nasıl bir hâl ve durumda bulunması gerektiğini öğrenir. Burada çocuklar,
- (08) düşünce, duygu gibi sermayelerini de birbirleriyle paylaşmaya yönlendirilirler. Mektep
- (09) yoluyla hareket ederse bundan fayda sağlar. Aksi hâlde epeyce zarar görür.
- (10) Çünkü çocukların birbirinden kötü örnekler almaları mümkün. Mektepte olan
- (11) bu toplumsal hayat örneği ve bundan mektep terbiyesinin sağlayacağı fayda, çocuklara
- (12) toplumsal hayata hazırlanmak adına son derece büyük ve yararlı bir alandır. Eğer mektep
- (13) terbiyeyi üstüne almazsa, bundan sağlanacak fayda da yok olup gider.
- (14) Sözün kısası: Mektep yalnızca öğretimi üstlenmesin, o öğretimle birlikte
- (15) terbiyeyi de üzerine alsın ve bunları birbirinden ayırmasın.
- (16) Terbiye yalnızca aklına değil, ahlâka da yönelsin; çocuğun bütün kabiliyet
- (17) ve yeteneklerini geliştirsin, meleke kazandırsın ve orada “faydalı insan” olarak
- (18) bulunması gereken kişiliğin ortaya çıkmasına çalışsın. Fertleri ve milletleri
- (19) üstün kılan şey yalnızca ilim değil, sağlam bir karaktere sahip olmaktır; okul bunu hiçbir
- (20) zaman ve hiçbir hususta unutmamalıdır.
- (21) Mektebin esas gayesi, “faydalı bir şahıs” yetiştirmek maksadıyla
- (22) öğretim ve terbiye görevini yerine getirmektir deniliyorsa, bunu kimin icra edeceğini
- (23) de hatırdan çıkarmamak gerekir. Onu, mektebin ruhu ve rehberi
- (24) olan öğretmen yapar; öğretim ve terbiye görevlerinin her ikisinden de o kişi
- (25) sorumlu tutulmalıdır. Sadece bugünü değil, çocuğu faydalı kişi yapmak için,
- (26) öğretmenin onun şahsî, maddî, ruhî, millî, geçimsel ve vatanî ihtiyaçlarını yakından
- (27) tanıyan biri olması lazımdır. Bu ise öğretmenin çocuğun kendi dindaşı, kendi

(28) millettaşı, kendi vatandaşı olması gerektiğini zorunlu kılar. Dolayısıyla Müslüman çocuğun

(29) faydası için açılan bir mektebin rehber ve ruhları olan öğretmenlerde mutlaka

[10]

(01) çocukların ihtiyaçlarını yakından tanıyan Müslümanlardan olmalıdır.

(02) Şimdi önümüzde iki mesele duruyor: Bunların birincisi okulda okutulacak yılların

(03) sayısı, ikincisi onun şekli (tipi) meselesidir. Eğer çocuğa yukarıda söylenilen

(04) şekilde ve derecede eğitim ve terbiye verilmek istenirse, buna ulaşmak için mektepte

(05) öğrenim süresi altı yıldan az olamaz. Rus dili dersleri dördüncü

(06) sınıftan önce koyulamaz ve bu dili kullanabilecek duruma gelmek için

(07) en az üç yıl gereklidir. Bundan dolayı ilkokullarımızın altı yıldan az

(08) olmaması gerekir. İkinci bakımdan da ilkokullarımızın altı yıldan az

(09) olmamaları gerektiğini gözümüzle açıkça görebildiğimiz bir delil vardı ki, o da

(10) bugünkü okullarımız ile Rusların ilkokullarıdır. Bunların öncesinde,

(11) düzenli yola koyulanlarında da Rusça okunmamasıyla birlikte dört yıl okuyan

(12) çocuklar pek az şey öğrenip çıkarlar ve terbiye yönünden de düşük seviyede kalırlar. Üç yıllık

(13) İlkokulunu bitirenler ise bundan da daha düşük seviyede olurlar ve kendi dilleriyle

(14) okumalarına rağmen onlarda da pek az yetenek görülür. Şimdi 3-4

(15) yıl okunan okulların durumu böyleyse, Tatarca mektep yerini alacak

(16) olan bizim bu yeni mektepte eğitim süresinin mutlaka altı yıl olması gerekir.

(17) Mektebin şekline(tipine) gelince, onun hazırlık mektebi sıfatıyla açılmayıp

(18) tamamen bağımsız olması yani çocuğun kendisine gerekli olan eğitim ve terbiyenin

(19) ilk derecesini her yönüyle yerine getirmeye yönelik şekilde kurulması gereklidir.

(20) Mekteplerimizi hazırlık mektebi yapmakla amaçlanan şey, mezun olanlara orta

(21) okullara geçme imkânı sağlamaktır ve mevcut istatistik verilere

- (22) göre, orta ve yüksekokullarda eğitim görenlerin oranı
- (23) bakımından bizden çok daha ileride olan Rus vatandaşlarımız arasında da ilkokulu
- (24) bitirip ortaokula geçenlerin oranı yalnızca %2-%3 kadardır.
- (25) Demek kalan %97-%98'i ilkokulda aldıkları bilgilerle hayata
- (26) atılıp gitmektedir. İlkokuldan ortaokula geçenler Ruslarda bu kadar
- (27) düşükse, bizde bu sayı binde 2 ya da 3 bile olmaz. Gelecekte bir zaman bizim
- (28) köy çocuklarımız arasında da ortaokula gidenlerin çoğalacağını inkâr
- (29) edemeyiz. Fakat bu artışın yakın zamanda gerçekleşeceğine inanarak kendimizi avutmanın

[11]

- (01) da pek bir anlamı yoktur. Her halükarda, çoğunluğun çıkarları ilkokullarımızın
- (02) hazırlık okulu haline gelmesini gerektirmeye başladığında, o zaman buna uygun
- (03) değişiklikler doğal olarak yapılacaktır. Fakat bugünkü talep, günümüzde çoğunluğun menfaatleri,
- (04) onların bağımsız olmalarını gerektiriyor. Bundan dolayı, bugün mektep kurma işinde onların
- (05) çalışacakları yerin talep ve ihtiyaçlarını ölçüp dikkate almak ve çoğunluğun yararını
- (06) göz önünde bulundurarak hareket etmek suretiyle mekteplerimizi bağımsız
- (07) yaşatması gerekir.
- (08) Buraya kadar söylenen fikirler daha çok mekteplerimizin genel eğitim
- (09) veren kurumlar olmaları açısından ele alındı ki şimdi ise sonuç
- (10) olarak onlara millî eğitim kurumları olmaları yönünden de bir göz atmak
- (11) gerekir.
- (12) Mekteplerimiz hazır bir halden ikinci bir hale geçmektedir. Bu zamana kadar
- (13) onlar bizim dinî ve millî ihtiyaçlarımızı karşıladılar. Bu vakte kadar biz onlardan
- (14) kendimizi aydınlatma yolunda faydalandık. Fakat bugün durum ve zaman
- (15) değişti, ihtiyaçlar başkalaştı, yeni talepler ortaya çıktı. Eski mekteplerimiz bu-

- (16) günkü ihtiyaçlara cevap veremez hale geldiler. Bu sebeple biz onlarda köklü bir
- (17) değişim yapmak, onları bundan sonra tamamen başka bir yol
- (18) ve temele oturtmak zorundayız, ama bununla birlikte onların bizim
- (19) dinî ve millî ihtiyalarımızla bağdaşmaz hale gelmelerini de istemeyiz. Bu bizim hiçbir şeyle
- (20) karşılaştırılamayacağımız, vazgeçemeyeceğimiz bir arzumuzdur. Yukarıdaki ifade edilen açıklamanın
- (21) her kelimesinin altına biz bu arzumuzu koyduk. Fakat bu arzuyu
- (22) daha açık gösterebilmek için burada ilkokullarımızdan bizim dinî
- (23) ve millî kurumlarımız olmaları yönünden beklediklerimiz hakkında
- (24) her ne kadar çoğu yukarıda anlatılanların tekrarı olsa da birkaç sz söylemek gerekir.
- (25) Biz, ilkokullarımızdan çocuklarımıza İşlam dininin hükümlerinin ve ahlakını
- (26) ğretmelerini onlara dünya ve ahiret mutluluğu için gerekli bilgileri
- (27) vermelerini çocuklarımızın kalplerine din, millet ve vatan sevgisini yerleştirmelerini ve onlara millî
- (28) hayatımız için gerekli olan şeyleri aşılamalarını bekliyoruz. Bundan dolayı,
- (29) ilkokullarımız örf ve adetlerimize millî ve dinî

[12]

- (01) geleneklerimize uygun şekilde kurulmalı, ğretim kendi dilimizde yapılmalı
- (02) İşlam'ın hükümleri iyi öğretilmeli, millet ve vatan tarihine, vatanın dili ve coğrafyasına
- (03) gereken yer ve önem verilmelidir. Bizim amacımız, çocuklarımızı vatanını ve milletini seven
- (04) onlar uğruna her türlü zorluğa katlanmaya hazır duran sağlam
- (05) ve temiz nesilli, dindar ruhlu, drst vicdanlı ve ahlaken güzel insanlar olarak yetiştirmektedir.
- (06) ocuklarımız Rusya'da yaşayan birer fert olmaları itibarıyla vatanımızı ve devletimizi
- (07) sevip, orada yaşayan Müslüman bir milletin çocukları olmaları bakımından

- (08) kendi milletlerinin ruhu ile ruhlansınlar, kendi millî varlıklarından ve millî
- (09) isteklerinden haberdar olsunlar. Kısacası; okulda çocuklarımıza vatanın (siyasal) ve millî
- (10) hayatın temeli atılsın. Biz ilkokullarımızdan bundan fazlasını istemiyoruz.
- (11) Fakat istediklerimiz bile tam olarak gerçekleşmesi mümkün olmayan şeylerdir.
- (12) Buraya kadar söylenenlerin özeti alınacak olursa aşağıdaki gibidir:
- (13) İlkokullarımızın
- (14) 1) Maksadı: -Dinli, güzel ahlaklı, itaatli, terbiyeli, millî ve vatanî ruhlu
- (15) çalışkan, sağlam vücutlu, toplumsal yapı için faydalı vatan evlatları
- (16) yetiştirmek.
- (17) 2) Ruhu: Devlete ve milletimize sadakat ve sevgi.
- (18) 3) Verdiği bilgiler: -Hayatta bağımsız hareket edebilme, çeşitli
- (19) günlük meseleler karşısında şaşırıp kalmama, durumunun ve mahiyetinin gereklerine uygun
- (20) davranabilme, hayata atılınca kendi kendini yetiştirip ilerletebilecek ilmî bir yeterlilik.
- (21) 4) Okutulacak dersler: 1) Din. 2) Ana dili. 3) Matematik. 4) Rusça. 5)
- (22) Coğrafya. 6) Tabiat bilgisi. 7) Millî tarih. 8) Vatan tarihi. 9) Eşkal ve resim. 10)
- (23) Köy. 11) Beden eğitimi.
- (24) 5) Türü: Bağımsız.
- (25) 6) Öğrenim süresi: Altı yıl.
- (26) Genel olarak ilkokul hakkında şimdiye kadar söylenenlerin sonunda orada uygulanması

[13]

- (01) uygun bulunan program ve onun ruhu hakkında da birkaç söz söylemek
- (02) gerekir. Altı yıllık ilkokul programına yukarıda sayılanlardan
- (03) daha fazla ders maddesi eklemek, bir yandan çocuğun dikkatinin, isteğinin ve diğer günlerinin
- (04) birçok şeye bölünmesine; diğer yandan da daha iyi yetenek kazanmaya ve öğrencilerin

- (05) bağımsız çalışmasına yeterli zaman bırakmamasına sebep olacağından, faydalı değil; bilakis zararlıdır.
- (06) Bu sebeple ilkokulda adı geçen derslerden başkalarını okutmaya gerek yoktur.
- (07) Bu derslerin uygulanma yöntemine gelince ilkokulda her derse onun pratik
- (08) önemine göre yer verilmesi, öğretimin düzeni ve yöntemlerinin mümkün olduğu kadar hayata
- (09) yakın olması ve bütün bunların yanında hiçbir dersin tek başına ve ayrı durmayıp,
- (10) birbirini tamamlaması, birinin diğerine yardımcı olması gerekir.
- (11) Çünkü ilkokul öğretiminin ruhu ve amacı bu birliği talep eder. Mesela ana dili
- (12) her derste en temel ve yardımcı unsurdur; fakat fen dersleri de kendi sıralarında
- (13) ana dilini öğrenme ve bu konuda beceri kazanma için çok geniş bir alan
- (14) oluştururlar. Din dersleri tarih, coğrafya ve ana dili ile ilişki içindedir. Resim
- (15) dersinin önemi ana dilinden biraz daha düşüktür. Çünkü o, her dersi somut
- (16) şekilde göstermeye, gözle görülmüş olanı uygulamaya koymaya yardım eder.
- (17) Resim bir yönden diğer derslere yardımcı olurken diğer yönden kendisi de
- (18) onlardan yardım alır. Tabiat bilgisi ve coğrafya dersleri birbirine çok sıkı bağlı
- (19) olmalarının yanında ana dili dersleri için de son derece güzel ve ilgi çekici materyal
- (20) sağlarlar. (sohbetler, kompozisyonlar...).
- (21) Matematik dersleri planlama ve çözülmüş problemlere açıklama getirme
- (22) yönüyle ana dile ne kadar yardım ederse, problemlerinin içeriği bakımından
- (23) coğrafya, tabiat bilgisi, tarih ve başka derslere de yardımcı olur ve kendisi de
- (24) onlardan yardım alır. Tarih dersi coğrafya ve edebiyat dersleriyle çok sıkı
- (25) bağlantılı olmasının yanında ana dili dersleri için de son derece güzel
- (26) materyaller sağlar. Coğrafya derslerinde tarih, tabiat ve ana dili dersleri birleşir.
- (27) Rus dili, Rus'un tarih ve coğrafyasıyla bağlantılıdır; bunun için ana dilinden de
- (28) özellikle başlangıç yıllarında çok yardım alır. İlkokulun kurulması, orada

(29) okutulan dersler arasındaki bu birliği bozmamak esasına göre olmalıdır.

(30) Her dersin programında yer verilmesi gereken noktaya gelindiğinde en çok yer doğal olarak

[14]

(01) ana diline verilir, çocuğun düşüncesi o dilde açılır, ana dilini iyi öğrenip

(02) kavradıktan sonra yavaş yavaş diğer derslerin eklenmesi uygun olur. Sınıflar yükseldikçe

(03) elbette ana dili derslerinin sayısı azalır. Fakat şunu da unutmamak gerekir

(04) ki, üst sınıflarda ana dili dersleri yerine konulan derslerin çoğu

(05) bu dile yardımcı olur ve her an ana dilinde beceri kazanmak için iyi bir materyal

(06) niteliği taşır. Bu nedenle bir açıdan onları ana dili derslerinin azalması olarak değil,

(07) ana dili için bir materyal olarak değerlendirmek gerekir.

(08) Tarih, coğrafya, tabiat ve diğer dersleri öğretmen, ana dili dersleri açısından da

(09) yani imla, üslup ve kompozisyon yönlerinden de değerlendirmelidir. Bunlar olmadan okulda

(10) okutulan derslerde birlik ve onların birbirini tamamlaması mümkün olamaz.

(11) Bu birliği korumak amacıyla ana dili derslerini okuma, yazma, tahlil ve kompozisyon

(12) dersleri olarak ayırmak yerine, hepsini birlikte yürütmek; tabiat bilgisi derslerinde ise

(13) hayvanlar, bitkiler gibi bölümlere ayırıp birbirine karıştırmamak gerekir.

(14) Zaman bakımından ikinci derecede olsa da din dersleri

(15) bizim için en mukaddes ve en değerli derslerdendir. İslam'ın inanç, hükümler ve ibadetlerini

(16) iyi bilmesi ve Kur'an'ı tecvit kurallarına uygun doğru okuması her Müslümanın

(17) kendine farz saydığı şeylerdir. Bunlar bilinmediğinde kişi kendisini “okur-yazar” bir kişi

(18) sayamaz. Bu sebeple ilkokulun dinimizi de çok iyi bir şekilde öğretebilmesi gerekir

(19) Din derslerini öğretirken de aynı birlik korunmalı

(20) ve itikat, ilmihal, tarih ve Kur'an okuma kısımları mümkün olduğu kadar

- (21) birbirine bağılı şekilde okutulmalıdır.
- (22) Bu dersler burada tasvir edilen ruh ve yöntemle okutulursa şüphesiz
- (23) öğrencilerin çeşitli kabiliyetlerini geliştirir, onların dikkat ve ilgilerini hayatın
- (24) çeşitli şartlarına yöneltir, hayatta gerekli olan alışkanlık
- (25) ve becerileri oluşturur ve aldıkları bilgileri durumun ve şartların
- (26) gereğine göre uygulayabilecek bir yeteneği ve gücü kazandırır. Bu program
- (27) yukarıda tasvir edilen ruhla kurulmuş okulların çocuklarını
- (28) hayatta söz, yazı, kitap, sayı ve ölçü cetvellerinden yararlanmayı
- (29) öğretmeleri; onlara kendi durumlarının ve çevrenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılarken yol
- (30) gösterici olacak bilgi ve talimatlar vermeleri, çocuklarda kendi işlerine ilgi, çaba

[15]

- (01) ve ilmin üstün geleceğine dair bir inanç uyandırmaları; öğrencinin kendi vatanına, milletine ve
- (02) ilişkide bulunduğu kişilere karşı tutumunu kavratmaları, bunlardan ilk ikisine sevgi
- (03) uyandırmaya hizmet etmeleri bakımından hiç şüphesiz faydalıdır.
- (04) Okul programının her yerin kendi durumu ve şartlarına göre biraz
- (05) değişebilme niteliğine sahip olması çok önemlidir. Burada hazırlanacak prog-
- (06) ramı düzenlerken bu da göz önünde bulunduruldu.
- (07) Mesela bahçeciliğin geliştiği yerler için tabiat derslerinin o
- (08) bölümünü genişletip ve daha ayrıntılı şekilde okutmak, hayvan yetiştiriciliği ilerlemiş
- (09) yerlerde ise bu sonuncusuna daha fazla dikkat etmek mümkün olacaktır.
- (10) Bu şekilde genel açıklama tamamlandıktan sonra, okutulacak derslerin yıllara
- (11) ve saatlere bölünüşünü gösteren bir çizelge verilecek, ardından mektepte okutulması
- (12) gereken konuların programlarına geçilecektir. Bu programın her bir kısmını
- (13) yukarıdaki esaslara göre hazırlanması ve pedagojik kaidelere
- (14) mümkün olduğu kadar uygun olması da göz önünde tutulmuştur. Bu nedenle prog-

(15) ramın önemsiz gibi görünen maddelerine bile ciddi bir dikkat göstermek gerekir.

(16) Altı yıllık ilkokulda okutulacak derslerin sınıf ve saatlere göre bölünüşü:

Açıklama	Yıl							Okutulacak dersler	
	6	5	4	3	2	Birinci			
						II	I		
	4	4	4	7	6	3	-	Din	1
	3	3	6	10	12	12	12	Ana dili	2
	5	5	4	6	6	6	6	Matematik	3
	2	2	-	-	-	-	-	Coğrafya	4
	-	2	3	3	-	-	-	Tabiat	5
	12	12	11		-	-	-	Rusça	6
	2	2	-	-	-	-	-	Millî tarih	7
Rusça dersleri saatinde	-	-	-	-	-	-	-	Rus tarihi	8
	1	1	1	1	1	1	-	Köy	9
	1	1	1	1	1	1	-	Eşkâl resim	10
Ders	30	30	30	28	26	24	18	Hepsi	

[16]

(01) Jimnastik: Her sınıfta haftada iki defa teneffüs vakitlerinde veya başka

(02) uygun bir zamanda sağlığın düzenli gelişimi için gerekli hareketler. Her

(03) kademedede 15 dakikadan az olmak şartıyla.

(04) Program:

(05) Dinî ilimler.

(06) Amaç ve açıklama.

(07) Din, insanlık tarihinde en etkili unsurlardan biri olduğu gibi, insanların

- (08) hayatlarında tuttıkları yön ve hareketleri belirlemede de son derece güçlü bir etkidir.
- (09) Din dersleri, manevi güçlerin terbiyesi ve gelişimine her yönden etki eder.
- (10) His, irade ve akıl gibi üçe ayrılan manevi güçlerin eğitilmesinde din
- (11) derslerinin hizmeti çok önemlidir. Buna göre yalnızca terbiyeye yönelik faydaları
- (12) bakımından bile öğretilmesi gereken konular arasında din derslerinin birinci sırada yer
- (13) alması gerekir. Kişinin kendisine karşı en önemli görevlerini ve bunları yerine getirmek için
- (14) gerekli yükümlülükleri din öğretirken bir ferdin Allah'a, topluma, millete
- (15) ve vatana karşı olan borçlarını ve bunlara karşı gösterilecek güzel ahlak
- (16) ve uygun davranış yollarını da din öğretir. Bu nedenle bir ilkokulda
- (17) eğer o okuldan toplumun yararı gözetiliyorsa din derslerinin önemli görülmesi
- (18) ve o okulda din dersine yer verilmesi gerekir. Din
- (19) derslerinin kendilerinden beklenen yüksek amaçlara hizmet edebilmeleri ve gerçek
- (20) etkilerini gösterebilmeleri için öğretimlerinin de düzenli ve yöntemli olması
- (21) gereklidir. Bu yönden bakıldığında bu dersler insanın yalnızca kendi şahsına ait olan
- (22) ibadet şekilleriyle sınırlı kalmayıp kişinin kendi nefesine ve toplumuna karşı
- (23) olan görevlerini öğreterek ahlaki bir hayat ve karakter kazandırmaya yöneltmelidir.
- (24) Bu nedenle din dersleri, ilmi hal ve ahlak derslerinden oluşmak zorundadır.
- (25) Din dersleri ilk bakışta son derece soyut ve manevi konulardan ibaret gibi

[17]

- (01) görünseler de, bunları canlandırıp somut hâle getirme yöntemleri de vardır. Din öğretirken
- (02) bu yöntemlere başvurmak ve öte yandan bu dersi seviyelere ayırarak
- (03) anlatmak gerekir. Din derslerinden beklenen amaca erişmek ve
- (04) onları okutma yolunu açıkça belirlemek için, onları şu şekilde taksim etmek
- (05) lazımdır: 1) Akide, 2) İbadet, 3) Kur'ân-ı Kerîm kıraati, 4) Peygamberler Tarihi,
- (06) 5) Siyer-i Nebî ve İslam tarihi. Akide, dinin direği ve esası olduğundan,

- (07) kişinin inancı da bütün maneviyatının özü ve tüm davranışlarının düzenleyicisidir.
- (08) İslam akidesi; Cenab-ı Hak ve sıfatları, indirilen kitaplar, peygamberler, melekler ve
- (09) ahiret gününe inanmak üzere beş şeydir. Bunlar öğretilirken tabii bir yöntem
- (10) takip edilip açık şeyler örnek ve delil tutularak izah edilir. Bu konularda
- (11) yalnız tariflerle yetinilmeyip her bir meseleden ahlaki sonuçlar
- (12) çıkarılarak çocukların duygularına ve iradelerine etki edilmeye çalışılır. Mesela Cenab-ı
- (13) Hakk'ın birlik sıfatından tevekkül; nefis ilmi sıfatından ise
- (14) doğruluk ve sadakatin gerekli oluşuna geçiş gibi.
- (15) Akide iki dereceye ayrılır; birincisinde açık ve basit örneklerle konuşma
- (16) yoluyla beş esas anlatılır. İkinci derecede ise bunlar delilleriyle
- (17) öğretilir; peygamberler ve İslam tarihinde açık örneklerle akidenin pekiştirilmesine
- (18) çalışılır.
- (19) İbadet, kulun Cenab-ı Hakk'ı devamlı hatırında tutmasına, O'na yönelmesine ve O'nun
- (20) emir ve yasaklarını zihninde muhafaza etmesine ilk vasıta ibadettir. İbadet, ahlak
- (21) düzgünlüğüne etki eden bir unsur olduğu gibi, vicdan huzurunun da en makul
- (22) çaresidir. Bundan başka ibadetten sayılan bazı ameller, mesela zekât ve öşür
- (23) gibi olanlar şahsî faydadan çok toplumun menfaati için hizmet eder.
- (24) İbadetten beklenen yüce maksadın gerçekleşmesi için ibadet, sadece söz ve hareketten
- (25) ibaret olmayıp, anlamlı ve kalpten olmalıdır. Bunun için ibadette bulunan
- (26) dua ve kıraatlerin, çocukların anlayacağı derecede anlamlarının da öğretilmesi gerekir.
- (27) İbadet kapsamında temizlik, namaz, oruç, zekât ve hac amelleri uygulamalı olarak öğretilip
- (28) bunların hükümleri de bildirilir. İbadeti yerine getirmek için kalp gibi beden de temiz
- (29) ve pak olması gerektiğinden, bu münasebetle cünüplük ve gusül hükümlerini de
- [18]**
- (01) öğretmek gerekir. Bazılarının zannettiği gibi cinsel hayata dair bu meseleler

- (02) ayıp sayılan şeylerden değil aksine bir kimsenin şahsî ve toplumsal
- (03) hayatı için gerekli olan bilgileri kapsayan ve doğru kaynağından öğrenilip
- (04) açıklanması gereken hükümlerdir. Bunun dışında günümüzün en büyük eğitim ve toplumsal
- (05) âlimlerinin iddia ve taleplerine göre ahlak sağlamlığının ve iffetli olmanın en
- (06) güçlü çarelerinden biri, cinsel hayat hakkında önceden bilgili olmaktır.
- (07) Bu konuda her ne kadar derinliğe inilmezse de şariat hükümleri öğretilirken
- (08) edep dairesinde hareket edilerek gerekli bilgilerin
- (09) verilmesi gerekir. Bu meseleyi mektep bildirmezse kim bildirir?
- (10) Kur'an-ı Kerim ve tecvit.
- (11) Kur'an-ı Kerim, İslam dininin temeli olduğu gibi İslam ibadetlerinde kıraati
- (12) faydalı ve sevap sayılan amellerden biridir. Dolayısıyla
- (13) bir Müslüman çocuğunun mektepte bu aziz ve mukaddes kitabı doğru söyleyip okuyarak
- (14) öğrenmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim Arapça olduğundan onu öğretmeye başlamadan
- (15) önce Arapça okuma bilgisi verilmelidir. Kur'an-ı Kerim kıraatinin kendine mahsus
- (16) bir yöntemi yani tecvit usulü bulunduğundan bu usul ve kaideleri içeren
- (17) tecvit hükümlerinin öğretilmesi ve bunun yazı ile uygulanması gerekir. Tecvit
- (18) hükümlerine riayet, Kur'an okumaya başlamaya bırakılmayıp Arapça okuma sırasında
- (19) en baştan itibaren dikkate alınmalıdır.
- (20) Kur'an-ı Kerim okunurken bazı ahlaki ayetlerin anlamlarına da değinilirse
- (21) çok iyi olur. Bununla yetinilmeyip Kur'an-ı Kerim hakkında doğru bir fikir
- (22) verilmesi yanında ilmî ve eğitici faydaları göz önünde bulundurularak bazı hüküm
- (23) ayetlerinin, tarihî kıssaların ve toplumsal kaidelerin anlamları uygun bir şekilde
- (24) açıklanmalıdır. Elbette bunlar daha üst sınıflarda yapılmalı
- (25) ve mana öğretimi, kelime kelime tercümeden ziyade kavramı anlatma yoluyla
- (26) gerçekleştirilmelidir.

[19]

(01) Peygamberler tarihi.

(02) Peygamberler insanlığın rehberleri olduklarından onların hayat hikâyeleri

(03) çocuklar ve başkaları için irşat yollarının en güvenilirindendir. Peygamberler

(04) tarihinin içeriği, inanç esaslarının en açık delilleri; toplumsal ve bireysel ahlakın

(05) en belirgin örnekleri; duygu, irade ve düşünce terbiyesinin son derece sade ve tabii

(06) etkileyicileridir. Bunun dışında peygamberler tarihi, kavimler açısından insanlık tarihinin

(07) ve onun gelişiminin çocukluk dönemi sayıldığından, çocukların ruhuna en

(08) yakın ilim ve öğretim konusudur.

(09) Peygamberler tarihinin bu derece önemli görevlerini yerine getirmesi ve ondan

(10) beklenen maksatların gerçekleşmesi için, sadece isimlerden, aylardan ve yıllardan, yaşlardan ve ömürlerden

(11) yalnızca peygamberlerin iyi, başkalarının kötü oluşundan söz etmek

(12) yeterli değildir. Aksine, bu dersin içeriğine giren ümmetlerin hayatları, ahlakları,

(13) coğrafi konumları; onların din ve ahlaktaki bozulmalarına karşı peygamberler

(14) tarafından sunulan deliller, vaazlar, öğretiler; Yüce Hak tarafından bildirilen vaatler ve

(15) ikazlar ve nihayet bu vaat ve ikazların fiilen gerçekleşmiş örnekleri gösterilmelidir.

(16) Peygamberler tarihine dair bilgilerin kavramları Kur'an-ı Kerim'deki kıssalardan

(17) alınmalıdır. Üslup ve anlatım şekli ise öğretim yöntemlerine uygun olmalıdır.

(18) İslam tarihi.

(19) Din dersleri arasında peygamberler tarihinin tuttuğu yer çok büyüktür. Ancak

(20) siyer derslerinin din ve ahlak açısından taşıdığı değer

(21) bundan daha fazladır. Bu dersler, Peygamberimizin içtihadını, gayretini ve sebatını; görünen ahlakını

(22) ve güzel muamelelerini canlı bir şekilde ortaya koymalı; iman, inanç ve ibadet

(23) konusundaki öğretilerini kısa da olsa sağlam bir şekilde temellendirmelidir.

(24) Bu nedenle bu derste savaşlara ve benzeri olaylara az yer verilerek

(25) vaktin büyük kısmı yukarıda belirtilen esaslara ayrılmalıdır.

26) Peygamberimizin tarihi ve onun okunmasından beklenen gaye, anılan hususlar

(27) ile de tamamlanmış olmaz. Bu dersin tam olması ve kendi görevini bütünüyle

[20]

(01) yerine getirebilmesi için Peygamberimizin ahlakı ve vasıflarıyla birlikte, onun

(02) ahlaki öğretilerinin de öğretilmesi gerekir. Dolayısıyla siyer derslerinde şemail-i şerife ile bağlantılı olarak

(03) ayrıca güzel ahlaktan; sabır, itaat, sebat, gayret ve benzeri

(04) konular hakkında bir ya da birkaç hadisi şerifin manası bildirilmeli ve bunlar aracılığıyla

(05) çocukların gönüllerini terbiye etmeye çalışılmalıdır. İslam dininde bulunan bir

(06) okumuş kimse dinin başlangıcını bildiği gibi o dinin kendisini nasıl

(07) şekillendirdiğini ve kendi dindaşlarının az da olsa kimler olduğunu bilmelidir. Bunun

(08) için din dersleri kapsamında İslam tarihinin sonu yani günümüze kadar

(09) olan kısmı da öğretilmelidir.

(10) Din derslerinin sınıflara göre bölünmesi.

(11) 1inci sınıf: -İmanın beş şartı hakkında kısa, sözlü bilgi

(12) verilir. Eûzü besmele ve kelime-i tevhit ezberletilir; bir Müslüman çocuğunun kendisine

(13) ve başkalarına karşı nasıl davranması gerektiği hakkında az miktarda ahlâkî bilgi

(14) verilir.

(15) 2. sınıf: — Yılın ilk yarısında Kur'an-ı Kerim'e anahtar olmak üzere

(16) Arapça kıraat öğretilir. Kıraatten sonra Kur'an-ı Kerim okumaya başlanır (mümkün

(17) olursa) bir cüz kadar okutulur.

(18) İlmihal kısmı akide ve ibadet olarak ikiye ayrılır; yılın ilk yarısında iman

(19) esasları sözlü olarak öğretildikten sonra peygamberler tarihine başlanır. Peygamberler tarihinden âlemin yaratılışı, Ademin yaratılışı,

- (20) Âdem (a.s.)’ın peygamberliği, Kâbil ve Hâbil kıssası; Şit,
(21) İdris, Nuh, İbrahim, İsmail ve İshak (a.s.)’ın hayat hikâyeleri
(22) ile öğretileri, öğütleri, ümmetlerinin karşı koymaları ve ahlâksızlıkları anlatılır.
(23) İbadet olarak uygulamalı biçimde abdest alma ve namaz kılma yöntemi öğretilir. Sena,
(24) teşehhüt ve salavat ile birlikte Kur’an’ın sonunda 8–10 sure ezberletilir.
(25) Uyarı: — Kur’an-ı Kerim dersinde, en sondaki çok kısa sureler olmamak şartıyla
(26) kısa ayetleri seçerek okutma konusunda öğretmen yetkilidir.
(27) 3. sınıf: — Kur’an-ı Kerim’e devam edilir ve yaklaşık üç cüz okutulur.

[21]

- (01) Tecvit hükümleri anlatılır. İbadetlerden abdest ve namazın farzları, vacipleri ve meşhur
(02) sünnetleri ile namazı bozan şeyler; ayrıca cemaatle, bayram, cuma ve cenaze namazları;
beş vakit
(03) namazın farzları, sünnetleri ve rekâtları öğretilir. Namazda okunacak
(04) duaların ve surelerin anlamları açıklanır. Peygamberler tarihinden İsrail peygamberleri,
(05) Kur’an’da adı geçen ve geçmeyenlerin hayatları, hükümdarlar ve krallar dönemi anlatılır.
Hz.
(06) İsa’nın hayatı tamamlanıncaya kadar okutulur.
(07) 4. sınıf: — Kur’an-ı Kerim’e devam edilir. İbadetlerden namaz konusu tekrar
(08) edildikten sonra oruç, zekât, öşür, fitre sadakası, kurban kesme, hac ve yemin konuları
işlenir.
(09) Tarihten Peygamberimizin hayatı (açıklandığı şekilde) ve siyer dersleri okutulur.
(10) 5. sınıf: — Kur’an-ı Kerim’e devam edilir. Peygamberimizin ahlâkı ve hadisleri
(11) esas alınarak din ahlâkı ve aile ahlâkı (nikâh, talâk gibi konular) öğretilir.
(12) İslam tarihinden Dört Halife ve Emevîler okutulur. Namazda okunan sure ve
(13) duaların anlamları tekrar ettirilir.
(14) 6. sınıf: — Kur’an-ı Kerim’e devam edilir. Abdest, gusül ve oruç meseleleri

- (15) tekrar edilir. İslam inancı düzenli bir sistem içinde açık delillerle öğretilir.
- (16) Birkaç metin ezberletilir.
- (17) İslam tarihinden Abbâsîler okutulur. Bunların İslam dünyasına büyük hizmetler
- (18) yaptıklarının hayat hikâyeleri; her nesilden halifeler döneminde Müslümanların ekonomik,
- (19) sosyal, ilmî hayatları ve ahlâkları anlatılır. Tevaif-i Mülkten Endülüs
- (20) Emevileri, Fâtımîler, Gazneliler ve Selçuklular anlatıldıktan sonra, nihayet hilafetin Osmanlılara
- (21) geçişi açıklanır. Bugün Müslümanların yaşadığı ülkelere İslamiyet'in giriş tarihi öğretilir.
- (22) Uyarı: — İslam tarihi vesilesiyle ortaya çıkan milletler ve devletler
- (23) hakkında da kısaca bilgi verilmelidir.
- (24) Ana dili.
- (25) Amaç ve açıklama: — İlkokulda ana dili öğretiminden temel amaç:
- (26) 1) Öğrencileri sözlü anlatımdan faydalanmaya alıştırmak.
- (27) 2) Onların düşünce ufuklarını genişletmek, kitaplara karşı ilgi uyandırmak, onları
- [22]**
- (01) bağımsız ve anlayarak okumaya alıştırmak; kitabı hayatın en önemli
- (02) unsurlarından biri olarak tanıtmak; kitaplar aracılığıyla kendini eğitime ve geliştirme
- (03) becerisi kazandırmak; günlük hayat için gerekli bilgileri kitaplardan arayıp bulabilme
- (04) ve karşılaşılan yeni meseleler hakkında faydalı görüşler elde edebilme yeteneği kazandırmak.
- (05) 3) Edebiyata ve basına sevgi kazandırmak, kitabı onlar için en birinci
- (06) dinlenme ve rahatlama aracı hâline getirmektir.
- (07) Altı yıllık ilkokulun ana dili yoluyla ulaşmak istediği amaçlar bu dileklerden de
- (08) aşağı kalmamalıdır.
- (09) Ana dili dersleri ilkokulda, özellikle onun ilk yıllarında en çok
- (10) yeri işgal etmelidir. Çünkü o, diğer öğretim maddelerinin merkezi

- (11) konumunda olup çocukların dillerini açma düşüncelerini genişletme, düşünme ve konuşma
- (12) kabiliyetlerini artırır, düşünceleri düzenli biçimde ifade etme becerisi kazandırır ve
- (13) diğer ilimleri öğrenmenin temelini atar ve öğrenim süresince de çok güçlü bir yardımcı
- (14) olur. Ana dili dersleri; okuma, yazma, üslup dersi, sarf ve nahiv kaideleri
- (15) adıyla birkaç türe ayrılır. Ancak bunların hiçbirisi tek başına
- (16) ayrı yürütülmeyip, biri diğeriyle çok yakın ilişki içinde ilerlemeli, biri diğerine
- (17) yardımcı olmalıdır. Bugüne kadar bizim okullarımızda konuşma derslerine
- (18) yeterince önem verilmedi. Fakat bundan sonra bu eksiklik mutlaka giderilmelidir.
- (19) Çünkü okulda öğrenciyi okumaya ve yazmaya alıştırmak ne kadar önemliyse,
- (20) onu konuşturmaya alıştırmak da o derece önemlidir.
- (21) Çocukları kendi başlarına okumaya alıştırmak için ikinci yılın son
- (22) yarısına kadar beklenmeyip, onlara evde okumaları için kitaplar verilmeli ve okuduklarını
- (23) anlayarak ilerlemelerine dikkat edilmelidir.
- (24) Bugün kitap piyasamız çocuklara mahsus ve onların ruh hâllerine
- (25) uygun yazılmış kitaplar bakımından çok fakirdir. Ancak eğer yakın zamanda bu eksikliği
- (26) gidermeye çalışılır ve ehil kişiler tarafından çocuk edebiyatını ortaya koymanın yolları
- (27) aranır. İlkokuldaki altı yılın ilk dördü genel olarak okumaya,
- (28) yazmaya, konuşmaya alıştırmaya, sarf ve nahiv kaidelerine aşinalık kazandırma için
- (29) ayrılır; kalan iki yılda ise çocukları millî edebiyatla kısaca tanıştırmaya çalışılır.

[23]

- (01) Yukarıda adı geçen derslerin yürütülme yolları programda oldukça ayrıntılı
- (02) gösterilmiş olduğundan, bu konuda burada ayrıca söz söylemeye
- (03) gerek görülmedi. Sözün sonunda yalnız şunu da söyleyip geçmek gerekir ki,
- (04) ana dili gerek okuma materyali bakımından, gerek öğretim yolları açısından mümkün olduğu kadar
- (05) hayata yakın tutulmalı, her iş mümkün mertebe gerçek hayatla uyumlu yürütülmelidir.

- (06) Aksi hâlde, günümüz pedagojisinin en önemli talebi olan eğitimi hayata
- (07) yaklaştırma ilkesine riayet edilmiş olmaz. Bu düşünceye dayanarak ana dili
- (08) dersleri programına güzel yazı ve hatıra defteri tutma gibi uygulamalı dersler
- (09) daha fazla dâhil edilmeye çalışıldı.
- (10) Bugün kitap piyasamızda ana dili dersleriyle ilgili kullanılabilecek
- (11) ders kitapları bulunmadığından, her sınıfta okutulması gereken makale ve parçaların içerikleri
- (12) belirlendi; bu belirlemede çocukların düşünce ve idrak bakımından aşamalı gelişimleri
- (13) göz önünde bulundurularak materyalin düzenlenmesi buna göre yapıldı.
- (14) Ana dili derslerinin programı.
- (15) Birinci sınıfta
- (16) haftada 12 saat.
- (17) I. Okuma: — 1) Ses bilgisine göre hazırlanmış bir alfabe kitabı bitirildikten sonra, onun devamı olarak
- (18) uygun bir okuma kitabı okutulur. Okuma yöntemi mümkün olduğu kadar anlamlı ve canlı olmalıdır.
- (19) Okunan metinler, ayrı sorulara cevap verilmek suretiyle öğrencilere anlattırılır.
- (20) “Uygun bir okuma kitabı” dedik. Ancak bugüne kadar yazılan
- (21) kitapların çoğu öğretim usulünün gereklerinden uzak kaldığından, her sınıfta okunması
- (22) için gereken materyalin içeriği hakkında da birkaç söz
- (23) söylemek uygun olacaktır.
- (24) Okuma materyali: 1) Birkaç cümleden oluşan hikâye ve kıssalar. 2) Kısa
- (25) makaleler. 3) Şiirler. 4) Çocukların kolayca anlayabileceği bilmece ve yazılar. Ancak
- (26) bilmece, günümüzde bazı kitaplarda görülen “.....”
- (27) gibi çirkin ve kaba ifadeli olmamalıdır.

- (01) Okuma materyalinin içeriği: — Çocukların evdeki ve okuldaki hayatları.
- (02) 2) Onların sevinçleri ve kaygıları. 3) Aile bireyleri. 4) Evde ve okulda gerekli şeyler.
- (03) 5) Ev hayvanları. 6) Yılın zamanları. 7) Günün çeşitli zamanları. 8) Haftanın
- (04) günleri ve aylar.
- (05) II Konuşma dersi: — İlkokulun amaçlarından birinin çocuklara konuşmayı
- (06) öğretmek ve onların kendi düşüncelerini düzenli ve açık bir şekilde anlatabilme yeteneği
- (07) kazandırmak olduğu zikredilmişti. Bundan dolayı konuşma dersine okulda iyi bir yer
- (08) verip ona çok dikkat etmek gerekir. Bu sebeple bu dersin birinci sınıftan
- (09) başlayıp altıncı sınıfa kadar kesintisiz devam etmesi uygundur. Birinci sınıfta bu ders
- (10) aşağıdaki yollarla yürütülmelidir:
- (11) 1) Gözle görülüp hissedilen şeyleri ve olayları saymak. 2) Sorulara
- (12) cevap verme. 3) Resimlere bakarak konuşma. 4) Öğrencinin kendi tecrübesi, kendi
- (13) hayatı hakkında konuşması. 5) Resimde gösterilen bir olayın başında ya da
- (14) sonunda meydana gelen hâlleri anlatarak resmin içeriğini tamamlama ve genişletme.
- (15) 6) Anlatılanları bütün sınıfla birlikte tartışma, onları düzeltme ve eleştirme
- (16) (hangi çocuğun anlatımı daha iyi? Niçin? Anlamıyla birlikte). Resimler yardımı
- (17) ile yapılan konuşma derslerinin düzenli ve başarılı yürütülmesi için kendi hayatımızdan
- alınmış
- (18) ve çocukların anlayabileceği olayları tasvir eden resimler hazırlamak
- (19) gerekir. Eğer bu ders Müslüman çocukların ruh ve kalplerine bütünüyle yabancı olan
- (20) Rus hayatını tasvir eden resimler aracılığıyla yürütülürse, bundan çıkan fayda
- (21) o kadar çok olmaz. Bunu göz önünde tutarak kendi hayatımızı tasvir eden
- (22) resimler hazırlamanın çarelerini düşünmek gerekir.
- (23) III Üslup dersi: — 1) Bir hikâye ya da makaledeki kelimeleri başkaları
- (24) ile değiştirme: 1) Eş anlamlılarıyla. 2) Zıt anlamlılarıyla. 3) Anlam bakımından
- (25) az çok yakın olanlarla. B) Verilen isimlere uygun sıfatlar ya da

(26) verilen sıfatlara uygun isimler bulma. C) Verilen isimlere uygun fiiller,

(27) fiillere uygun isimler bulma.

(28) IV Yazı çalışmaları; — A. Başlangıç çalışmaları; el ve gözleri alıştırmak için

(29) çeşitli çizgiler çizdirme. Bunların şekillerini, hangi yönde yazıldıklarını, nasıl birleştirildiklerini

[25]

(01) anlatma. Alfabe okuma vesilesiyle harfleri oluşturan parçaları yazdırma.

(02) Bunlardan yavaş yavaş harflere, hecelere, kelimelere geçme. Harflerin ve kelimelerin imlâsı.

(03) B. 1) Kelimeleri yazmaya başladıktan sonra, aşamalı olarak kısa ve anlamı çocuklara çok açık

(04) olan cümleleri önce kopya ettirme, sonra imlâ yoluyla yazdırma. 2) Resimler

(05) ve nesneler yardımıyla nesne isimlerini yazdırma. 3) Bir nesnenin adını onun

(06) işlevsel ya da belirgin sıfatıyla birlikte yazma. 5) Kelimeleri şaşırtılmış ve yerlerine

(07) noktalar konmuş cümleleri tamamlayarak yazma.

(08) C. Mektup yazma (yılın sonuna doğru): — 1) Arkadaşlarına ve tanıdıklara mektup yazma

(09) (bu seviyedeki mektuplar elbette “kâğıt ver”, “kitap ver”, “bana gel” gibi

(10) iki üç kelimeden ibaret, son derece sade olur). 2) Defterine ay, gün ve dersleri

(11) yazarak devam etme. 3) Üslup dersi vesilesiyle ortaya çıkan sözleri yazmaya devam etme.

(12) Yazı çalışmalarında mektubun açık olmasına, imlânın ve üslubun doğru olmasına

(13) dikkat etmek gerekir. Bu sınıfta cümle sonuna nokta koymak gerektiğini

(14) anlatmak lazımdır. Uygulamalı ve görsel yöntemle yapıldığında bu iş zor değildir. Mesela

(15) bir öğrenci “kitap ver” diye yazmışsa, ona bu sözlerinin sonuna

(16) “ver” kelimesinden sonra bir nokta koymak gerektiğini düşündürmek imkânsız değildir.

(17) V. Şekil bilgisi: — Nesneler ve isimler; tekil ve çoğul, sıfatlar.

(18) Din dersine özel olarak ayrılan saat bu sınıfın birinci yarısında

- (19) tamamen yoktur; ikinci yarısında ise çok azdır. Bu sebeple okuma, konuşma
(20) ve tartışma dersleri vesilesiyle çocuklara Cenab-ı Hak, peygamberler, kitaplar,
(21) melekler gibi İslâm dininin temel inançları hakkında kısa ve açık bilgiler
(22) verilir; ayrıca sözlü olarak teavvüz, besmele, tevhid ve şهادet kelimeleri de öğretilir,
(23) mümkün olduğu kadar bunların anlamları da öğretilir.
(24) 2. sınıf.
(25) (Haftada 12 saat)
(26) I. Okuma: — Bu sınıfta doğru ve düzgün okuma amacı gözetilir ve daha az miktarda
(27) tefsirli Kur'an uygulamasına başlanır.
(28) Okuma materyali: 1) Edebî parçalar. 2) Kısa ve faydalı makaleler. 3) Kısaltılmış
(29) hikâyeler. 4) Kısa şiirler.

[26]

- (01) İçindekiler: — 1) Ev (aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkileri
(02) ve her birinin aile içindeki tuttuğu mevki). 2) Mektep (öğrenciler. Onların kendi
aralarındaki
(03) ilişkileri. Mektepte birlikte çalışmaları. Mektepteki meşguliyetleri). 3) Evdeki ve
(04) mektepteki işler (ailede büyüklerin ve çocukların işleri. Mektepte öğrenci ve öğretmenlerin
(05) işleri). 4) Tabiat (sebze ve meyve bahçeleri, kırlar, orman, göl, tepe.
(06) Bataklıklar, dereler. Kır ve ev hayvanları). 5) Yılın vakitleri (yılın vaktine göre
(07) tabiatın değişmesi. Köy halkının yılın çeşitli vakitlerindeki işleri. Yılın çeşitli
(08) vakitlerine dair güzel tasvirler ve şiirler). 6) Köy hayatı. 7) Şiirler ezberleme.
(09) II. Konuşma dersi: — 1) Öğrencinin kendi hayatından alınan materyallere dayanarak
(10) çeşitli şeyler hakkında konuşturma. 2) Okunan bir makaleyi öğrencinin hayattan,
(11) bayram ve düğün günlerinin geçişinden ya da başka bir yerde okuma ve işitmesinden
(12) aldığı bilgilerle genişletme ve tamamlama. 3) Bir olayı yerini
(13) ya da zamanını değiştirerek anlattırma. (Mesela: “yaz günü ormanda – yaz günü

- (14) tarlada”, “kışın sabah – kışın akşam”). 4) Birinci öğrencinin iştirak ettiği bir
- (15) olayı birlikte anlattırma. 5) Tersine düzenlenmiş bir plan doğrultusunda öğrencilerden
- (16) kendi evlerini, aletlerini, bahçelerini, avludaki binalarını tasvir ettirme.
- (17) 6) Okunan bir hikâyeyi çeşitli ortamlarda anlattırma.
- (18) Resimlerin kullanılması bu sınıfta da birinci sınıftaki yöntemle devam etmelidir.
- (19) Orada gösterilenlere ek olarak burada aşağıdakiler de artırılır:
- (20) 1) Çocuklar resimlerin içeriğini kendi yaşadıkları zamanlarda gördükleri,
- (21) okudukları hikâye ve şiirlerden aldıkları bilgilerle genişletirler.
- (22) 2) Resim hakkında konuşturmak için (öğretmenin yardımıyla) sorular düzenlenir.
- (23) III. Üslup dersi: — 1) Birinci sınıf için gösterilen işler. 2)
- (24) aynı kökten çıkan sözleri toplama (mesela okumak, okuyucu, okutmak gibi). 3) Bir
- (25) fiili güçlü ya da daha yumuşak şekilde kullanma (mesela kaçırmak–bakmak). 4) Bir sıfatın kuvvetli
- (26) ya da zayıf olması (mesela kırmızı–kıp kırmızı–sarı–sarımtırak).
- (27) VI. Plan düzenleme: — 1) Resimlerin yardımıyla planlar düzenleme.
- (28) 2) Hikâyelere isim bulma. 3) Bütün sınıfın katılımıyla öğrencilerin
- (29) bağımsız çalışmaları için sorular düzenleme.

[27]

- (01) V. Yazı çalışmaları: — A. 1) Birinci sınıf için gösterilenleri biraz
- (02) tasvir ederek devam ettirme. 2) Nesne isimlerini yazıp onların fiillerini, çeşitli özel
- (03) sıfatlarını açıklama. 3) Planlar, sorular, cevaplar yazma. 4) Okunan makale ve
- (04) şiirlerden, onların içerikleriyle ilgili sorulara cevap olan
- (05) yerleri kopyalayıp yazma (mesela yazı hakkında kısa bir yazı ya da bir şiir okuduktan
- (06) sonra aşağıdaki sorulara cevap alma: Yaz günü ağaçlar ne yapar?
- (07) Yer üstü ne yapar? Çocuklar ne yapar? Kuşlar ne yapar? Dereler ne yapar? gibi).
- (08) 5) Kelimeler vererek cümleler kurdurma. Bu derecede cümle kurmak

- (09) için verilen kelimeler gözle görülen duran nesne ve fiillerden olması
- (10) gerekir. Bu ders son sınıfa kadar devam ettirilip, ilerledikçe
- (11) verilen kelimeler zorlaşmalı, giderek maddî olandan manevî olana geçilmelidir.
- (13) B. Mektup yazma: — 1) Öğretmene çeşitli isteklerle mektup yazarak başvurma.
- (14) Arkadaşlarını oynamaya ya da birlikte ders hazırlamaya çağırarak yazma.
- (15) 2) Birleşerek bir olayı mektup şeklinde yazma. Bu sınıfta öğrenci öğretmene doğru
- (16) hitap etmeyi (mesela “değerli efendim”), anlamını tam ve düzgün koymayı, kendi
- (17) adresini, mektubunun yazıldığı günü ve yerini yazmayı öğrensin.
- (18) C. 1) Üslup dersinde çıkan kelimeleri özel bir deftere yazıp,
- (19) onların eş ve karşıt anlamlarını kaydetme. 2) Bir albüm defteri. Kendi
- (20) en sevdiği şiir, makale ve bilmeceyi yazma ve okuduğu parçalar içinde gönlüne
- (21) en çok uyan cümleleri oraya kaydetme.
- (22) VI. Şekil bilgisi ve Cümle bilgisi: — Birinci sınıfta gösterilenler tekrar edilir. Hâlleri
- (23) ve yapılarıyla sıfatlar — nesnelerin hareketleri ve fiiller — isim ve sıfattan yapılan
- (24) cümleler — isim tamlaması — sıfat tamlaması — zamirlerden şahıs zamirleri — zamirli
- (25) ve sıfatlı cümleler — zamirli ve fiilli cümleler — kime, neye, kimden, nereden, kimde,
- (26) nerede sorularına cevap olan şekiller. Kelimenin kökü ve ekleri. Kelimeyi
- (27) tanım — kelimeyi heceye ve heceyi harfe ayırma — meşhur hayvanların, bitkilerin
- (28) ve nesnelerin isimlerinden oluşan kelime imlası — her zaman karşılaşılan Arapça
- (29) kelimelerden. 30–40 kadar kelime: t-vav- ٲ, ٴ ve s hem ٴ, z, ٴ hem ٴ-vav- ٴ haflerinin

[28]

- (01) farkları — Ahmedullah ve Ayneddin gibi isimler. “-li” ekli sıfatlar — yukarıdaki
- (02) sorulara kurallar — soru ve hitap cümleleri ile işaretler — doğru tanıma ve karşı
- (03) tanıma işaretleri — satır başına geçme kuralları.
- (04) Bu yılın sonunda öğrenciler ana dilinde öğretmenine ve arkadaşlarına kısaca mektup

- (05) yazabilir duruma gelmeli, zarfın üzerine adres yazabilmeli (elbette ana dilinde), söylenen
- (06) bir şeye dair verilen sorulara yazılı cevap verebilmelidir.
- (07) Bu sınıftan başlayarak çocuklara evde okumaları için onların anlayış ve idraklerine
- (08) uygun kitaplar verilmeye başlanmalıdır.
- (09) Üçüncü sınıf
- (10) (Haftada 10 saat)
- (11) I. Okuma: — 1) İnsanların yaşayışı: köyde ve şehirde, vatanında ve yabancı
- (12) ülkelerde (bundan özellikle yaşayışı tasvir eden parçalardan faydalanılır).
- (13) 2) Kişinin kişiye karşı durumu: dostluk, düşmanlık, sevgi, şükür ve nankörlük,
- (14) haset, cimrilik, cömertlik, çalışkanlık, bencillik, fedakarlık, birlikte
- (15) çalışma (büyüklerin, çocukların, okul arkadaşlığının). 3) İnsan ve tabiat. Burada
- (16) edebî metinler ile fenle ilgili metinler sırayla ele alınmalıdır. Bu bölümde insanın
- (17) medenî hizmet ve başarıları; yaşayışında, meskeninde, giyiminde, bir yerden başka
- (18) bir yere göçmesinde ve genel olarak onun hayatındaki ilerleme ve gelişme
- (19) gösterilmelidir.
- (20) Bu sınıfta Kur'an'ın tefsirli okunmasıyla birlikte, anlam bakımından - yani cümlelerin
- (21) manasına göre vurgu yapma, sesleri değiştirme yoluyla da- yapılması gerekir.
- (22) II. Konuşma dersi: 1) Okunan makalelerin çeşitli bölümlerini anlatma.
- (23) 2) Birinci makaleden toplanan bilgileri birleştirerek anlatma (mesela
- (24) verilen bir plan doğrultusunda hikâyelerden, şiirlerden köy insanlarının belli zamanlardaki
- (25) meşguliyetlerine ya da okul öğrencilerinin görevlerine ait kısımları toplayıp
- (26) bunları bir düzen içinde anlatma). 3) Fiillerin şahıslarını değiştirerek
- (27) anlatma. 4) Evde okunan bir kitap ya da makalenin içeriğini anlatma.
- (28) 5) Genel olarak verilen gerçekleri alıp, bunlara dâhil olan kişiler hakkında

- (01) bir şey anlatma. (Mesela ormanın faydası hakkında bir makale okunduktan sonra,
- (02) karaçam, kayın, kavak ve benzeri ağaçların faydaları hakkında ayrı ayrı anlatma).
- (03) 6) Özel durumlara, araştırmalara dayanarak genel bir konu hakkında bir şey anlatma
- (04) (mesela ayı, kurt, tilkilerin hayatlarıyla tanıştıktan sonra “yırtıcı hayvanlar nasıl
- (05) yiyecek bulurlar?” başlığıyla konuşturma gibi). 7) Öğrencilerin kendilerinin görüp
- (06) yaşadıkları bir olay hakkında konuşturma. 8) Düzenlenmiş bir plan doğrultusunda, okunan bir
- (07) makaleye ait birer parça okuma yaptırma. 9) Öğrencilerin kendi bilgi birikimlerinde bulunan
- (08) malumata göre tasvirler yaptırma. 10) Bir iş hakkında rapor (anlatım)
- (09) düzenlettirme (mesela okul işleri hakkında okul çevresinde dolaşıp geri gelme gibi).
- (10) Resimlerle: 1) Resmin içeriği için plan düzenleme. 2)
- (11) Onun içeriğini birinci ve üçüncü şahıslar adına anlattırma (konuşmanın
- (12) çeşitli yöntemleriyle). 3) Resmin içeriğini tamamlama ve genişletme. 4) Resimlere
- (13) bakarak fenni nitelikte makaleler yazma (mesela karpuzun ya da hıyarın yetişmesi ve gelişmesi
- (14) hakkında).
- (15) Bu sınıfta resimler incelenirken, öğrencilerin tecrübe ve gözlem güçlerinin
- (16) artmasına dikkat edilmelidir. Mesela onlar resimdeki nesnelere bakarak olayın
- (17) yerini ve zamanını belirlemeye ek olarak, oradaki kişilerin yüz ifadelerine bakarak
- (18) onların ruh hâllerini ve ne işle meşgul olduklarını; birinin dış görünüşüne ve kıyafetine
- (19) bakarak onun ne işle uğraşan biri olduğunu belirlemeyi öğrensinler.
- (20) III. Üslup dersi: 1) Sıfat ve fiillerin dereceleri. 2) Çok anlamlı kelimelerin
- (21) her anlamını gösterecek cümleler kurma (mesela “tahtaya çivi çaktım – bir
- (22) kadak şeker aldım”). 3) Eş anlamlı kelimelerle cümleler kurup, aralarında
- (23) bulunması mümkün olan farkları göstererek açıklama. 4) Birinin

- (24) sözlerini anlatıcının kendi sözüyle ya da nakledenin sözleriyle aktarma. 5) Birden
(25) çok kelimeyle ifade edilen bir anlamı tek bir kelimeyle ya da tersine ifade etme
(26) (mesela “gözsüz kişi – kör”, “ayağı zayıf – aksak” gibi). 6) Kelimelerin asıl
(27) anlamlarından çıkarılmalarını anlatma.
(28) IV. Plan düzenleme: — 1) Hikâye ve makaleleri bölümlere ayırıp her
(29) bölüm için uygun başlıklar bulma. 2) Yapılmış bir planı genişletme. 3) Sözlü anlatım
(30) ve kompozisyon yazmak için bağımsız şekilde sorular düzenleme.

[30]

- (01) V. Yazı çalışmaları: — A. İkinci sınıf için gösterilenleri genişleterek
(02) ve ayrıntılandırarak uygulama. B. 1) Günlük defteri tutup orada yılın, ayın, günün; her gün
(03) havanın sıcaklık derecesini, yağmur ve kar yağışlarını, derelerin donma ve çözülmesi,
(04) ağaç yapraklarının sararmasını ve dökülmesini, kuşların göç edip gelmelerini
(05) ve bunlardan başka okul hayatında meydana gelen çeşitli olayları kaydetmeye devam etme.
2) O köyde
(06) ya da şehirde meydana gelen daha önemli olayları ayrıntılı yazma. 3) Üslup dersi
dolayısıyla
(07) ortaya çıkan kelimeleri yazma. 4) Albüm defterine yazmayı sürdürme.
(08) 5) Okunan bir makaleden, orada adı geçen bir şahsın bir yönüyle ilgili olan
(09) kısımları seçip bunları bir düzene koyma. 6) Hikâyeler ve örnekler doğrultusunda
(10) hayvanların karakteristik özelliklerini düzenleme.
(11) C. Mektup ve kompozisyon dersleri: — 1) İş mektupları ve dilekçeler yazma (mesela
(12) dükkândan bir şey isteme, öğretmene kendi hastalığını bildirme, arkadaşına dersler
(13) ve kitaplar hakkında soru sorma). Köyde ya da şehirde meydana gelen önemli olayları
anlatarak
(14) bir kişiye mektup yazma. 3) Daha zor kelimeler vererek cümleler kurdurma. 4)

(15) Resimlere bakarak, okuduklarına ve işittiklerine dayanarak kompozisyon yazma. 5)
Anlatılan ve

(16) açıklanan şekil bilgisi ve cümle bilgisi kurallarına uygun imla çalışmaları yapma.

(17) VI. Şekil bilgisi ve cümle bilgisi: — Geçen senekilerin tekrarı ve genişletilmesi — sesli

(18) ve sessiz, sert ve yumuşak harfler — türemiş ve asıl sıfatlar — fiillerin zamanları

(19) ve şahısları — sayı isimleri ve sıraları — sayılı cümleler — birleşik yapılar — ekler

(20) ile isimlerin, sıfatların, sayıların ve zamirlerin çekimleri — (:), (‘‘’)

(21) işaretleri. Bunlara ait kural imlası. İsimler, sıfatlar ve tasvirlerle ilgili kelime imlası —

(22) ayrıca çok kullanılan Arapça kelimelerin imlaları ve anlamlarını kavratacak

(23) cümleler.

(24) Dördüncü sınıf

(25) (Haftada 6 saat)

(26) I. Okuma: — 1) İnsanların birlikte yaşamaları ve birlikte çalışmaları

(27) (burada iş bölümü usulü açıklanır). Fertlerin, kavim ve milletlerin kendi aralarındaki

(28) ilişkileri. 2) İradesi güçlü, yüce şahsiyetler — iş ve fikir insanları —

(29) şairler — ressamalar — siyasetçiler; özellikle bizim millî ve dinî şahsiyetlerimiz.

[31]

(01) 3) İnsaniyetin medenî ilerlemesi. Bu sınıfta da edebî parçalarla fenni makalelerin

(02) birlikte yürütülmesi gerekir. Burada okuma derslerinden asıl amaç, öğrencilerin insan

(03) hayatı hakkındaki bilgilerini artırmak ve derinleştirmektir.

(04) II. Konuşma dersi: — Üçüncü sınıf için gösterilen düzen ve yöntem

(05) izlenir. Ancak materyal bu sınıfın kendi konularından alınmalıdır.

(06) Resimler bu sınıfta eskisinden daha ayrıntılı ve kapsamlı şekilde incelenir.

(07) III. Üslup dersi: — Üçüncü sınıf için gösterilenlere ek olarak

(08) aşağıdakiler ilave edilir: 1) Bir anlamı ifade eden cümleyi çeşitli şekillere sokma

(09) (özetleme). 2) Birleşik cümleler kurmada beceri kazanma. 3) Şart cümleleri kurma.

- (10) IV. Plan düzenleme: — Üçüncü sınıf için gösterilen usulle yapılır.
- (11) Ancak resimlerden yardım alma dışında.
- (12) V. Yazı çalışmaları: — A. Resimlere, okunan kitaplara, gezip görülen
- (13) şeylere ait konular hakkında yazdırma.
- (14) B. A. Önceki sınıflar için belirtilen günlük defter ve albümlerin
- (15) devam ettirilmesi. 2) Evde okunan kitapların adlarını ve onlar hakkında kısaca
- (16) değerlendirmeler yazarak sürdürme.
- (17) C. Mektup ve kompozisyonlar: — 1) Özel ve resmî mektuplar düzenleme, dilekçeler
- (18) ve talep mektupları yazma. 2) Hikâye ya da makalenin ana fikrini yazma. 3) Resimlere bakarak
- (19) kompozisyon yazma. 4) Benzerlerini piyes hâline getirme. 5) Şekil bilgisi ve cümle bilgisi kurallarına uygun
- (20) imla çalışmaları yapma.
- (21) VI. Şekil bilgisi ve cümle bilgisi: — Üçüncü yılda gösterilenlerin tekrarı ve genişletilmesi.
- Basit
- (22) ve birleşik cümleler, kısa ve uzun cümleler, nesnelerin yerleri. Nesnelerin
- (23) yerlerine göre cümlenin anlamı, fiillerin türevleri ve kuralları; ayrıca bu kurallara
- (24) dair imlalar; Arapça kelimelerin imlaları ve anlamları, Farsça kelimeler, Farsça
- (25) sıfat tamlamaları ve isim tamlamaları, Arapça sıfat ve isim tamlamaları.
- (26) Bu yılın yarısından sonra şekil bilgisi düzeni ve usulüyle başlanır: Kelime
- (27) ve anlam, kelime, hece ve sarf harflerinin sayıları, yazılışları, telaffuzları; Arapça,
- (28) Farsça ve Türkçeleri — birinci heceye göre kelimenin okunuşu — Arapça ve Farsça
- (29) kelimelerin imla kuralları.

[32]

- (01) Beşinci sınıf.
- (02) (Haftada üç saat).

- (03) I. Okuma: — Bu sınıfta öğrencilere daha çok edebî parçalar okutulup, onları
- (04) edebiyatın türleriyle yavaş yavaş tanıştırmaya başlanmalıdır. Bu sebeple
- (05) burada okutulan şeyler edebiyatçılarımızın eserlerinden alınmış olması gerekir.
- (06) Sınıfın birinci yarısında okutulan parçalar daha çok çocukların hayat ve duygularına
- (07) ait olmalı; ikinci yarısında okutulan şeyler ise genel olarak halkın hayat
- (08) ve yaşayışına dair yazılmış eserlerden seçilmelidir.
- (09) Edebî parçaların okuma düzenine gelince, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa
- (10) geçme ilkesi esas alınarak; çocuklara en yakın olan halktan — çoğunluk için
- (11) köy halkından — başlanıp, oradan giderek memleketinin ve dünyanın başka bölgelerine
- (12) geçilir. Bizim edebiyatçılarımız tarafından telif edilen eserlerde henüz
- (13) burada belirtilen ihtiyaçlara cevap verecek parçaların hepsi bulunmamışsa,
- (14) bunları Rus edebiyatından tercüme etmek mümkündür. Ancak tercümede çok edebî — yani
- (15) üslubu ve şivesi temiz, bize özgü — bir dil kullanılması gerekir.
- (16) Bunlarla birlikte yılın her iki yarısında da materyale uygun şiirler
- (17) okutulmalı ve çocuklara şiir ve edebiyat hakkında da bilgiler verilmelidir.
- (18) II. Konuşma dersi: — Dördüncü sınıf için gösterilen çalışmalar, biraz
- (19) ayrıntılandırılıp genişletilerek devam ettirilir.
- (20) III. Üslup dersi: — Dördüncü sınıf için gösterilenler devam
- (21) ettirilir.
- (22) IV. Plan düzenleme: — Dördüncü sınıf için gösterilen yöntem
- (23) ile.
- (24) V. Yazı çalışmaları: — 1) Bir anlamı çeşitli cümlelerle ifade etme becerisi kazandırma.
- (25) 2) Planlar düzenleme. 3) Okunan eserlere dair verilen sorulara cevap
- (26) verip, bu şekilde cevap vermenin sebeplerini açıklama. 4) Okunanın özetini

(27) yazma. 5) Kısa metinleri ayrıntılandırarak yazma. 6) Karşılaştırma. 7) Birden çok yerden toplanan

(28) materyali birleştirerek yazma. 8) Evde ya da okulda okunan eserlerden

(29) veya öğrencilerin kendi hayatlarından alınan konular hakkında kompozisyonlar yazdırma. 9)

[33]

(01) Okunan ve incelenen eserler hakkında değerlendirmeler yazma. 10) Okul içindeki, köy

(02) (ya da şehir) çevresindeki önemli olaylar hakkında raporlar (anlatımlar) düzenleme.

(03) 11) Çeşitli mektuplar yazma. 12) Okunan eserlerden hoşuna giden cümle ve

(04) bölümleri seçip yazma. 13) Okunan kitapların adlarını kaydedip, onlar

(05) hakkındaki değerlendirmeleri yazmaya devam etme.

(06) VI. Şekil bilgisi ve cümle bilgisi: — Kelimelerin çeşitleri: özel ve cins isimler; tekil ve

(07) çoğul; küçültme; zamirler; fiiller: zamanları, çatıları, kökleri ve tanımları, varlık

(08) ve yoklukları, edilgen ve etken oluşları; bölümleri; sayı isimleri ve sayılanlar; sıfatlar:

(09) asıl sıfatlar; isimlerden, fiillerden ve sayılardan türetilen sıfatlar; azlık ve çokluk

(10) sıfatları; belirsiz ve pekiştirilmiş sıfatlar; Arapça sıfatlar; ekler yoluyla isimlerin

(11) ve sıfatların değişimleri; zarflar; belirteçler.

(12) Altıncı sınıf

(13) (Haftada 3 saat).

(14) I. Okuma: — 1) Edebî parçaların incelenmesine devam edilerek, beşinci sınıf için

(15) gösterilen materyal genişletilir ve tamamlanır. Burada hayat ve olaylara tarihî

(16) açılardan da önem verilerek, çeşitli dönemlerdeki hayatı tasvir eden eserler

(17) incelenir. 2) Edebiyatın türleri hakkında kısa bilgiler verilir. Bu vesileyle

(18) millî edip ve şairlerimizin hayat hikâyeleri anlatılır.

(19) Konuşma, yazı ve üslup derslerinin hepsi de beşinci sınıf için gösterilen

(20) yöntemlerle devam ettirilir; materyale uygun şekilde genişletilir ve tamamlanır.

- (21) II. Şekil bilgisi ve cümle bilgisi: — Şekil bilgisi ve cümle bilgisinin tanımları; cümle; cümlelerin
- (22) bölümleri. Kısa ve uzun cümleler, basit ve birleşik cümleler, tümleçler, tümleçlerin
- (23) yerleri, fiilin cümledeki yeri, ara sözler, gizli ve açık cümleler, tanıma
- (24) ve işaretler.
- (25) Yazı ve kompozisyon usulleri. Kısaca edebiyat kuralları ve yöntemleri. Eski
- (26) ve yeni lehçelerimizle tanıştırma (Fezâilü'ş-Şühûr, Kayyum Nâsirî eserleri
- (27) ve diğerleri).

[34]

- (01) Hesap.
- (02) Amaç ve açıklama: — İlkokulda hesap okutmanın amacı, öğrencileri
- (03) hayatta sayı ve ölçülerden faydalanmaya alıştırmak; onlarda dikkat, özen ve
- (04) düzen alışkanlıklarını geliştirmek ve onların her iş ve düşüncelerinde düzenli ve mantıklı
- (05) olmalarına yardımcı olmaktır.
- (06) Altı yıllık bir okulda hesap dersi programı tamamen kapsamalıdır. Ancak bir yandan
- (07) ilkokul olup programında başka daha önemli ders konuları da çok bulunduğundan,
- (08) diğer yandan fen derslerindeki konuların hepsine eşit önem
- (09) verilirse okul programı çocukların taşıyıp hazmedebileceğinden daha ağır bir hâle geleceğinden, bu dersin
- (10) konuları arasından uygulamada önemli olanlara
- (11) daha çok dikkat edilip, uygulama değeri o kadar büyük olmayanların üzerinden
- (12) geçilmelidir. Bu sebeple paydaları çok zor olan adi kesirlerde
- (13) dört işlemi yaptırıp durmaya, ayrıca kira, ortaklık, yabancı paraları Rus
- (14) parasına çevirme konularını ayrı bölümler hâline getirip bunlar için
- (15) özel düzenlenmiş problemler hazırlamaya; yine aynı şekilde içerik bakımından
- (16) hayatta karşılaşılmaması pek mümkün olmayan türden problemlere yer vermeye

- (17) gerek yoktur. Günümüzde kullanımda olmayan eski Yunan, Roma ve Mısır para
(18) ve ölçülerini içeren problemlerde bütünüyle kaçınılmalıdır. Bunların yerine uygulama
(19) değeri yüksek olan faiz, poliçe, hisse senedi kâğıtları, tahvil ve hisse senetleri
(20) hakkında bilgi verilmeli ve son yılda çocuklar ticaret hesabıyla da biraz
(21) tanıştırılmalıdır.
- (22) Hesap dersleri dolayısıyla verilecek problemlere gelince, bunların
(23) içerik bakımından mümkün olduğu kadar hayata yakın olması; uygulamadan ve hayattan
(24) uzak türlere yer verilmemesi gerekir.
- (25) Hesap dersi bu yol ile biraz sadeleştirildikten sonra, onu altı
(26) yılda göstermek ve öğretmek elbette mümkün olur.
- (27) Dersin sınıflara bölünmesine gelince, bu aşağıdaki gibi olmalıdır:
- (28) Birinci sınıfta vaktin çoğu sayı kavramlarını ve dört işlemin anlamını
(29) anlatmaya ayrılır; dört işlem 1–20 arasındaki sayılar üzerinde

[35]

- (01) uygulanır. Bu sınıftaki çalışmaların çoğu zihnî nitelikte olmalıdır. Yine
(02) onlar basamaklarıyla dört işlem yapma yolları ve en yaygın ölçü sistemleri gösterilir.
- (03) İkinci yılda çalışmaların çoğu bin içinde olan sayıların dört işlemi
(04) çevresinde olur. Ancak dört işlemde beceri kazanmak daha çok problem çözme
(05) yoluyla sağlanmalıdır. İşlemler arasında bölme en zor olduğundan ona
(06) daha fazla dikkat edilmesi gerekir.
- (07) Üçüncü yılda, birinci ve ikinci yılda öğrenilenler tekrar edildikten sonra
(08) sınırsız sayılar üzerinde dört işleme başlanır. Bununla birlikte bu sınıfta sayılar
(09) olağanüstü derecede zor olarak gösterilmemelidir. Bu sınıfta isimli ve bileşik sayılar
(10) hakkında da düzenli biçimde bilgi verilmeye başlanır.
- (11) Dördüncü yılda çeşitli türde, çok aşamalı problemler çözme yoluyla

- (12) dört işlemde beceri kazanma sürdürülür ve yılın sonunda basit kesirlerde dört işlem
- (13) kısaca gösterilir.
- (14) Beşinci yılda ondalık kesirler öğretilir ve faiz hakkında bilgi verilir
- (15) (bu bilgiler başlangıçta zaman unsurunu içermeyen, yalnızca bilinen bir
- (16) sayının başka bilinen bir sayının yüzde kaçını oluşturduğu
- (17) anlamıyla ele alınır; daha sonra sermayeden kâr elde etme anlamına
- (18) geçilir). Bu sınıfta ondalık kesirler ayrıntılı olarak işlenir ve bunları basit kesirlere, basit kesirleri de
- (19) ondalığa çevirme yolları gösterilir. Ondalık kesirler tamamlandıktan sonra öğrencilere
- (20) metrik sistem öğretilir.
- (21) Altıncı yılda, başlıca problem çözme yoluyla basit ve ondalık kesirlerin
- (22) konuları tekrar edilir. Bundan sonra ticaret hesabına geçilerek bu konuda
- (23) biraz bilgi verilir.
- (24) Yukarıda söylendiği gibi, sınıflarda verilen problemlerin hepsi hayattan alınmış
- (25) olmalı; içerik bakımından bunlar çocukların kendi başlarına karşılaşılabilecekleri
- (26) durumları tasvir etmelidir.

[36]

- (01) Hesap derslerinin programı
- (02) Birinci sınıf
- (03) (Haftada altı saat).
- (04) 1) Birden ona kadar olan sayıları öğrenmek, bu sınır içinde rakamlar ve dört işlem
- (05) ile ve bunların işaretleriyle tanışmak. 2) Yüze kadar, onluklarla dört işlem.
- (06) 3) 1–20 arasındaki sayıları öğrenmek ve bunlar üzerinde dört işlem yapmak. 4)
- (07) 1–100’e kadar rakam yazabilmek. 5) Yüz içinde toplama ve çıkarma (başlıca problemler yardımıyla).
- (08) 6) Somut örneklerle kaç fazla ve kaç eksik olduğunu açıklamak. 7)

- (09) Arşın, put, kadak, sum, deyin gibi çok kullanılan
- (10) ölçülerle tanıştırmak.
- (11) İkinci sınıf
- (12) (Haftada altı ders).
- (13) 1) Yüz içinde çarpma ve bölme.
- (14) 2) Şu kadar kat fazla ya da eksik olduğunu açıklamak.
- (15) 3) Yüz içinde problemler çözmek.
- (16) 4) 1000'e kadar rakam yazabilmek.
- (17) 5) 1000'e kadar dört işlem.
- (18) 6) 1000 içinde problemler çözmek.
- (19) Üçüncü sınıf
- (20) (Haftada altı ders).
- (21) 1) Ne kadar zor olursa olsun, bir sayıyı söyleyebilmek ve yazabilmek. 2) Aynı
- (22) zorluktaki sayılar üzerinde dört işlem yapmak (önce toplama ve
- (23) çıkarma, sonra çarpma ve bölme) ve bunları ezberleyerek iyi bilmek.
- (24) 3) Rus ölçüleriyle tanışmak. 4) İsimli bileşik sayıların dört işlemi.
- (25) 5) Plan düzenlemek.

[37]

- (01) Dördüncü sınıf
- (02) (Haftada dört ders).
- (03) 1) Bütün sayıların dört işlemini tekrar etmek ve çeşitli türde problemler
- (04) çözmek. 2) Verilen paya göre bütünü — bütüne göre onun bilinmeyen
- (05) payını bulmak. 3) Basit kesirlerin dört işlemi (kısaca). 4) Yüzey ölçüleri
- (06) ve bunlara ait problemleri çözmek. 5) Plan düzenlemek.
- (07) Beşinci sınıf

(08) (Haftada beş saat).

(09) 1) Basit kesirleri ayrıntılı olarak tekrar etmek. 2) Ondalık kesirlerin dört işlemi.

(10) 3) Basit kesri ondalığa, ondalık kesri basite çevirmek. 4) Metre usulü.

(11) 5) Yüzde hakkında. 6) Alan ölçüleri ve bunlara ait problemler. 7) Plan ve açıklama

(12) (yazılı olarak).

(13) Altıncı sınıf

(14) (Haftada beş saat).

(15) 1) Genel bir tekrar. 2) Gelir ve gider defterleri tutma usulü. 3)

(16) Hesapları yürütme (muhasebe). 4) Oran ve orantı. 5) Plan ve açıklama.

(17) Bu sınıftaki problemler özellikle uygulamalı olup, içerik bakımından

(18) aşağıdaki gibi olması gerekir:

(19) 1) Ev masrafları ve ödenen vergiler hakkında. 2) Deniz ve demir

(20) yoluyla mal ve insan taşıma bedelleri. 3) Ticaret işleri: malın fiyatı, sevkiyat

(21) masrafları, kâr ve zarar, gümrük komisyonu akçesi, akçe bozdurma ücreti,

(22) alım–satım ve benzeri bir tüccarın hayatında karşılaşılan şeyler. 4) Tarım işleri:

(23) toprak ve orak bedelleri, bir disetine tahılın maliyeti — tahılın toplanması

(24) ve satılması. Hayvan besleme ve onu satma. Bunlarla bağlantılı olarak öğrencilere

(25) bileşik faizler ve cetveller yardımıyla bunları bulma, poliçe (düzenleme, ikinci kişiye

(26) devretme, vadesinin dolması, temsil ve kabul etme), bankaya ve tasarruf

(27) sandıklarına akçe yatırma, kredi verme, borç alma, dara, tarife, gümrük vergileri hakkında mal

(28) ve mülkü sigortalama konularında bilgi verilmesi gerekir.

[38]

(01) Coğrafya.

(02) Amaç ve açıklama: İlkokulda coğrafya okutmanın temel amacı, çocukların

(03) bakış açılarını genişleterek, yeryüzünde bulunan çeşitlilikleri

- (04) ve zenginlikleri gözleri önüne sermek; onlara çeşitli yerlerde yaşayan insanların hayatından
- (05) faydalı örnekler ve misaller göstererek tabiat ve çevre ile insan hayatı ve geçimi
- (06) arasındaki ilişkiyi anlatmak ve bunlar yoluyla onlarda kararlılık, gayret ve ilim
- (07) gücüne güven duygusu oluşturmaktır. Bu sebeple coğrafya dersinde temel konu
- (08) insan olup tabiat olaylarına, onların insana ve onun hayatına olan etkileri
- (09) ölçüsünde yer verilmelidir. Bir memleketin coğrafyası okutulurken, orada
- (10) yaşayanların beceri ve sanatlarına, kendi hayat şartlarını iyileştirme yolunda
- (11) aldıkları tedbirlere, sahip oldukları ilim ve maarifin gücünü ve derecesini gösteren
- (12) durumlara daha çok değinmek gerekir.
- (13) Coğrafya çok geniş bir bilim dalıdır. Ayrıca onda tasvir edilen
- (14) şeylerin pek çoğunu somut olarak göstermek mümkün değildir. Bu yönleriyle
- (15) o, ilkokul programındaki diğer ders konularından oldukça ayrılır. Bu
- (16) özelliklerinden ikincisi sebebiyle, bu derslerde daha çok yardımcı araçlara:
- (17) 1) Haritalara, 2) Resimlere, 3) Modellere, 4) Sihirli fenerlere (projeksiyonlara),
- (18) 5) Seyahatnamelere başvurmak gerekir. Öğretmen bunların yardımıyla, bunların
- (19) arkasında yatan şeylerin kendisini çocukların zihin gözleriyle görmelerine
- (20) yardımcı olmalıdır.
- (21) Coğrafyanın konusu bütün yeryüzü; ondaki olaylar, insan ve onun
- (22) hayatı olduğundan, son derece geniş bir bilimdir. Dolayısıyla ilkokuldan onun
- (23) her yönünü ayrıntılı olarak öğretmesi beklenemez; buna imkân yoktur.
- (24) Eğer ilkokul, coğrafya adı altında vatan hakkında yeterli bilgi
- (25) verir, bunun yanında örnek ve ibret olacak ülkeler ve milletler hakkında biraz
- (26) bilgi sunar, harita ve resimler yardımıyla yeryüzü hakkında bir fikir kazandırırsa,
- (27) kendisinden bekleneni yerine getirmiş olur; halk mekteplerinden bundan fazlasını
- (28) istemeye yol yoktur.

(29) Coğrafya dersi vesilesiyle isimler ve rakamlar ezberletip çocukları sıkıntıya

[39]

(01) sokmamak; haritalarda da önemi ikinci derecede olan yerleri göstererek

(02) zihinlerini karıştırmamak gerekir.

(03) Ara — sınıf içinde bir memleketi ayrıntılı biçimde tasvir eden kitaplar okumak

(04) faydalı ve çocuklar için ilgi çekicidir. Bu sebeple coğrafya okutulurken bunu göz önünde

(05) bulundurmamak gerekir.

(06) Coğrafyanın okutuluş düzenine gelince: önce yakından uzağa gitme yolu

(07) izlenmeli; derse başlanırken önce doğulan köy, nahiye ve vilayet hakkında

(08) kısaca bilgi verilerek, memleketin oluşumu konusunda çocuklar aşina edildikten sonra,

(09) bununla bağlantılı olarak Rusya coğrafyası kısaca anlatılıp genel coğrafyaya geçilmeli;

(10) Asya'dan ve onun içinde de Arabistan Yarımadası'ndan başlanmalıdır. Çünkü tarih

(11) dersleri dolayısıyla bu yerleri bilmeye ihtiyaç vardır. Bu şekilde başlanarak

(12) İslam ülkeleri ve Müslümanlar için önemli olan yerlerle tanıştırdıktan sonra,

(13) diğer kıta ve devletlere geçilip onlar hakkında kısaca bilgi verildikten sonra,

(14) yeniden Rusya'ya dönülerek, o memleket hakkında mümkün olduğu kadar ayrıntılı öğretim yapılması

(15) gerekir.

(16) Çocuklarda ilgi uyandırmak, dersi kolay ve başarılı bir şekilde yürütmek için coğrafya

(17) mümkün olan yerlerde bir seyahat tarzında işlenmelidir. Özellikle

(18) beşinci sınıf için bu usul son derece uygundur. Çünkü o sınıfta genel coğrafyanın

(19) düzenli ve yöntemli biçimde gösterilmesi hedeflenmektedir.

(20) Bu düşüncelere dayanarak coğrafya dersinin aşağıda belirtilen ölçüde

(21) ve aşağıda gösterilen düzenle okutulması uygun görülmektedir.

(22) Coğrafya derslerinin programı

(23) Beşinci sınıf

(24) (Haftada 2 saat).

(25) I. sınıf bölümü — okul binası — okul çevresi.

(26) II. Doğulan köy: 1) Planı, binaları, hayvanları, yılın çeşitli zamanlarındaki

(27) hayatı, bozkırları, ormanları, ekinlikleri. O çevredeki yerin

[40]

(01) Tabiatı: Dağlar, nehirler, göller ve bataklıklar, ovalar, çukurlar, düzlükler; nehir, onun

(02) yatağı, nehirde suyun artması ve azalması; bu münasebetle nehrin kaynağı,

(03) ağzı, kolları; ada, yarımada, körfez ve boğazlar hakkında bilgi

(04) vermek.

(05) 2) Hava: — Yılın mevsimleri; bunların süresi, gece ve gündüzleri. Sıcaklık derecesinin

(06) zamana göre değişmesi. Rüzgârın yönü ve kuvveti; bulut, yağmur, kar,

(07) buz; çiy ve kırağı. Rüzgârın estiği yön ile havanın durumu arasındaki ilişki,

(08) bunun dolaşımı. Yerin sulanması. Hava çeşitleri (kuru, nemli, rüzgârlı, soğuk,

(09) ılık, sert).

(10) 3) Gök: — Güneşin görünen hareketi ve yolu; doğuşu ve batışı. Yılın

(11) mevsimlerine göre gece ve gündüzlerin uzunluğu. Ay ve onun hareketi, çeşitli evrelerdeki

(12) görünüşleri.

(13) Genel olarak yeryüzü hakkında bilgi: Ana yönler, pusula, ufuk, yeryüzünün şekli,

(14) hareketi ve bu hareketten yıl ve gün vakitlerinin meydana gelmesi; ekvator, boylam ve

(15) enlemler, kuşaklar; Ay ve Güneş tutulmaları hakkında bilgi verilir.

(16) 4) Nüfus: — (Halkın sayısı, uğraşları, geçimi).

(17) 5) Yollar, posta ve telgraf: Demiryolu, araba yolu, su yolu (eğer

(18) o yerde demiryolu ve su yolları varsa).

(19) 6) Okul, mescit (eğer varsa) kütüphane.

(20) 7) O yerdeki memurlar: Köy ve nahiye ihtiyarları, toplantılar.

- (21) III. Doğulan kaza: — Kaza merkezi. Şehrin köyden ayrılan yönleri (binalarda,
(22) sokaklarda, kıyafetlerde, halkın sayısında, hayat ve uğraşlarında). Mağazalar, fabrikalar,
(23) ve imalathaneler. Kaza merkezinde bulunan kurumlar (Şehir İdaresi, Zimski
(24) yönetim kurulu, devlet hazinesi, okullar).
- (25) IV. Doğulan vilayet: — Kazalardan vilayet oluşması; vilayetlerden devletin
(26) oluşması. Doğulan vilayet hakkında bilgi. Rusya haritasıyla tanışma.
(27) Rusya'nın başkentleri. Rusya hakkında kısa bilgi (sınırları, meşhur nehirlerinden
(28) bazıları, havası, nüfus miktarı).
- (29) V. Asya: — Yeryüzünün tabii manzaralarıyla tanıştırdıktan sonra, haritadan Asya
(30) gösterilerek, onun hakkında kısaca bilgi verilir.

[41]

- (01) VI. Suriye'de: — Suriye ve Filistin'in eski zamanlarda ve günümüzdeki halkları;
(02) onların geçim yolları — bahçecilik, tarım ve hayvancılık. Beyrut, Şam, Halep ve
(03) Kudüs-i Şerif şehirleri.
- (04) VII. Arabistan'da: — Yarımada'nın tabii durumu, halkı ve onların geçimi.
(05) Arabistan'ın İslam dünyasındaki mevkii. Mekke, Medine ve Cidde şehirleri. Hacc-ı
(06) şerif. Bedeviler ve onların hacılara karşı tutumu. Hicaz demiryolu. Arabistan
(07) ahalisinin Osmanlı Türklerine nispeti.
- (08) VIII. Mezopotamya'da: — Mezopotamya'nın eski ve günümüzdeki verimliliği. Eski
kanalları.
- (09) Bağdat ve Basra şehirleri; Dicle ve Fırat. Bunların önemi. Bağdat demiryolu.
- (10) IX. Anadolu'da: — Osmanlı Türkleri. Tabiatları ve geçim yolları. Anadolu'daki
(11) tabii zenginlikler. İzmir, Bursa ve Konya şehirleri.
- (12) X. İran'da: — Memleketin tabiatı. Halkın geçimi ve uğraşları. Tahran.
- (13) XI. Türkistan'da: — Türkistan'ın eski ve günümüzdeki durumu. Tabiatı. Halkı ve onların
(14) uğraşları ile geçim yolları. Taşkent, Semerkant, Buhara, Hokand ve Hive şehirleri.

- (15) XII. Afganistan'da: — Tabii durumu. Halkın tabiatı, geçimi ve uğraşları.
- (16) Medenî durumu (yollar, posta, telgraf, mektuplar vb.). Kâbil şehri.
- (17) XIII. Hindistan'da: — Tabiatı ve havası. Bitkileri ve hayvanları. Hintliler;
- (18) onların dinleri, âdetleri ve geçimleri; uğraşları. Hindistan'daki Müslümanlar.
- (19) Müslüman merkezleri olan büyük şehirler. İngilizler ve Hindistan.
- (20) XIV. Seylan adasında: — Tabiatı; halkı; onların geçimi ve
- (21) uğraşları. Seylan adasının milletlerarası önemi.
- (22) XV. Zond adalarında: — Havası. Yılın mevsimleri. Bitki âleminin
- (23) zenginliği, hayvanları; başlıca yerlerinin genel görünümü. Yanardağlar. Depremler
- (24) Bedeviler ve onların yaşayışı. Bedeviler ile Avrupalılar arasındaki ilişkiler.
- (25) Zond adaları ve Hollandalılar.
- (26) XVI. Cava adasında: — Cava'daki Müslümanlar; onların geçimleri ve medenî
- (27) durumları.
- (28) XVII. Avustralya'da: — Tabiatı; bitki ve hayvanlar âlemi; havası;
- (29) halkı; Avustralya ve İngilizler.
- (30) XVIII. Çin'de: — Çinlilerin âdetleri, geçimleri ve uğraşlarında diğer

[42]

- (01) milletlerden ayıran ve onları birbirinden farklı kılan unsurlar. Çin'de Müslümanlar. Pekin
- (02) ve Şanghay şehirleri.
- (03) XIX. Yüzyılda Japonya: Doğal durumu, yanardağları, halkının tabiatı
- (04) ve geçim tarzı, ticaret, sanayi ve eğitimin gelişmesi, Çin ile karşılaştırma, Kore.
- (05) Avrupa
- (06) I. Haritaya bakılarak Avrupa ile tanışma: Onun doğal durumu. Oradaki
- (07) halkın özellikleri.
- (08) II. İskandinav Yarımadası'nda: Kuzeyin tabiatı (dağları, buzulları,

- (09) denizi), kereste ticareti, balıkçılık. Gemilere kılavuz kaptan
- (10) olarak görev yapmak. Tarım işleri, tabiatla mücadele, oradaki halkların tabiatları ve âdetleri
- (11) ile yaşam biçimleri.
- (12) III. İngiltere’de: Büyük Britanya adaları ve onların doğal durumu, maden
- (13) ocakları, demir işleyen fabrikalar, Manchester şehri, Liverpool, pamuk, Kuzey
- (14) Amerika ve pamuk, Liverpool’un Manchester ile ilişkisi. Londra şehri (konumu,
- (15) gücü, hayatı, ticareti). Yönetimi. Sömürgeleri. İngiliz çiftçisi, onun hayatı
- (16) ve uğraşları.
- (17) IV. Hollanda’da: Denizle mücadele. Hayvancılık ve çiçek yetiştirme
- (18) işlerinin gelişmesi, ticareti, sömürgeleri (haritalar yardımıyla birlikte).
- (19) V. Almanya’da: Almanya’da köylü halk, onların eğitimleri ve tabiatları, işleri,
- (20) köy hayatı. Berlin şehri, onun yönetimi, temizliği ve güzelliği, su yolları,
- (21) kanalizasyonu, bahçeleri, okulları, müzeleri, hayvanat bahçesi. Büyük
- (22) bir şehirde yaşamak hakkında bilgiler. Silah fabrikaları, Almanların kara ve deniz
- (23) kuvvetleri, ticaret ve sanayileri, bilim ve eğitimde tuttıkları yer, sömürgeleri (haritalar
- (24) yardımıyla birlikte).
- (25) VI. Danimarka: Konumu, doğal durumu, halkı, onların geçim tarzı ve âdetleri,
- (26) balıkçılık. Sömürgeleri (haritalar yardımıyla birlikte).
- (27) VII. Belçika’da: Halkının tabiatı ve âdetleri, uğraşları, ticaret ve sanayisi.

[43]

- (01) Brüksel, Luik ve Anvers şehirleri. Sömürgeleri (haritalar yardımıyla birlikte).
- (02) VIII. Fransa’da: Doğal durumu, iklimi, halkı, onların tabiatları
- (03) ve uğraşları (Almanya ile karşılaştırma). Çiftçiler ve bahçıvanlar. Paris şehri,
- (04) bilim ve eğitimi, yönetim usulü, sömürgeleri (harita yardımıyla).
- (05) IX. İspanya’da: Tarihi konumu. İspanya’da Arap yönetimi. Granada ve Kurtuba

- (06) şehirleri. Eskiden ve günümüzde (resimler aracılığıyla) bugünkü İspanya halkı. Onların
- (07) tabiatları ve uğraşları. Madrid ve Barselona şehirleri.
- (08) X. İsviçre’de: Dağları, gölleri, halkının yaşayışı, güzel manzaralı
- (09) yerleri, yönetim şekli.
- (10) XI. Avusturya-Macaristan’da: Bunun oradaki hayata etkisi. Viyana
- (11) ve Budapeşte şehirleri, bilim ve eğitim.
- (12) XII. Balkan Yarımadası’nda: Orada çeşitli milletlerin çokluğu ve onların kendi
- (13) aralarındaki ilişkileri. Türkiye Devleti ve onun diğer Balkan devletleriyle ilişkisi. İstanbul
- (14) şehri. Oradaki medeni kurumlar. Camileri. Boğaziçi ve Çanakkale Boğazları ve bunların
- (15) önemi.
- (16) XIII. Romanya ve Bulgaristan: Halkı, onların âdetleri ve uğraşları, çiftçilik
- (17) ve bahçecilik. Sofya ve Bükreş şehirleri.
- (18) XIV. Yunanistan’da: Halkının tabiatı ve uğraşları. Atina şehri. Oradaki
- (19) eski eserler.
- (20) XV. İtalya’da: Halkı, onun tabiatı ve uğraşları. Çiftçilik, bahçecilik,
- (21) hayvancılık. Güney ile kuzeyin karşılaştırılması. Roma şehri ve oradaki eski
- (22) eserler. Napoli şehri ve Vezüv Yanardağı. İtalya’da sanat ve müzik.
- (23) XVI. Akdeniz’de: Adaları (harita ile). Vapur seferleri. Cebelitarık
- (24) Boğazı. Süveyş Kanalı ve bunların önemi.
- (25) XVII. Afrika’nın sahilindeki İslam hükümetleri: Halkı, geçim tarzları,
- (26) uğraşları, bugünkü durumları. Fas ve Trablusgarp şehirleri. Senusiler.
- (27) XVIII. Afrika çöllerinde: Çöllerin ortaya çıkma sebepleri. Onun iklimi.
- (28) Oradaki bitki ve hayvanlar âlemi. Çöl ve insan. Afrika’nın kuzeyi ile
- (29) güneyinin karşılaştırılması.
- (30) XIX. Mısır’da: Nil Nehri ve onun çevresinde yaşayan halka etkisi. Mısır’da

[44]

- (01) sulama usulleri. Halkı ve onların geçim tarzları. Dinleri. Mısır'daki eski eserler. Süveyş
- (02) Kanalı ve onun Mısır için önemi. Kahire ve İskenderiye şehirleri. Ezher Camii.
- (03) Mısırlılar ve İngilizler.
- (04) XX. Afrika'nın Avrupa devletleri arasında paylaşılması (haritaya
- (05) bakılarak).
- (06) XXI. Atlas Okyanusu'nda: Onun büyüklüğü, derinliği. Meşhur
- (07) yolları. Onun üzerinden taşınan mallar.
- (08) XXII. Kuzey Amerika: Amerika'nın keşfedilmesi. Oraya İngiliz ve İspanyol
- (09) göçleri. Onun yerli halkı. Kuzey Amerika'da eğitim. Tarımın
- (10) gelişmesi – bu yolda alınan tedbirler. Ticaret ve sanayinin gelişmesi. Büyük şehirlerin
- (11) ortaya çıkışı (New York, Chicago, San Francisco şehirleri). Amerika'nın zenginliği. Kuzey
- (12) Amerika Birleşik Devletleri. Kanada.
- (13) XXIII. Güney Amerika: Tabiatı, iklimi, halkı. Kuzey Amerika ile
- (14) karşılaştırma. Meşhur ülkesi Brezilya.
- (15) XXIV. Panama Kanalı ve onun önemi.
- (16) XXV. Büyük Okyanus'ta: Onun büyüklüğü, derinliği, oradaki fırtına ve
- (17) sakinlikler, akıntılar, adalar, orada işleyen vapurlar ve onların taşıdığı
- (18) mallar. Okyanusların önemi.
- (19) Altıncı sınıf.
- (20) (Haftada 2 saat).
- (21) Rusya coğrafyası: Beşinci sınıfta Rusya hakkında okutulanlar tekrar edildikten
- (22) sonra, Rusya'nın daha ayrıntılı coğrafyasına, Avrupa Rusyası'ndan başlanarak bugün
- (23) “kraylar” adıyla bilinen bölgelere ayırma usulüyle başlanır ve önce doğulan
- (24) yere ait olan “kray” okutulduktan sonra, öğretmenin bizzat belirlediği

- (25) bir düzenle diğer bölgelere geçilir. Nihayet Finlandiya ve Rusya'nın Orta
- (26) Asya'da, Sibirya'da ve Uzak Doğu'daki yerleri hakkında yeterli derecede bilgi verildikten sonra
- (27) aşağıdaki maddeler gösterilir.
- (28) I. Rusya sınırlarının ticari ve askerî önemi.

[45]

- (01) Rusya'daki toprakların bölünüşü: (Hazine arazileri, köylü arazileri ve
- (02) hanedan arazileri) Köylü bankası ve onun hizmeti. Kişi başına düşen
- (03) ekilebilir arazi miktarı (diyagrama göre). Rusya'nın çeşitli bölgelerinde tahıl
- (04) ürünlerinin derecesi. Rusya için geçimlik tarım işlerinin önemi.
- (05) III. Orman ve yeraltı zenginlikleri: Taş kömürü, demir, petrol, tuz çıkarılması ve bunların
- (06) günlük hayatta, ticaret ve sanayideki önemi.
- (07) IV. Fabrika ve imalathanelerin gelişmesi: Bunların diğer devletlerdeki bazı benzer
- (08) kuruluşlarla karşılaştırılması (diyagram yardımıyla). Yollar ve onların
- (09) günlük hayat, ticaret ve sanayi için taşıdığı önem. El sanatları
- (10) (El sanatlarına dayalı üretim).
- (11) V. Posta, telgraf ve telefon: Bunların bilim ve eğitim açısından
- (12) önemi. Ticaret, sanayi, bilim ve eğitimin ilerlemesine paralel olarak
- (13) gelişmeleri.
- (14) VI. Rusya'nın diğer devletlerle ticareti: İthal ve ihraç edilen
- (15) malların tür ve miktarı (diyagramla). Gümrük ve gümrük vergileri hakkında bilgi.
- (16) VII. Rusya halkının okuryazarlık derecesi. Bunun diğer devletlerle karşılaştırılması.
- (17) Rusya Müslümanları arasında okuma yazma bilenler. Zemstvo idarelerinin bilgi ve eğitim
- (18) dağıtma, halkın yaşamını iyileştirme yolundaki çalışmaları.
- (19) VIII. Padişah-ı Âzam hazretleri. Duma ve Sovyet. Bakanlar, kanunlar,
- (20) senato ve meclis. Vilayet ve kaza idareleri. Şehir idareleri. Köy ve nahiye

(21) toplantıları.

(22) IX. Nahiye idaresi, Ziminsky dünya mahkemesi Sulh hâkimi. Bölge

(23) mahkemesi. Adliye dairesi. Hukuk ve ceza davaları.

(24) X. Askerlik hizmeti.

(25) XI. Vergiler ve bunların harcandığı yerler.

(26) Tabiat bilgisi dersleri.

(27) Amaç ve açıklama: İlkokulda tabiat bilimleri okutmanın amacı; tabiatın

[46]

(01) ve onun olaylarının bir kanun ve düzen altında gerçekleştiğini anlatmak ve her

(02) bilimin hayata araç olmasından dolayı, yaşama en yakın ve temel olan tabiatı günlük

(03) hayata uygulama yollarını öğretmektir. İlkokul seviyesinde tabiat bilimleri

(04) öğretiminden beklenen bu iki amaca ulaşmak için, konuların tabiat

(05) olayları ve özelliklerinden oluşması ve öğretimin bir usul ve düzen

(06) içinde yapılması gerekir.

(07) İlköğretim çağındaki çocuklara verilmesi gereken tabiat bilgileri,

(08) sınıflara göre iki dereceye ayrılarak yürütülmelidir. İlk iki yılda bunlar

(09) ayrı bir ders olarak konulmayıp, yalnız ana dili dersleriyle bağlantılı

(10) olarak bilgi verilmelidir. Bu derecede verilen bilgiler canlı ve cansız

(11) varlıklar ile basit tabiat olayları hakkında olur ve bunlar son iki sınıfta (3. ve 4.

(12) sınıflarda) verilecek daha ayrıntılı bilgiler için hazırlık niteliği taşır. Beşinci yılda

(13) coğrafya dersine başlanmadan önce, sağlığın korunmasının en önemli esasları hakkında

(14) yeterli bilgi verilir.

(15) Aşağıdaki programda gösterilecek maddelerin tertip ve düzenlenmesinde,

(16) öğretim usullerine uyma şartıyla öğretmen serbesttir. Çünkü çevrenin,

(17) öğretim araçlarının ve öğretmenin özel görüşlerinin, çocukların gelişimi

- (18) ve anlayışlarının gereklilikleri bunu gerektirebilir.
- (19) Tabiat bilgisi derslerinde yapay ve doğal araçlar ile eşyalar geniş ölçüde
- (20) kullanılarak anlatılan ve okunan konuların canlandırılması gerekir.
- (21) Tabiat bilgisi derslerinin sınıflara göre bölünüşü.
- (22) 3. sınıf
- (23) (Haftada üç ders) 75–90 ders.
- (24) Su: Suyun tabiatta tuttuğu yer, onun üç hâli—erime, donma ve buharlaşma—
- (25) hâllerinde genleşmesi ve büzülmesi. Yağmur, kar, bulut, çiy, sis, buz ve diğerleri.
- (26) Irmak, kuyu, göl ve deniz suları. Su ve bitkiler.
- (27) Hava: Havanın hacmi, ağırlığı, basıncı; sıcaklık ve soğukluğun etkisi altında
- [47]**
- (01) değişimi. Hareket ve rüzgâr. Rüzgârın fayda ve zararları, yel değirmenleri, havadaki
- (02) gazlar; hava ile hayvan ve bitkilerin yaşamı.
- (03) Yer ve madenler: Toprak ve onun verimliliği. Kum ve kil. Toprağın
- (04) işlenebilir cisimleri. Granit ve mermer, kum taşları, kireç taşları, çeşitli
- (05) tuz türleri, yer kömürü ve onun ürünleri. Madenlerden demir, gümüş, altın
- (06) ve diğerleri. Yer, su ve hava. Toprağı yenileme ve iyileştirme – ekim alanları – madenlerden
- (07) yapılmış ev eşyaları, tarım aletleri ve diğerleri.
- (08) Bitkiler: Kök, sap, yaprak ve bunların özellikleri. Çiçeklerin
- (09) oluşumu ve faydaları. Bahçe meyveleri, tohumlar, mantarlar ve bakteriler. Bitkilerin
- (10) yetiştirilmesi; tahıl üretimi ve tarım usulleri, ekilerek yetiştirilen yem bitkileri.
- (11) Tohum ve meyvelerin nesillerinin iyileştirilmesi. Bitkilerin gıda, giyim ve yapı malzemesi olarak kullanılması;
- (12) odunlar ve kömür.
- (13) 4. sınıf

- (14) (Haftada 3 ders).
- (15) Hayvanlar: Hayvanların organlarının yapısı ve sınıflara göre değişimleri;
- (16) memeliler, kuşlar, balıklar, böcekler. Hayvanların fayda ve zararları.
- (17) Onların yetiştirilmesi ve nesillerinin iyileştirilmesi usulleri. Kuş yetiştirme, balık
- (18) üretme yolları (bu madde, bunun mümkün olduğu yerlerde gösterilir).
- (19) Et, yağ, yumurta, süt, yün, deri ve kırlardan elde edilen ürünler ve
- (20) bunların kullanım alanları. İnsanın vücudu ve ondaki başlıca organların görevleri
- (21) hakkında kısa bilgiler.
- (22) Ağırlık ve ölçüler; basit makineler ve kaldıraçlar; sıvıların basıncı ve uygulanışı;
- (23) ses, ışık; mıknatıs ve elektrik; basit ve bileşik
- (24) cisimler. Hidrojen ve oksijenin faydaları; yanma, aydınlatma ve havalandırma; bakteriler
- (25) ve mikroplar sebebiyle meydana gelen mayalanma ve çürüme gibi hâller. Azotun oluşumu ve
- (26) bitkiler için faydası.
- (27) 5. sınıf
- (28) (Coğrafya dersinden önce).
- (29) Sağlığın korunması: Hava, su, ev, giysiler, yiyecekler, çalışma ve dinlenme,
- (30) beden hareketleri. Çalışmanın faydası. Aydınlatma, temizlik. Bulaşıcı hastalıklar.

[48]

- (01) Millî tarih
- (02) Tarih ilminin eğitim açısından taşıdığı önemi uzun uzadıya anlatmaya gerek
- (03) yoktur. Çocukların fikir ve ahlâklarını terbiye ederek duygularını yüceltmek,
- (04) onlara geçmişten ibret dersi vermek ve hayat tecrübelerini
- (05) arttırarak hayata doğru bakış kazandırmak için tarihin önemi
- (06) çok büyüktür. Genel olarak tarih bilmenin önemi bu kadar iken, bir milletin fertleri için
- (07) kendi millî tarihini bilmek daha da önemlidir. Okullarımızda millî tarih

- (08) okutmanın temel amacı; gençleri atalarımızın hâliyle tanıştırmak,
- (09) onların kendi dönemlerindeki
- (10) diğer milletlerle olan ilişkilerini anlatmak, çocuklarımıza atalarımızın
- (11) kahramanlık, doğruluk, söze sadakat, cömertlik, çalışkanlık gibi güzel
- (12) vasıflarını tanıtmak, onlara sevdirek gençlerin kalbine millet sevgisini
- (13) yerleştirmektir. Günümüzde yaygın olan “Bizim Tatarlardan bir şey çıkmaz” diyen
- (14) inanç ve milletimize hep olumsuz bakışlar yok edilip, bunların yerine gençlerin
- (15) kalbinde millî sevgi, millî gurur ve millî ülkü yer almalıdır. Bundan sonra
- (16) çocuklarımız millî tarihini, millî geleneklerini bilmeyen, anne babasının kim olduğunu bilmeyen
- (17) yetim çocuklar gibi, gönlü kırık, iradesi zayıf bireyler olmasınlar.
- (18) Millî tarihimiz bugüne kadar yeterince araştırılmamış, tarihî olaylarımız
- (19) ve aralarındaki ilişkiler ilmî şekilde incelenip tamamlanmamış olsa bile,
- (20) buna bakarak millî tarih dersinde gevşeklik göstermek asla doğru değildir. Aksine,
- (21) mümkün olan bütün kaynaklardan faydalanarak tarihimizi mümkün olduğu kadar verimli bir
- (22) şekilde okutmak gerekir. Okullarımızda millî tarih okutulmasının vatanımız için
- (23) çok büyük önemi vardır. Rusya Devleti birçok milletten oluşan bir yapı
- (24) olduğundan, onun saadeti ve gelişmesi, onu oluşturan milletlerin
- (25) huzurlu yaşamalarına bağlıdır. Milletlerin huzurlu yaşamaları ise kendi milletlerini,
- (26) konumlarını ve görevlerini iyi anlamalarına; buna göre hareket etmelerine
- (27) bunun da kendi tarihlerini ve geçmişlerini iyi bilmelerine bağlıdır.
- (28) Dolayısıyla Rusya Devleti’ni oluşturan milletlerden biri olmamız sebebiyle,
- (29) bizim bilinçli ve idrak sahibi olmamız hükûmetimiz için çok gerekli olduğundan,
- [49]**
- (01) millî tarihimize ilkokullarda iyi bir yer verilmesi, devletimizin menfaati

- (02) açısından da son derece gerekli ve faydalı bir iştir.
- (03) Tarih derslerinin ilkokul öğrencilerinin anlayış ve idrakleriyle
- (04) uyumlu olup olmadığı meselesine gelince, bunun 12–13 yaşındaki bir çocuğun
- (05) kapasitesini aşan bir şey olduğu söylenemez. Öğretim ve terbiye usullerine uygun,
- (06) iyi düzenlenmiş bir tertiple ele alındığında, belli bir sistem altında
- (07) okutulan tarih dersi çocuklar için okulun ders çizelgesindeki diğer
- (08) derslerden daha ağır değildir.
- (09) Tarih derslerinin başarılı ve verimli yürütülebilmesi için, derse başlanırken
- (10) ve sonrasında uygun yerlerde, çocukların kendi tecrübelerinden
- (11) yararlanmak; bu ilmin mahiyetini ve hakikatini anlatmak için çocukların kendi hayatlarındaki
- (12) olayları geniş ölçüde kullanmak gerekir. Tarih dersi başladığı
- (13) zaman çocukların kendi hayatlarında oluşmuş dört yıllık okul hayatı bir tarih
- (14) sayılabilir. Bu süre içinde onların kendilerinde ve gözleri önünde meydana gelen
- (15) birçok değişiklikler meydana gelmiş, pek çok şey gelişmiştir.
- (16) Tarih dersini buradan başlatarak, çocukların hayatındaki şu iki noktayı — zamanın
- (17) geçişini ve şeylerin değişip gelişmesini — tarihin ne olduğunu
- (18) ve insanlığın yavaş yavaş ve sürekli şekilde ilerlediğini açıklamak
- (19) için temel almak mümkündür. Aynı şekilde çocukların küçük yaşlardan
- (20) beri saklayıp getirdikleri yazılar ve diğer eşyalar, eski yazıların ve eserlerin tarih
- (21) ilmi için taşıdığı önemi anlatmada çok güçlü bir yardımcı olur. Tarih
- (22) dersleri bu yolla başlatılıp yavaş yavaş genişletilerek insanlığın ilk
- (23) devirleri, insan hayatında ortaya çıkan çeşitli keşifler ve bunların önemi,
- (24) insanlık tarihinin farklı dönemleri hakkında kısa bilgiler verildikten sonra millî tarihe
- (25) geçilir ve bu konuda daha ayrıntılı bilgiler verilir.

- (26) Yukarıda belirtilen şekilde bir giriş yapmadan, genel olarak tarih ilmi hakkında çocuklara
(27) bilgi vermeden önce, tarihin bir dalı olan millî tarihle başlanması
(28) uygun görülmez. Çünkü bu ilim hakkında söylenenleri gerektiği gibi anlayarak
(29) okumak mümkün olmaz. Millî tarih derslerine başlandıktan sonra, her uygun
(30) vesileyle diğer milletler hakkında da kısa bilgiler verilmelidir (örneğin Cengiz
[50]

- (01) fetihleri münasebetiyle Arap tarihinin kaynakları hakkında bir iki söz açıldığında,
(02) eski Mısır ve Asur harabeleri ve eserleri hakkında da birkaç söz söylemek gibi).
(03) İslam ve Rusya tarihleri okutulurken de bu noktaya dikkat edilmelidir.
(04) İlkokul öğrencilerine kronoloji yüklemek elbette uygun
(05) değildir. Ancak çok önemli olayların tarihleri (yüzyıllar halinde) bildirilmelidir.
(06) Yukarıdaki değerlendirmeler dikkate alındığında, beşinci ve altıncı
(07) sınıflarda okutulacak tarih konuları ve bunların bölümlendirilmesi aşağıdaki gibi
(08) olmalıdır.
(09) 5. sınıf
(10) Haftada iki saat. Toplam 50–60 saat.
(11) Giriş: Öğrencilerin okulda geçirdikleri dört yıl ve o döneme ait
(12) yazılar ve eserler; o köyün geçmişi. Buradan insanoğlunun eski zamanlarına,
(13) vahşilik dönemlerine geçilir. Ancak bu geçiş, günümüzde Avustralya ve Afrika'da
(14) yaşayan ilkel toplulukların geçim tarzlarını tasvir eden resimler gösterilerek
(15) yapılır. Bundan sonra bugün medeni olan kavimlerin de bir zamanlar
(16) bu durumda oldukları, vahşi hayvanlar gibi mağaralarda pişmemiş
(17) yiyeceklerle yaşadıkları anlatılır. Daha sonra taş, tunç ve demir
(18) devirleri; bu devirlerde insanın yaşam tarzı, barındığı yer, aletleri,
(19) hayvan avcılığı ve hayvanları evcilleştirmesi, ateş yakması; vahşilikten

- (20) hayvancılığa, oradan tarıma geçiş ve bunun sonucunda yerleşik hayata
- (21) geçilmesinin zorunlu hâle gelmesi ele alınır. Ateşin ve demirin alet yapımına ve yaşam
- (22) tarzına etkisi, insanların bu şekilde yavaş yavaş ilerlemeleri anlatılır;
- (23) son zamanlardaki en önemli keşifler hakkında da kısaca bilgi verilir.
- (24) Bu arada tarım, şehir kurma, kütüphaneler kurma, ticaretle
- (25) uğraşma konularına değinilirken Mısır, Fenike ve Asur hakkında
- (26) kısa bilgiler verilir ve bu hazırlıktan sonra millî tarihe
- (27) geçilir.
- (28) II. Millî tarih: 1) Rusya'daki Türk Tatarlarının sayısı, günümüzdeki kabile
- (29) adları, dinleri, dilleri ve geçim tarzları; eskiden ve günümüzde Rusya ile olan ilişkileri.

[51]

- (01) 2) Türk halkının eski yurdu. Komşuları, başkalarıyla olan ilişkileri,
- (02) örf ve âdetleri, medeniyetleri, dinleri, geçim ve meslekleri; ülkenin çeşitli
- (03) bölgelerinde yaşayan büyük Türk boylarının adları ve kendi aralarındaki ilişkileri.
- (04) 3) Türklerde siyâsî hayat, onların asıl yurtları. Çeşitli yönlerle
- (05) göç etmeleri. Avrupa'ya giderek devlet kurmaları — Bulgarlar, Hazarlar ve Kıpçaklar.
- (06) 6. sınıf
- (07) Haftada iki saat, toplam 50–60 saat.
- (08) 1) Türklerin Araplar ve Çinlilerle ilişkileri, ticaretleri ve göçebe hayatları.
- (09) İslam dinini kabul etmeleri; İslam ülkelerine giderek hanlıklar kurmaları,
- (10) Osmanlı Türkleri; Türk âlimleri, onların ilim ve maarife yaptıkları hizmetler
- (11) ve geride bıraktıkları eserler.
- (12) 2) Cengiz Han'ın ortaya çıkışı. Türklerle Moğolları birleştirmesi. Fetihleri. Şahsî
- (13) ülke idaresindeki tedbirleri. Koyduğu kanunlar.
- (14) 3) Cengiz Han'ın oğulları. Devletinin dört ülkeye bölünmesi.

- (15) 4) Seray Devleti, meşhur hanları (Cuci, Batu, Berke, Özbek, Canibek,
(16) Toktamış). Toktamış'ın Timur ile ilişkisi. Aksak Timur hakkında genel
(17) bilgiler: şahsiyeti, ilim ve maarife hizmeti, devletin genişliği.
(18) 5) Saray Devleti'nin Ruslarla ilişkisi. Saray'da karışıklıklar. Saray'ın yıkılışı.
(19) Kazan, Kırım, Astrahan ve Kasım hanlıklarının ortaya çıkışı. Nogay ve Edige.
(20) 6) Kazan Devleti. Kazan'ın Ruslarla ilişkileri. Bu hanlıkların Rus
(21) hâkimiyeti altına girmesi; bu yıkılıştan itibaren günümüze kadar Türk-
(22) Tatar kavminin geçirdiği hâller.
(23) 7) Günümüzde Türk-Tatar kavminin Rusya Devleti içindeki durumu.
(24) Edebiyatları, kültürel ve iktisadî hâlleri.
(25) Rus tarihi
(26) Amaç ve açıklama: Büyük Rusya'yı oluşturan milletler arasında müstakil
(27) bir millet olmamız bakımından kendi tarihimizi bilmek ne kadar önemli ve gerekliyse,

[52]

- (01) Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olmamız bakımından da o
(02) devletin tarihini bilmek aynı derecede gerekli ve önemlidir. Biz Rusya Devleti'nin
(03) himayesi ve idaresi altında birçok yüzyıldan beri onun sadık ve bağlı tebaalarından
(04) biri olarak yaşadık. Rus hâkimiyeti altında şekillenen asırlık tarihimizde
(05) hiçbir hareketimizle kendimizi lekelemedik. Bu süre içinde dinî ve millî hayatımıza
(06) izin verildiği ölçüde, kabiliyetimiz ve ilerleme derecemiz nispetinde Rus maarif ve
medeniyetinden
(07) faydalandık. Rus vatandaşlarımızla genel olarak iyi ilişkiler içinde olduk.
(08) Bundan sonra da böyle devam edeceğiz. Bizim için maarif ve medeniyette ideal,
(09) Rus maarif ve medeniyetidir.
(10) Rus medeniyetini daha iyi anlamamız ve ondan daha fazla yararlanmamız, o
(11) devletin tarihini ve geçmişini anlama derecemize bağlı olarak artacak; aynı oranda

- (12) vatandaş olarak sahip olduğumuz konum güçlenecek ve vatanımıza
- (13) sağladığımız fayda daha önemli hâle gelecektir. Bu sebeple ilkokullarımızda Rus
- (14) tarihine iyi bir yer verilerek, bu ders çocuklarımıza Rusya'nın geçmişini,
- (15) gelişme ve tekâmül dönemlerini yeterince tanıttak şekilde
- (16) okutulmalıdır.
- (17) Rus tarihi son sınıfta — 6. sınıfta — Rusça olarak, Rus dili
- (18) dersleri kapsamında okutulmalıdır. Bu, Rusça ders saatlerinin azaltılması
- (19) anlamına gelmez; yalnızca içeriğinin değiştirilmesi demektir. Çünkü tarih dersi,
- (20) dil kurallarını yerleştirmek için çok güzel ve önemli bir materyaldir.
- (21) İlkokullarda okutulacak Rus tarihinin kapsamı, günümüzde Rus
- (22) ilkokullarında kullanılan ders kitapları esas alınarak belirlenmelidir.
- (23) Rus dili
- (24) Ana dilinden sonra bizim için en önemli derslerden biri şüphesiz
- (25) Rus dilidir. Bundan yıllar önce Rusçanın önemi çoğunluk
- (26) için henüz açıkça anlaşılmamışken, merhum
- (27) Abdürrahim Hazretleri: “Rusça öğrenmek kırk birinci farzdır” demişti. Bugün
- (28) ise Rusça hakkında şunu söylemek yerinde olur: “Rus dili, bizim medenî ve millî hayatımızın en önemli dayanaklarından

[53]

- (01) biridir; bizi gelişme ve ilerlemeye sevk eden unsurların en etkilisidir.”
- (02) demek gerekir. Eğer biz tamamen meydandan silinmemek, başka milletler
- (03) arasında ayaklar altına alınıp ezilip kalmamak istersek, az çok korunarak bugüne kadar gelmiş olan iktisadî
- (04) ve millî istiklallerimizi kaybetmeden sürdürmeyi ve mümkün olduğu takdirde onları güçlendirmeye
- (05) çalışmayı gerekli görüyorsak, mutlaka başka bir yol ve usul kullanmaya, başkalarının

- (06) kabul ettiği medeniyeti kabul etmeye mecburuz. Bizi medeniyete yaklaştıran
- (07) unsurların en mühimi ise Rus dilidir.
- (08) Altı yıllık mektep, ocuklara Rusçayı günlük hayatında işe yarar hlde, onun
- (09) aracılığıyla Rus hayatından haberdar olacak, Rusça kitapların umum için
- (10) yazılmış olanlarından faydalanabilecek bir derecede öğretmek zorundadır. Kendi
- (11) dillerinde, aldıkları bilgilerle fikir ve idrakleri iyice açılmış çocuklar için
- (12) tayin edilen süre içinde bu derecede bilgi almak elbette mümkündür.
- (13) İlkokulda Rusça derslerinin başarılı ve verimli yürütülmesi, tayin
- (14) edilen ders kitapları ile öğretmenin öğretimde takip ettiği usul ve düzene bağlıdır.
- (15) Bugün Rusya kitap piyasasında yabancılar için Rus vatandaşlarımız tarafından bu konuda
- (16) yol gösterici olarak hazırlanmış eserler vardır. Ancak bugün Rusya’da yabancılara Rusça öğretmek için
- (17) zel olarak tertip edilmiş ders kitapları var. Rus vatandaşlarımız bize bu konuda
- (18) yol göstermişlerdir. Fakat bugün Rusya’da yabancılara Rusça ğretiminde
- (19) kullanılan usuller ne tam anlamıyla mükemmeldir ne de yabancı dil öğretiminin son gereklerine
- (20) cevap verecek durumdadır. Bundan dolayı onları iyileştirmek, Müslüman çocuklarına ana
- (21) dili kolaylık ve hızla öğretmeye yardımcı olacak ders kitapları
- (22) ve usuller hazırlamak Rus dili pedagoglarımızın büyük görevleridir. O yola girmiş
- (23) kimselerin bu konudaki edebiyatla tanışmaları ve buna kendi tecrübelerini
- (24) ekleyerek çocuklarımıza o dili öğretme yollarını kolaylaştırma çarelerini aramaları
- (25) farz derecesindedir. Bu mesele, Tatarlar için Rusça ğretimi anlamında Avrupa’da
- (26) bilinmese de, bir çocuğa yabancı bir dil ğretimi anlamında Avrupa
- (27) limlerinin zihnini uzun zamandır meşgul etmektedir. Bilhassa İsviçre’de bu konuda
- (28) düşünenler çoktur. Bu mesele hakkında fikir yürütürken, onun doğrusu hakkında Avrupa’da

- (29) söylenmiş sözlere de bir kulak vermek elbette faydasız olmaz. Her hâlde
(30) ilkokul meselesi, esasen çözülmesiyle birlikte sırasını bekleyerek meydana duran
(31) önemli meselelerden biridir. Bunu akıldan çıkarmamak gerekir. Yoksa ilkokul

[54]

- (01) mekteplerimizde Rusça öğretimi bugüne kadar gelip gelen geleneksel yoluyla devam ederse,
(02) orada yukarıda gösterilen miktarda bilgi verip yetiştirmek mümkün olmaz.
(03) Resim
(04) Amaç ve açıklama: – Genel öğretim maddeleri arasında resim derslerinin pedagojik
(05) bakımdan taşıdığı önem son derece büyüktür. Resme karşı “kaz kılı işi”
(06) ya da “özel kabiliyete sahip olanların zevk sanatı” şeklindeki eski anlayışlar bitmiş,
(07) onların yerini yeni ve doğru bir bakış açısı almıştır.
(08) Resim, insanlar arasında dilden sonra en güzel ifade vasıtası olduğundan,
(09) çocuk ruhuna en yakın ve tabii bir ders olduğu gibi, tabii
(10) yetenek ve kabiliyeti olanların hepsi için de öğrenilmesi mümkün
(11) bir derstir. Öğretim dersleri arasında dikkati artırma, iradeyi kuvvetlendirme, estetik duyguları
(12) meydana getirme ve geliştirme, görsel hafızayı ilerletme, düzen ve olgunluğa
(13) alıştırma hususlarında en güçlü eğitim araçlarından biri resimdir. Resmin
(14) eğitici olan bu değerinin yanında ilmî faydaları da çoktur.
(15) Bundan başka, zamanımızda en faydalı öğretim usulü olarak kabul edilen “âyânî”
(16) usulün uygulanması ve yaratıcı eğitimin başarılı şekilde yürütülmesi için de resmin
(17) faydası çok büyüktür. Demek ki resim dersi, ilkokul programına giren
(18) diğer derslere en çok yardımcı olan ilimlerden biridir. Resimden
(19) güdülen temel amaç: Çocuklarda tabiatı ve olayları görüp anlama ve bunları
(20) ifade edebilme yeteneğini hazırlamanın yanında, onlarda tabiatın düzenine öykünerek

- (21) estetik terbiye verme ve onu tanımakla beraber düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmaktır.
- (22) Bu sözlerden, “ders” olan resim ile “güzel sanat” olan resim arasını
- (23) ayırmak gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar. Bundan dolayı ilkokulda resim dersleri
- (24) bulunmalı ve onlara büyük bir özenle yaklaşılmalıdır.
- (25) Resim derslerinden beklenen amaca ulaşmak için onu iki türe
- (26) ayırmak ve bunları birbirine yardımcı olacak şekilde yürütmek gerekir.
- (27) Bu iki türden biri “serbest resim”, diğeri “düzenli resim” olup,
- (28) birincisine tabiattan kopya edilerek yapılan, hafızadan çizilen, hikâyeleri

[55]

- (01) tasvir eden resimler; ikincisine ise geometrik şekiller esas alınarak
- (02) yapılanlar girer.
- (03) Bu son yeni resimlerden faydalanarak çocuklara bir miktar geometri bilgisi
- (04) vermeye de çalışmak gerekir.
- (05) Bu esasları dikkate alarak resim derslerini sınıflara aşağıda
- (06) gösterildiği gibi taksim etmek gerekir.
- (07) Resim derslerinin programı.
- (08) 1. sınıf: – Uzunlukları bir santimetreden geçmeyen doğru çizgiler:
- (09) Dikey çizgi, yatay çizgi, sağdan sola ve tersine eğik çizgi. Bu çizgilerden
- (10) meydana gelen ve bir doğru hat üzerine konulmuş kırık çizgiler. Eğri (münhanî) çizgiler.
- (11) Noktalardan meydana gelen çizgiler. Nokta ve çizgiler yardımıyla çevreleri ve damarları
- (12) gösterilerek her türlü yapraklar, meyveler vb. çizimi. Basit çizgiler vasıtasıyla
- (13) canlı ve cansız varlıklar.
- (14) 2. sınıf: – Birkaç santimetre uzunluğundaki çizgilerden çeşitli
- (15) açılar, çokgenler, geometrik şekiller (isimleri de öğretilir).
- (16) Cetvel kullanımı. Cetvel ve ölçü yardımıyla üçgen açılarının

- (17) ve benzerlerinin bölünmesi. Küçük ölçüyü büyütme, büyüğü küçültme. Okul ve oda
- (18) planlarının çizilmesi. Bölünmüş şekillerin kısımlarını kırmızı ve mavi kalemle boyama. Pencere,
- (19) kapı, kitap, dolap yüzü gibi şeyleri gösterme; duvar ve binaların tek cepheli
- (20) görünüşlerini çizme; ev eşyalarından semaver, lamba, bardak gibi şeyleri
- (21) basit çizgilerle gösterme. Basit çizgilerle bitkiler ve hayvanlar, çeşitli
- (22) hareketler, okunan hikâyelerin tasviri, tabiat bilgisi derslerini resimleme vb.
- (23) 3. sınıf: – Geçen yıldakileri tekrar ve genişletme; daireler ve
- (24) bunların bölünmesi, pergel kullanımı, koniler, piramitler ve diğer hacimli şekiller. Hacimli
- (25) şekilleri tonlayarak boyama. Yakınlık ve uzaklığı gösterme. Sokakların çeşitli
- (26) yönlerden görünüşlerini çizme. Uzak ve yakın bitkiler, hayvanlar vb. çizimi,
- (27) okunan hikâyelerin tasviri. Tabiat derslerinin resimlendirilmesi. Levhalara ve açık
- (28) yazılara öykünme.
- (29) 4. sınıf: – Üçüncü sınıftakileri genişletme. Bir şeyin çeşitli

[56]

- (01) şekillerini gösterme. Onları farklı yönlerden çizme. Çin mürekkebiyle gölgelendirme
- (02) (düş), nesneleri büyütme ve küçültme, şekillerinin alanlarını alma, ev
- (03) eşyalarının bütünü gösterme, hafızadan ve diğer okunan derslere ait
- (04) resimler yapma.
- (05) 5. sınıf: – Boyalarla siyah, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil ve mavi
- (06) renkleri tanıtmak. Bu boyaları koyulaştırma ve açma yollarını gösterme,
- (07) bu renkleri karıştırma. Elma, karpuz, kavun gibi meyveleri,
- (08) kiraz, frenk üzümü ve diğer yemişleri renklendirerek çizme. Çiçekler ve yapraklar. Yapraklı,
- (09) çiçekli ve meyveli bir bitki çizme. Hayvanları çeşitli hâl ve hareketlerde
- (10) gösterme; hayvan ve bitkileri farklı açılardan çizme. Tabiat bilgisi, hesap

- (11) ve dil derslerini somutlaştıran resimler yapma.
- (12) 6. sınıf: – Geçen yıllıkları tekrar ve genişletme. Bir yerde bulunan
- (13) nesnelerin sağda, solda, altta, üstte, yakında, uzakta oluşlarını gösterme.
- (14) Bitki ve hayvanlardan kompozisyon çizme. İnsanların ruh hâllerini
- (15) yüzlerinde gösterme; çeşitli kıyafetlerde farklı sınıflardan insanları tasvir etme,
- (16) tabiat bilgisi ve dil derslerini resimleme, hayalî kısa masallar icat edip
- (17) bunların içeriğini tasvir etme.
- (18) Uyarı: – Kopya ederek resim yapmada “kopyalama kâğıdı” kullanmanın çocuklara
- (19) baştan itibaren yasaklanması gerektiği anlatılmalıdır. Aksi takdirde
- (20) resimde kopyaya fazla önem verilirse, bu dersten beklenen amaca ulaşmak
- (21) mümkün değildir.
- (22) Köy: – Çocukların ruh ve gelişimine uygun şiir ve münâcatlar.
- (23) Yukarıda zikredilen programa dair bazı mülâhazalar.
- (24) Burada belirtilen programın istenildiği şekilde uygulanması ve ona göre
- (25) kurulmuş okullardan beklenen amaca ulaşılması için aşağıdaki hususların
- (26) da gerçekleşmesi gereklidir.
- (27) 1) Bu altı yıllık ilkokullarda okutmak için bilgili ve bilinçli,
- (28) görevini iyi bilen öğretmenler yetiştirmek. Bunlar olmadan altı yıllık ilkokul
- (29) kendisinden bekleneni yerine getiremez. Bundan dolayı ilkokul

[57]

- (01) meselesini esasen çözmekle birlikte orada okutacak kişileri yetiştirme çareleri de
- (02) düşünülmelidir.
- (03) Bugün bazıları tarafından gündeme alınan Müslüman okulları için öğretmen
- (04) yetiştirmeye yönelik öğretim ve eğitim kursları açmak, şimdiki zaman için
- (05) son derece faydalı ve gerekli bir iştir. Çünkü okullarımız yıldan yıla artmaktadır.

- (06) Öğretmen yetiştiren resmî kurumlarımız ise yok denecek kadar azdır. Bundan dolayı hangi
- (07) yolla olursa olsun, bugün okullarımızı öğretmenlerle temin etmek
- (08) gerekir. Ancak Müslüman okulları için öğretmen yetiştirme işinin uzun vadede
- (09) bu temele dayanması tabii olarak yeterli değildir. Çünkü kuruluşları ne kadar iyi
- (10) olursa olsun, bir-iki yıllık kurslarla günümüzün gereklerine cevap verecek
- (11) öğretmen yetiştirmek mümkün değildir. Bundan dolayı mümkün olduğu kadar çabuk Müslümanlara
- (12) mahsus öğretmen okulları açma yoluna gidilmelidir.
- (13) 2) Bu programın ruhuna uygun ders kitapları hazırlamak.
- (14) 3) Altı yıllık ilkokulda okutulacak her ders için çocuk
- (15) edebiyatı oluşturmak.
- (16) 4) Konuşma ve diğer dersler münasebetiyle kullanılmak üzere, içerikleri
- (17) kendi hayatımızdan alınmış resimler hazırlamak. Bilhassa konuşma dersleri için bu tür
- (18) resimler son derece gereklidir. Çünkü çocuklarımızın ruhuna tamamen yabancı olan Rus
- (19) çevresini tasvir eden, işçi şahıslar ve birtakım makineleri
- (20) gösteren resimler, işin başarılı yürütülmesine büyük engel teşkil eder.
- (21) 5) Altı sınıflı okul açmak için devam edecek çocuk sayısının en az
- (22) 120 olması gerekir. Çocuk sayısı bu miktara ulaşamayan köylerde okulun ilk
- (23) üç ya da dört sınıfı açılır; altı sınıflı okul ise bu tür köylerden birkaçına
- (24) ortak olarak kurulur ve çocuklar kendi köylerinde ilk eğitimi tamamladıktan
- (25) sonra kalan sınıfları o şehirdeki altı sınıflı okulda okurlar.
- (26) Müslümanlara mahsus açılacak öğretmen okulunun da bu programa uygun
- (27) olması gerekir.
- (28) 1) Öğrenim süresi: Bir hazırlık ve dört ana sınıf olmak üzere beş yıl.
- (29) 2) Okutulacak dersler:

- (01) 1) Dinî ilimler.
- (02) 2) Ana dili.
- (03) 3) Arap dili.
- (04) 4) Rus dili.
- (05) 5) Hesap.
- (06) 6) Geometri.
- (07) 7) Cebir.
- (08) 8) Tarih (millî, umumî, vatan tarihi).
- (09) 9) Coğrafya.
- (10) 10) Tabiat bilgisi.
- (11) 11) Anatomi ve organların görevleri.
- (12) 12) Fizik ve kimya.
- (13) 13) Kozmografya.
- (14) 14) Pedagoji.
- (15) 15) Günlük hayat bilgisi hakkında ilkokul düzeyinde bilgiler.
- (16) 16) Resim.
- (17) 17) Güzel yazı (hat).
- (18) 18) Köy
- (19) 19) Jimnastik.
- (20) 20) El işleri.
- (21) Fenlerin sınıflara bölünüşü.
- (22) Hazırlık sınıfı.

- (23) 1) Din 3 saat
- (24) 2) Ana dil 3 saat
- (25) 3) Arapça 3 saat

(26) 4) Rusça	6 saat
(27) 5) Hesap	5 saat
(28) 6) Coğrafya	3 saat
(29) 7) Tabiat bilgisi	3 saat
[59]	
(01) 8) Rus coğrafyası (Rusça)	2 saat
(02) 9) Resim	1 saat
(03) 10) Köy	1 saat
(04) Hepsi 30 saat	
(05) Birinci sınıf:	
(06) 1) Din	2 saat
(07) 2) Ana dil	2 saat
(08) 3) Arapça	3 saat
(09) 4) Rusça	6 saat
(10) 5) Hesap (Rus dilinde tekrar yöntemiyle)	2 saat
(11) 6) Matematik (cebir ve geometri)	4 saat
(12) 7) Millî tarih	2 saat
(13) 8) Tabiat bilgisi	3 saat
(14) 9) Coğrafya	2 saat
(15) 10) Resim	1 saat
(16) 11) Anatomi ve organların görevleri	2 saat
(17) 12) Köy	1 saat
(18) 13) Hepsi: 30 saat	
(19) 2nci sınıf:	
(20) 1) Din	2 saat

(21) 2) Ana dil	3 saat
(22) 3) Arapça	3 saat
(23) 4) Rusça	6 saat
(24) 5) Matematik (cebir ve geometri)	6 saat
(25) 6) Genel tarih	3 saat
(26) 7) Rus tarihi	2 saat
(27) 8) Fizik ve Kimya	3 saat
(28) 9) Resim	1 saat
(29) 10) Köy	1 saat
(30) Hepsi 30 saat	

[60]

(01) 3üncü sınıf:

(02) 1) Din	3 saat
(03) 2) Ana dil	2 saat
(04) 3) Arapça	4 saat
(05) 4) Rusça	6 saat
(06) 5) Eğitim ve öğretim yöntemleri	6 saat
(07) 6) Köyün günlük hayatı hakkında bilgi	1 saat
(08) 7) Fizik ve kimya	3 saat
(09) 8) Resim	1 saat
(10) 9) Köy	1 saat
(11) Hepsi 30 saat	

(12) 4üncü sınıf:

(13) 1) Din	4 saat
(14) 2) Ana dil	2 saat

(15) 3) Arapça	3 saat
(16) 4) Rusça	6 saat
(17) 5) Eğitim ve öğretim yöntemleri	6 saat
(18) 6) Kozmografya	2 saat
(19) 7) Köyün günlük hayatı hakkında bilgi	2 saat
(20) 8) Sağlık bilgisi	1 saat
(21) 9) Resim	1 saat
(22) 10) Köy	1 saat
(23) Hepsi 27 saat	
(24) Uyarı: Öğretmen okulu hazırlık sınıfına, burada adı geçen ilkokulları	
(25) başarıyla bitirenler ya da o düzeyde bir sınav verip başarılı olanlar kabul edilir.	

4. DİZİN

abligatsiya : Tahvil, borç senedi.

a. 034/19

abtıra- : Afallamak, şaşırarak, şaşmak, şaşıp kalmak.

a.- b kalması 012/19

aç - : Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

a.- arga 003/4

a.- kaç 014/1

a.- ub 038/4

a.- uv 047/25, 057/4, 057/12, 057/21

a.- uvi 022/11

açık : Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı.

a. 008/24, 017/4, 017/15, 019/5,
021/15, 025/3, 025/12, 025/21,
052/26, 055/27

a.+ rak 011/22, 052/10

açıl- : Açık duruma gelmek veya getirilmek.

a.- açak 057/26

a.- gan 009/29, 053/11

a.- ganda 050/1

a.- may 010/17

a.- ub 057/23

a.- uvların 030/3

aded : Sayı, tane.

‘a.+ ler 034/29, 035/8, 035/9, 036/22

‘a.+ leri 036/6

‘a.+ leri 035/3, 036/24, 037/3

‘a.+ ni 036/21

‘a.+ ni 035/16

adem : İlk yaratılan insan ve ilk peygamber; insan, beşer.

ā. 020/20, 050/12

hilkat-i ā. 020/20

adet : Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek.

‘ā. 041/18, 043/16, 014/24, 041/29

‘ā.+ leri 002/4, 042/10, 042/25,
042/27, 051/2

‘ā.+ lerimize 011/29

‘ā.+ lerin 034/4

adetlendir- : Birini bir işi yapmaya alıştırmak, bir şeye alışkanlık kazandırmak.

‘ā.lendirüvdir 054/21

adi : Her zaman görülebilen, fevkalâdeliği olmayan, sıradan, alelâde.

‘ā. 035/21

‘ā.+ ge 035/18, 037/10

kesr-i ‘ā.+ leri 034/12

kesr-i ‘ā.+ ni 037/9, 037/10

kesr-i ‘ā.+ ni 035/12, 037/5

adres : Herhangi bir kişi veya mekânın bulunduğu şehir, ilçe, mahalle, cadde, sokak, kapı veya daire numarasının belirtildiği bilgi, bulunak.

a. 028/5

a.+ in 027/17

adum : Merhale, safha, aşama.

a.+ da 008/28

Afina : Yunanistan'ın başkenti, Atina.

A. 043/18

ağaç : Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerak dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki.

a. 030/4, 042/9

a.+ lar 027/6

a.+ larının 029/2

ağart - : Beyazlatmak, ak duruma getirmek.

a.- av 011/14

ağır : Sıkıntı veren, bunaltan; sakil.

a. 025/14

ağırlık : Zorluk.

a.+ larını 012/4

ağız : Bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer.

a.+ ı 040/3

aḥkām : Hükümler, kânunlar, emirler, buyruklar.

a.- ı diniye 011/25

a.- ı islamiye 012/2

a. 014/15, 018/22

a.+ dır 018/4

a.+ ı 021/1

a.+ ın 018/7, 018/18

a.+ ını 017/29

a.+ ları 017/28

ağum : Akım, akış, akıntı, debi.

a.+ lar 044/17

aḥvāl : Durum, vaziyet, hâl.

a.- i medeniyesi 041/16

a.- i ruhiyelerine 022/24

a.- i tabi'iyesi 041/4

a.- i tabi'iyesi 041/15, 042/3, 042/6, 042/12, 042/25, 043/2

a. 011/14, 012/19, 014/25, 014/29, 015/4

a.+ i 048/8, 048/9

aḥālī : Bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi.

a. 040/16, 043/16

a.+ niñ 042/3, 043/18

a.+ si 042/25

a.+ siniñ 041/7

āḥir : Son.

ā.+ değı 020/25

ā.+ ğa 035/12

ā.+ ına 025/13, 025/15

ā.+ inde 011/10, 020/24, 023/3, 028/4

ā.+ ine 025/8

āḥiret : Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, bekâ âlemi.

ā. 011/26

yevm-i ā.+ ke 017/9

ahlāk : İnsandaki iyi veya kötü huylar, tabiat.

- a.- ı ḥamīde 016/15
- a.- ı ḥamidelerden 020/3
- a.- ı islamiyeni 011/25
- a.- ı zāhiresi 019/21
- a. 007/23, 016/24, 017/20, 018/5, 019/20, 020/1, 021/11
- a.+ da 019/13
- a.+ ga 005/3
- a.+ ı 018/20, 020/1, 021/10, 021/11
- a.+ ını 009/16
- a.+ ları 019/12, 021/19
- a.+ ların 048/3
- a.+ nıñ 019/4

ahlākī : Ahlākla ilgili.

- a. 016/23, 017/11, 020/13

ahlāksızlık : Ahlāksız olma, ahlāk kurallarına uymama durumu.

- a.+ ları 020/22

aḥvāl-i medeniyesi : Medenî hâl.

- a. 041/16

‘ā’id : İlgilendiren, ilgili.

- ‘ā. 004/27, 005/3, 028/25, 029/7, 030/8, 031/13, 032/7, 032/25, 050/11, 053/28, 056/3, 056/23, 057/14

‘ā’ile : Aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha geniş anne, baba, çocuk, akraba ve yakınlardan meydana gelen topluluk, ev halkı.

- ‘ā. 007/18, 007/21, 008/22, 021/11, 024/2, 026/1, 026/2

- ‘ā.+ de 009/4, 026/4

- ‘ā.+ niñ 004/16

- ‘ā.+ si 007/20

- ‘ā.+ sine 004/13

āk : Kar renginde olan rengin adı, beyaz.

- āk. 056/5

- a.+ larğa 014/13

‘akāid : İtikatlar, inanışlar.

- ‘a. 014/15

akçe : Para, nakit.

- a. 034/17, 037/27

- a.+ lerin 034/13

- a.+ sine 034/14

- a.+ ğa 037/21

- a.+ si 037/21

‘akīde : İman, itikat.

- ‘a. 017/5, 017/6, 017/15, 019/4, 020/18

- ‘a.+ ni 017/17

- ‘a.+ niñ 020/11

- ‘a.+ si 017/8, 021/15

‘akl : Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

- ‘a. 016/10

- ‘a.+ ğağının 009/16

- ‘a.+ ın 011/6

akrojniy : Bölge.

- a. 045/22

akşak : Hafifçe topallayan, aksayan, topal.

a. 051/16

‘aksi : Ters, zıt, aykırı.

‘a. 009/9

‘aksine : Tersine, tam tersi, hilâfına.

‘a. 055/9

aktsiya : Hisse, hisse senedi.

a.+ lar 034/19

al - : Almak.

a.- gan 008/17, 008/18

a.- inub 011/9

a.- may 009/14

a.- maydır 008/15

bire a.- maydır 007/6

i‘tibārğa a.- ub 007/3

yārdım a. 013/28

a.- a 018/3

yārdım a.- a 013/18

a.- açak 010/15, 046/7

yārdım a.- adır 013/24

a.- arğa 016/18, 022/22

elge a.- dılar 002/4

a.- dım 029/22

a.- ga 015/8, 045/12

üstine a.- gāç 004/12

a.- gaçkına 014/2

a.- gan 007/22, 007/24, 008/9,

008/13, 008/22, 010/25, 014/25,

026/12, 026/21, 053/11

a.- ganda 005/11, 012/12

i‘tibārğa a.- ganda 005/22, 006/9

‘itibārğa a.- ganda 050/6

a.- ganlarından 007/25

a.- ganlarını 035/7

a.- ındı 002/13

a.- ingān 035/24

i‘tibārğa a.- inub 023/13

a.- inurğa 019/16

fıkr a.- ısub 002/3

kutula a.- mağan 006/24

a.- mağ 016/13, 054/20

a.- mas 056/29

a.- masa 007/28, 009/13

a.- may 008/5, 010/6, 011/16,

011/20

a.- maydır 007/19, 014/18

a.- sunlar 007/23

a.- ub 008/12, 012/20, 014/12,

014/21, 018/22, 023/1, 024/20,

028/28, 039/16, 039/17, 049/6,

053/4

a.- urğa 028/5, 028/6, 048/15

a.- urları 015/3

a.- urlık 012/18

a.- urluğ 008/9, 022/4

yārātā a.- urluğ 012/20

a.- uv 006/12, 011/5, 015/5, 020/23,

037/21, 037/22, 056/2

cevāb a.- uv 027/6

ma‘lūmāt a.- uv 053/12

a.- uvları 009/10

‘alāmet : İşâret, belirti, nişan, emâre, alem, araz.

‘a.+ leri 036/5

alar : Onlar.

a. 002/3, 002/4, 005/1, 006/19,

007/17, 009/5, 010/27, 011/4, 011/13,
012/1, 012/4, 013/10, 014/24, 016/21,
022/5, 025/6, 029/16, 031/15, 033/4,
034/18, 034/22, 035/25, 036/6, 039/13,
046/11, 048/14, 054/7, 011/28
a.+ da 010/14, 011/16, 021/27, 034/3,
038/6, 054/20
a.+ dağı 038/11
a.+ dan 011/13, 013/24, 016/19
a.+ ga 011/10, 011/26, 011/27, 014/25,
014/29, 022/2, 034/14, 037/6, 037/11,
038/4, 048/4, 048/8, 048/9, 048/12, 054/24
a.+ nı 004/17, 005/9, 005/16, 007/22,
010/20, 011/17, 016/13, 017/4, 017/16,
022/13, 024/6, 024/15, 032/3, 032/14,
036/23, 037/25, 045/7, 046/5, 046/8,
047/17, 050/19, 053/4, 054/26, 055/24,
056/1
a.+ nın 002/12, 003/12, 005/27, 006/7,
007/17, 008/27, 011/4, 011/18, 014/7,
014/10, 014/12, 014/23, 016/20, 017/28,
019/2, 019/13, 021/27, 022/24, 024/2,
025/23, 026/2, 027/2, 027/4, 027/19, 028/7,
029/18, 029/22, 030/22, 034/4,
036/5, 038/3, 038/8, 038/10, 038/18, 040/5,
041/2, 041/4, 041/6, 041/9, 041/13, 041/18,
041/20, 041/24, 041/26, 042/12, 042/19,
042/25, 043/2, 043/6, 043/12, 043/16,
045/5, 045/8, 045/11, 045/12, 045/25,
046/4, 047/8, 048/3, 048/4, 048/19, 048/27,
049/14, 049/23, 050/7, 050/16, 051/4,
051/10, 051/21, 051/24, 055/15, 024/29

albüm : Kısa açıklamalarla birlikte bir konuya âit çeşitli resim, belge vb. ihtivâ eden kitap.

a. 027/19, 030/7
a.+ lerni 031/14

al : Ön, ileri.

a.+ da 018/19
a.+ dan 018/6
a.+ dımızda 010/2
a.+ ga 032/10, 049/18
a.+ larına 022/4, 038/3
a.+ larında 049/14
a.+ dına 002/14, 039/19
a.+ dında 002/11, 012/19
a.+ dından 047/28
köz a.+ dında tut-uldı 023/13,
005/17, 015/6, 015/14
a. şalub 003/15

‘ale’l-nefs: Nefse karşı, nefis üzerine, kendine yönelik veya kendi hakkında.

‘a.- nefis 017/13

‘âlem : Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren.

hilkat-i ‘â. 020/20

alfabâ : Okuma öğreneceklere harfleri ve okuma usûllerini öğretmek için hazırlanmış küçük kitap, elifbâ.

a. 023/17, 025/1

alın - : Alma işi yapılma.

a.- gan 024/17, 026/9, 032/5, 032/8,
032/29, 057/17
a.- ganlar 006/18
a.- may 039/19
a.- ub 057/3

a.- urğa 031/5

‘**ālī** : Yüksek olan, yüce, ulu.

‘**ā**. 008/3, 017/24

‘**ālī-cenāb**: Haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu, düşmanına bile iyilik edecek yaratılıştaki olan

‘**ā**. 030/28

‘**ālileşdir** - : Yüceltmek, ululaştırmak.

‘**ā**.- üv 048/3

ā’lim : İlim sâhibi olan (kimse), bilici, bilen.

‘**ā**.- leri 051/10

‘**ā**.- leriniñ 018/5, 053/27

almaş: Zamir.

a.+ lardan 027/24

a.+ larınıñ 030/20

almaşdır - : Değiştirmek.

‘**ā**.- ub 028/26

‘**ā**.- uv 024/24

almaşlı : Zamirli, zamir bulunduran.

a. 027/24, 027/25

altun : Sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyâsı yapımında, elektrik ve ısıyı çok iyi ilettiğinden hassas ve kıymetli makine ve cihaz yapımında kullanılan, yoğunluğu 19,26, erime derecesi

1063°C, atom ağırlığı 197,2, atom numarası 79, sembolü Au olan kıymetli element, zer.

a. 047/5

alu - : Almak.

a.- b 034/14, 054/16, 054/26, 055/5

a.- rday 053/10

a.- v 055/18

‘**amāl** : Emeller, istekler.

‘a.- i ehemmiyeti 034/10

a’ māl-i erba’a : Dört işlem.

a. 034/12, 034/29, 035/2, 035/8,

036/4, 036/5, 036/6, 036/17, 036/22

a.- i erba’ası 036/24, 037/5, 037/9

a.- i erba’asın 037/3

a.- i erba’ge 035/4, 035/12

a.- i erba’nıñ 034/28

a.- i erba’sı 035/3, 035/12

a. 030/27

‘**amel** : Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.

‘a. 008/29

‘a. eterge 054/21

‘a.+ den 018/12

‘a.+ ini 026/25

‘a.+ ler 017/22, 035/5

‘a.+ lardan 027/9

‘a.+ lerin 027/2, 016/7, 053/1, 053/7

‘**amelī** : Sâdece ilim ve söze değil işe ve uygulamaya dayanan, işlemek ve yapmakla elde edilmiş olan, uygulamalı, tatbîkî, pratik.

‘a. 013/7, 017/27, 020/23, 023/8,

025/6, 025/14, 034/11, 034/18, 037/17

‘amelıyyāt : Bir fikir, ilim veya fennin iş hâline getirilmesi; iş hâline getirilmiş şekli, uygulama, pratik.

‘a. 034/23

‘a.+ ka 013/16

‘āmm : Seçkin olmayan, umûma hitap edecek seviyede olan, sıradan.

‘ā. 033/6

āñ : Bilinç, zihin, akıl.

ā. 028/7, 049/3

ā.+ larında 023/12

ana: Kaynak, menşe.

a. 006/8, 012/21, 013/11, 013/13, 013/14, 013/15, 013/19, 013/22, 013/25, 013/26, 013/27, 014/1, 014/3, 014/4, 014/6, 014/8, 014/11, 021/24, 021/25, 022/7, 022/9, 022/14, 023/4, 023/7, 023/10, 023/14, 028/4, 028/5, 046/9, 052/24, 058/2, 058/24, 059/7, 059/21, 060/3, 060/14,

ana : İnsanın ve hayvanın yavru sâhibi olan dişisi, anne, vâlide.

a. 048/10

a.+ sınını 048/16

aña : [o] zamîrinin yönelme hâli

a.014/5,

‘an‘ane : Nesilden nesile geçerek gelen âdet, örf, gelenek.

‘a.+ lerimizge 012/1

‘a.+ sini 048/16

añar : Bunlar.

a.+ da 015/2

añarğa : Ona.

a. 002/15, 003/4, 004/23, 008/11, 008/20, 010/4, 024/8, 025/15, 035/5, 056/20

anaṭolı : Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı.

a.+ da 041/10

a.+ dağı 041/10

anda : Orada.

a. 005/4, 005/8, 026/19, 030/2, 038/13, 042/1, 043/12, 043/14, 044/17, 054/2

a.+ ğı 001/4, 003/13, 029/17, 038/21, 042/6, 042/10, 043/10, 043/18, 043/21, 044/16

andı : Onun gibi.

a. 007/7, 057/8

Angliya : İngiltere

A.+ da 042/12

anık : Belirli, hazır, tam.

a. 033/23

añla - : Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek.

a.- b 022/1, 048/26, 049/29

a.- v 005/25

a.- ğanda 007/28
a.- maḵ 054/19
a.- r 007/8,017/26
a.- rday 024/18
a.-tuv 056/19
a.- turday 030/22
a.+ga 005/28
a.+ rı 007/22, 053/11
a.+ rınıñ 046/17

anlar : Bunlar.

a.+ ınıñ 010/2
a.+ niñ 043/14, 043/23, 044/1,
044/17, 047/20

añlaşıl - : Anlama işine konu olmak.

a.- ganına 006/25
a.- ub 052/26
a.- ur 005/25
a.- urday 023/25

añlat - : Bilgi vermek, bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak, nakletmek.

a.- ılır 017/16, 030/27
a.- maḵ 046/1
a.- ub 015/2, 029/23
a.- urğa 024/6, 025/14, 032/24,
034/29
a.- uv 018/25, 025/1, 029/27, 038/6,
048/10, 049/11
a.- uvğa 049/21

añlatıl - : Anlatma işine konu olmak.

a.- ur 021/1

añlav : Anlamak.

a.+ mız 052/10, 052/11

añlı : Bilinçli, aklı başında, farkında.

a. 004/10, 008/2, 022/23, 023/18,
048/29
a.+ larından 003/10

Antwerpen : Belçika.

a. 043/1

ara: Ara, aralık, orta.

a. 009/8, 026/2, 030/27, 039/3,
043/13, 051/3
a.+ da 010/27
a.+ dağına 010/29
a.+ sında 009/5, 016/12, 019/19,
029/22, 035/5, 041/24, 044/4,
045/17, 050/24, 053/3, 054/4, 054/8
a.+ sındağı 005/1, 013/29, 033/2,
034/29, 038/6, 040/7, 048/19
a.+ sını 054/22

araba : Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.

a. 040/17

Arabistān : Asya ile Afrika arasında yer alan dünyanın en büyük yarımadalarından biri.

A.+ da 041/4

'Arapça : Hâmî-Sâmî dil âilesinin Sâmî dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika'da birçok halkın konuştuğu, bütün İslâm âleminin dînî

lisânı hâline gelmiş bulunan dil, Arap dili, Arabî.

‘a. 006/17, 006/18, 006/20, 027/28, 030/22, 031/24, 018/14

‘**Arabî** : Araplar’a, Arap kavmine âit.

‘a. 018/15, 018/18, 031/25, 031/27, 031/28, 033/10

‘a.+ ye 020/16

aralaşu : Girişmek, katılmak, etkileşme.

a. 031/2

arka : Sırt, arka.

a.+ lı 022/7, 024/20, 043/6, 044/7, 053/9

a.+ sında 006/4, 009/1

arşın : Metrenin resmen kabûlünden önce kullanılan eski uzunluk ölçüsü, orta parmak ucu ile omuz başı arasındaki mesâfe.

a. 036/9

art- : Artmak, çoğalmak.

a.- a 052/11, 057/5

a.- mav 016/3

a.- uv 029/16, 040/2

art : Arka, art, geri.

a.+ ında 038/19

a.+ da 002/20

artdır - : Artdırmak, çoğaltmak.

a.- ılır 031/8, 026/19

a.- uv 031/3, 022/12, 008/6, 048/5, 054/11

artığın : Fazlaca.

a. 038/27

artık : Artık, fazla.

a. 007/25, 013/3, 036/8, 036/14

a.+ nı 012/10

‘**arz** : Saygı ile anlatma, ifâde etme, bildirme.

‘a. 002/23

‘a. iter 003/5

‘a. itilgen 002/14

‘a. itüb 002/8

‘a.+ lar 040/14

ârzü : İnsanın bir şeye karşı duyduğu istek, dilek.

â. itemiz 011/19

â.+ mızdır 011/20

â.+ mızını 011/21

‘**aşr** : Yüz yıllık zaman parçası, yüzyıl.

‘a.+ lar 050/5

‘a.+ lardan 052/3

‘**askerî** : Askerlere mahsus, askerlikle ilgili, askerliğe âit.

‘a. 044/28

hîdmet-i ‘a.+ ye 045/24

aşl : Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe.

a. 033/9, 051/4, 029/26, 030/18, 033/7

a.+ dan 026/24

vaķit-i a.+ ın 035/15

asliye : Esas.

cihāt-ı a.+ ler 040/13

ā. iterge 022/29

ā. itüv 022/28, 034/20

aşra - : Korumak, kollamak, muhafaza etmek.

a.- v 037/24, 015/8, 041/2

māl a.+v 042/17, 043/21

aşıkdır - : Acele ettirmek.

a.- ub 005/24

aşravçılık : Bekçilik, bakıcılık.

a.+ ga 050/20

aşlık : Aşlık, tahıl, ekin.

a. 045/3, 047/10

a.+ nı 037/23

a.+ nıñ 037/23

‘aşrlık : Yüzyıllık.

‘a. 052/4

ağa : Deniz veya göl suları ile çevrili kara parçası; cezire.

a. 040/3

a.+ ları 041/25, 042/12, 043/23,
044/17

a.+ larında 041/22

a.+ sında 041/20, 041/26

a.+ sınıñ 041/21

ast : Alt, aşağı.

a.+ da 056/13

a.+ ma 011/21, 051/21, 054/28,
055/1

a.+ ında 014/27, 021/15, 038/24,
046/1, 046/27, 049/6, 046/6

ata : Ata, baba.

a. 048/16

Astrahan : Rusya’da bir şehir.

A. 051/19

ata-ana : Anne baba, ana baba, ebeveynler.

a.+ nıñ 007/15

a.+ sina 004/13

Aşurya : Asur İmparatorluğu, Asur Devleti.

A. 050/2, 050/25

aş : Yemek, taam, ekmek.

a.+ lar 047/29, 050/17

atçot/otçyot [Rus.] Hesap, rapor.

a. 029/8

a.+ lar 033/2

aşa : Aşarak, geçerek.

a.- nub 010/29

aşlas : Atlas okyanusu.

a.+ ıda 044/6

āšinā : Tanıyan, bilen, bilici, vâkıf.

ā. 029/4, 039/8, 040/26

ā. boluv 053/23

aţna : Hafta.

a. 026/11

a.+ niñ 024/3

‘**avām** : Halk, umum, herkes.

‘a. 038/27

avıl : Köy.

a. 010/28, 028/24, 045/6, 045/9,
026/7, 026/8, 030/5, 032/11, 033/1,
039/7, 039/26, 042/19, 042/20,
060/7, 060/19

a.+ da 028/11, 030/13

a.+ dan 040/21

a.+ larda 057/22

a.+ larında 057/24

a.+ larnıñ 057/23

a.+ niñ 050/12

avır : Ağır.

a. 049/8

avırlık : Ağırılık.

a. 006/9, 047/22

a.+ ı 046/27

a.+ larğa 008/21

avlav : Avlamak.

ā.+ ları 050/19

avıru : Hasta, hasta olmak, hastalanmak.

a.+ lar 047/30

Avrupa : Avrupa

A. 042/5, 042/6, 044/4, 053/26

A.+ da 053/25, 053/28

A.+ ğa 051/5

Avrupai : Avrupalılar’a has, Avrupalılar’ın yaptığı gibi.

A. 044/22

Avrupalı : Avrupa halkından olan (kimse).

A.+ lar 041/24

Awstriya : Avusturya.

A. 043/10

ayur - : Ayırmak.

a.- rmay 014/12

a.- ub 014/13

a.- urlık 008/8

a.- uv 027/27, 054/23

ay : Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.

a. 025/10, 040/11, 040/15

a.+ lar 024/4

a.+ lardan 019/10

ayaq : Ayak.

a.+ ı 029/26

‘**ayān** : Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.

‘a.+ en 038/14

‘a.+ i 017/1, 036/8

‘a.+ ī 010/9, 017/10, 017/17, 019/4,
025/14, 054/15

āyet : Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.

ā.+ leriniñ 018/23

ā.+ lerni 020/26

ā.+ lerniñ 018/20

aynı : Birbirinin eşı, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı.

a. 030/2

ayırıl - : Ayrılmak.

a.- a 038/15

a.- may 052/1

ayırım : Ayrı, farklı.

a. 004/16, 022/16, 023/19, 029/2,
034/14, 046/9

a. ıurmayıa 013/9

ayrış - : Birbirinden ayrılmak, birliği bozulmak.

a.- aıak 008/3

ayruıa : Ayrıca.

a. 037/17

ayu : Ayı.

a. 029/4

ayur - : Ayırmak.

a.- maları 042/1

a.- masun 009/15

a.+ ması 040/21

āz : Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

ā. 010/12, 010/14, 013/5, 015/5,
019/24, 020/7, 020/13, 024/25,
038/26, 053/3

ā.+ dır 025/19

ā.+ ğına 013/15

az-maz : Biraz.

a. 053/3

a‘zā’ : Herhangi bir kuruluş, birlik, komisyon vb.ne bağlı olan kimse, üye.

‘a. yāřārga 004/13

‘a.+ larınıñ 026/1

a‘zā’ : Vücûdu meydana getiren parıalar, organlar; organ.

a. 058/11

a.+ larınıñ 047/15, 047/20

‘azāb: Azap, çile elem.

‘a.+lan-uv 006/3

azak : Son, sonuç, bitim.

a. 029/5

ā‘zam : Çok (daha, en, pek) büyük.

pādiřāh-ı ‘ā. 045/19

azayıt - : Azaltmak.

la-afile a.- kân 008/22

azık : Yenecek şey, besin, gıdâ.

a. 047/11

‘aziz : Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.

‘a. 014/15, 018/13

āzlık : azlık

ā. 025/26, 033/9

azot : Havanın beşte dördünü meydana getiren renksiz, kokusuz, tatsız, hemen hemen bütün yaşayan varlıkların yapısına giren, atom ağırlığı 14,008, atom numarası 7, sembolü N olan gaz hâlindeki element.

a.+ niñ 047/25

azrak : Daha az.

a. 034/20

Azya : Asya.

A. 040/29, 044/26

A.+ da 039/10

bağçe : Bahçe.

b.+ ler 026/5

b.+ ların 026/16

bāb : Husus, mesele, konu.

b.+ ında 005/18

b.+ lar 034/14

bāb : Arapça'da fiillerin harf sayıları, mücerred veya mezid olmaları bakımından ayrıldıkları grupların her biri.

b.+ ları 033/8

bābā : Dede.

b.+ larımızniñ 048/8, 048/9

b.+ larmızniñ 048/9, 048/10

baḥiṣ : Üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzû, mesele.

b.+ lerde 017/10

b. iterge 019/11

bağlan - : İki veya daha çok şey arasında ilişki kurmak.

b.- gan 013/18, 013/25, 013/27

bağlı : Gerçekleşmesi bir şartın yerine gelmesiyle mümkün olabilen, menut, vâbeste, mütevakkıf.

b.+ dır 053/14

bahā : Paha kelimesinin eski ve asıl şekli.

b.+ ları 037/20, 037/23

b.+ sı 037/20, 037/23

baḥr : Deniz, deryâ.

b.- ı muḥīṭi 044/6

b.- i muḥīṭ-i kebirde 044/16

b.- i muḥīṭlerniñ 044/18

b.- i sefidde 043/23

b.+ iye 042/22

baḥt : Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans.

b.+ ını 005/23

baḥtlı : Bahtı açık olan, tâlihli, kısmetli, mesut, şanslı.

b. kılunga 004/10

baḥça : Bahçe.

b. 047/9

b.+ ları 042/21

b.+ sı 042/21

baḥçaçı : Bahçıvan.

b.+ lar 043/3

bakçaçılık : Bahçecilik, bağcılık.

b. 043/17, 043/20, 015/7, 041/2

bakıruv : bağırmaq

b. 026/25

baktiryāl : Bakteri ile ilgili.

b.+ ler 047/9, 047/24

bala : Çocuk ,evlat.

b. 005/10, 006/8, 006/25, 007/20,

009/4, 014/1, 048/17, 057/22

b.+ da 009/1

b.+ dağı 008/6

b.+ ğa 004/24, 005/4, 005/13,

006/27, 007/5, 008/3, 024/16,

053/26

b.+ lar 009/5, 010/12, 017/26, 019/3,

022/26, 024/18, 026/20, 027/7,

034/9, 039/4, 049/7, 053/11, 057/14,

057/24, 009/7

b.+ larda 039/16

b.+ lardan 054/19

b.+ larga 006/3, 009/11, 014/30,

022/24, 023/25, 025/3, 025/20,

028/7, 032/10, 032/17, 046/7,

049/26, 053/8, 055/3, 056/18

b.+ ları 007/10, 010/28, 012/7,

051/14, 012/15

b.+ larımız 012/6

b.+ larımızğa 011/25, 011/27, 012/9,

048/10, 052/14

b.+ larımıznı 012/3

b.+ ların 007/11, 007/17, 014/27

b.+ larına 053/20

b.+ larının 005/19, 024/19, 050/12

b.+ larmız 048/16

b.+ larmızğa 053/24

b.+ larmıznıñ 057/18

b.+ larnı 022/21, 022/29, 024/5,

034/20, 038/29, 039/8

b.+ larnıñ 008/18, 010/1, 017/12,

019/7, 020/5, 022/11, 023/12, 024/1,

026/4, 028/15, 032/6, 035/25, 038/2,

038/19, 046/17, 048/3, 049/10,

049/11, 049/13, 049/16, 056/22,

057/21, 049/19

b.+ lıknıñ 054/9

b.+ nda 026/14

b.+ nı 004/23, 006/28, 008/1, 008/9,

008/10, 008/20, 009/25, 010/3,

004/21, 004/22, 005/9

b.+ nıñ 004/25, 005/6, 005/8,

005/11, 005/12, 005/14, 005/20,

005/22, 006/3, 006/4, 006/7, 007/3,

007/7, 007/16, 007/22, 008/1,

008/13, 008/16, 008/29, 009/10,

009/16, 009/27, 010/18, 013/3,

049/4, 007/24, 008/5, 004/27, 005/2

b.+ sına 018/13

b.+ sını 007/15

b.+ sınıñ 009/28, 020/12

balalık : Çocukluk.

b. 019/7

balçık : Balçık.

b. 047/3

balık : Balık.

b. tutuv 042/9

b.+ lar 047/16, 047/17

balıkçılık : Balık tutma, balık avlama ve satma işi.

b. 042/26

banka : Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş.

b. 037/26

b.+ sı 045/2

bar : Var.

b. 006/12, 008/27, 010/9, 039/11, 048/20, 053/17

b.+ dır 017/1, 048/23

bar - : Varmak, gitmek, yürümek.

b.- a 057/5

b.- açık 052/11

b.- açaktır 052/13

b.- adı 022/14

b.- arğa 013/16

b.- gânda 049/6

b.- ılsa 024/20

b.- ılur 031/5

b.- ır 014/3, 046/10

b.- ırğa 014/2, 014/12, 021/23,

022/16, 031/2, 037/28, 046/6, 049/30

cânlandırâ b.- ırğa 046/20

b.- mağ 054/26

b.- may 022/16

b.- ub 027/18, 033/4, 051/5, 051/9

b.- urğa 014/21, 023/5, 024/10,

027/11, 027/21, 028/8, 028/16,

032/17

b.- uv 023/1, 025/11, 030/5, 031/16, 039/16, 039/17, 054/16

yâzâ b.- uv 030/7, 033/5

b.- uvı 024/9, 057/9

b.- uvına 057/20

b.- uvları 024/17, 049/9, 053/13

b.- uvlarına 022/23

b.- uvnı 053/4

barlık : Bütünü, hepsi, olumluluk, tamamı, tümü, varlık.

b. 017/7, 033/7

b.+ larından 012/8

barısı : Hepsi.

b. 003/12, 032/13, 033/19, 035/24, 050/10, 051/7, 054/2, 054/10, 059/4, 059/30, 060/11, 060/23, 008/23,

008/27, 018/6, 059/18

b.+ n 014/12

b.+ na 034/8

b.+ nda 003/11

b.+ nında 002/12

Barsilona : Berselona.

B. 043/7

başarî : Görmekle ilgili, görmeye âit.

b. hâfızanı 054/12

batırlık : Cesaret, baturluk.

b. 048/11

basit : Kolay, ayrıntıdan uzak, sâde.

b. 017/15, 031/21, 033/22, 047/22,

047/23, 055/21

b. 055/12

Başra : Irak'ın güneyinde, İran sınırına yakın ve Basra Körfezi'ne dökülen Şattülarap Nehri kıyısında yer alan bir liman kentidir.

B. 041/9

baş : Baş, ilkin.

b.+ da 025/4, 035/15, 036/22, 039/7,
044/23

b.+ ı 002/1

b.+ ına 008/1, 013/9, 022/15, 045/2

b.+ ında 006/14, 024/13

b.+ ından 006/29

b.+ larına 022/21, 035/25

başka : Başka.

b. 002/8, 002/21, 005/13, 005/20,
007/25, 007/29, 008/22, 011/17,
013/3, 013/23, 014/2, 014/8, 016/1,
017/22, 019/6, 022/10, 022/13,
026/11, 030/5, 032/11, 034/7,
038/15, 041/29, 043/13, 045/7,
045/14, 045/16, 048/10, 049/7,
049/20, 049/30, 053/2, 053/5,
054/15, 054/18, 055/24, 056/3,
057/16, 031/11

b.+ lar 024/23, 047/6, 047/7, 051/1,
053/5, 039/13, 046/25

b.+ larğa 005/1

b.+ larını 013/6

başkalar : Başkaları.

b. 019/3

b.+ dan 013/18

b.+ ğa 013/17, 020/13

b.+ nıñ 019/11, 021/5

başkar - : Yürütmek, becermek.

b.- dı 011/15

başla - : Başlamak.

b.- b 024/9, 028/7, 032/11, 039/10,
039/11, 044/22, 049/16, 049/22,
049/28, 051/21, 053/16, 053/18,
056/19

b.- dılar 011/16

b.- ğaç 025/3

b.- ğanda 049/9

b.- masdan 018/14, 046/13

b.- nur 031/26, 035/8

b.- r 025/27, 035/10

b.- rğa 006/29, 032/4, 006/21

b.- vğa 018/18

b.- sa 011/2

başlan - : Başlanmak.

b.- gān 013/28, 049/12

b.- ılur 044/23

b.- ub 049/25

b.- uvdur 006/15

başlangıç : Başlangıç.

b. 024/28

b.+ da 049/29

başlat - : Başlatmak.

b.- ılub 020/16

b.- ılur 020/19

başlavçı : Başlayan kimse.

b. 042/9

başlıça : Başlıca.

b. 036/7, 047/20, 035/21

Batu : Cengiz Han'ın en büyük oğlu olan Cuci'nin oğludur.

B. 051/15

bayu - : Batmak.

b.- vı 040/10

baylık : Zenginlik, varıllık.

b.+ ı 044/11, 041/23

b.+ lar 041/11

b.+ ları 045/5

b.+ larnı 038/4

ba'z : Bir şeyin küçük kısmı, parçası, cüz'ü.

b. 018/20

bazar : Çarşı, pazar, piyasa, market.

b.+ ında 023/10, 053/15

ba'zı : Birtakım, bir kısım; hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b. 003/14, 004/26, 005/7, 023/26,
018/22

b.+ lar 057/3

b.+ ları 040/28

b.+ larnıñ 045/7, 018/1

beden : Vücut, gövde.

b.+ iniñ 017/28

b.+ ye 047/30

bedevî : Çölde konup göçerek yaşayan kimse, Arap göçebesi.

b.+ ler 041/6, 041/24

bedî' : Benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş, ender, yeni.

hissiyât-ı b.+ ni 054/11

behemeñâl : Ne olursa olsun, her halde, mutlaka.

b. 011/1

Belgiya : Belçika.

B.+ da 042/27

bendeniñ : Kul, köle.

b. 017/19

benî : Oğullar.

b. 021/4

berāber : Birlikte.

b. 003/1, 007/26, 008/24, 010/11,
011/18, 028/20, 032/16, 054/21,
057/1

Berke : Cengiz Han'ın torunu ve Cuci'nin oğludur.

B. 051/15

berriye : Toprak, kara.

ķuvve-i b. 042/22

bırsı : Birisi.

b. 010/2

besmele : Bağışlayan ve esirgeyen Allah'ın
adıyla mânâsına gelen
Bismillâhirrahmânirrahim sözünün ismi.
b. 020/12, 025/22

beşinçî : Beşinci.

b. 033/19, 035/14, 037/7, 039/18,
039/23, 047/27, 050/9, 056/5

beyân : Açıklama, anlatma, söyleme.

b. 011/20, 030/15, 027/3
b. itilgen 011/8, 019/14
b. itilür 050/17
b. itüb 030/13
b. itülüb 050/22
b. itilgen 039/20
b. kıllur 003/6

beyne'l-milel : Milletler arası, uluslar arası,
enternasyonel.

b.- milel 041/21

beyrem : Bayram.

b. 026/11

bigrek : Daha çok, aşırı.

b. 005/20, 017/23

bik : Pek, çok.

b. 006/8, 006/18, 006/21, 006/26,
007/14, 008/15, 008/24, 010/12,
010/14, 013/13, 013/15, 013/18,
013/24, 014/18, 015/5, 016/11,
018/21, 019/19, 022/13,
022/16, 022/25, 025/3, 025/19,
030/22, 032/14, 034/12, 036/9,

038/13, 038/14, 039/17, 048/6,
048/24, 048/29, 049/2, 049/12,
049/21, 050/4, 050/5, 052/20, 054/17,
057/5, 057/18

bil - : Bilmek.

b.- geni 020/6
b.- genini 013/16
b.- genlerinden 005/2
b.- ib 007/23
b.- megen 048/16
b.- meyçe 048/16
b.- meyeçe 007/23
b.- se 007/5
b.- üb 010/12
b.- ürge 007/4, 009/6, 039/11
yâzâ b.- ürge 028/5
b.- üv 005/19, 006/1, 036/23,
051/27, 056/1
yâzâ b.- üv 036/7, 036/16, 036/21
b.- üvi 005/1, 020/7
b.- üvimizde 052/2
b.- üvlerine 048/27
b.- üvni 014/16
b.- üvniñ 048/6

bi'l-'aks : Tam aksine, tersine.

b. 029/25

bildir - : Bildirmek.

b.- geç 039/9
b.- gen 018/16
b.- ilür 017/28, 035/20, 055/15
b.- ilürge 020/4
b.- ir 010/6
yağşı b.- irge 005/16

b.- mese 018/9
b.- se 038/26
b.- üb 014/18, 034/26, 048/12
hastalığın b.- üb 030/12
b.- ür 018/9
b.- ürge 018/15
b.- üv 006/6, 004/24
b.- üvdir 006/23
b.- üvni 011/28, 038/23
b.- üvnigine 038/23

bildiril - : Bildirilmek.

b.- eçek 005/5
b.- geç 021/20
b.- üb 050/5
b.- ür 020/22, 020/23, 021/4, 021/21

bi'lhāṣṣa : Husûsî olarak, özellikle, hassaten, husûsiyle, husûsen, bâhusus.
b. 030/29, 053/27, 013/28, 022/9, 028/12, 039/17, 057/17

bilim : Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi; ilim.

b. 008/1
b.+ den 004/27
b.+ ler 005/3

bina : Bina, yapı.

b. 047/11
b. itüb 026/9
b. itüb 029/3
b.+ larda 040/21
b.+ ları 039/26

b.+ ların 026/16
b.+ larnıñ 055/19
b.+ sı 039/25

binā'en-‘aleyh : Bundan dolayı, bunun üzerine.

b. 008/15, 008/5, 018/12, 006/23, 010/7, 016/24, 016/16, 038/22, 034/12, 005/15, 009/28, 015/14, 006/28, 048/28, 020/2, 024/7, 004/9, 002/13, 053/20, 006/19, 011/28, 011/4, 019/24, 014/18, 052/13, 054/23, 056/29, 014/6, 057/11, 057/6

birü - : Vermek.

b.- e 011/16, 013/26, 028/8, 056/29
ma'lūmāt b.- e 032/17, 037/28
m'alūmāt b.- e 021/23
b.- e almaydır 007/6
b.- eler 013/20
b.- evniñ 018/2
b.- geç 015/11, 049/24
b.- gen 008/21, 012/18
b.- gende 004/4
b.- geni 022/7
b.- genler 060/25
b.- ileçek 015/5, 046/12
b.- ilgen 008/14, 032/25, 035/24, 037/4
ehemmiyet b.- ilse 056/20
b.- ilüb 019/24
ehemmiyet b.- ilüb 033/16
ma'lūmāt b.- ilüb 046/14
urın b.- ilüb 052/14
ma'lūmāt b.- ilür 035/14, 035/23, 040/15, 040/30, 049/25, 050/23,

050/26
b.- ilürge 012/3, 013/8, 014/1,
016/18
b.- ilüv 019/25
cevāb b.- irdey 032/13, 057/10
b.- irge 034/16
urın b.- irge 038/9
b.- irgede 055/4
ma‘lūmāt b.- mesden 049/27
b.- meyçe 002/24
fıkr b.- se 038/26
b.- üb 007/15, 007/17, 024/8, 027/8,
030/14, 053/10
cevāb b.- üb 032/26
kuvvet b.- üb 014/26
ma‘lūmāt b.- üb 008/4, 034/20,
038/25, 039/8, 039/13, 054/2
‘ibret b.- üb 048/4
ma‘lūmāt b.- ür 052/15
cevāb b.- ürdāy 053/20
b.- ürge 022/22
ta‘limāt b.- ürge 014/30
b.- üv 013/21, 022/4, 024/12,
028/23, 028/27, 029/11, 037/26
fıkr b.- üv 018/22
ma‘lūmāt b.- üv 040/4
ma‘lūmātnı b.- üv 018/9
orın b.- üv 049/1
teyinge-teyin ma‘nā b.- üv 018/25
b.- üvçi 011/9
imkān b.- üvdir 010/21
b.- üvi 008/11
ma‘lūmātnı b.- üvni 011/27
cevāb b.- üvniñ 032/26
ma‘lūmāt b.- ilür 020/12, 020/14
b.- irge 005/10

ehemmiyet b.- üb 005/13
urın b.- ürge 005/16
b.- üv 004/23

bırbır : Birbiri.

b.+ sin 014/10
b.+ sinden 009/10, 009/15
b.+ sine 054/26

birbirleri : Birbirleri.

b.+ ne 005/28, 013/18

bır-bırsı : Birbiri.

b.+ ne 026/1

birden : Birden, aniden, ansızın.

b. 018/24, 034/6

birdey : Bir gibi, benzer, tamamiyle benzer.

b. 034/8

birer : Birer.

b. 016/2, 026/11, 027/15, 028/24,
029/7, 029/8
b.+ niñ 029/18

birev : Biri, birisi.

b.+ niñ 029/23

bırge : Birlikte, bir arada, beraber.

b. 009/14, 014/12, 020/1, 026/3,
030/26
b.+ leb 027/14, 028/14, 030/26
b.+ leşüb 027/15
b.+ letüb 026/15

biri : Biri.

b.+ si 005/27, 006/7, 006/15,
006/23, 016/7, 052/24, 053/1,
053/31, 054/27
vāsīṭa' i-terbiyelerden b.+ si 054/13
b.+ sidir 018/12, 054/18
b.+ sinde 002/5
b.+ sine 014/21

birig - : Birikmek.

b.- enler 053/18, 053/16

biril - : Verilmek.

b.- eçek 034/22
b.- gen 024/25, 024/26, 027/9,
027/11, 028/6, 028/24, 028/28,
046/10
b.- meske 034/24
ehemmiyet b.- mey 022/18
b.- se 034/9
b.- ür 025/22
b.- ürge 046/7

Biritanya : Birleşik Krallık.

B. 042/12

bİRle : İle, birlikte.

b. 040/29, 046/10, 049/30

bİrlen : İle, birlikte.

b. 003/1, 003/8, 003/9, 004/10,
007/10, 007/17, 007/28, 008/3, 008/5,
008/11, 008/21, 008/24, 008/25, 009/21,
010/13, 010/17, 010/25, 011/6, 011/18,
012/6, 012/7, 012/8, 013/1, 013/14, 013/22,
013/23, 013/24, 014/14, 014/28,

016/3, 017/11, 017/15, 017/16, 017/17,
017/29, 018/8, 020/4, 020/22, 020/26,
021/15, 021/22, 021/26, 022/2, 022/12,
022/15, 022/16, 022/29, 023/4, 023/5,
023/10, 024/10, 024/15, 024/16, 024/17,
024/24, 024/25, 025/1, 025/4, 025/5, 025/6,
025/11, 025/20, 026/12, 026/18, 026/21,
026/22, 026/27, 026/28, 027/4, 027/13,
027/23, 028/8, 028/20, 028/21, 028/26,
029/4, 029/10, 029/12, 029/24, 029/25,
030/7, 031/1, 031/5, 031/26, 032/4, 032/16,
032/19, 032/23, 032/24, 033/17, 033/20,
033/26, 034/16, 034/20, 034/22, 034/23,
034/25, 035/5, 035/10, 035/11, 035/16,
035/21, 035/25, 036/5, 036/8, 036/10,
036/22, 036/23, 036/24, 037/17, 037/24,
037/25, 038/5, 038/6, 038/14, 038/18,
038/19, 038/29, 039/6, 039/9, 039/11,
039/12, 039/21, 040/2, 040/7, 041/24,
042/4, 042/6, 042/10, 042/14, 042/17,
042/26, 043/3, 043/4, 043/21, 043/23,
043/27, 044/13, 044/23, 044/25, 045/8,
045/14, 045/15, 045/16, 046/9, 046/16,
048/8, 048/9, 048/10, 048/12, 048/29,
049/3, 049/6, 049/22, 050/1, 050/15,
050/17, 050/24, 050/25, 051/1, 051/8,
051/16, 051/27, 052/1, 052/5, 052/7,
052/12, 052/22, 053/14, 053/21, 053/23,
053/25, 053/26, 053/30, 054/21, 054/22,
054/24, 055/11, 055/16, 055/21, 056/6,
057/1, 057/7, 057/11, 057/26, 059/10,
060/25

b.+ gine 008/8, 019/23, 025/26,
042/18, 042/24, 043/1, 045/8, 046/10,
050/5, 054/1

birleşü - : Birleşme, birleşmek, birleşim.

b.- vlerin 024/29

b.- üb 048/14, 054/6

b.- üvi 051/18

birleşdir - : Birleştirmek.

b.- üv 002/3

b.- üvi 051/12

bitir - : Bitirmek.

b.- gen 007/10, 008/22

b.- genleri 010/13

b.- genniñ 015/10

birli : -den beri

b. 002/2, 049/20, 052/3

bi't-tab'i : Tabiatıyla, tabîi olarak, elbette.

b.- tab'i 014/3

birlik : Birlik.

b. 014/10, 014/19, 017/13

b.+ ine 006/9

b.+ ni 013/11, 013/29, 014/11

biz : Çokluk birinci kişiyi gösteren söz.

b. 002/26, 003/4, 006/19, 006/23, 011/13, 011/16, 011/21, 011/25, 012/10, 023/20, 052/2, 053/2, 053/5

b.+ de 010/22

b.+ ge 002/24, 010/23, 053/15, 053/17

Birlin : Berlin.

B. 042/20

b.+ ni 006/21, 053/1, 053/6

bırsı : Birisi.

b. 022/15, 022/16, 024/5, 048/28

b.+ nin 026/2

b.+ niñ 002/2, 003/3, 006/11, 006/15, 006/17, 006/25, 007/9, 010/16, 010/27, 011/13, 011/19, 014/15, 022/17, 023/10, 032/12, 048/13, 048/29, 052/8, 052/12, 052/24, 052/28

birüttüv : Ödünç verme, kredi.

b. 037/27

bor : Bor.

b. 047/4

biş : Beş.

b. 017/9, 017/16, 020/11, 037/8, 037/14, 057/28

Bosfor bugazı : İstanbul Boğazı.

B. bugazı 043/14

bit - : Bitmek.

b.- e 008/15

b.- geç 002/7

b.- kenge 021/6

b.- megen 048/19, 052/26

b.- meseler 032/13

b.- se 006/13

boya - : Boyama, boyamak.

b.- v 055/18, 055/25

b.-v + lardan 056/5

b.-v + larnı 056/6

boyuk : Durgun, hüznölü, kederli, bunalmış.

b. 048/17

bozuk : Bozuk.

b. 019/11

bozukluk : Bozukluk.

b.+ ları 019/13

bütün : Bütün.

b. 002/12, 002/14, 002/15, 002/23,
003/7, 004/9, 005/12, 007/22, 007/23,
008/3, 008/16, 009/16, 017/7, 024/15,
026/28, 037/3, 037/4, 038/21

b.+ ley 010/18, 011/17, 025/19

b.+ ni 037/4

bütünley : Tamamiyle, tam.

b. 024/19, 034/18, 053/2, 057/18

bronza : Bronz, tunç.

b. 050/17

bu - : Boğmak.

b.- mägânların 034/11

buğaz : İki kara arasından geçerek iki denizi birbirine bağlayan deniz kolu, boğaz.

Cebeli-Ṭārık b.+ ı 043/23

b.+ lar 040/3

b.+ ları 043/14

buğın : Bugün.

b.+ a 018/21, 009/25

bul - : Olmak.

yârdımçı b. 013/23

b.- a 011/11, 012/12, 022/14,
025/10, 038/27, 040/23, 049/14,
052/7, 054/1

māl b.- a 008/15

yârdımçı b.- a 009/1

b.- açagina 010/29

b.- açaktır 006/4, 006/28

b.- adır 013/2, 017/3, 018/15,
023/23, 038/12, 054/26

mümkün b.- adır 015/9

teyüşli b.- adır 005/18

b.- alar 010/13, 049/15

mecbur b.- alar 006/15

yârdımçı b.- alar 049/21

b.- ay 010/15

b.- d 054/8

b.- gaç 029/4, 035/19

b.- gan 003/9, 004/17, 005/28,
008/16, 009/5, 009/10, 009/18, 009/24,
009/29, 010/16, 010/18, 011/26, 014/24,
015/2, 015/12, 016/7, 016/14, 016/15,
016/23, 017/21, 017/25, 018/2, 018/3,
018/11, 019/9, 020/5, 020/9, 023/6, 023/26,
024/14, 024/18, 024/19, 026/1, 027/4,
028/28, 029/7, 029/23, 030/6, 030/8,
030/13, 032/15, 034/12, 034/16, 034/19,
035/3, 035/26, 036/22, 038/3, 039/12,
041/19, 045/9, 047/2, 048/2, 048/10,
049/14, 049/21, 049/27, 050/15, 052/22,
054/9, 054/14, 054/22, 056/12, 056/15,
057/18

b.- ğan 005/2, 005/3, 005/4

cevāb b.- gan 027/26

ders b.- gan 054/22

esās b.- gan 046/2
 farz b.- gan 006/16
 ḥāşıl b.- gan 047/25
 lâbūd-minhu b.- gan 011/28
 ma' rûf b.- gan 044/23
 mensub b.- gan 044/24
 mümkün b.- gan 039/17
 münḥaşır b.- gan 016/21
 mümkün b.- gan 025/23, 054/10
 nokṭa' i-naẓarından b.- gan 054/5
 yıṛāk b.- gan 034/24
 b.- ganda 025/14, 053/4
 b.- ganı 018/4
 b.- ganını 046/1
 b.- ganlarınağına 034/10
 b.- ganlarını 056/13
 b.- ganlarını 054/10
 b.- ganlığı 002/19
 b.- ganlığın 009/19, 020/7, 029/19
 b.- ganlıktan 013/4, 017/29, 018/7,
 019/7, 034/8, 035/5, 038/22, 046/2,
 048/24
 maṭlûb b.- ganlıktan 048/29
 b.- ganlığın 049/18
 b.- ganlıkların 050/16
 b.- ganlıklarından 019/2, 023/2
 b.- ıv 010/16
 b.- ıvı 008/23, 010/18, 029/23
 b.- ıvını 008/24
 b.- ıvını 018/5
 b.- mağan 034/17
 b.- mağana 004/17
 b.- mağanlıktan 023/11
 b.- maḡ 016/24, 017/25, 057/28
 b.- mas 010/27, 019/27, 024/21
 fâ' idesiz b.- mas 053/29

mümkün b.- mas 054/2
 b.- masa 005/21, 048/2, 053/26
 b.- maşka 005/23, 007/29
 b.- ması 039/7
 b.- masunlar 023/27
 b.- mav 020/25
 b.- mavin 010/8
 b.- mavin 049/4
 b.- mavlari 010/9
 b.- may 007/20, 010/29, 018/25,
 023/7, 049/5, 053/20
 ḥāşıl b.- may 014/10
 b.- mayça 003/1
 ḥāvi b.- mayça 035/15
 'ibāret b.- mayça 017/25
 ḥāşıl b.- mışdır 054/7
 b.- sa 006/23, 010/15, 010/27,
 011/24, 017/6, 019/23, 036/21,
 040/19, 048/6,
 052/1, 052/27, 057/7, 057/10
 mühim b.- sa 022/19
 mümkün b.- sa 020/17
 b.- sada 020/7, 035/8
 b.- salar 040/18
 b.- sun 003/8, 003/10
 muvāfiḡ b.- sun 019/17
 ḥaberdār b.- sunlar 012/9
 b.- ub 004/21, 004/24, 005/27,
 006/16, 006/19, 006/27, 007/16,
 008/16, 012/1, 014/6, 019/11,
 022/11, 032/7, 034/7, 037/17, 038/8,
 039/7, 042/9, 046/11, 048/17, 049/2,
 050/21, 052/4, 054/27
 ḥāşıl b.- ub 009/2
 ḥaberdār b.- ub 018/6
 mütenāsib b.- ub 049/4

yārāklı b.- ub 008/19
b.- ur 008/23, 009/9, 018/21, 031/10,
035/4, 035/6, 050/15
mümkin b.- ur 034/26, 053/12
b.- urdāy 008/13, 047/18
ḥaberdār b.- urdāy 053/9
b.- urğa 004/21, 005/12, 007/3,
007/13, 008/10, 010/1, 010/5, 012/1,
012/11, 013/29, 016/20, 018/24,
018/26, 020/13, 027/9, 028/21,
032/5, 032/8, 034/5, 034/27, 035/5,
035/25, 037/18, 050/7, 054/24,
056/19, 057/22, 057/27
cānlı b.- urğa 023/18
‘ibāret b.- urğa 046/5
yārdımçı b.- urğa 013/10
zihnī b.- urğa 035/1
b.- urlar 046/12
b.- urluḵ 004/25, 014/30
‘ibret b.- urluḵ 038/25
yārdımçı b.- urluḵ 053/21
b.- uv 006/1, 009/27, 012/7, 025/12,
028/20, 040/26, 048/7
āšinā b.- uv 053/23
ḥāşıl b.- uv 040/14
mes‘ūd b.- uv 011/26
meşgul b.- uv 050/25
b.- uvdan 034/9
b.- uvdır 009/3
b.- uvrı 010/19, 013/25, 015/14,
017/29, 019/27, 026/26
mālik b.- uvrı 015/5
b.- uvımız 048/28, 048/29, 052/1
b.- uvına 025/12
b.- uvını 009/28
b.- uvları 011/9, 011/10, 011/23,

012/6, 013/19, 047/11
b.- uvlarıdır 006/17
b.- uvların 011/2, 011/4
b.- uvlarındangına 019/11
b.- uvlarnı 036/8
b.- uvmız 051/27, 052/12

buldıḵlı : Yetenekli, becerikli.
b.008/2

Bulgarya : Bulgaristan.
B. 043/16

bulun - : Bulunmak.
b.- ub 009/6

buluḵ : Bulut.
b. 040/6, 046/25

burıç : Borç.
b.+ larını 016/15

burıçlı : Borçlu.
b.+ dır 004/11, 005/16

buva : Göl.
b. 026/5
b.+ lar 040/1

buvın : Nesil, soy.
b.+ lı 012/5

buz : Buz.
b. 040/7, 046/25
b.+ ları 042/8

bül - : Bölmek.

b.- mek 054/26

b.- mesi 039/25

b.- üb 017/2, 029/28, 046/8

b.- üv 013/4, 044/23

b.- üvge 034/27

bülme : Oda.

b. 055/17

bülün - : Bölünmek.

b.- edir 022/15

b.- gen 016/10, 055/18

b.- üb 017/15, 020/18

b.- üvi 044/4, 046/21, 051/14, 058/21

b.- üvleri 015/16, 020/10, 045/1,
050/7

b.- üvlerin 015/11

bülöv : Bölme.

b.055/17

büri : Kurt.

b. 029/4

büyük : Büyük.

b. 042/12, 051/26

cāmi' : Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibâdet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minâreli binâ, büyük mescit.

c. 044/2

c.+ leri 043/14

cān : Kişi, kimse, fert.

c. 045/2

Canibek : Altınorda Devleti Han'ıdır.

C. 051/15

canlandır - : Canlandırmak.

c.- a barırğa 046/20

c.- ub 017/1, 019/22

canlı : Canlı.

c. 046/10, 055/13

c. bulurğa 023/18

cansız : Cansız.

c. 046/10, 055/13

Cava : Endonezya'da bir ada.

C. 041/26

C.+ da 041/26

Cebeli Tarık : Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nu birleştiren, Avrupa ile Afrika kıtalarını ayıran boğazdır.

C.- Ṯarık buğazı 043/23

cebir : Niceliklerle ilgili meseleleri harfler kullanarak sâdeleşmiş denklemler şekline getiren ve bunlara âit kurallar koyan matematik kolu.

c. 058/7, 059/11, 059/24

cedvel : Kullanılacağı işe göre çizgi, sıra ve bölümleri bulunan kâğıt, çizelge.

c. 015/11, 055/16

c.+ indegi 049/7

c.+ ler 014/28

celb : Kendine doğru çekme; getirtme, getirtirme, çağirtma, dâvet.

c. 014/24

cem : Çoğul.

c. 033/7, 037/11

cemā'at : Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü.

c. 021/2

cemāhir : Cumhurlar, topluluklar.

c.- i müttefika 044/12

cem'i : Çoğul, çokluk.

c. 025/17

cem'i : Dört işlemin birincisi olan toplama işlemi.

c. 036/7, 036/22

cem'iyet : İçinde yaşanılan insan topluluğu, toplum, çevre, sosyete.

c.+ ine 016/22

c.+ ke 016/14

c.+ niñ 016/17, 017/23

cenāb-ı hāk : Allah, Tanrı.

c.- ı hākniñ 017/12

c.- ı hāk 017/8, 019/14, 025/20

c.- ı hākni 017/19

cenābet : Dince guslü gerektiren durum.

c. 017/29

cenaze : Gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü, mevtâ.

c. 021/2

cenub : Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ tarafına düşen cihet, güney.

c.+ en 043/28

cenübî : Cenupla ilgili, güney tarafında bulunan.

c. 043/21, 044/13

cevāb : Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifâde yoluyla verilen karşılık, yanıt.

c. 011/16, 023/19, 027/4, 028/6

c. āluv 027/6

c. birirdey 032/13, 057/10

c. birüb 032/25

c. birürdāy 053/20

c. birüvniñ 032/26

c. bulgan 027/26

c.+ lar 024/12, 027/3

cey : Yaz.

c. 026/13

cıyıl - : Yığılmak, birikmek, derlenmek, toplanmak.

c.- gan 055/10

c.- ganlıktan 004/16

cıyılış : Toplantı.

c.+ lar 040/20

c.+ ları 045/21

cıynā - : Yıǵmak, bir yere biriktirmek.

c.- lgān 028/23, 032/27

c.- v 026/24, 037/23

c.- b 028/25

c. lalar 013/26

c. 047/1

c.+ niñ 040/6, 040/7, 047/1

cilek : Çilek.

c.+ lerni 056/8

Cidde : Suudi Arabistan'da bir şehir.

C. 041/5

cins : Çeşit.

c. 047/5

ciddi : Önemli, üzerinde durulması gereken.

c. 015/15

cinsī : Cinsle, cinsiyetle, erkeklik ve dişilikle ilgili, cinsel.

ḥayāt-ı c.+ ye018/6

ḥayāt-ı c.+ yege 018/1

cihāt : Cihetler, yönler, taraflar.

c.- ı asliyeler 040/13

cisim : Cisim, nesne.

c.+ ler 047/24

c.+ leri 047/4

cihāz : Cihaz ; mobilya.

c.+ larınıñ 056/3

c.+ ları 047/7

citiş - : 1. Ulaşmak, yetişmek; 2. epey zengin olmak.

c.- e ṭorǵan 042/1

cihet : Yön, taraf, istikāmet, cānip.

c.+ de 010/7

c.+ den 002/19, 005/19, 010/8,
013/3, 013/17, 014/6, 017/2

c.+ din 007/22

c.+ i 013/22

c.+ in 038/23

c.+ inden 005/4, 010/23, 011/10,
011/23, 024/24

c.+ ine 030/8

c.+ lerden 007/14, 033/16

c.+ leri 038/14

c.+ lerinden 014/9

cogrāfyā : 1. Konusu kara ve denizlerin durumunu, yeryüzündeki engebeleri ve iklimleri, her bölgede yetişen ürünleri, mâden, bitki ve canlıları, ticâret ve sanâyi faâliyetlerini, milletlerin yerleşme alanlarını, devletlerin kapladığı yerleri, sınırlarını, şehir ve memleketleri ve yeryüzüyle ilgili bütün hususları incelemek, bu şekilde dünyâmızı tanımak ve tanıtmak olan ilim; 2. toprak parçası, yer, memleket.

c. 013/14, 059/14

c.+ ları 019/13

c.- i 'umūmīge 039/9

cil : Yel, rüzgar, hava.

c. 005/7, 012/22, 013/18, 013/23, 013/24, 013/26, 014/8, 038/1, 038/2, 038/7, 038/13, 038/24, 038/29, 039/4, 039/16, 039/20, 039/22, 046/13, 047/28, 058/9, 058/28

c.+ nı 039/6

c.+ nıñ 038/21

c.+ sı 005/6, 013/27, 044/21, 044/22, 059/1

c.+ sın 038/9

c.+ sında 039/9

c.- ı 'umümîni 039/18

c.+ sına 012/2

cömardlik : Cömertlik.

c. 048/11

cömle : Bir eylem, düşünce ve duyguyu bir hüküm hâlinde anlatan ve içinde çekimli bir fiil veya sonuna cevher fiil getirilmiş bir isim bulunan kelime dizisi, tümce.

c.- i şartiyeler 031/9

c. 025/13, 027/8, 032/24, 033/3, 033/21

c.+ de 033/23

c.+ den 023/24

c.+ ler 027/8, 027/24, 027/25, 029/21, 029/22, 030/14, 030/19, 030/23, 031/9, 033/23031/22, 033/22

c.+ leri 028/2

c.+ lerni 025/4, 025/7, 027/21

c.+ lerniñ 028/20, 033/21

c.+ ni 031/8

c.+ niñ 031/23

c.+ sinden 051/26

Cuci : Cengiz Han'ın en büyük oğlu.C. 051/15

cum'a : Perşembe ile cumartesi arasındaki günün adı, haftanın altıncı günü.

c. 021/2

cüz' : Kur'ânın bölündüğü otuz kısımdan her biri.

c. 020/17, 020/27

cüz'î : Pek az, az miktarda, az.

c. 025/21

çağışdır - : Karşılaştırmak, mukayese etmek, kıyaslamak.

ç.- uv 043/3, 043/21, 043/28, 044/14, 045/8, 045/16

ç.- ub 007/11

çakır - : Çağırmak, davet etmek.

ç.- ub 027/14

yardımge ç.- rğa 049/11

çal - : (hayvan) kesmek.

ç.- uv 021/8

çara : Çare.

ç.+ ların 053/24

ç.+ leri 022/26

ç.+ lerine 038/11

ç.+ ler 044/10

ç.+ lerin 024/22

ç.+ lerinde 057/1

ç.+ lerinden 018/6

ç.+ lerine 057/12

ç.+ sidir 017/22	ç.- uvdır 008/2
	ç.- uvğına 008/1
çeçek : çiçek	
ç.+ ler 042/17, 056/8	çıgarıl - : Çıkarılmak.
ç.+ lerniñ 047/8	ç.- gan 045/14
	ç.- uvların 029/27
çeçekli : Çiçekli.	
ç. 056/9	çıgart - : Çıkartmak.
	ç.- ub 034/15
çeçü : Ekin ekme (saçma).	
ç.- vge 050/20	çık - Çıkmak, inmek.
	ç.- gaç 008/12, 039/13
çehre : Yüz, surat, sîmâ.	ç.- gaçda 012/20
ç.+ lerinde 056/15	ç.- gan 008/25, 021/22, 022/4,
	024/20, 025/11, 030/7, 049/10,
çığ - : Çıkmak.	049/29
ç.- a 007/26, 054/23	ç.- kan 026/24, 027/18
ç.- alar 010/12	ç.- mas 048/13
ç.- arga 018/4	
ç.- uv 034/26, 039/19, 040/10	çık : Çiy (meteoroloji).
ç.- uvlarına 008/19	ç. 040/7, 046/25
ç.- vlarını 002/17	
ç.- ub kitgenlikden 034/10	çışlo : Ay hesabına göre gün.
ç.- vıdır 007/16	ç.+ larnı 025/10
	ç.+ sını 027/17
çıgar - : Çıkarmak.	
ç.- ā 008/4	çın : 1. Gerçek, hakikat, hakiki; 2. ciddilik
ç.- ır 009/9	ç. 003/9, 007/28
ç.- ırğa 009/23	
ç.- māska 014/3, 053/31	çıray : çehre
ç.- ub 002/10, 017/12	ç.+ larına 029/17
ç.- ulur 045/5	
ç.- urğa 014/18, 053/10	çik : Had, sınır.
ç.- urlar 014/26	ç.+ de 036/4
ç.- uv 034/4, 053/22, 054/2	ç.+ leri 040/27
ç.- uvı 050/19	ç.+ leriniñ 044/28

Çikago : Şikago şehri.

Ç. 044/11

Çingiz : Cengiz Han.

ç. 049/30

ç.+ niñ 051/12, 051/14

çir : Hastalık.

ç.+ ginde 056/29

çişü : Çözmek, halletmek.

ç.- v 035/4

çit : Dış, yabancı.

ç. 005/13, 006/3, 006/8, 028/11

ç.+ ke 044/25, 049/22

çiye : Kiraz.

ç. 056/8

çokır: 1. Çukur; 2. çanak.

ç.+ ı 040/2

ç.+ lar 040/1

çönkü : Çünkü.

ç. 002/10, 004/16, 006/4, 007/29, 008/14, 009/10, 013/11, 013/15, 022/10, 022/19, 039/10, 039/18, 046/16, 049/28, 052/19, 057/5, 057/9, 057/18,

çuyın : Demir.

ç. 037/19, 040/17, 040/18

çürü - : Çürümek.

ç.- v 047/25

da : de/da bağlacı

d. 002/10, 002/22, 003/12, 005/15, 005/17, 005/24, 005/25, 006/12, 006/26, 006/29, 007/26, 007/27, 008/23, 009/16, 010/5, 010/6, 010/7, 010/8, 010/9, 010/11, 010/12, 010/14, 010/23, 011/1, 011/23, 011/24, 012/1, 012/11, 013/1, 013/3, 014/3, 014/8, 014/14, 014/19, 014/24, 015/5, 015/6, 015/14, 016/12, 016/16, 017/7, 017/26, 017/28, 017/29, 019/21, 019/23, 020/9, 021/23, 022/22, 023/22, 025/23, 026/18, 031/1, 032/13, 032/17, 033/19, 035/10, 035/18, 035/24, 036/21, 038/27, 039/1, 048/2, 048/27, 049/2, 049/10, 049/30, 050/3, 050/23, 053/10, 053/26, 057/7, 057/10

dāhıl : 1. İçinde, içinde bulunan (kimse veya şey).

d. 028/28

d.+ inde 052/6

dā'imī : Sürekli, devamlı.

d. 049/18

dā'ire : 5. Soyut kavramlarda belli sınır, ölçü. 6. Bir çemberin içinde kalan düzlem parçası.

d.+ de 018/8

d.+ ler 055/23

d.+ lerin 021/27

dakıka : An, lahza, zaman.

d.+ da 002/20, 014/5

dāne : Tane, dane.

d. 057/24

Danya : Danimarka.

D. 042/25

Dardanil : Çanakkale.

D. 043/14

dāru'l-mu'allimin : Erkek öğretmen okulu.

d.+ ler 057/12

d.+ niñ 057/26, 060/24

dava : Bir meziyetin kendinde bulunduğunu ileri sürme, iddia.

d. 018/5

d.+ nıñ 007/8

davıl : Fırtına.

d. 044/16

defter : Defter.

d. 031/14

d. tutub 030/2

d.+ ge 027/18, 030/7

d.+ i 027/19

d.+ ine 025/10

d.+ leri 023/8, 037/15

delil : Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, burhan, kanıt, beyyine.

d. 010/9, 017/10

d.+ ler 019/14, 021/15

d.+ leri 017/16

d.+ leri 019/4

derece : 1. (Maddî veya mânevî bir kıymet ölçüsüne göre sıralanan şeylerde) Bulunulan yer, kademe, seviye, mertebe, mevki veya safha. 2. Termometre, barometre vb. ölçü âletlerinin üzerlerinde işâret edilmiş olan bölümlerden her biri ve bu bölümün gösterdiği miktar.

d.- i ' harâretin 030/3

d.- i harâretniñ 040/5

d. 014/14, 053/12

d.+ de 004/26, 010/4, 017/16, 017/26, 022/1, 022/19, 022/20, 027/8, 039/1, 044/26, 046/3, 046/10, 046/14, 048/24, 051/27, 052/2, 052/15, 060/25

d.+ degi 025/9

d.+ ge 017/15, 046/8

d.+ lerge 017/2

d.+ si 045/4, 045/16

d.+ sin 038/11

d.+ sini 010/19

d.- i terakķimiz 052/6

ders : Ders.

d. 013/3, 024/9, 024/19, 027/10, 027/14, 034/7, 034/10, 036/12, 036/20, 037/2, 038/15, 039/7, 046/9, 046/23, 047/14, 048/4, 049/7, 052/24, 054/9

d. bulgan 054/22

d.+ de 005/20, 019/24

d.+ i 013/24, 022/14, 024/5, 024/23, 025/11, 026/9, 026/23, 028/22, 029/20, 030/6, 031/4, 031/7, 032/18, 032/20, 038/29, 047/28, 049/7, 049/12, 054/17

d.+ in 039/20, 049/16

d.+ inde 013/12, 020/25, 027/18, 038/7, 048/20

d.+ ine 024/7, 025/18, 046/13
d.+ ini 013/15
d.+ inin 052/19
d.+ iniñ 013/15
d.+ ler 030/12, 057/16
d.+ lerge 056/3
d.+ leri 010/5, 013/12, 013/14,
013/18, 013/19, 013/21, 013/24,
013/25, 013/26, 014/3, 014/8,
014/14, 016/9, 016/12, 016/24,
016/25, 019/19, 020/8, 022/9,
022/14, 023/8, 023/10, 025/20,
030/11, 033/19, 034/22, 039/11,
045/26, 046/9, 049/29, 052/18,
054/23, 057/17
d.+ lerimizge 003/14
d.+ lerin 005/14, 006/29, 014/11,
014/19, 049/22
d.+ lerinde 013/26, 014/12, 020/2,
038/16, 046/19
d.+ lerinden 017/3, 031/2, 054/25
d.+ lerine 005/15, 014/12, 016/17,
022/17, 055/27
d.+ lerini 014/8, 055/5, 055/22,
056/11, 056/16
d.+ leriniñ 014/4, 014/6, 015/7,
016/11, 016/19, 019/20, 020/10,
023/14, 024/17, 036/1, 039/22,
046/21, 049/3, 049/9, 052/18,
053/13, 054/4, 055/7
d.+ lerni 023/1
d.+ ni 017/2, 039/16
d.+ niñ 019/12, 019/27, 024/8

derslik : Ders kitabı.

d. 052/22

d.+ ler 023/11, 053/14, 053/17,
053/21, 057/13

devām : Sürüp gitmek, sürmek,
kesilmemek.

d. 021/7, 021/10
d. itdirilüb 027/10, 033/20
d. itdirilür 032/19, 032/20
d. itdirüv 027/2, 030/7, 031/15
d. iteçek 057/21
d. iter 020/27, 021/14, 035/12
d. iterge 026/18
d. itüb 033/14
d.+ ı 040/5

devir : Devir, çağ, dönem.

d.+ degi 033/16
d.+ lerde 050/18
d.+ leri 049/23, 049/24, 050/18
d.+ lerinden 052/15
d.+ lerine 050/13
d.+ i 019/7, 021/5
d.+ indegi 040/11

devlet : Belli bir toprakta bir hükûmet
idâresi altında teşkilâtlanmış bulunan
bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukûkî
şahsiyet kazanmış şekli.

d. 012/17
d.+ i 043/13, 048/23, 051/15,
051/20, 051/23
d.+ imiz 049/1
d.+ imizni 012/6
d.+ in 048/28
d.+ iniñ 051/17, 051/18, 052/2
d.+ ler 021/22, 045/14, 045/16

d.+ lerden 045/7

d.+ lerge 039/13

d.+ leri 044/4

d.+ lerine 043/13

d.+ niñ 052/2, 052/11

dıl'ı : Bir şekli sınırlayan çizgilerden her biri, kenar.

d.+ lar 055/15

di - : Demek

d.- dik 023/20

d.- yib 009/22

d.- mek 006/6

d.- gen 025/9, 048/13, 052/27, 054/6

d.- mek 004/24, 010/25, 019/7,
054/17

d.- yerge 053/2

dib : diye

d. 014/6, 014/7, 016/17, 025/15,
049/5, 052/18, 052/19, 053/20

Dicle : Dicle Nehri.

D. 041/9

dikkat : Düşünceyi bir nokta üzerinde toplama, bir şey üzerinde düşüncesini toplayarak durma.

d. 002/10, 013/3, 014/23, 034/3

d. iterge 005/26, 015/9, 022/23,
025/13, 029/16, 035/6

d. itüb 034/11

d. itüv 015/15

d. itüvlerini 002/15

d. iterge 024/8

d.+ ni 054/11

din : İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d. 005/3, 005/15, 006/23, 011/27,

012/21, 013/14, 014/14, 014/19,

016/7, 016/9, 016/10, 016/12,

016/14, 016/16, 016/17, 016/18,

016/24, 016/25, 017/1, 017/3,

019/19, 019/20, 020/8, 020/10,

025/18, 058/23, 059/6, 059/20,

060/2, 060/13

d.+ de 019/13

d.+ i 005/6, 021/11

d.+ imizni 014/18

d.+ inde 020/5

d.+ iniñ 018/11, 020/6

d.+ leri 041/18, 044/1, 050/29, 051/2

d.+ niñ 017/6, 020/6

d.- i İslâm 051/9

d.- i islamnıñ 025/21

dındaş : Aynı dinden olanlardan her biri.

d.+ ı 009/27

d.+ larınıñ 020/7

dingiz : Deniz.

d. 042/17, 046/26

d.+ i 042/9

dinî : Dinle ilgili, dîne âit.

d. 003/13, 005/15, 006/15, 011/13,

011/19, 011/22, 011/29, 012/5,

030/29, 052/5
ahkām-ı d.+ye 011/25
‘ulūm-ı d. +ye 058/1
ulūm-u d. + ye016/5
d.+ yemiz 002/18

dinli : Dînine bağlı.
d. 012/14

disetine : Disetine (80x40 sajenli yer ölçüsü).
d. 037/23

dissiplin : Disiplin.
d.+ āga 008/28

divar : Duvar.
d. 055/19

diyağrama : Herhangi bir olayda görülen değişmeyi veya iki şeyin birbirine nispetle değişmesini gösteren grafik.
d. 045/3, 045/8, 045/15

dom : Şirket, bina.
d. 001/8

doşmanlık : Düşmanlık.
d. 028/13

du‘ā : Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.
d. 017/26
d.+ ların 021/4
d.+ larının 006/17

d.+ larının 021/13

duma : Meclis.
d. 045/19

dustlık : Dostluk, arkadaşlık.
d. 028/13

dünyā : Dünya.
d. 011/26
d.+ nın 032/11
d.+ sı 041/5, 041/27, 043/27
d.+ sına 021/17
d.+ sının 041/22

dürt : Dört.
d. 010/11, 037/2, 049/13, 050/11, 051/14, 057/23, 057/28
d.+ isi 022/27

dürtinç : Dördüncü.
d. 006/29, 010/5, 032/18, 032/20, 032/22, 035/11, 037/1, 046/11, 047/13, 055/29, 060/12

dürüst : Dürüst, doğru, hakikat.
d. 014/16, 018/13, 027/15, 027/16, 048/5

dürüstle- : Doğrulamak, tasdik etmek.
d.- b 036/23

dürüstlik : Doğruluk, hakikat.
d.+ in 007/8

ecnebi : Başka bir milletten veya yabancı bir devlet tebaasından olan kimse.

e. 034/13, 053/19, 053/26
e.+ lerge 053/15, 053/16, 053/18

edebî : Edebî.

e. 007/4, 018/8, 025/28, 028/16,
031/1, 032/3, 032/9, 032/14, 033/14

edebiyât : Edebiyat.

e. 013/24, 022/5, 022/29, 033/25,
053/23
e.+ ı 022/26, 051/24, 057/15
e.+ ından 032/14
e.+ nıñ 032/4, 033/17

Edige : 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında Altın Ordu ve Nogay Orda'da emir ve beylerbeyi olarak görev yapmış Moğol/Türk kökenli siyasi ve askeri liderdir.

E. 051/19

edib : Edip, edebiyatçı.

e. 033/18
e.+ lermiz 032/12
e.+ lermizniñ 032/5

efendim : Saygı, nezâket ve sevgi ifâdesi olarak kullanılır.

e. 027/16

efrâd : Fertler, kişiler, kimseler.

e.+ ı 048/6

efsâne : Asılsız, hayal mahsûlü hikâye, söylence, masal, fesâne.

e.+ ler 056/16

eger : Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet.

e. 003/3, 004/14, 006/14, 006/26,
007/4, 008/10, 008/28, 009/12, 010/3,
016/17, 024/19, 038/24, 040/17, 040/19,
053/2

ehemmiyet : Önem.

e. 002/24, 012/3, 034/8
e. birüb 005/13
e. birilmey 022/18
e. birilse 056/20
e. birilüb 033/16
e.+ i 002/18, 013/15, 034/11, 039/1,
044/2, 044/15, 044/18, 045/4, 048/5,
048/6, 048/23, 052/25, 054/5
beyne'l-milel e.+ i 041/21
'amâl-i e.+ i 034/10
e.+ indegine 013/8
e.+ ine 002/16
e.+ leri 034/19, 041/9, 043/15,
043/23, 044/28, 045/6, 045/9,
045/11, 049/23
e.+ lerin 049/21
e.+ lerini 003/14
e.+ in 048/2

ehemmiyetli : Önemli.

e. 039/12

ehil : 1. Sâhip, mâlik. 2. Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse.

e. 022/26

e.+ leri 002/15

ehliyet : Bir işi yapabilme gücünü sağlayan ustalık, beceriklilik, kâbiliyet ve kifâyet, yeterlik.

e. 002/8

ehrām : Tabanı üçgen, dörtgen veya çok kenarlı olan ve yukarıya doğru gittikçe daralarak bir noktada sona eren şekil, piramit.

i. 055/24

ekseriyet: Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, umûmiyetle, ekseriyetle, ekseri.

e. 032/10, 052/25

e.+ ınñ 011/5

e.+ niñ 011/1, 011/3

el : İsimlerin başına gelerek onlara yeni anlamlar katmak sûretiyle meydana getirdiği bağımsız kelime gücündeki söyleyişlerde görülür.

e.- garb şehirleri 043/25

e. 058/11

el : Bâzı söyleyişlerde teşmil yoluyla işi yapanın veya o işin yapılmasına tesir eden kimsenin yerini tutar.

e.+ ge aldılar 002/4

elbette : Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.

e. 025/9, 028/5, 034/26, 050/4, 052/8, 053/12, 053/29

element : Unsur.

e.+ i 035/15

elifbâ : Türkler'in Araplar'dan aldıkları alfabeye verilen isim.

e.+ sından 006/18

emel : Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

e. 048/15

e.+ imiz 012/3

Emevîler : Dört Halife Dönemi'nden sonra kurulan Müslüman Arap devleti.

e. 021/12

e.+ i 021/20

emr : Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.

e. 017/20

emşâl : Eş, eşler, benzer, benzer olanlar.

e.+ i 014/13, 029/2, 037/22, 041/16

e.+ ler 030/9

e.+ lerni 031/19

enbiyâ : Nebîler, peygamberler

e. 017/17, 020/19

târih-i e. 017/5, 019/3, 019/1, 019/6, 019/16, 020/19

tārīḥ-i e.+ nıñ 019/9, 019/19

tārīḥ-i e.+ dan 021/4

Endülüs Emevî : Endülüs Emevî Devleti, Abbâsî İhtilâli sonrasında 10. Emevî halifesi Hişam bin Abdülmelik'in torunu Abdurrahman'ın 756 yılında İber yarımadasında kurduğu devlettir.

E. 021/19

envâ : Neviler, çeşitler, türler.

e.+ nda 021/2

erba'a : Dört, dördüncü.

‘amāl-i e. 034/13, 034/29, 035/2,

035/8, 036/5 036/6, 036/17, 036/22

‘amāl-i e.+ ge 035/4, 035/12

‘amāl-i e.+ nıñ 034/28

‘amāl-i e.+ sı 035/3, 035/12, 036/25, 037/5, 037/9

‘amāl-i e.+ sın 037/3

erbāb : Sahipler.

e.- ı iktidārın 002/15

erkān : Bir şeyde temel durumunda olan taraflar, çok kuvvetli ve güçlü olan yönler, esaslar, direkler.

e.+ ı 020/11

erü- : Erimek.

e.-v 046/24

esās : Bir şeyi meydana getiren ana unsur, asıl yapı, temel.

e. 013/12, 017/16, 025/21

e. bulgan 046/2

e. tūtulub 021/11

e. tūtulub 055/1

e. tūtaraḡ 002/5

e. tūtub 008/18

e.+ da 057/9

e.+ ı 017/6, 018/11

e.+ ma 003/8, 023/7

e.+ mı 005/17

e.+ ĩ 004/5, 004/7, 004/11, 004/18, 009/21, 041/23

e.+ ḡa 011/18

e.+ larḡa 015/13

e.+ ları 004/1, 020/19, 046/13

e.+ larının 019/4

e.+ larnı 055/5

e.+ nı 005/11

esāsen : Esāsında, gerçekte, aslında, zaten.

e. 014/19, 053/30, 057/1

esāslı : Köklü, hakkıyla yapılan, ihâtalı, ciddî.

e. 002/16

esbāb : Sebepler, vasıtalar.

e. 046/19

e.+ ı 047/11

ta‘lim-i e.+ ı 046/17

eşer : Eser.

e.+ ler 007/24, 033/1, 033/16,

043/19, 043/22, 044/1, 050/12

e.+ lerde 032/12

e.+ lardan 032/8, 032/28, 033/3

e.+ lerge 032/25

e.+ leri 033/26, 051/11
e.+ lerinden 032/5
e.+ lerniñ 049/20

eşir : Esir, tutsak.
e.+ leri 050/2

eṭrāflı : Ayrıntılı, tafsîlâtlı, geniş ve teferruatlı.
e. 031/6

estakan : Bardak.
e. 055/20

estrahavayet : Sigorta.
e. itüvler 037/28

eşkaf : Dolap.
e. 055/19

eşkāl : 1. Şekiller 2. Bir kimsenin tanınmasını sağlayan dış görünüşü.
e.- i hendesiye 055/15
e.- i hendesiye 055/1
e. 012/22
e.+ iniñ 056/2

eşyā : Eşya.
e.+ larından 055/20
e.+ larnı 046/19

evkāt : Vakitler, zamanlar.
e.- ı ḥamseniñ 021/2

evşāf : Nitelikler, vasıflar.
e.+ ı 020/1

evvel : Evvel, önce.
e. 023/5, 034/8, 039/6
e.+ gi 006/3, 006/25, 010/19, 015/2, 020/15, 020/18, 022/9, 022/27, 049/22, 051/1
e.+ gisinde 010/10
e.+ ki 005/12

evvelā : İlk önce, ilk olarak.
e. 007/15

eylendir - : Dönüştürme.
e.- üv 031/19
e.- üvlerni 034/14

eymen : Çok (daha, en, pek) uğurlu, çok kutlu, pek mübârek.
e.+ niñ 052/26

eyrişdir - : Erişmek, ulaşmak.
e.- üvçi 053/6

eyt - : Söylemek, konuşmak.
e.- gen 010/3, 025/15
e.- ilüb 018/24
e.-üb kitemiz 003/2
e.- ken 048/16
e.- kende 004/8
e.- üb 013/1
bina e.- üb 026/10
söz e.- üb 011/24
e.- e 036/21
e- üb 023/3, 023/23
e- üle 005/18
e.- üb 022/29

e.- genç 021/9, 035/24

eytil - : Söylenilmek, ifade edilmek, konuşmak.

e.- üb 018/20

Ezher : Mısır Kahire'de bir cami.
E. 044/2

ezil - : Ezilmek.

e.- üb 053/3

izle - : Aramak.

ê.- b 022/3

fabrika : Ham veya yarı mâmul maddelerin makinelerle işlenmiş madde veya seri hâlinde eşyâ durumuna getirildiği yer.

f. 040/22, 045/7

fâi'de : Fayda, yarar.

f.+ si 007/7

f. 047/16

f.+ leri 047/9

f. 005/19, 009/9, 024/20, 035/17,
037/21, 047/1

f.+ de 009/13

f.+ den 017/23

f.+ lenürge 014/28

f.+ leri 016/11, 029/2, 054/14

f.+ leri 047/24

f.+ lerini 018/22

f.+ miz 052/13

f.+ ni 007/1, 007/6

f.+ si 009/29, 016/17, 029/1, 047/26,
047/30, 048/21, 054/17

f.+ si 004/18

f.+ sidir 004/9

f.+ sine 004/19, 005/11, 006/3

f.+ sini 005/14, 005/20

f.+ sini küzetüb 004/3, 005/8

fâ'idelen - : Faydalanmak, yararlanmak, kullanmak.

f.- ürge 021/26

f.- ürlük 008/4

f.- urğa 034/3

fâ'ideli : Faydalı, yararlı.

f. 004/11, 005/10, 007/16, 008/2,
008/13, 009/12, 009/17, 009/21, 009/25,
012/15, 013/5, 018/12, 022/4, 025/28,
038/5, 039/4, 054/15, 057/5

fâ'idesiz : Faydasız.

f. bulmas 053/29

fâ'iz : Belli şartlarla ödünç verilen paradan muayyen zaman sonunda alınan kâr, ribâ.

f. 034/19

f.+ ler 037/25

fakâat : Zıt hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, yalnız, ama, lâkin.

f. 019/11

fark : İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.

f.+ ları 028/1

f.+ larnı 029/23

fars : Hint–Avrupa ırkından olan İran
milletinin adı ve bu millettten olan kimse.
f.+ i 031/24, 031/28

farz : Şart ve gerekli olan şey.
f. 014/17, 021/1, 052/27, 053/25
f. bulgan 006/16
f.+ ları 021/3

Fas : Kuzey Afrika’da bir ülke
F. 043/25

fâşıla : İki şeyi birbirinden ayıran açıklık,
boşluk, ara, aralık.
f. 035/11

fen : Fen, bilim.
f. 013/9, 013/12, 034/8, 038/16,
049/28
f.+ den 056/20
f.+ dir 014/15, 038/13, 038/22
f.+ ge 013/7
f.+ i 049/21
f.+ iniñ 048/2, 049/17, 049/27
f.+ ler 012/21, 013/29, 014/2,
014/22, 057/29
f.+ lerde 005/12, 014/10
f.+ lerden 004/23, 013/6, 049/8
f.+ lerge 013/23
f.+ lerni 022/13
f.+ lerniñ 013/7, 015/10, 015/16,
054/18, 057/14, 058/21
f.+ ni 028/16, 029/13, 031/1
f.+ nī 048/19
f.+ niñ 013/30, 016/2, 049/11

fenar : Fener (projeksiyon)
f.+ largā 038/17

fennī : Bilimsel.
f. 005/22
f. 049/26

ferd : Kişi, kimse, birey.
f. 012/6
f.+ iniñ 016/14
f.+ ler 004/17, 009/18, 028/28
f.+ lerden 048/28
f.+ lerge 015/2
f.+ lerniñ 030/27

ferişte : Melek.
f.+ ler 017/8, 025/21

Fezā’ ilül : Faziletler.
F.- şuhur 033/26

fitır : Fitre.
f. 021/8

fikir : Fikir, düşünce.
f. 023/12, 030/28
f.+ ler 011/8, 022/12
f.+ lerge 005/28
f.+ lerimiz 003/1
f.+ lerin 022/11, 024/6
f.+ lerinde 034/4
f.+ lerini 005/28
f. 009/8, 021/27, 048/3, 053/11,
053/28
f. alışub 002/3
f. birse 038/26

f. birv 018/21
f. yrtb 002/16, 004/4
f.+ en 053/27
f.+ in 014/1
f.+ ine 014/11

fi'1 : Fiil.

f.+ ler 024/26, 027/23, 033/7
f.+ lerge 024/27
f.+ lerni 028/26, 029/20, 030/18,
031/23
f.+ li 027/25
f.+ ni 033/23
f.+ lerden 033/9

filan : Belirtilmesi gerekli görülmeyen
isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz
ekilde niteler.

f. 036/14

Fransiya : Fransa.

F.+ da 043/2

fth : Fetihler, zaferler, fthat.

f.+ nı 050/1

ftht : Fetihler, zaferler.

F.+ i 051/12

glib : stn gelen, yenen, galebe alan
(kimse).

g. 015/1

Gllandya : Hollanda

G.+ da 042/17

garadskoy : Şehir.

g. 040/23

garb : Batı

g. 007/10

gye : Eriilmek istenen hedef, amaç, erek,
maksat.

g.+ ge 004/20

g. 004/11

g.+ ge 002/12

g.+ ni 004/12

g.+ si 004/5, 004/7, 004/18, 009/21

g.+ sini 005/10

gyet : Çok, pek, pek çok, son derece

g. 009/12, 013/19, 013/25, 016/8,
016/25, 019/5, 025/10, 038/22, 039/18,
046/19, 054/5

gayr : Başka.

g. 019/24, 056/8

g.+ lar 055/12, 055/22

g.+ ları 033/27

g.+ larnı 055/17, 055/26

g.+ ler 020/3

g.+ lardan 047/19

gayret : Gayret, çaba.

g. 019/21

gayr-ı madd : Sınırsız, sonsuz.

g. 035/7

ğayr-i tabî : Olması lâzım gelenden veya her zaman olduğundan başka türlü olan, tabîî hâlinde olmayan.

ğayr-i t. 035/9

ğaz : Gaz.

ğ.+ lar 047/2

gerçe : Gerçi

g. 019/23, 011/23, 018/7

gevdelendir-:Canlandırmak, somutlaştırmak

g.- irge 019/23

g.- irlik 056/11

ğidâ : Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur.

ğ.+ sı 005/3

Ğirana : İspanya'nın güneyindeki Endülüs bölgesinde, Sierra Nevada Dağları'nın eteklerinde yer alan tarihi bir şehirdir.

Ğ. 043/5

ğıyâbî : Bir kimsenin gıyâbında olan, kendisi mevcut olmadığı halde hakkında verilen (hüküm, karar vb.).

ğ. 016/25

gimnastika : Jimnastik.

g. 005/7, 012/23, 016/1, 058/19

gîne : yalnızca, sadece

g. 003/2, 006/12, 009/14, 017/11, 017/24

Girmanya : Almanya.

G. 043/3

G.+ da 042/19

Ğollandiyalı : Hollandalı.

Ğ.+ lar 041/25

göl : Göl.

g. 026/5

gömbe : Mantar.

g. 047/9

gözet - : Göz önünde tutmak, dikkat etmek, önem vermek.

fâ'idesini g.- üb 005/8

ğrajdanın : Vatandaş, sivil.

ğ.+ 052/12

ğrajdanskiy : Yurttaşlık, vatandaşlık.

ğ. 045/23

ğramma : Gram.

ğ.+ nı 015/6

ğ.+ nıñ 015/15

granit : Feldispat, kuvars ve mikadan meydana gelen, yapı ve döşeme taşı, sütun, kaldırım, kenar taşı, mezar taşı olarak ve heykelticilikte çok kullanılan, çeşitli renklerde çok sert volkanik kaya.

g. 047/4

ğramoŋniy : Okur yazar.

ğ.+ ini 014/17

ğubırna : Vilayet.

ğ. 045/20

ğ. 040/25, 040/26

ğ.+ lardan 040/25

ğ.+ lar 039/7

gurur : Gurur.

ğ. 048/15

ğusül : İslâm dîninde, cünüplükten kurtulmak veya kendini mânen temiz hissetmek için dînî kurallara uygun şekilde yıkanma, boy abdesti alma.

ğ. 017/29, 021/14

gümrük : Gümrük

g. 045/15

güzel : Güzel.

g. 013/19, 013/25, 052/20, 054/8

haberî : Haberi olan, haberli, vâkıf.

h. 048/7, 056/28

h. bulsunlar 012/9

h. bulub 018/6

h. bulurday 053/9

hâbil : Habil; İslam, Hıristiyanlık ve Yahudiliğe göre Hz. Adem ve Hz. Havva'nın oğullarından biridir.

h. 020/20

hac : İslâm dîninde şer'an zengin sayılan her müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usûllere göre

Kâbe'yi ziyâret etmesi şeklindeki farz ibâdet.

h. 017/27, 021/8

H.- ı şerîf 041/5

hâcî : Hac farîzasını yerine getiren, hacca giden kimse.

h.+ larga 041/6

hâdis : Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

h.+ leri 021/10

h.- i şerîf 020/4

hâdim : Hizmet eden, yardımcı olan kimse.

h.+ leri 003/9

h.+ lerine 002/7

hâdis : Olan, ortaya çıkan, vukû bulan her türlü hal, keyfiyet ve oluş, vak'a, olay.

h.+ ler 038/21, 046/11

h.+ lerinden 046/5

h.+ lerine 038/8

h.+ leriniñ 046/1

h.+ lerni 024/11, 049/12, 054/19

hâfıza : Hafıza, bellek.

h.+ dan 054/28, 056/3

başar-i h.+ nı 054/12

hafta : Hafta

h.+ sına 016/1, 023/16

hak : Allah, Cenâbıhak, Tanrı, Hudâ

cenâb-ı h. 017/8, 019/14, 025/20

cenāb-ı h.+ nı 017/19
cenab-ı h.+ nın 017/13

hakk: üzerine, için, husûsunda, dâir,
müteallik

h.+ da 046/9, 053/15, 053/17
h.+ ıda 002/17
h.+ larında 029/14, 032/17, 050/25

hakikat : Asıl olan durum ve şekil, gerçek,
asıl, künh

h.+ in 049/11
h.+ lerni 028/28

hakkı : İnkâr edilemeyecek şekilde var
olan, var olmuş bulunan, gerçek.

h. 016/19

hâkim : Hükmeden, buyruğunu yürüten,
hâkimiyet kurmuş olan, egemen.

h.+ ler 030/29

hâkimiyet : Hâkim olma, buyruğunu
yürütme durumu, hükümlanlık, egemenlik.

taht-ı h.+ inde 052/4

hakkında : Üzerine, için, husûsunda, dâir,
müteallik

h. 002/3, 004/1, 004/4, 013/1,
025/21, 037/19, 047/23, 021/23, 023/2
005/1, 005/2, 005/17, 005/29, 011/23,
012/26, 018/6, 018/7, 018/21, 020/11,
020/13, 021/7, 022/4, 023/22, 024/13,
026/10, 027/5, 028/28, 029/2, 029/3, 029/6,
029/8, 029/9, 030/13, 031/15, 033/1, 033/2,
033/17, 034/20,

035/10, 035/14, 035/22, 037/11, 037/27,
038/24, 038/25, 038/26, 039/7, 039/8,
039/13, 039/14, 040/3, 040/13, 040/15,
040/26, 040/27, 040/30, 042/22, 044/21,
044/26, 045/15, 046/11, 046/13, 047/21,
047/23, 048/4, 049/24, 049/25, 049/26,
049/28, 049/30, 050/1, 050/2, 050/23,
051/16, 052/28, 053/27, 058/15, 060/7,
060/19

h.+ ğı 019/23, 029/1, 031/3, 033/5,
048/4, 053/23

haklı : Hakka uygun, doğru, yerinde.
h. 006/12

haklık : Hak.
h. 028/14

hâl : Davranış, tutum, tavır.

h. 009/3, 009/7, 056/9
‘ilm-i h. 020/18
h. iterge 002/21
h. itilüv 053/30
h. itüv 035/11, 035/21, 036/15,
036/18, 037/4, 037/6, 057/1
h.+ de 006/27, 009/9, 010/14,
050/16
h.+ den 011/12
h.+ ge 011/12
h.+ ge koymak 008/10
h.+ ge koyuv 008/7
h.+ i 010/15, 046/24
tercüme-i h.+ i 021/6, 021/9
h.+ inke 007/24, 010/6, 010/21
h.+ ler 047/25
h.+ lerge 029/3, 038/12

h.+ leri 027/22, 051/22, 051/24
tercüme-i h.+ leri 020/21, 021/18,
033/18, 019/2
h.+ lerinde 046/25
h.+ lerni 024/14, 035/26
h. itilgen 013/21
h.+ iniñ 006/6

ḥalbuki : Anlam bakımından karşıt olan iki
cümleyi birbirine bağlar; oysa, oysa ki,
aksine olarak.

h. 007/28

Ḥaleb : Suriye’de bir şehir.

H. 041/2

ḥālet : Hāl, nitelik, keyfiyet.

h.- i ruḥiyelerin 056/14
h.- i rūḥiyyelerin 029/18
h.+ i 040/7

ḥalife : Hz. Muhammed’den sonra onun
vekîli olarak din ve dünya işlerinde bütün
müslümanların önderi, aynı zamanda
devletin reisi olan kişi, emîrû’l-müminin.

h. 021/18

ḥalifelik : Halife olma durumu.

h.+ niñ 021/20

ḥalīṭa : İki veya daha fazla şeyin
karışmasından ortaya çıkan terkip.

h. 034/13

ḥalk : Halk.

h. 004/1, 004/4

h.+ dan 032/10
h.+ ga 043/29
h.+ ı 041/4, 041/13, 041/20, 041/28,
042/19, 043/2, 043/6, 043/20,
043/24, 044/1, 044/9, 044/13
h.+ ından 032/11
h.+ ınıñ 026/7, 040/28, 041/12,
041/15, 042/27, 043/8, 045/16,
045/18, 051/1
h.+ ları 041/1
h.+ larnıñ 042/10, 050/14
h.+ lı 012/5
h.+ nıñ 002/23, 004/3, 032/7,
040/16, 040/22, 042/7
h.+ lı 004/10, 012/14

ḥamide : Eğrilmiş bükülmüş, kamburlaşmış.

aḥlāk-ı h. 016/15
aḥlāk-ı h.+ lardan 020/3

ḥamse : Beş.

evḳāt-ı h.+ niñ 021/3

ḥān : Türkler’de hākāna bağlı devlet
başkanlarına veya müstakil beyliklerin
başkanlarına verilen isim, emir.

h.+ ları 051/15

ḥānlık : 1. Han olma durumu.

2. Bir hanın yönetimindeki ülke.

h.+ lar 051/9
h.+ larınıñ 051/19
h.+ larnıñ 051/20

ḥarāb : Kötü durumda, bitik, perîşan.

h. 005/22, 006/5

h. itüv 006/7, 006/28

harābe : Eski devirlerden kalma şehir veya binâ yıkıntısı.

h.+ leri 050/2

haraktiristika : Karakteristik.

h.+ ların 030/10

harāret : Sıcaklık.

derece-i' h.+ in 030/3

derece-i h.+ niñ 040/5

hareket : Davranış davranma.

h. 004/15, 009/9, 047/1, 047/29

h. ite 012/18

h. iterge 008/11

h. itilür 017/10

h. itüb 011/6, 018/8

h. itüvine 008/29

h. itüvlerine 048/26

h.+ de 009/6

h.+ den 017/24

h.+ i 040/10, 040/11, 040/14

h.+ imiz 052/5

h.+ inde 007/23

h.+ inden 040/14

h.+ ler 016/2, 055/22

h.+ leri 027/23

h.+ lerin 016/8

h.+ lerinde 056/9

h.+ leriniñ 017/7

harf : Harf.

h.+ ke 027/27

h.+ ler 006/17, 025/1, 025/2, 030/18

h.+ leriñ 027/29

h.+ leriniñ 031/27

hāric : Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı.

h. 025/16

harıta : Harita.

h. 043/4, 043/23

h.+ dan 040/29

h.+ ğa 042/6, 044/4

h.+ lar 042/18, 042/23, 042/26, 043/1

h.+ lardan 039/1

h.+ larğa 038/17

h.+ sı 040/26

h. 038/26

hāş : Bir şeye veya bir kimseye ayrılmış olan, herkese âit olmayan, husûsî, özel.

isim-i h. 033/6

hased : Başkasında olan bir nîmeti çekememe, kendisine faydası olmadığı halde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum kalmasını isteme, çekememe, günüleme.

h. 028/14

hāşıl : Husûle gelen, olan, meydana çıkan

h. bulgan 047/25

h. bulmay 014/10

h. bulmışdır 054/7

h. bulub 009/1

h. buluv 040/14

h. itdirüvdir 038/7

h. iterge 016/23
h. itüv 013/13, 035/4, 054/12
h. itken 005/29

hāşşe : Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet.
h. 027/2

hāşşiyet : Bir şeye has nitelik, o nesnede bulunan meziyet, kuvvet, tesir, hassa.
h.+ leri 047/8

hastalık : Hastalık.
h.+ ın bildirüb 030/12

haşarāt : Yılan, akrep vb. küçük hayvanlar, böcekler.
h.+ lar 047/16

haţ : Çizgi, yazı.
h.- ı müstakim 055/10
h. 016/8, 023/8, 025/8, 025/9,
027/13, 027/15, 030/11, 030/14,
031/17
h.+ lar 025/8, 027/13, 028/4, 033/3
h.+ larğa 055/28
h.+ ları 031/17
h.+ nıñ 025/12
hüsni h. 058/17

hāţır : Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza.
h.+ ında 017/20
h.+ dan 009/23

hāţıra : Yaşanmış olayların yazılmasından meydana gelen edebî tür.
h. 023/8

haţt-ı istiva : Ekvator.
h. 040/14

havā : Hava.
h. 040/5, 046/27, 047/2, 047/6,
047/29
h.+ da 047/1
h.+ nıñ 030/3, 040/7, 040/8, 046/27
h.+ sı 040/28, 041/17, 041/22,
041/27, 043/2, 043/26, 044/13

hāvi : İçine alan, içinde bulunduran, içeren.
h. 034/18
h. bulmayça 035/15

hayālî : Hayal niteliğinde olan, hayal ürünü olan.
h. 056/16

hayāt : Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşanmakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür.
h. 007/21, 014/24
h.+ ları 021/5
h.- ı cinsiye 018/6
h.- ı cinsiyege 018/1
h.- ı huşūşiyemiz 002/18
h.- ı millîye 002/18
h. 009/3, 009/4, 009/11, 016/23,
022/3, 032/6, 032/7, 033/15, 040/22
h.+ da 034/3, 034/16
h.+ dan 026/10, 034/23, 035/24

h.+ ı 005/2, 005/3, 008/28, 018/3,
024/13, 026/8, 031/3, 038/5, 038/22,
042/15, 042/20, 049/13
h.+ ımızdan 024/17, 057/17
h.+ ın 024/20, 053/8
h.+ ına 038/8
h.+ ında 037/22, 049/23
h.+ ındagi 028/18, 030/5, 049/16
h.+ ından 026/9, 038/4, 053/9
h.+ ının 007/20, 049/24
h.+ ka 008/2, 008/20, 009/12
h.+ ka 012/20, 023/5
`ilm-i h.+ ka 046/2
h.+ ke 013/8, 023/6, 034/23, 043/10,
046/3
h.+ ları 019/12, 021/19, 024/1, 029/4
h.+ larımızın 052/5
h.+ larında 016/8
h.+ larındaki 049/11
h.+ larından 032/29
h.+ larının 012/10
h.+ larmızın 052/28
h.+ mızın 024/21
h.+ nı 033/16
h.+ nın 014/23
h.+ ka 007/19
h.+ ke 008/5, 010/25
h.+ larından 007/17

hayırlı : Faydalı, makbul, iyi.

h. 004/13

hayli : Oldukça fazla, çokça, epey.

h. 023/1

hayvān : Hayvan.

h. 047/2, 050/19, 056/10
h.+ lar 029/4, 047/15, 047/16,
050/16, 055/21, 055/26
h.+ lardan 056/14
h.+ ları 024/3, 039/26, 041/17,
041/23, 026/6
h.+ larnı 056/9
h.+ larnın 027/27, 030/10, 047/15,
047/16

hayvānāt : Hayvanlar.

h. 014/13, 041/27, 042/21, 043/27

hāzır : Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.

h. 011/12, 012/4, 041/8, 041/13,
043/6, 050/29
h.+ da 048/13, 051/23
h.+ ga 032/12
h.+ gaça 006/19

hāzırğı : Şimdiki, şu anki, mevcut.

h. 010/10, 011/3, 057/4, 057/10,
002/9, 050/28

hāzırıla - : Hazır hâle getirmek.

h.- gan 008/20
h.- rge 027/14
h.- v 009/21, 054/20, 056/28, 057/1,
057/4, 057/8, 057/13, 057/17
h.- vniñ 024/22
h.- nurga 009/12

hāzırlan - : Yapılacak işe uygun ve hazır duruma getirilmek, hazır edilmek.

h.- uvlarıdır 002/24

h  z  rl  k : Haz  r olmak i  in gerekli   eyleri yapma i  i, haz  rlanma.

h. 004/23, 010/17, 010/20, 011/2,
022/4, 046/12
h.+    008/5
h.+ dan 050/26

h  z  rl  kl   :   nceden haz  rl  k yapm   , haz  rlanm   .

h. 008/2

h  zine : Madd   veya m  nev   b  y  k servet de  erindeki   ey.

h.+ lerinde 029/7

h  zm : Sindiren, sindirici, hazmettirici.

h. iterdey 034/9

h  zret : 1.   ah  s veya kutsal say  lan varlık isimlerinin ba  ına getirilip Fars  a isim tamlamas     eklinde kullan  lır ve sayg   ifade eder. 2. Bir b  y  k zattan bahsedilirken isim yerine kullan  lır.

h.- i   san    021/5
h. 052/27
h.+ ler 001/4
h.+ lerge 002/8
h.+ leri 045/19

hefte : Hafta.

h.+ de 032/2, 033/13, 036/3, 036/12,
036/20, 037/2, 037/8, 037/14,
039/24, 046/23, 047/14
h.+ de 025/25, 044/20
h.+ ge 028/10, 030/25, 050/10,
051/7

hel  k :   lme, mahvolma, yok olma.

h. iter 005/23

hem : ve

h. 002/16, 002/18, 005/1, 009/17,
009/26, 011/27, 012/17, 016/19, 017/3,
017/19, 021/2, 021/3, 022/4, 028/11, 030/5,
030/17, 031/23, 034/17, 040/22, 042/11,
046/19, 050/29, 054/16, 058/11

hemesi : Her biri.

h.+ ne 005/19

hendese : Geometri.

h. 055/3, 058/6, 059/11, 059/24
e  k  l-i h. 055/15
e  k  l-i h. 055/1

her : her

h. 004/7, 004/16, 005/9, 005/13,
005/19, 006/16, 008/4, 008/28, 008/29,
009/5, 009/24, 010/19, 011/21, 013/7,
013/12, 013/15, 013/30, 014/5, 014/16,
015/4, 015/12, 016/1, 016/2, 016/9, 017/11,
021/18, 023/11, 023/21, 026/2, 027/28,
029/21, 029/28, 030/2, 032/16, 034/4,
038/23, 045/2, 046/1, 048/14, 049/29,
055/12, 057/14

her    lde : Heralde.

h. 053/29

  es  b : Say  lara   it kural ve i  lemlerden bahseden ilim, aritmetik

h. 004/26, 005/7, 012/21, 013/21,
029/8, 034/1, 034/2, 034/6, 034/22, 034/25,
036/1, 056/10, 058/5, 058/27, 059/10

h.+ ı 034/20

h.+ ına 014/4, 035/22, 052/18

h.+ kına 010/14

h.+ lar 033/2, 037/16

h. ite 014/17

hey'et : Bir işi yapmak veya yönetmekle
görevlendirilmiş kimselerden meydana
gelen topluluk, kurul.

h.- i ictimā'ıye 012/15

h. 003/10

hıfz : Koruma, saklama, muhâfaza etme.

h.- ı şıhat 047/29, 060/20

h.- ı şıhatiniñ 046/13

h. itdirilüb 020/12

h. itdirilür 021/16

hiç : Hiç, asla.

h. 003/1, 003/7, 009/19, 013/9,
048/20

hiçbir : Hiçbir.

h. 009/20, 011/19, 052/5

hidmet : Hizmet kelimesinin eski
metinlerde kullanılan asıl şekli.

h.- i 'askeriye 045/24

h. 028/17

h. ite 015/3

h. itüvleri 002/13, 016/19

h.+ i 045/2, 051/17

h.+ leri 016/11, 047/20, 051/10

h.+ lerine 028/25

h. itedir 017/23

hikāye : Gerçek veya tasarlanmış olayları
anlatan düzyazı türü; öykü.

h. 023/24, 024/23, 026/21, 029/28,
031/18

h.+ ler 025/29, 030/9

h.+ lerden 028/24

h.+ lerni 054/28, 055/27

h.+ ni 026/17

hikāye : Bir olayı sırasıyla anlatma işi.

h.+ lerge 026/28

h.+ lerni 055/22

hikmet : Hakîmlik, bilgelik.

h. 058/12, 059/27

hilkat : Yaratma, yaratılma, yaratılış.

h.- i âdem 020/20

h.- i 'âlem 020/19

himāye : Koruma, esirgeme, sâhip çıkma.

h. 052/3

Hindistān : Hisdistan.

H. 041/19

H.+ da 041/17, 041/18

Hindli : Hintli.

H.+ ler 041/17

his : His, duygu.

h.+ lerin 048/3

hissiyāt : Hisler, duygular.

h.- ı bedī'ni 054/11

h. 016/10, 017/12, 019/5

h.+ ını 008/7

h.+ larna 032/6

h. 009/8

hiṭāb : Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.

h. 028/2

h. iterge 027/16

Hive : Özbekistan'ın batısındaki Harezmi bölgesinde yer alan, Karakum ve Kızılum çölleri arasındaki tarihi bir vaha şehridir.

H. 041/14

hizmet : Hizmet.

h. iter 004/14, 004/15

h. itmese 004/15

h. itüvdir 004/7

hizmetkār : Hizmet eden kimse, hizmetçi.

h. kılurğa 004/13

Hokand : Günümüzde Özbekistan sınırları içerisinde, Fergana Vadisi'nin güneybatısında yer alan tarihî bir şehirdir.

H. 041/14

hronologiyā : Kronoloji, zaman sıralaması, olayların tarih sırasına göre dizilmesi.

h. 050/4

hukuklı : Hakları olan.

h. 003/11

hulefā' : Halifeler.

h.- ı rāşidin 021/12

huşul : Hâsıl olma, peydâ olma, vücûda gelme.

h.+ i 047/3, 047/25

huşuş : Konu, iş, keyfiyet, madde.

h.+ da 008/28, 009/20, 015/12

h.+ dan 017/11

h.+ lar 019/26

h.+ larda 008/4

h.+ lardan 005/20

h.+ larında 054/13

h.+ unda 020/4

huşuşī : Birine, bir şeye, belli bir zamâna veya tarza mahsus olan, umûma âit olmayan, özel.

h. 003/1, 029/3, 031/17, 046/17,
054/6

huşuşīye : Husûsî olma, umûma mahsus olmayıp birine veya bir şeye has olma durumu.

hayât-ı h.+ miz 002/18

huşuşīyyāt : Bir kimsenin özel hayâtıyla ilgili şeyler.

h.+ lar 008/6

h.+ larınıñ 038/16

h.+ ları 008/26

h.+ larınıñ 009/3

hukkām : Hakimler.

h. 021/5

hükümet : Devlet.

h. 048/23

h.+ leri 043/24

h.+ miz 048/29

hülâşa : Bir sözün veya yazının özünü belirten kısaltılmış şekli.

h.+ sın 012/12, 032/26

hüner : Bir işte gösterilen ustalık, beceriklilik, mahâret.

h. 038/10

hüsni: Güzellik, güzel, iyi.

h.- i haṭ 058/17

h.- i terbiye etüv 054/21

h. 048/13

mu'âmelât-ı h.+ elerini 019/22

şifât-ı h.+ eleriniñ 017/14

ışanıçlı: Güvenli.

a.+ larındandır 019/3

ittılâ' : Bilme, öğrenme, haberdar olma; bilgi.

ı. 007/22

ı.+ ları 007/25

'ıyd : Bayram.

'ı. 021/2

i - : Bugün yalnız idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan cevher fiili.

i.- dî 024/7

i.- dî 002/4

i.- dik 003/5, 003/6

'ibādāt : İbadetler.

'i. 019/22

'i.+ ke 020/18

'ibādet : İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.

'i. 016/22, 017/5, 017/24

'i.+ de 017/25

'i.+ den 017/22, 017/27, 020/23, 021/1, 021/7

'i.+ lerimizi 006/16

'i.+ lerinde 018/11

i.+ lerini 014/15

i. 017/19, 017/20, 017/28

i.+ den 017/24

i.+ dir 017/20

'ibāre : Anlatımı meydana getiren bir veya birkaç cümlelik yazılı söz dizisi.

'i.+ li 023/27

'ibāret : Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu.

'i. 003/10, 016/25, 023/24, 025/10, 027/28, 049/17

'i. bulmayça 017/25

'i. bulurğa 046/5

ibdeş : Yoldaş, arkadaş, eş, dost

i.+ lerine 025/8

i.+ ine 030/12

i.+ lerine 027/14, 028/4

ibdeşlik : Yoldaşlık, arkadaşlık.

i.+ i 028/15

‘ibret : Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders.

i. birüb 048/4

i. bolurluk 038/25

ibtidā : Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamânı, başlangıç.

i.+ sîn 020/6

ibtidā’ı : Başlangıca âit, ilk.

i. 001/2, 002/2, 004/1, 004/26, 005/7, 007/9, 010/7, 010/8, 010/23, 010/25, 010/26, 011/1, 011/22, 011/25, 011/29, 012/10, 012/13, 012/26, 013/2, 013/6, 013/7, 013/11, 013/28, 015/16, 021/25, 022/7, 022/9, 022/27, 024/5, 034/2, 038/2, 038/15, 038/24, 045/27, 046/3, 046/7, 049/1, 049/3, 050/4, 052/21, 052/22, 053/13, 053/30, 053/31, 054/17, 056/27, 056/28, 057/14, 058/15, 060/24

bina’-en-‘aleyh i. 014/18, 052/13, 054/23, 056/29

binā’-en-‘aleyh i. 016/16, 038/22

mekteb-i i. 034/7

icād : İcat, buluş.

i. iterge 024/18

i. itüb 056/16

icek : Hece.

i. 031/27

i.+ ge 031/28

i.+ ler 025/2

i.+ ge 027/27

i.+ ni 027/27

icrā : Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.

i. etdirüb 034/13

i. etilür 035/1

i. etüv 035/2, 036/6, 036/22

i. kılunga 002/24, 009/22

ictihād : Gayret.

i. 002/6, 005/16, 014/30, 038/6

i. 020/3

i. itüv 008/19

i.+ ini 019/21

i.+ leri 045/18

i.+ ı 003/7

ictimā’ı : Toplumsal, sosyal.

i. 009/3, 009/4, 009/11, 009/12,

018/2, 018/4, 018/23, 019/4, 021/19

heyet-i i. 012/15

İç : Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.

i.+ inde 007/20, 020/8, 021/3, 026/2, 027/20, 035/3, 036/7, 036/13, 036/15, 036/18, 039/3, 039/10, 049/14, 051/23, 052/5, 053/12, 054/11

i.+ indegi 033/1

i.+ inden 010/28

idāre : İdare, yönetim.

uşûl-i i. 043/4

i.+ leri 045/20

i.+ si 003/9, 042/15, 042/20, 043/5

i.+ sinde 052/3
uṣūl-i i.+ si 043/9
i.+ sindegi 051/13

ideyal : İdeal.

i. 052/8

idrāk : Anlama yeteneği, akıl erdirmе, anlayış.

i.+ ları 028/7

i.+ leri 049/3

idrākli : Anlayışlı.

i. 048/29, 056/27

ifāde : Zihinde tasarlanan bir şeyi söz veya yazı ile anlatma, söyleme, bildirme.

i. 019/17, 029/25, 054/8

i. ite 054/20

i. itgen 031/8

bi'l-'aks i. étüv 029/25

iffetli : Nâmuslu, iffet sâhibi.

i. 018/5

igîn : Ekin.

i. 037/22, 042/10, 044/9, 047/6,
050/20

igînçi : çiftçi, ikinci, rençper

i.+ ler 043/3

i.+ si 042/15

igînçilik : Ekinçilik, çiftçilik.

i. 041/2, 043/16, 043/20, 047/7,
047/10, 050/24

igînlik : Ekinlik.

i.+ leri 039/27

ihtiyāc : Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma.

i. 039/11

i.+ lar 011/15

i.+ larımızı 011/13

i.+ ların 011/5

i.+ larını 005/15, 009/26, 010/1

ihtâr : Hatırlatma, dikkat çekme, uyarma.

i. 056/18, 060/24

ihtilal : Karışıklık, bozukluk, düzensizlik.

i. 051/18

ihtiyār : Kendi isteğiyle hareket etme, irâdesini kullanma.

i.+ lıdır 020/26, 046/16

irâde-i' i.+iyeleri 030/28

ikî : İki.

i. 004/21, 005/26, 006/15, 006/26,
010/2, 011/24, 013/1, 016/1, 017/15,
022/29, 023/22, 032/16, 035/7, 046/4,
046/8, 046/11, 049/16, 050/1, 050/2,
050/10, 051/7, 054/25, 054/27, 057/10

i.+ ge 015/2

i.+ gine 025/10

i.+ si 006/1, 009/3, 010/3, 022/16,
038/16

i.+ sine 013/10, 022/16

i.+ dir 006/7

i.+ sinde 009/24

ik̄inçî : ikinci

i. 004/8, 006/14, 006/17, 007/12, 007/22, 010/8, 011/12, 013/17, 014/14, 017/2, 017/16, 022/21, 025/19, 028/17, 030/1, 032/7, 035/3, 035/16, 037/25, 039/1, 055/1, 055/14, 059/19

i.+ den 013/4, 018/25, 034/8

i.+ si 006/7, 006/23, 054/27

ik̄māl : Bitirme, sona erdirip tamamlama.

i. 057/24, 060/25

i. etgen 007/9

i. etkenlerden 010/24

i. etüvçilerge 010/20

ik̄tidār : Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç.

i. 012/20, 014/26

i.+ ından 049/4

erbāb-ı i.+ niñ 002/15

ik̄tişād : Bir ülke, toplum ve kuruluştaki mal ve hizmetlerin dağıtım ve tüketimine âit hususların bütünü, ekonomi.

i.+ ı 021/18

ik̄tişādi : Bir devlet veya kuruluşun mâlî durumuyla ilgili, ekonomik.

i. 051/24, 053/3

il : Ülke, yurt, memleket, diyar.

i.+ lerde 028/12

ilave : Söylediklerine bir söz daha ekleme.

i. 020/3

ile : ile

i. 002/15, 004/10, 004/26, 005/29, 007/8, 007/19, 007/26, 009/5, 009/14, 010/10, 016/24, 019/6, 019/22, 020/1, 020/2, 020/24, 021/2, 021/3, 021/4, 021/5, 021/12, 028/2, 030/20, 033/10, 047/2, 047/19, 051/12, 052/25, 055/18, 055/21

i.+ gine 019/27

ilen : ile

i. 008/7, 010/11, 055/25

il̄ktrik : Elektrik.

i. 047/23

‘ilm : Evrenin ve olayların bir bölümünü deneye ve gerçeklere dayanarak inceleyen ve bunlara âit yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, bilim.

‘i. 006/8

‘ale’l-nefs ‘ilmün-nefs ‘i. 017/13

‘i.+ leri 008/13, 008/14

‘i.+ lerini 008/7, 008/10

‘i.+ ni 005/10

‘i.+ niñ 015/1

i.+ gine 009/19

‘i.- i hayâtka 046/1

‘i. 008/4, 008/9, 008/17, 014/30,

019/8, 038/6, 038/11, 042/23,

043/11, 045/11, 045/12, 045/17

‘i.+ i 012/20, 054/14

‘i.+ ine 008/8

‘i.+ lerinde 008/18

‘i.+ün-nefs 017/13

ilk : Zaman, sıra, yer ve önem bakımından
ötekilerden önce gelen; öncel, son karşıtı.

i. 004/7

i. 050/29

‘ilmī : İlimle ilgili, bilimsel.

i. 018/22, 021/19

‘ilm-i hāl : Din kurallarını öğretmek üzere
yazılmış kitap.

i. 016/24, 014/20, 020/18

iltizām : Birinin veya bir şeyin tarafını
tutma, onu tercih etme.

i. ite 007/19

i. iteçek 008/26

i. itsün 009/15

imān : Allah’a inanma, dînî inanç.

i. 019/22

imçekli : Memeli.

i. 047/16

imkān : Olabilecek durumda bulunma,
mümkün olma, olabilirlik, olanak.

i. birüvdir 010/21

i. tābmaymız 006/24

i.+ dan 025/16

imlā : Bir dilin belli kurallara göre doğru
olarak yazıya geçirilmesi.

i. 014/9, 018/17, 025/4, 025/12,

030/16, 031/20

i.+ lar 031/24

i.+ ları 030/22, 031/24, 031/29

i.+ sı 025/2, 027/28, 030/21

i.+ sına 006/19

imlek : Belirteç, işaret, gösterge.

i.+ ler 033/11

imtiḥān : Bir kimsenin bilgi derecesini
anlamak, daha üst seviyede bir öğrenime
veya gireceği bir işe ehliyetli olup
olmadığını belirlemek için yapılan
yoklama, sınav.

i. 008/14, 060/25

iñ : en (çok) Başına geldiği sıfatın o sıfatın
ifade ettiği anlamın en üstün derecesinde
olduğunu belirtir.

i. 004/4, 006/21, 007/12, 007/20,
013/12, 013/30, 014/15, 016/7, 016/13,
017/21, 018/4, 018/5, 019/3, 019/4, 019/5,
019/7, 019/24, 020/25, 022/5, 022/9, 023/6,
027/20, 027/21, 032/10, 035/2, 035/5,
046/2, 046/13, 050/23, 052/24, 052/28,
053/1, 053/7, 054/8, 054/9, 054/13, 054/15,
054/18

inanu- : İnanmak.

i.- v 017/9

inarodis : Başka milletten olan kişi.

İ. 007/9

İ.+ lernin 007/10

inbisāṭ : Yayılma, genişleme, açılma.

i. 046/25

indī : Şimdi.

i. 010/2, 010/14, 011/9

inkār : Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

i. ite 007/27

i. itüb 010/28

inkıbāz : Büzülüp toplanma, takallüs etme.

i.+ ı 046/25

insān : İnsan.

i. 031/2, 038/5, 038/8, 038/21,
043/27

i.+ ga 038/8

i.+ lar 054/8

i.+ larınñ 016/7, 019/2, 028/11,
030/26, 050/22

i.+ mñ 016/21, 047/20, 050/18

insāniyet : İnsana yakışır hal, insanlık.

i. 016/7, 019/6, 049/24

i.+ niñ 031/1, 049/18, 049/22

inşā : Eskiden okullarda yazı yazma dersine verilen isim, kompozisyon.

i. 014/9, 029/30, 030/11, 031/19,
033/25

i.+ lar 013/20, 030/15, 031/17,
032/29

intizām : Düzgünlük, düzen, tertip.

i. 009/1, 034/4, 054/12

i.+ dır 008/27

i.+ na 054/20

inzibāt : Düzeni, âsâyişi sağlama, düzen, âsâyış.

i. 008/27

irāde : Bir şeyi yapıp yapmama husûsunda karar verebilme ve bunu uygulama gücü.

i.- i' ihtiyâriyeleri 030/28

i. 016/10, 019/5

i.+ lerine 017/12

i.+ ni 054/11

i.+ sini 008/8

irīklī : Serbest.

i. 054/27

irīş - : Erişmek, ulaşmak.

i.- üv 004/20, 010/4, 017/3, 056/20,
056/25

i.- ür 046/4, 054/25

irşād : Doğru yolu gösterme.

i. 019/3

irte : Sabah, erken.

i. 006/21, 006/26, 026/14

is : Hafıza, zihin.

i.+ de 050/3

i.+ ende tütub 017/19

isbirigatlī : Tasarruf.

i.+ nı 037/26

is : Bellek, hafıza, zihin, akıl, hatır.

i.+ de 039/4

i.+ de tütub 024/21

i.+ den 014/3, 053/31

ise : ise

i. 006/1, 006/28, 008/15, 009/27,
010/13, 015/9, 017/16, 019/17, 019/20,
025/19, 032/7, 048/25, 053/7, 055/1, 057/6

isim : İsim, ad.

i.+ i 022/15, 038/24
i.+ in 025/5, 033/4
i.+ inden 029/11
i.- i hāş 033/6
i. 025/17, 027/23
i.+ ler 024/26, 024/27, 026/28,
028/1, 029/29, 030/21, 038/29
i.+ lardan 019/10, 033/9
i.+ lerge 024/25, 024/26
i.+ leri 030/19, 050/29, 051/3,
055/15
i.+ lerin 025/5, 027/2, 031/15
i.+ lerinden 027/28
i.+ lerniñ 030/20, 033/10

isimli : İsimli, adlı.

i. 035/9, 036/24

iskı : Eski.

i. 011/15, 033/25, 034/17, 041/1,
041/8, 043/19, 043/21, 044/1, 049/20,
050/2, 050/12, 054/6
i.+ de 041/8, 041/13, 043/6

İslām : Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.

İ. 017/17, 017/8, 018/11, 020/8,
020/5, 021/15 021/17, 039/12, 041/5,
043/24, 050/3, 051/9

tāriḥ-i i. 017/6

İ.+ nıñ 014/15

din-i i.+ nıñ 025/21

din-i İ. 051/9

tāriḥ-i i. 019/18, 021/22

tāriḥ-i i.+ dan 021/12, 021/17

aḥkām-ı i.+ iye 012/2

aḥlāk-ı i.+ iyeni 011/25

İslāmiyet : İslamlık, Müslümanlık

i.+ niñ 021/21

ism-i'aded : Sayı isimleri.

i.+ ler ve 033/8

İspanyol : İspanya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

İ. 044/8

istarasta : Yerel temsilci.

i.+ lar 040/20

istatistika : İstatistik.

i. 010/21

isti'dād : Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet.

i. 005/22, 054/10

i. körseteler 010/14

i.+ ı 006/5

i.+ ın 006/7

i.+ larını 009/17

i.+ ını 008/6, 054/20

istifāde : Fayda sağlama, faydalanma, yararlanma.

- i. itdik 052/7
- i. ite 011/14, 053/10
- i. itilür 028/12
- i. itüb 048/21, 055/3
- i. itüvmiz 052/10
- i.+ si 009/11

istiklāl : Maddî veya mânevî bakımdan kimseye bağlı ve tâbi olmama, kimsenin buyruğu altında bulunmama, bağımsızlık.

- i.+ lermizni 053/4

isti‘māl : Kullanma.

- i. 047/20
- i. iter 057/16
- i. iterge 008/21
- i. itile turgān 036/9
- i. itilgen 053/19
- i. itüv 056/18
- i.+ i 055/16, 055/24
- i. iterge 032/15
- i. itüv 026/18
- i.+ de 034/17

istirāhat : Dinlenme.

- i. 022/6, 047/29
- i.+ iniñde 017/21

istivā : Ortada ve tam yerinde, tam derecesinde bulunma, itidal.

- ḥaṭṭ-ı i. 040/14

İş : iş

i. 006/4, 011/5, 023/5, 029/8, 030/11, 030/28, 031/17, 034/4, 035/1, 047/18, 047/29, 048/13, 049/2

İ.+ i 015/8

i.+ degi 029/19

i.+ dir 057/5

i.+ ine 007/18

i.+ ingine 007/19

i.+ iniñ 057/8

i.+ ke 008/14, 010/6, 045/2, 053/8

i.+ ler 021/17, 024/28, 026/4,

026/23, 032/18, 045/23

i.+ lerge 009/24, 029/18

i.+ leri 024/28, 026/4, 026/5, 026/7,

027/1, 029/9, 030/1, 031/12, 032/24,

037/20, 037/22, 042/10, 042/19,

045/9

i.+ lerimizge 002/22, 002/27

i.+ lerinde 003/12, 025/12

i.+ lerine 014/30

i.+ leriniñ 042/18, 044/9, 045/4

i.+ lerniñ 047/30

i.+ niñ 035/3, 057/20

işāre : İşaret, simge.

i.+ ler 028/2, 033/24

i.+ leri 028/3, 030/21

işāri : İşaretle ilgili.

kesr-i ‘i. [ondalık kesir] 035/14,

035/18, 035/19, 037/9

‘i.+ ge 035/19

‘i.+ ge ‘işārini 037/10

‘i. 035/21

işgāl : İşinden alıkoyma, meşgul ederek işini yapmasına engel olma, oyalama.

i. 053/27

i. iterge 022/10

i. itgen 014/14

işik : Kapı.

i. 055/19

işit - : İşitmek.

i.- genlerine 030/15

i.- üvinden 026/11

işkola : Okul.

i. 010/13, 010/15

i.+ larıdır 010/10

işle - : İşlemek, çalışmak, yapmak.

i.- genleriniñ 021/18

i.- v 025/14, 026/25

i.- v 028/15

i.- vleri 026/29, 030/26

i.- y 027/6, 027/7

i.+ lerine 013/5

işlekli : İşlekli, faal (kimse).

i. 004/10, 012/15

işlen - : İşlenmek.

i.- gen 047/19, 054/28

i.- genler 055/2

i.- üb 002/7

işletü - : İşletmek, çalıştırmak.

i.- b 008/17

i.- v 029/8, 030/2, 056/11

işlevçi : İşleyen, işleyici.

i. 042/13, 057/19

iştigāl : Uğraşma, meşgul olma.

i. 054/5

iştikāk : Bir kökten gelme, aynı kökten türeme.

i.+ ları 031/23

iştirāk : Ortak olma, birlikte bulunma, ortaklık.

i. itgen 026/14

i.+ i 026/28

İşwiysaria : İsviçre.

İ.+ da 043/8

it - : Etmek, yardımcı fiil.

istifāde i.- dik 052/7

devām i.- dirilüb 027/10, 033/20

devām i.- dirilür 032/19, 032/21

tekmil i.- dirilür 033/20

tekrār i.- dirilür 021/13, 035/22

hıfz i.- dirilür 021/16

i.- dirmāv 002/27

icrā i.- dirüb 034/13

taṭbik i.- dirürge 018/17

teraqqī i.- dirürlük 022/3

devām i.- dirüv 027/2, 030/7, 031/15

muḥabbet i.- dirüv 048/12

müdāhale i.- dirüv 002/27

taşvır i.- dirüv 026/16

tecessüm i.- dirüv 011/22

tekmil i.- dirüv 026/12

tertib i.- dirüv 027/8, 029/9, 030/14

hāşıl i.- dirüvdir 038/7
i.- e 010/8
hareket i.- e 012/18
hesāb i.- e 014/17
hıdmet i.- e 015/3
ifāde i.- e 054/20
iltizām i.- e 007/19
inkār i.- e 007/27
istifāde i.- e 011/14, 053/10
kayd i.- e 030/5, 033/4
kayd i.- e 027/21
takāzā i.- e 011/4
terakki i.- e 049/17
teşekkül i.- e 009/2
tevaḳḳuf i.- e 048/28
taleb i.- e 011/2, 013/11
yārdım i.- e 013/16
devām i.- ecek 057/21
iltizām i.- ecek 008/26
i.- edir 009/28, 016/16
hıdmet i.- edir 017/23
ta'aluk i.- edir 008/28
sevk i.- eleler 009/8
terbiye i.- eler 014/23
te'şir i.- eler 016/9
teşkil i.- eler 013/14, 057/20
yārdım i.- eler 014/5
ārzu i.- emiz 011/19
i.- er 021/7, 021/10
devām i.- er 020/27, 021/14, 035/12
helāk i.- er 005/23
hızmet i.- er 004/14
hızmet i.- er 004/16
isti'māl i.- er 057/16
'arz i.- er 003/5
tertib i.- er 027/8

hażm i.- erdey 034/9
i.- erge 013/10, 022/17
āşinā i.- erge 022/29
baḥş i.- erge 019/11
devām i.- erge 026/18
dikḳat i.- erge 005/26, 015/9,
022/23, 025/13, 029/16, 035/6
hāl i.- erge 002/21
hareket i.- erge 008/11
hāşıl i.- erge 016/23
hiṭāb i.- erge 027/16
icād i.- erge 024/18
isti'māl i.- erge 008/21
ist'imāl i.- erge 032/15
işgāl i.- erge 022/10
izāh i.- erge 049/19
kayd i.- erge 027/19
mürāca'at i.- erge 017/2, 038/18
'amel i.- erge 054/21
şarf i.- erge 005/16
taḥammül i.- erge 012/4
takāzā i.- erge 046/18
taşvir i.- erge 035/26
tasvir i.-üvçi 057/19
te'min i.- erge 057/7
terbiye i.- erge 008/18, 010/4, 020/5
tercüme i.- erge 032/14
te'şir i.- erge 017/12
yārdım i.- erge 038/20
ta'yin i.- ergede 029/19
kesb i.- erlik 008/7
taṭbiḳ i.- erlik 014/26
taṭbiḳ i.- erlik 008/10
ziyān i.- erlik 005/13
tekrār i.- geç 044/22
i.- gen 009/19, 051/10, 052/4

ifāde i.- gen 031/8
iṣḡāl i.- gen 014/14
taṣvīr i.- gen 055/1
teraqqī i.- gen 015/7
i.- gende 015/6
ta'lim i.- gende 008/11
muḥākeme i.- geniniñ 002/17
tekrār i.- genniñ 035/7
i.- ileçek 009/13
ta'lim i.- ileçek 016/12
te'sis i.- ileçek 004/3
i.- ilgen 032/12
beyān i.- ilgen 011/8, 019/14
ḥal i.- ilgen 013/21
isti'māl i.- ilgen 053/19
tīzāḥ i.- ilgen 030/16
'arż i.- ilgen 002/14
ri'āya i.- ilgen 023/7
şarf i.- ilgen 045/25
ta'yin i.- ilgen 053/12, 053/14
taṣvīr i.- ilgen 014/22, 014/27,
038/13
tertīb i.- ilgen 002/5, 029/6, 034/15,
053/17
te'sis i.- ilgen 012/1, 014/27
zıkr i.- ilgen 032/13
ta'qīb i.- ilmāsun 003/7
teftiş i.- ilüb 048/19
tertīb i.- ilüb 001/4
beyān i.- ilür 050/17
ḥareket i.- ilür 017/10
icrā i.- ilür 035/1
istifāde i.- ilür 028/12
şarf i.- ilür 034/29
ta'yin i.- ilür 052/22
tekmil i.- ilür 033/15

tekrār i.- ilür 027/22
tertīb i.- ilür 026/22
te'sis i.- ilür 057/24
t'alim i.- ilür 021/11, 021/15
ta'yin i.- ilürge 023/22
qabul i.- ilürler 060/25
taḥlil i.- ilürler 031/6
ḥāl i.- ilüv 053/30
teraqqī i.- ken 005/27
ikmāl i.- kenlerden 010/24
ṭaleb i.- kenlikden 018/16
taḫsim i.- mek 017/4
ta'lim i.- mek 004/21
i.- mekde 015/2
terbiye i.- mekdir 004/22
ḥizmet i.- mese 004/15
zarar i.- meslik 005/8
i.- mev 011/6
'itibār i.- mey 003/14
i.- se 009/9
yārdım i.- se 013/17, 013/22
iltizām i.- sün 009/15
terbiye i.- tüvi 007/26
i.- üb 002/14, 002/23, 003/11, 011/5,
012/5, 012/20, 014/24, 022/2, 023/2,
034/14, 049/19, 057/19
beyān i.- üb 030/13
binā i.- üb 029/3
devām i.- üb 033/14
diḡḡat i.- üb 034/11
ḥareket i.- üb 011/6, 018/8
inkār i.- üb 010/28
istifāde i.- üb 048/21, 055/3
ḡā'ideli i.- üb 007/4
'arż i.- üb 002/8
şarf i.- üb 002/6

şart i.- üb 003/4
takib i.- üb 017/10
taṭbīḳ i.- üb 008/4
terbiye i.- üb 008/12, 048/3
tertib i.- üb 029/22
te'şir i.- üb 007/24
yārdımçı i.- üb 054/26
taşvir i.- üçü 024/21
taṭbīḳ i.- üli vi 013/1
beyān i.- ülüb 050/22
keşif i.- ülüvi 044/8
i.- üv 005/10, 027/3, 055/17, 056/2
āşinā i.- üv 022/28, 034/21
ifāde i.- üv 029/25
diḳḳat i.- üv 015/15
ḥāl i.- üv 035/11, 035/21, 036/15,
036/18, 037/4, 037/6, 057/1
ḥāşıl i.- üv 013/13, 035/4, 054/12
ḥüsn-i terbiye i.- üv 054/21
ḥarāb i.- üv 006/7, 006/28
icrā i.- üv 036/22
ictihād i.- üv 008/19
isti'māl i.- üv 056/18
ist'imāl i.- üv 026/18
izāḥ i.- üv 032/26, 036/8, 036/14
ḳurbān i.- üv 028/14
muḥākeme i.- üv 024/15
müraca'at i.- üv 027/14
rabṭ i.- üv 005/28
resim i.- üv 056/18
ri'āye i.- üv 046/16
taḥvil i.- üv 035/19, 037/10
taḳlid i.- üv 055/28
taḳsim i.- üv 055/6
ta'lim i.- üv 004/23
ta'yin i.- üv 007/2

taṭbīḳ i.- üv 056/24
taşvir i.- üv 056/15, 056/17
tavsī' i.- üv 029/12
tekrār i.- üv 037/3, 037/9
tenḳid i.- üv 024/15
terbiye i.- üv 003/8, 006/28, 047/17
terkib i.- üv 056/7
tersim i.- üv 055/20, 055/27, 056/8,
056/9
tertib i.- üv 002/3, 013/21, 026/27,
026/29, 029/10, 029/21, 029/28,
029/30, 030/10, 031/10, 031/17,
032/22, 032/25, 033/2, 036/25,
037/6
te'sis i.- üv 050/24
tevsiḥ i.- üv 024/14
vefā i.- üv 048/11
yārdım i.- üv 048/5
yumuşārılıḳ i.- üv 008/8
icrā i.- üv 036/6
tersim i.- üv 056/14
taşvir i.- üçü 024/18, 024/20,
028/12, 033/16, 039/3, 050/14
teşkil i.- üçü 004/17, 048/24,
048/28, 051/26
yārdım i.- üçü 054/18
ikmal i.- üçü ilerge 010/20
taḥşil i.- üçü ilerniñ 010/22
tanẓim i.- üvde 046/15
ta'lim i.- üvde 046/5
ta'yin i.- üvde 016/8
terbiye i.- üvde 016/10
te'sis i.- üvde 011/4
i.- üvden 010/20
ḥizmet i.- üvdir 004/7
yardım i.- üvdir 034/5

za' i i.- üvdir 006/8
i.- üvi 004/25
terakki i.- üvi 042/4
zan i.- üvi 018/1
hareket i.- üvine 009/1
tevessül i.- üvine 017/19
estrâhâvâyet i.- üvler 037/28
öçitâvâyet i.- üvler 037/26
i.- üvleri 014/10
hidmet i.- üvleri 002/13, 016/19
kabul i.- üvleri 051/9
ta' yin i.- üvleri 029/17
terakki i.- üvleri 023/12, 050/22
terakki i.- üvleri 045/13
hareket i.- üvlerine 048/26
dikkat i.- üvlerini 002/15
istifâde i.- üvmiz 052/10
ri' âye i.- üvni 018/18
tahsil i.- üvniñ 022/13
hıfz i.- dirilüb 020/12
ikmâl i.- gen 007/9
zarar i.- gen 004/15
taşvir i.- üv 056/16
terakki i.-dirirge 008/17
i.-dirüv 054/12
i.- dirüvdir 022/6
kabul i.-erge 053/6
i.- ilgen 031/14
te' sis i.- ilgen 056/25
i.-ile 006/5
isti' māl i.-ile turgān 036/9
i.- ilgen 029/25
zikr i.- ilgen 056/23
zikir i.- ilgenlerniñ 006/22
icād i.- üb 056/16
icrā i.- üv 035/2

taṭbīk i.-üv 046/3
dikkat i.- erge 024/8
iştirāk i.- gen 026/14
kabul i.- gen 053/6
ta' kib i.- gen 053/14
terakki i.- gen 049/15
teşkil i.- gen 025/1, 048/23, 049/13, 055/11
teşkil i.- genligi 035/17, 052/20
i.- gen 007/7
ta' yin i.- ilgen 044/25
i.- geç 039/8
i.- gendegine 008/20
i.- genler 060/25
i.- genniñ 057/24
i.- ilgen 025/18
beyān i.- ilgen 039/20
tersim i.- ilgen 026/15
zikir i.- ilgen 024/7
i.- keleb 053/27
i.- ken 006/11, 006/21
hāşıl i.- ken 005/29
i' tibār i.- kende 006/2

it : Et.

i. 047/19

iṭā'at : Emre uyma, söz dinleme.

i. 020/3

i' tibār : Önem verme, önem verilme, dikkate alma, dikkate alınma.

i.+ ğa 002/13

i.+ ı 012/6

i.+ ları 012/7

i. etmek 003/14

i.+ ğa 005/11, 055/5

i.+ ğa alganda 050/6
i.+ ı 013/22, 048/28
i. ğytkende 006/2
i.+ da tutub 014/19
i.+ ğa 006/12
i.+ ğa ālgānda 005/21, 006/9
i.+ ğa ālnub 023/13
i.+ ğa alub 007/3
i.+ ı 011/9, 014/14, 019/6, 051/27,
052/1
i.+ ların 014/23

i‘tibāri : Gerçekte öyle olmadığı halde öyle
sayılan, farazî.

i. 035/16, 035/25, 037/17
i. 034/16, 034/23

i‘tikād : İnanılan düşünce, inanç.

i. 014/20, 015/1, 019/22, 038/7,
048/14
i.+ ı 017/7
i.+ ları 025/21

i‘timād : Güvenme, emniyet etme, güven,
emniyet.

i. 017/13

i‘tinā’ : Bir şeyin istenildiği gibi olması için
gereken dikkati gösterme, dikkat, özen,
özenme, ihtimam.

i. 034/3, 054/24

iṭāatli : Söz dinler, emre uyar, uysal.

i. 012/14

iye : Sahip, özne.

i. 005/28
i.+ lerine 002/8
i.+ leriniñ 054/6
i.+ si 054/10
i.+ leri 033/7

iyeleşdir - : Evcilleştirmek.

i.- üvi 050/19

iz : İz.

i.+ ler 007/24

i‘zā : Eziyet verme, eziyet etme.

i.+ ları 024/2

izāfi : Geçerliliği şartlara tâbi olan, göreceli.

i.+ ler 031/25
terkib-i i.+ ler [isim tamlaması]
027/24

izāh : Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma,
açıklama.

i. 004/2, 016/6, 021/25, 034/2,
037/11, 037/16, 038/2, 045/27,
051/26, 054/4
i. iterge 049/18
i. itüv 032/26, 036/8, 036/14
i.+ da 021/9
i.+ lar 013/21
i.+ ları 011/20
i.+ nı 015/10
i. itilgen 030/16
i.+ lardan 006/25

izhār : Açığa vurma, meydana çıkarma,
gösterme, âşık etme.

bi'l-fi'l i.+ ı 019/15

ḳabīḥ : Çirkin, yakışıksız, ayıp, kötü.

ḳ. 023/27

ḳabil : Bu türlü, bu çeşit, bu cins, bunun
gibi.

ḳ.+ inden 048/17

ḳābil : Kabul eden, alan, alıcı.

ḳ.- i maḥlūl 047/3

ḳ. 020/20

ḳabile : Aynı soydan gelen ve bir başkanın
yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy.

ḳ. 050/28

ḳ.+ leriniñ 051/3

ḳābiliyet : Herhangi bir şeye karşı doğuştan
gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek,
istîdat.

ḳ. 009/16, 052/6, 054/6, 054/10

ḳ.+ lerin 005/22, 014/23, 022/12

ḳ.+ lerini 008/16

ḳabūl : Bir şeye isteyerek veya istemeyerek
peki deme, râzı olma, muvâfakat etme.

ḳ. iterge 053/6

ḳ. itilürler 060/25

ḳ. itüvleri 051/9

ḳ. itgen 053/6

ḳadaḳ : 1. Çivi. 2. Üç tanesi bir okka olan
ağırlık ölçüsü.

ḳ. 029/21, 029/22, 036/9

ḳadar : değin, dek, denli, kadar

ḳ. 007/5, 008/26, 010/26, 011/8,
012/12, 012/26, 013/8, 013/22, 014/20,
020/17, 020/27, 021/6, 023/4, 023/5,
024/21, 027/29, 034/11, 034/23, 036/5,
036/7, 048/6, 048/20, 048/21, 051/21,
052/26, 054/1, 055/3, 057/9, 057/11, 057/19

ḳ.+ gınadır 010/24

ḳ.+ lı 011/13, 019/9, 020/8, 039/14,
011/12, 015/14, 022/17, 023/18, 023/20,
024/9, 025/23, 027/10, 036/4, 036/16,
036/17, 048/18

ḳadirli : Değerli, kıymetli.

ḳ. 027/16

ḳāfi : Yeten, yetişen, elveren, yeterli, kifâyet
eden.

k. 007/2

ḳağaz : Kağıt, belge.

k. 025/9

ḳağıl - : Değmek.

ḳ.- ub 002/26

ḳağıt : Kağıt.

k.+ ları 034/19

ḳa'ide : Davranışlara yön veren ve uyulması
önceden kabul edilen esaslardan her biri,
usûl, kural.

k.+ lerde 031/23

ḳ.+ leri 031/23

ķ. 008/17, 022/14, 030/21
ķ.+ ler 028/2
ķ.+ leri 028/3, 033/25
ķ.+ lerine 014/16, 015/13, 019/17,
022/28, 030/16, 031/19, 046/16,
049/5, 052/20
ķ.+ lerini 018/16
ķ.+ leriniñ 018/23
ķ.+ li itüb 007/4
ķ.+ si 031/29
ķ.+ sine 006/2

ķak - : Çakmak.

ķ.- dım 029/21

ķal - : Kalmak , yardımcı fiil.

ķ.- gānları 008/15
ķ.- a 049/2, 052/24
mecbur ķ.- adır 006/26
ķ.- gān 010/25, 022/29, 057/25
ķ.- inmay 022/22
ķ.- māsķa 053/3
ābtırāb ķ.- māsķı 012/19
ķ.- may 024/9
ķ.- sa 006/14, 007/27

ķala : Kasaba, kale.

ķ.+ nıñ 040/21
ķ.+ sı 040/21
ķ.+ sinda 040/23

ķalb : Kalp.

ķ. 017/28
ķ.+ i 017/25
ķ.+ inde 048/15
ķ.+ lerine 024/19

ķaldır - : Bırakmak.

ķ.- alar 007/24
ķ.- uvğa 006/11
ķ.- ğan 051/11
ķ.- ğanlıkdan 013/5
ķ.- ılmasun 003/15
ķ.- may 018/18
ķ.- ub 002/20, 007/19
ķ.- uv 006/10

ķalem : Kalem.

ķ. 055/18

ķaloniya : Sömürge.

ķ.+ ları 042/15,042/18, 042/23,
042/26, 043/1, 043/4

ķamissiye : Komisyon.

ķ. 037/21

ķampas : Pusula.

ķ. 040/13

ķanā⁶at : Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene râzı olma.

ķ.- lenmey 017/11

ķanal : Deniz, göl, ırmak sularını başka tarafa akıtmak veya bunlardan birini diğerine bağlamak için açılmış, bâzısı ulaşım elverişli su yolu.

ķ.+ ı 044/2, 044/15
ķ.+ ları 041/8

ķanalizatsiya : Kanalizasyon.

k. 042/21

ķānūn : Kanun.
ķ. 046/1
ķ.+ ları 051/13

ķanwirt : Zarf.
k. 028/5

ķapirawanya : Kopya etme.
k.+ nı 056/18

ķapital : Sermaye, anapara.
ķ.+ dan 035/17

ķar : Kar.
ķ. 030/3, 040/6, 046/25

kara - : Bakmak, seyretmek.
k.- b 009/16, 031/18
k.- rġa 052/19
ķ. 007/25
ķ.- b 002/12, 024/12, 029/13,
029/16, 029/17, 029/19, 030/15,
048/20
ķ.- bķına 042/6, 044/5
ķ.- v 007/11
ķ.- vlar 048/14
ķ.-vlarına 048/5

kara : M rekkep.
k.+ sı 056/1

ķara: En koyu renk; siyah, ak, beyaz karŗıtı.
ķ. 056/5

ķaraġanda: G re, nazaran, oranlayarak,
nisbetle.
ķ. 002/19, 007/18, 010/23, 016/21,
019/20

ķaral - : Kararmak, kirlenmek.
ķ.- ub 015/13
ķ.- urġa 016/18, 054/24

ķarala - : Karalamak.
ķ.- m dık 052/5

ķaraluv : Bakılmak, incelenmek, g zden
ge irilmek.
ķ.+ lovını 002/14

ķarama : Bir cins aġa .
ķ. 029/2

ķar r : Karar.
ķ. 004/4
ķ.+ ġa 004/10, 014/7, 014/9

ķaraŗ : Bakım, bakıŗ, g r ŗ.
ķ. 054/7
ķ.+ da 016/25

ķırav : Kır ġı.
ķ.+ lar 040/7

ķaray : Kararmak.
ķ. 040/6, 040/11

ķarbuz : karpuz
ķ. 056/7
ķ.+ nı  029/13

ķarı : Bakımından, açısından, göre.
ķ. 014/26, 015/4, 026/6, 036/23

ķarlıķan : Frenk üzümü.
ķ. 056/8

ķarındaş : kardeş
ķ. 055/25

ķarşı : Karşı.
ķ. 006/1, 008/21, 009/7, 016/13,
016/15, 016/22, 019/13, 020/13, 054/5,
054/24
ķ. ıururluk 006/6

ķaşıa : Kasa, vezne, gişe.
ķ.+ larķa 037/27

ķaşı : Karşı.
ķ.+ ndaķı 041/5

ķatı : Katı, sert.
ķ. 030/18, 040/9

ķatılık : Katılık.
ķ. 028/14

ķatnaşıdır - : Karıştırmak, dahil etmek.
ķ.- may 005/14

ķavl : Bir sözle bildirilen fikir, düşünce,
hüküm.
ķ.+ inde 003/10

ķavm : Aynı soydan gelen, dil, töre ve
kültürleri ortak insan topluluķu, budun.

ķ. 030/27
ķ.+ iniń 051/23
ķ.+ ler 019/6
ķ.+ lerniń 050/15
ķ.+ niń 051/22

ķavm : Kavun.
ķ. 056/7

ķay : Hangi
ķ. 024/29

ķayda : Nerde, nerede
027/26, 056/19

ķaydan : Nerden, nereden
027/25, 056/18

ķayd : Kayıt.
ķ. ite 027/21, 030/5, 033/4
ķ.+ lar 033/11
ķ. iterge 027/19

ķaygu : Kaygı.
ķ.+ ları 024/2

ķaym : Kayın [aķaķ].
ķ. 029/2

ķayna - : Kaynamak.
ķ.- b ıurgān 002/9

ķaysı : Hangi, hangisi.
ķ. 004/16, 017/22

k.+ na 057/14

kayt - : geri dönmek
k.- ub 039/14

kaz : Kaz.
k. 030/5, 054/5

kaznaçistawa : Hazine dairesi, devlet hazinesi.
K. 040/24

kebir : büyük
baħr-i muħiṭ-i k.+ de 044/16

keçireyt- : Küçültmek.
k.- üv 055/17, 056/2

kekri : Eğri.
k. 055/10

kelime : Kelime.
k.- i tevħid 020/12
k. 027/28, 027/29, 030/21, 031/26, 031/27
k.+ lerge 025/2, 025/3
k.+ leri 025/6
k.+ leri 025/22
k.+ lerni 006/1
k.+ lerniñ 025/2
k.+ lerniñ 031/29
k.+ ni 027/26, 027/27
k.+ niñ 031/28
k.+ si 011/21

kerim : Ulu, büyük, şerefli, aziz.

kur'ān-ı k. 017/5, 018/18, 018/21, 020/16, 020/27, 021/7, 021/10, 021/14

Qur'ān-ı k. 018/10, 018/11, 018/14, 018/15, 018/20, 020/25

kur'ān-ı k.+ degi 019/16

kur'ān-ı k.+ ge 020/15

kur'ān-ı k.+ iniñ 006/16

kert- : Sokmak.
k.- ilgen 014/4
k.- ile 014/2
k.- ilgen 045/14
k.- mey 046/9
k.- ürge 023/9
k.- üv 005/24, 013/3
k.- üb 003/13

kesb : Kazanç.
k. iterlik 008/7
k.+ leri 051/2

kesir : Kesir.
k.+ lerniñ 035/21
k.- i 'ādīlgerge 034/12
k.- i 'ādīni 037/9, 037/10
k.- i 'ādīniñ 035/12, 037/5
k.- i 'iṣāri 035/18, 035/19
k.- i 'iṣārī 035/14, 037/9

keşfiyāt : Keşifler, buluşlar.
k. 049/23
k.+ nıñ 050/23

keşif : Varlığı bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarma.

k. itülüvi 044/8

kıçkıruv : Bağışmak.

ķ. baķıruv 026/25

ķıl - : Kılmak, etmek.

ricā ķ.- alar 002/17

tayin ķ.- mīāçak 004/5

terbiye ķ.- ingān 004/9

ķ.- mak 017/1

ķ.- ub 056/7

teṭbiķ ķ.- unuvın 003/5

beyān ķ.- ur 003/6

ķ.- urġa 006/12

baḥtlı ķ.- urġa 004/10

ḥizmetkār ķ.- urġa 004/13

icrā ķ.- urġa 002/24

ķ.- uv 017/4, 017/28

taṭbiķ ķ.- uv 054/16

icrā ķ.- urġa 009/22

ķıl : Kıl.

ķ.+ ı 030/5, 054/5

ķır : Kır.

ķ. 026/6

ķırā'at : Okuma işi, okuma.

ķ. 018/15, 018/18, 023/18, 023/20

ķ.+ den 020/16

ķ.+ i 006/14, 017/5, 018/11, 018/15,

018/20, 020/16

ķ.+ lerniñ 017/26

ķırā'at-ḥāne : Okuma salonu.

ķ.+ si 040/19

ķırķ : Kırk.

ķ. 052/27

ķır - : Kırmak, kazımak.

ķ.- ub 042/22

ķıryalan : Açık, ağaçsız kır; geniş düzlük, bozkır.

ķ. 026/5

ķısıl - : Kısılmak, sıkılmak.

ķ.- urġa 002/22, 003/3

ķ.- uvlarına 003/15

ķısım : Bir bütünün bir bölümü.

ķ.+ da 028/16

ķ.+ ını 007/20

ķ.+ large 014/13

ķ.+ larına 032/11

ķ.+ larını 014/20, 055/18

ķ.+ ı 020/9, 020/18

ķ.+ ın 015/8

ķ.+ ında 011/23, 045/3, 051/3

ķısķa : Kısa.

ķ. 033/22

ķ.+ çā 022/29

ķ.+ larnı 032/27

ķ. 020/25, 025/3, 025/29, 031/22, 056/16

ķ.+ ġına 023/24, 025/28, 028/4,

031/15, 039/13, 040/30, 049/24

ķ.+ rāķ 020/26, 025/28

ķısķaça : Kısaca.

ķ. 039/7

k. 033/17, 033/25, 047/21
k.+ ğına 021/23
k. 020/11, 035/13, 040/27, 049/30
k.+ ğına 037/5, 039/9, 050/23,
050/26

kıskalık : Kısalık.
k. 019/23

kıskası : Kısası, kısacası, özetle.
k. 009/14
k. 004/18, 012/9

kışsa : Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra,
rivâyet.

k.+ lar 023/24
k.+ lardan 019/16
k.+ larnıñ 018/23
k.+ sı 020/20

kışkı : Kıştaki.
k. 026/14

kıta : 1. Ülke, memleket, diyar. 2. Aynı
vezinde 2. ve 4. mısraları kâfiyeli, 4
mısradan ibâret nazım parçası. 3. Parça,
kısım, bölüm, cüz.

k. 027/5, 029/7, 039/13
k.+ lar 025/28, 032/6, 033/14
k.+ larnıñ 023/11, 032/13
k.+ lardan 028/12
k.+ ları 027/20

Kıtay : Çin.
K. 042/4, 056/1

K.+ da 041/29, 042/1
K.+ lar 051/8

Kıtaylı : Çinli.
K.+ larnıñ 041/29

kıyâfet : Görünüş; kılık kıyafet.
k.+ ine 029/18

kıyâr : Hıyar, salatalık.
k.+ nıñ 029/13

kıyın : Çetin, güç, zor.
k.+ ı 035/5
k.+ rāk 030/14

kıyınlaş - : Zorlaşmak, güçleşmek.
k.- ā 027/11

kıymet : Kıymet, değer.
k.+ i 054/14

kızıklı : İlgi çekici.
k. 013/19
k.+ dır 039/4

kızıl : Kızıl, kırmızı.
k. 026/26, 055/18, 056/5
k.+ raķ 026/26

ki : Ki
k. 002/21, 005/21, 006/7, 006/12,
008/3, 010/2, 010/9, 011/9, 014/4,
051/21, 057/23, 060/25

kibet : Dükkan, küçük mağaza.

k.+ ke 030/12

kıbı : Gibi

k. 003/14, 004/15, 009/8, 015/15,
016/7, 016/10, 016/25, 017/14, 017/28,
018/11, 020/6, 023/27, 025/21, 026/24,
027/7, 028/1, 029/5, 029/9, 047/25, 048/11,
050/16, 054/6, 054/9, 056/7

zayıf-âksâk k. 029/26

k.+ ler 017/23

k.+ lerni 055/19, 055/20

kıç : Akşam.

k. 026/14

kıçekdir - : Geciktirmek.

k.- ırgide 006/24

kıçer - : Geçirmek.

k.- gen 051/22

kıçkine : Küçük.

k. 006/27, 049/19, 055/17

kıl- : Gelmek, yardımcı fiil.

k. 025/9

k.- di 011/15, 022/18

k.- dik 011/14, 011/21, 052/4, 052/7

k.- diler 011/13

k.- e 014/7, 038/18, 053/2, 053/27

k.- eçegine 015/1

k.- gen 049/15, 049/20, 049/23,
053/3, 054/1

k.- gende 010/17, 013/7, 013/30,
032/9, 034/22, 034/27, 039/6, 049/4

k.- mekdeler 002/3

k.- üb 007/26, 008/25, 035/25

k.- üvine 009/18, 050/21

k.- üvleri 056/26

k.- üvlerin 030/4

kileçek : Gelecek.

k.+ de 010/27

k.+ te 004/25

kim : Eksik.

k. buluvlarını 036/8

kimü- : Eksilmek, azalmak.

k. 014/3

k.- vi 014/6, 040/2

k.- v 052/18

kim : Kim

k. 009/22, 010/5, 010/7, 010/8,
012/11

k.+ de 027/25

k.+ den 003/1, 027/25

k.+ ge 027/25

k.+ inden 010/6

k.+ ler 048/16, 020/7

k.+ ni 036/14

k.+ niñ 024/16

kimçilik : Kusur, noksanlık, eksiklik

k. 022/18

k.+ ni 022/25

kime: Gemi.

k. +lerge 042/9

kiminden : En azından, aşağı yukarı.

k. 006/2, 057/21

kimya : Kimya.
k. 058/12, 059/27, 060/8

kiñ : En, genişlik.
k. 013/13, 038/13, 038/22, 046/19,
049/12

kiñeş : Öğüt, tavsiye, nasihat, öneri, konsey,
kurul.
k.+ ler 022/4

kiñeyt - : Genişletmek.
k.- üb 015/8, 030/1, 038/3
k.- üv 021/27, 029/29, 030/17,
055/23, 055/29
k.- üvi 022/11
k.- dirüv 026/12
k.- ürler 026/21

kir - : Girmek.
k.- e 010/6
k.- gen 006/18, 019/12, 053/22,
054/17
k.- üb 010/26
k.- üv 021/21
yürüb k.- üv 029/9

kirek : Gerek.
k. 005/21, 005/26, 006/13, 007/3,
007/11, 007/23, 007/28, 020/9, 023/4,
024/2, 025/14, 032/5, 038/12, 048/3, 056/19
k.+ dir 005/11, 005/21, 020/5

kirekli : Gerekli.

k. 007/6, 008/6, 010/18, 014/24,
018/3, 022/3, 053/5
k.+ kini 009/7

kirileri : Dereceleri, usulleri.
k.+ leri 029/20

kırış : Giriş.
k. 033/23

kiriş- : Girişmek, başlamak.
k.- üv 057/12

kisek : Parça, kısım.
k. 029/29
k.+ i 052/1
k.+ lerge 029/28
k.+ leri 033/22
k.+ lerin 028/22
k.+ lerni 025/1

kışi : Kişi.
k. 004/11, 005/10, 005/27, 007/3,
007/16, 008/2, 008/13, 009/17, 009/24,
009/25, 009/27, 014/17, 020/6, 028/15,
029/19, 029/26, 037/20
k.+ ge 008/15, 028/13, 030/14
k.+ lerge 053/23
k.+ lerin 056/15
k.+ leriniñ 028/24
k.+ lermiz 030/29
k.+ lerni 057/1
k.+ lerniñ 029/17, 038/4, 056/14
k.+ niñ 004/9, 005/27, 016/13,
016/22, 017/7, 028/13, 028/16
k.+ leri 030/28

kit - : Gitmek; devam etmek [yardımcı fiil olarak].

k.- e 049/18
k.- eçekmiz 052/8
k.- eler 010/26
'eytüb k.- emiz 003/2
yoğalub k.- er 009/13
k.- erdey 008/12
k.- erlik 012/20
k.- gen 015/8, 027/11
çığub k.- genlikden 034/10
k.- ilmegende 018/7
k.- ilür 039/10
k.- mey 050/20
k.- se 018/21
k.- üv 029/23, 030/4, 039/6, 049/28, 050/3
k.- üvleri 045/12, 051/5

kitāb : Kitap.

k. 014/28, 022/24, 023/10, 025/9, 025/15, 028/27, 053/15, 055/19
k.+ ı 023/17, 023/18, 023/20
k.+ ımız 006/16
k.+ ğa 021/27
k.+ lar 022/2, 022/22, 025/20, 028/8, 030/13, 039/3
menzil-i k.+ lar 017/8
k.+ larda 022/3, 023/26
k.+ larğa 022/25
k.+ larına 031/12
k.+ larınıñ 033/4
k.+ larınıñ 023/21, 031/15, 053/9
k.+ nı 022/5
k.+ nı 018/13

kitābet : Yazı yazma.

k. 033/25

kitabhane : Kütüphane.

k.+ ler 050/24

kitir - : Getirmek.

k.- ürlər 014/25
k.- üvniñ 022/26
k.- üv 057/15
k.- üvi 007/1
k.- diler 002/7
k.- gen 052/13

kitüçi : Gidici.

k.+ ler 010/24, 010/26
k.+ lerniñ 010/28

kiyim : Giyim.

k. 047/11
k.+ de 056/15
k.+ inde 028/17
k.+ ler 047/29
k.+ lerde 040/22

kol : Kul, köle.

ķ.+ ga 037/25

kolak : Kulak.

ķ. 053/29

ķoral : Alet.

ķ. 004/25, 008/21, 046/2, 050/21
ķ.+ larğa 038/16
ķ.+ ları 047/7, 050/18
ķ.+ ların 026/16

ķoreya : Koreli.

ķ. 042/4

ķori : Kuru.

k. 040/8

ķorılıř : Yapı.

ķ.+ ları 047/15

ķotıl- : Kurtulmak, kaçınmak.

ķ.-a almağan 006/24

ķoyı : Kuyu.

ķ. 046/26

ķoyırt : Koyulaştırmak.

ķ. + uv 056/6

ķozmoğrāfyā : Kâinâtı bir bütün olarak ele alıp inceleyen astronomi dalı.

ķ. 058/13, 060/18

ķöçeyt- : Gücünü artırmak, güçlendirmek.

k.- ürge 053/4

ķöçlī : Güçlü.

k. 016/8, 026/25

k.+ si 006/22

ķömiř : Gümüş.

k. 047/5

ķön : Gün.

k. 011/4, 011/14, 021/21, 022/24,
023/10, 025/10, 027/17, 034/17,
041/1, 045/4, 045/6, 045/9, 050/13,

050/15, 052/27, 053/15, 053/16, 053/18,

058/15, 060/7, 060/19

k.+ de 002/20, 002/21, 022/25,

030/2, 044/22, 052/21

k.+ ge 022/17, 023/20, 048/18,

051/21, 054/1, 057/7

k.+ gi 006/20, 011/3, 011/16, 018/4,

023/6, 023/26, 043/6, 043/25

k.+ gisine 004/25

k.+ i 026/13, 027/6

k.+ leri 024/4, 026/11, 040/5

k.+ lerniñ 040/11

k.+ ni 030/2

k.+ niñ 040/14

ķ.+ lerin 013/3

ķön-kürş : Geçim.

k.+ i 045/4, 045/9, 058/15, 060/7,

060/19

k.+ inde 045/6

ķönlik : Günlük.

k. 012/19, 022/3, 030/2, 031/14,

046/2, 053/8

ķörfez : Körfez.

k. 040/3

ķöt - : Beklemek, gözetmek.

k.- emiz 011/28

k.- erge 037/21, 038/28

k.- ergede 038/23

k.- gen 008/9

k.- geni 007/16

k.- ülgenni 038/27

k.+ lerimiz 011/23

nöbet k.- b 053/30
k.- lgen 054/19, 054/25
k.- gen 004/5, 004/8, 004/11,
004/20, 007/1, 007/29, 016/19,
017/3, 017/24, 019/26, 046/4,
056/20, 056/25
k.- genniñ 056/29

köy : Köy.
k. 005/7, 012/23, 056/22, 058/18,
059/3, 059/17, 059/29, 060/10, 060/22

köyente : Su taşımakta kullanılan çığındırık
terazi.
k.+ ler 047/22

kray : (Rusya'da idare ünite olarak) el,
diyar, eyalet.
k. 044/24
k.+ larğa 044/23

krestiyān : Köylü, ziraatçı.
k. 045/1, 045/2

ķudsī : Mukaddes, kutsal.
k. 041/2

ķul : El, kol.
k. 024/28, 045/9, 058/20
k.+ ı 051/21

ķullan - : Kullanmak.
k.- ub 046/20
k.- urğa 049/12, 049/19, 053/5

ķullanurluk : Kullanılrlık.

ķ. 023/10

ķum : Kum.
ķ. 047/3, 047/4

ķur- : Kurma.
ķ.-uv 050/24

ķura : Ağıl.
ķ.+ dağı 026/16
ķ.+ sı 039/25

ķur'ān : Allah tarafından Hz. Muhammed'e
vahyedilen kutsal kitap, İslām dīninin temel
kitabı, kelām-ı kadim, Kur'ān-ı Kerim.
ķ.- ı kerim 017/5, 018/18, 018/21,
020/16, 020/27, 021/7, 021/10, 021/14
ķ.- ı kerim 018/10, 018/11, 018/14,
018/15, 018/20, 020/25
ķ.- ı kerimdeki 019/16
ķ.- ı kerimge 020/15
ķ.- ı keriminiñ 006/16
ķ. 014/20, 025/27, 028/20
ķ.+ da 021/5
ķ.+ ını 014/16
ķ.+ nıñ 020/24

ķurbān : Kurban.
ķ. 021/8
ķ. itüv 028/14

ķurş : Kurs.
ķ.+ ı 034/6
ķ.+ ındağı 034/8, 034/10
ķ.+ ları 035/22, 057/4

ķ. + larnıñ 057/10

ķ. + un 034/25

ķ. + unı 034/27

ķurķuba : İspanya'nın gūneyindeki Endūlūs
ōzerķ bōlgesinde yer alan tarihi bir ŗehirdir.

ķ. 043/5

ķurul - : Kurulmak.

ķ. - gān 003/8, 010/19

ķustarnıya : El işi.

ķ. 045/10

ķuŗ - : Koŗmak, yanına yerleŗtirmek, yanına
koymak.

ķ. - sāk 006/27

ķ. - ub 053/24

ķuŗ : Kuŗ.

ķ. + lar 027/7, 047/16, 047/17

ķ. + larnıñ 030/4

ķuŗımķa : Ek, ilave.

ķ. 031/9

ķ. + lar 030/19, 033/10

ķ. + ları 027/26

ķuŗıl -: Katılmak.

ķ. - gan 028/1

ķuvve: Kuvvet [Kelime bu anlamda Farsķa
tamlamalarda birinci ōķe olarak kullanılır].

ķ. - i berriye 042/22

ķ. + leriniñ 029/15

ķuvet : Kuvvet, gūķ.

ķ. 038/11

ķ. birūb 014/26

ķ. + i 040/6

ķ. + ini 005/28

ķ. + lerine 038/7

ķ. + lerni 016/10

ķ. + lerniñ 016/9

ķuvetlen -: Kuvvetlenmek, gūķlenmek.

ķ. - dirūv 054/11

ķ. - edir 009/2

ķuvetlī : Kuvvetli, gūķlū.

ķ. 026/25, 030/28

ķuy - : 1. Koymak, bırakmak, gōstermek,
ortaya koymak. 2. Yardımcı fiil.

ķ. - a 011/21, 013/16

ķ. - arķa 025/13, 027/16

ķālķe ķ. - maķ 008/10

ķ. - ub 011/18, 032/10

ķ. - uluŗı 013/28

ķ. - uv 025/16, 031/8

ķālķe ķ. - uv 008/7

ķ. - uvını 002/10

ķ. - dırub 022/5

ķ. + ulgan 008/23

ķ. - ulgan 025/7, 055/10

ķ. - ulganlarında 010/11

ķ. - uluv 013/7

ķuy- : Koymak, bırakmak.

ķ. - uluvların 030/4

ķuyaŗ : Gūneŗ.

k.+ larının 040/15

k.+ nın 040/10

kuyuluş: Koyulma, koyuluş.

k.+ ları 057/9

kuzgat - : Kımıldatmak, hareket ettirmek.

k.- uv 039/16

k.- ub 021/27

k.- urğa 015/3

küb : Çok.

k. 002/2, 005/27, 006/7, 006/18,
007/14, 007/25, 010/23, 011/1, 011/23,
013/4, 013/28, 013/30, 019/25, 022/9,
024/21, 034/7, 034/11, 034/19, 036/9,
038/15, 048/23, 048/24, 049/14, 049/15,
053/28, 054/18, 055/15, 056/20

k.+ dir 054/14

k.+ kene 007/17

k.+ kine 002/6

k.+ lerin 038/14

k.+ rek 011/8, 015/9, 023/9, 030/6,
034/11

k.+ si 014/4

kübe : Çoğu.

k.+ yeçigine 010/28

kübeyü : Çoğaltmak.

k.+ nın 010/29

küblük : Çokluk.

k. 013/4

k. 033/9

k.+ i 043/12

kübrek : Daha çok.

k. 005/13, 032/3, 032/6, 034/28,
035/1, 035/4, 035/6, 038/12, 038/16, 048/21

kübsi : Çoğu.

k. 023/21, 035/3

küç - : Göçmek.

k.- erek 049/22

k.- erge 027/11, 039/13

k.- ilüb 035/22

k.- ilür 032/12

k.- ülür 044/25, 050/13, 050/21,
050/27

k.- ürüb 054/28

k.- üv 011/12, 017/14, 025/2,
032/10, 050/13

k.- üvi 021/21

k.+ üvleri 044/9

k.+ üvündegi 028/18

küç- : Geçmek, vazgeçmek, yürümek,
gitme, aşmak.

k.- iledir 015/12

k.- ür 035/18

k.- ülüb 039/9

k.- erüv 028/3

küçür - : Kopyalamak.

k.- üb 027/5, 056/18

k.- üv 025/4

küfrân-ı ni‘met : Yapılan iyiliğe, verilen
nîmete karşı nankörlük etme.

k.- ı ni‘met 028/13

kük : Mavi, gök.

k. 040/10, 055/18, 056/5

kül : Göl.

k. 040/1, 046/26

k.+ leri 043/8

kümür : Kömür.

k.+ i 045/5

k. 047/12

k.+ i 047/5

künil : Gönül.

k. 038/19

k.+ ine 027/20, 033/3

k.+ leri 048/17

kür - : Görmek.

k.- ecek 011/5

k.- gen 007/7, 031/12, 038/11,
044/10

k.- genleri 026/20

k.- üb 054/19

k.- üb turgān 029/5

münāsib k.- üne 039/21

k.- ürge 010/21, 024/22, 057/2

k.- üv 053/24

k.- üvlerine 038/19

küre : Göre, için.

k. 002/14, 006/25, 008/9, 010/22,
016/11, 018/5, 028/21, 031/28, 046/8,
047/15, 048/26

kürgez- : Göstermek.

k.- legen 023/2

kürniş : Görünüş.

k.+ leri 040/12

k.+ lerin 055/20, 055/26

kürkem : Görkem.

k. 012/5, 048/11

kürkemli : Görkemli.

k. 012/14

kürset - : Göstermek.

k.- e 038/11

k.- eler 008/24

istidād k.- eler 010/14

k.- gen 015/11

k.- ilecek 016/15

k.- ilemek 019/15

k.- ilgen 039/21

k.- ilüb 035/14

k.- ilür 020/16, 035/2, 035/13,
035/19, 044/27, 047/18

k.- üb 005/18, 029/23, 034/26,
038/5, 039/1, 039/19

k.- ürdey 029/21

k.- ürge 013/16, 017/3, 019/22,
048/20

k.- üv 038/14, 050/14

k.- üvler 002/23

k.- üvleri 016/20

k.- üvlerine 010/21

kürsetil - : Gösterilmek.

k.- ecek 046/15

k.- gen 024/13, 026/23, 031/4,
031/10, 032/18, 032/22, 033/15, 033/19,
049/7, 054/2

k.- genç 055/6
k.- genler 026/19, 031/7, 032/20
k.- genlarni 027/1, 031/21
k.- genni 027/22, 030/1
k.- megen 035/9
k.- üb 040/30, 055/12
k.- ür 020/27, 021/19
k.- ürge 028/18
k. - üv 055/19, 055/21, 055/25,
056/1, 056/3, 056/6, 056/10, 056/13,
056/15

kürsetüvçi : Göstermeci.

k. 057/20

kürşi : Komşu

k.+ leri 051/1

kürül - : Görülmek

k.- medi 023/3

k.- ür 022/27

kürün - : Görünmek.

k.- gen 015/15

münāsib k.- mey 049/28

k.- seler 017/1

k.- üb 010/9

közge k.- üb 027/9

ķözge k.- üb ķurgān 024/11

küz : Göz.

k. 002/11, 005/17, 038/3, 039/19,
049/14

k. aldında ķutuldı 015/6, 015/14,
023/13

k. şalub 011/10

k.+ ge 057/3

k.+ ge kürünüb 027/9

k.+ leri 038/19

k.+ lerni 024/28

k.+ ümizge 010/9

ķ.+ ge kürünüb ķurgān 024/11

küzet - : Gözetmek, gözlemek, izlemek,
gözetlemek, seyretmek.

k.- ilse 016/17

k.- se 005/14

k.- üb 005/20

fā'idesini k.- üb 004/3

k.- ilür 025/26

küzsiz : Gözsüz.

k. 029/26

lā-āfil : Batmayan, kaybolmayan, zeval
bulmayan.

l.- afil 008/22

lābūd : Gerekli, lâzım, zarûrî, terkedilmesi
mümkün olmayan.

l.- minhu bulgan 011/28

la'ika : Uygun, yaraşır, münāsip.

münāsebet-i l. 016/16

lampa : Lamba.

l. 055/20

layıklı : Uygun.

l. 009/6

lazım : Lazım.

1. 005/2, 005/19, 005/27, 009/28, 010/8, 011/26, 016/2, 016/14, 017/29, 044/26, 046/13, 049/2, 050/21

l.+ dır 005/9, 007/14, 009/27, 010/7, 010/16, 015/15, 016/24, 017/5, 017/25, 018/1, 018/9, 018/14, 019/15, 019/25, 046/8, 055/4, 056/26, 057/12

lekin : ama, ancak, fakat

1. 002/27, 006/5, 010/29, 011/3, 011/14, 011/18, 011/21, 012/11, 013/12, 014/3, 019/19, 022/15, 022/18, 022/25, 023/20, 023/25, 031/5, 031/11, 032/14, 034/6, 035/4, 050/5, 050/13, 053/16, 053/18, 057/8

levha : Levha.

l.+ lar 055/27

lineyka : Cetvel, çizgilik.

1. 055/16

lisān : Dil.

1. 056/16

l.+ dan 054/8

Liwırpul : Liverpool

L.+ nuñ 042/14

L. 042/13

London : Londra

L. 042/14

lotsman : Kılavuz.

1. 042/9

lözüm : Gerekme, lâzım olma, gereklilik, gerek.

l.+ ına 017/14

1. 023/3, 034/17

ma'ārif : İlim ve tekniğin her alanda yayılıp gelişmesi için ilmî müesseseler, okullar açan ve onların faâliyetlerini kontrol altında bulundurup yol gösteren teşkîlât, Millî Eğitim Bakanlığı.

m. 003/13, 042/19, 043/11, 044/9, 045/11, 045/17, 052/6, 052/8, 052/9

m.+ de 042/23

'ulüm-ü m.+ i 043/4

m.+ ke 051/10, 051/17

m.+ lerniñ 045/12

m.+ niñ 038/11, 042/4

ma'āşlı : Aydan aya maaş alan, maaşla çalışan (kimse), aylıklı.

m. 003/11

mādde : Madde.

m.- i ta'limdir 019/8

m. 002/14, 047/18, 052/14, 052/20

m.+ dir 054/11

m.+ ler 016/12, 028/16, 044/27, 050/7

m.+ lerden 016/25

m.+ lerge 019/25

m.+ leri 005/5, 013/3, 034/7, 054/11

m.+ lerinden 038/15, 052/24

m.+ lerine 015/15, 054/18

m.+ leriniñ 022/10

m.+ lerni 023/8, 023/19, 046/15

m.+ lerniñ 015/12, 018/12, 034/8,

034/10
m.+ lerden 031/5
m.+ leri 054/4

māddī : Maddî.
m. 005/2, 009/26

māddiyāt : Gözle görülüp elle tutulan maddî şeyler.
m.+ dan 027/11

ma'den : Maden.
m. 042/12
m.+ ler 047/3
m.+ lerden 047/5, 047/6

ma'dūd : Sayısı belli olan, kaç tane olduğu bilinen, sayılmış, sayılı.
m.+ lar 033/8

mağazın : Mağaza.
m. 040/22

Mağol : Moğol.
M.+ larnı 051/12

maḥalle : Mahalle.
m. 002/7, 003/9
m.+ niñ 003/9

maḥdūd : Sınırları belirlenmiş, sınırı tâyin edilmiş, sınırlı, hudutlu.
ğayr-i m. 035/8

māhiyet : Bir şeyin ne olduğunu belirleyen asıl unsur, nitelik.

m.+ iniñ 012/19, 014/25, 014/29
m. 049/11

maḥlūl : Çözülmüş, dağılmış.
ḳābil-i m. 047/4

maḥşulāt : Sanâyi ürünleri.
m.+ ı 047/5

maḥşūş : Varlığı beş duyu ile anlaşılan, duyulan, hissedilen.
m. 018/15

maḥrec : Payda
m.+ leri 034/12

maḥrūt : Üstü sivri, altı dâire biçiminde olan geometrik şekil, koni.
m.+ lar 055/24

maḥşūş : Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsîleşmiş, has, özgü.
m. 022/24, 025/6, 025/18, 027/18, 034/15, 053/17, 057/12, 057/26

mā'il : Dik ve yatık arası bir vaziyette olan, eğik, eğri, münhanî.
m. 055/9

ma'ışet : Yaşayış, yaşama, ömür.
m. 041/12, 041/20, 041/29, 042/25, 051/2
m.+ i 038/5, 040/16, 041/2, 041/4, 041/15, 042/4
m.+ leri 041/10, 041/14, 041/18,

041/26, 043/24, 044/1, 050/29

m.+ lerin 050/14

maişi : Geçimsel.

m. 009/26

makāle : Bir fikri, bir görüşü savunmak, desteklemek veya bilgi vermek amacıyla yazılıp gazete, dergi vb. yayın organlarında yayımlanan yazı.

m. 023/11, 027/3, 027/20

m.+ degi 024/23

m.+ den 028/23, 030/8

m.+ ge 029/7

m.+ ler 023/25, 025/28, 029/13,

031/1

m.+ lerni 029/28

m.+ lerniñ 028/22

m.+ ni 026/10, 029/1

m.+ niñ 028/27, 031/18

maḫṣad : İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gāye.

m. 004/8, 004/24, 010/20, 016/6, 019/26, 021/25, 031/2, 034/2, 038/2, 045/27, 048/8, 051/26, 054/4, 054/19

m.+ ı 008/9, 009/21, 012/14, 013/11, 025/26

m.+ ḫa 017/3, 046/4, 056/20, 056/25

m.+ larğa 008/3

m.+ ları 004/5

m.+ larından 024/5

m.+ larnı 019/10

maḫṭūl : Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıkî.

m. 008/29

māl : Mal, hayvan.

m. 015/8, 037/20, 037/24, 037/27, 041/2, 050/19

m. aşrav 042/17, 043/21

m. bula 008/15

m.+ ları 044/7, 044/18

m.+ niñ 037/20

mālīk : Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.

m. buluvı 015/5

ma'lūm : Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

m. 004/23, 025/4, 035/15, 035/16, 055/3, 053/26

m.+ dan 032/9

m.+ dur 002/19

m.+ ge 025/8

m.+ ları 033/8

ma'lūmāt : Herkesçe bilinen, mālūm şeyler.

m. 004/23, 005/2, 005/29, 007/24, 025/21, 033/17, 035/10, 035/15, 040/13, 040/26, 040/27, 042/22, 045/15, 046/7, 046/10, 047/21, 049/24, 049/30, 051/17, 058/15, 060/7, 060/19

m. aluv 053/12

m. birilür 020/11, 020/13

m. bire 021/23, 032/17, 037/28

m. birilüb 046/14

m. birilür 035/14, 035/23, 040/15, 040/30, 049/25, 050/23, 050/26

m. birmesden 049/27

m. birüb 008/4, 034/20, 038/24,
039/8, 039/13, 054/2
m. birür 052/15
m. biröv 040/3
derecede m.+ bir-geç 044/26
m.+ ı 012/18, 026/12
m.+ ın 046/7
m.+ ınıñ 019/16
m.+ ke 046/12
m.+ ları 010/25, 026/21, 029/8,
053/11
m.+ ların 014/25, 031/3
m.+ larınıñ 010/21
m.+ na 028/23
m.+ nı 018/3, 022/3
m.+ nı biröv 018/8
m.+ nı birüvni 011/26

ma'lūmātı : Bilgi sâhibi, çok şey bilen,
bilgili.

m. 056/27

mamık : Pamuk

m. 042/13, 042/14

ma'nā : Kelime, söz, hareket, davranış
vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen
veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl,
mefhum.

m. 005/21, 011/1, 018/25, 024/24,
031/27

teyinge-teyin m. biröv 018/25

m.+ larga 006/1

m.+ ları 017/26, 018/23, 021/4,
021/13, 025/23, 031/24

m.+ ların 030/22

m.+ larından 029/27

m.+ larınıñ 005/29

m.+ nı 029/25, 031/8, 032/24

m.+ sı 007/28, 024/16, 025/3,
031/23, 053/25, 053/26

m.+ sın 027/16, 029/21, 034/28

m.+ sına 028/21, 035/17

m.+ sındagina 035/17

ma'nālı : İnce, derin ve güzel bir mânâ
taşıyan.

m. 017/25

Mançıstır : Manchester; İngiltere'de bir
şehir.

M. 042/13, 042/14

ma'nevî : Gözle görülüp elle tutulamayan,
madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe,
öze, rûha âit.

m. 005/3, 016/10, 016/25

ma'neviyât : Madde ve cisimle alâkası
bulunmayan, ruh ve mânâ ile ilgili olan
hususlar, mânevî şeyler.

m.+ ke 027/11

m.+ ınıñ 017/7

māni' : Bir işin yapılmasını önleyen şey,
engel.

m. 057/20

ma'nidār : Bir mânâ taşıyan, mânâlı,
anamlı.

m.+ da 028/20

mantıķı : Mantıĝa uygun, mantıklı.

m. 034/4

manzara : Göze hitap eden şekil, biçim, görünüş.

m.- i 'umûmîyesi 041/23

m.- i tabi' yeleri 040/29

m.+ ları 043/8

ma' rûf : Bilinen, belli, mâlûm.

m. bulgan 044/23

maşraf : Sarfedilen, harcanan para, gider, harcama.

m.+ ları 037/19

maşina : Makine.

m. 047/22

mataş - : 1. Karşılıklı köstekleşmek, çelmeleşmek; 2. Bir işi becermeye kalkışmak, deneme.

m.- maska 039/2

maţba'a : Matbaa, basım evi.

m.+ sı 001/9

maţbû'ât : Matbaalarda basılıp belirli zamanlarda neşredilen gazete, dergi vb. yayınların tamâmı, basın.

m.+ ka 002/9, 002/17, 022/5

matiryal : Materyal, malzeme.

m. 013/19, 013/26, 014/5, 033/15

m.+ ge 032/16, 033/20

m.+ i 014/7, 023/4, 023/24, 025/28,

031/5

m.+ iniñ 024/1

m.+ lerge 026/9

m.+ ni 023/13, 032/28

m.+ niñ 023/22

maţlûb : İstenilen, aranılan, istek ve arzu duyulan, talep edilen şey.

m. 037/4, 051/27, 052/2, 056/24,

057/9

m. bulganlıķdan 048/29

matur : Güzel.

m. 026/8, 043/8

maturlık : Güzellik.

m.+ ı 042/20

may : Yaĝ.

m. 047/19

m.+ 'atnıñ 047/22

māye : Maya, öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, karakter.

m.+ sı 017/7

māzi : Bugüne göre geride kalmış zaman, geçmiş zaman.

m.+ sı 050/12

m.+ sinden 052/14

m.+ lerin 048/27

m.+ siz 052/11

mebnî : Bir şeye dayanan, istinat eden, müstenit.

m. 014/11, 023/7, 039/20

mecbūr : Mecbur.

m. 006/21

m. bulalar 006/15

m. aladır 006/26

m.+ miz 006/20

m.+ inke 053/6

m.+ leri 051/2

medrese : Medrese.

m. 002/7

mechūl: Bilinmeyen, tanınmayan, belli olmayan.

m.+ ge 032/9

mechūl fiil: Edilgen fiil.

m. 033/8

mecmū'a : Fikir, edebiyat, sanat, aktūalite gibi çeřitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neřredilen yayın, dergi.

m. 056/14

m.+ larını 056/3

mefhūm : Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifāde ettiği mânā, anlam, kavram.

m. 018/25

m.+ ı 020/4

m.+ ları 019/16

m.+ ların 034/28

m.+ larında 018/20

m.+ un 031/18

mefkūre : Ūlkū.

m. 019/5

medenī : Medeni, kŪltŪrel, uygar.

m. 028/17, 031/1, 043/14, 050/15,

051/24, 052/28

megare : Mağara.

m.+ lerde 050/16

medenī-hāl : Bir kimsenin ad, yař, cinsiyet, ikāmetgāh, evlilik, vatandaşlık gibi yařadığı topluluk içindeki yerini belirlemeye yarayan ve hukūkun gŪvencesi altında bulunan nitelikleri.

m.+ leri 041/26

mekteb : Mektep, okul.

m.- i ibtidā'ı 034/7

m. 001/2, 001/4, 002/7, 002/9, 002/11, 002/18, 002/22, 002/26, 003/7, 003/11, 004/12, 004/14, 005/14, 007/9, 007/10, 007/12, 007/18, 007/19, 007/21, 007/27, 008/2, 008/10, 008/16, 008/20, 008/28, 009/8, 009/11, 009/12, 009/14, 009/19, 010/24, 011/4, 012/26, 013/2, 014/18, 015/4, 018/9, 026/2, 028/15, 028/25, 029/9, 030/5, 033/1, 038/15, 038/24, 039/25, 040/19, 049/3, 049/13, 050/4, 053/8, 053/30, 054/17, 055/17, 056/29, 057/21

m. 010/15

medeniyet : Medeniyet, uygarlık.

m.+ de 052/8

m.+ idir 052/9

m.+ in 052/10

m.+ inden 052/6

m.+ ini 053/6

binā'en- 'aleyh m. 004/9, 005/15
m.+ de 003/7, 005/8, 007/20,
007/24, 008/13, 009/3, 009/10,
010/2, 010/4, 010/25, 012/9, 013/6,
013/7, 014/9, 015/11, 015/16,
016/16, 016/18, 018/13, 021/25,
022/9, 022/19, 024/2, 024/7, 026/3,
026/4, 032/28, 034/2, 034/6, 038/2,
045/27, 050/11, 053/13, 054/23
m.+ degi 003/11, 022/27, 024/1,
026/3, 026/4
m.+ degine 009/4
m.+ den 004/8, 004/11, 004/20,
007/16, 007/29, 008/11, 010/26,
016/17, 038/22
m.+ i 010/17, 010/20
m.+ in 057/25
m.+ inde 057/14
m.+ ke 005/24, 007/15, 007/17,
010/16
m.+ ler 003/4, 006/15, 040/24
m.+ lerde 006/25, 010/22, 022/17,
052/21, 056/27
m.+ lerdən 056/25
m.+ lerge 003/13, 010/21, 010/24,
010/26, 010/28
m.+ leri 002/11, 004/4, 011/2,
042/21
m.+ lerimiz 010/10, 011/12, 011/15,
011/29, 012/13
m.+ lerimizde 052/13, 054/1
m.+ lerimizden 011/22, 011/25,
012/10
m.+ lerimizge 003/3
m.+ lerimizni 002/2, 010/20, 011/6
m.+ lerimizniñ 002/12, 010/7,

010/8, 011/1, 011/8
m.+ lerinde 006/11, 052/22
m.+ lerinden 038/27
m.+ lerine 057/3, 057/8
m.+ leriniñ 004/1, 006/13, 010/15
m.+ lermiz 057/5
m.+ lermizde 048/7, 048/22, 049/1
m.+ lermizni 057/7
m.+ lerni 057/24, 060/24
m.+ lerniñ 014/27
m.+ niñ 003/9, 004/5, 004/7, 004/18,
004/21, 005/4, 005/12, 006/2,
006/22, 007/12, 007/13, 007/26,
008/9, 008/14, 008/23, 008/25,
009/21, 009/23, 009/29, 010/17,
013/28, 022/7, 024/5, 034/9, 049/7,
057/22

mektub : Mektup.

m.+ ınıñ 027/17
m.+ lar 041/16
m.+ ları 030/11, 031/18

meleke : Bir iş veya davranış üzerinde devamlı uğraşma, tekrar ve tecrübe ile kazanılan alışkanlık, beceriklilik, yatkınlık.

m. 013/13, 016/23, 035/4
m.+ lerni 014/25
m.+ si 009/1
m.+ lendirsün 009/17
m.-+ lenüb 008/18
m.+ lenüv 014/5, 031/9, 035/12
m.+ lenüvge 013/4
m.+ lenüvlerine 034/5
m.+ lendirüv 022/1, 024/6, 032/24

m.+ lendirüvi 022/12
meleke+ lenüv 052/20

memleket : Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke.

m. 038/25, 039/14, 040/25, 051/5,
051/13
m.+ imizniñ 007/10
m.+ iniñ 032/11, 051/14
m.+ lerge 021/21
m.+ leri 039/12, 051/4
m.+ lerine 051/9
m.+ ni 039/3
m.+ niñ 038/9, 039/8, 041/12, 051/2

me'mür : Bir işi yapmakla görevlendirilen (kimse), görevli.

m.+ lar 040/20
m.+ larınıñ 003/13

menāfi' : Yararlar, faydalar, kârlar, menfaatler.

m. 011/1, 011/3
m.+ n 011/5
m.+ yine 011/6

menba' : 1. Bir suyun kaynayıp çıktığı yer, pınar, kaynak 2. Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebde, menşe.

m.+ ğı 040/2
m.+ lardan 048/21
m.+ ları 050/1

menfa'at : Fayda, yarar, çıkar, kâr.
m.+ i 017/23, 049/1

manşab : Bir akarsuyun denize döküldüğü veya başka bir akarsu ile birleştiği yer, ağız, kavşak.

m.+ ı 040/3

mensüb : Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan, ilgili, âit.

m. bolgān 044/24

menzil : mevki, derece ; mahiyet

m.- i kitāblar 017/8
m.+ inde 003/6, 004/17, 022/11,
046/12
m.+ indedir 053/25

merbuṭ : Bağlı, bağlanmış, raptedilmiş.

m.+ dur 048/25

mürekkab : Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.

m. 037/24

merkez : Merkez.

m.+ leri 041/19

merkezi : Merkezde bulunan, merkezi teşkil eden.

m. 022/10

mertebe : Kademe, derece, basamak, sıra.

m. 016/1, 036/14
m.+ sinde 016/3

mesāḥa : Yüz ölçümü.

m.+ larını 056/2

meşārif : Harcanan, sarfedilen paralar,
giderler, masraflar.
m. 037/15

mescid : Mescit.
m. 040/19

meşel : Örnek, benzer, misal, numûne.
m.+ ler 055/15

meşelâ : Misal olarak, örnek olarak, söz
gelişi.
m. 013/11, 015/7, 017/12, 017/22,
025/14, 026/13, 026/24, 026/25, 026/26,
027/5, 027/16, 028/23, 029/1, 029/4, 029/9,
029/13, 029/16, 029/21, 029/26, 030/11,
049/30

mes'ele : Mesele, sorun.
m. 002/21, 010/2, 022/4, 053/25
m.+ ge 053/28
m.+ ler 012/19, 018/2, 034/15,
035/4, 035/11, 035/21, 035/24,
036/7, 036/15, 036/18, 037/3, 037/6,
037/17, 037/11
m.+ larde 034/18
m.+ lerge 002/24, 013/21, 034/16,
034/22
m.+ leri 002/9, 021/14
m.+ lerini 002/27
m.+ leriniñ 013/22
m.+ lerniñ 053/31
m.+ ni 005/25, 018/9
m.+ niñ 002/16
m.+ si 053/30

m.+ sidir 010/3
m.+ sin 057/1
m.+ sini 002/4, 002/19

mesken : Oturulan, ikâmet edilen yer, ev,
konut, ikâmetgâh.
m.+ inde 028/17

mes'ud : Saâdete ermiş, saâdetli, mutlu,
bahtlı, bahtiyar.
m. 048/25
m. buluv 011/26

mes'ul : Yaptığı veya üstüne aldığı işlerden
ve davranışlardan hesap vermeye mecbur
olan, sorumluluk yüklenen (kimse),
sorumlu.
m. 009/25
m. tutulsun 003/12

meşakkat : Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet,
zahmet.
m.+ le 038/29
m.+ leri 007/7

meşgûl : Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta
olan.
m. buluv 050/25

meşgûliyet : Meşgul olma durumu, çalışma,
uğraşma.
m. 041/14
m.+ i 040/16, 041/15, 042/16,
043/18, 043/20
m.+ inde 040/22
m.+ leri 026/3, 041/12, 041/18,

041/20, 042/27, 043/3, 043/7,
043/16, 043/25
m.+ lerinde 041/29
m.+ lerine 028/25

meşhūr : Herkesçe bilinen, adı sanı her
tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.
m. 021/1, 027/27, 040/27, 044/6,
044/14, 051/15

metin : Sağlam, dayanıklı, kuvvetli, güçlü.
m. 009/19

mevki : Durum, vaziyet; konum.
m. 005/1, 019/13, 026/2, 041/5
m.+ ĩmiz 052/12
m.+ ĩ 042/14, 042/25, 043/5, 051/1,
051/23
m.+ leri 043/26
m.+ lerin 048/26

mevzū : Ele alınan, incelenen, üzerinde
durulan mesele, konu.
m. 038/7, 038/21
m.+ larğa 031/13, 032/29
m.+ ları 046/4

meydān : Görünmek, belli, açık, âşikâr
olmak, ortaya çıkmak.
m. 013/13
m.+ da 053/30
m.+ dan 053/2
m.+ dır 009/12
m.+ ga 011/15, 049/15, 049/23
m.+ ında 014/24

mezkūr : Az önce adı geçen, sözü edilen,
yukarıda anılan, zikrolunan.

m. 007/5, 008/6, 009/3, 013/6,
014/5, 014/22, 019/25, 019/26, 023/1,
030/8, 031/23, 049/16, 049/26, 051/20,
056/24, 056/27, 060/24
m.+ larınıñ 021/5
m.+ lerge 030/21

mıknāṭıs : Mıknatıs.
m. 047/23

mıntıka : Yer yuvarlağını çevrelediği
düşünülen paraleller arasında kalan ve
kuşağı andıran kısımlardan her biri.
m.+ lar 040/15

Mısır : Büyük bir kesimi Afrika'da, küçük
bir kesimi (Sînâ yarımadası) Asya'da yer
alan ülke.
M. 034/17, 044/2, 050/2, 050/25
M.+ da 043/29, 044/1

Mısırlı : Mısır'da yaşayan veya Mısır
kökenli olan halk ve bu halka mensup
bireyler
M.+ lar 044/3

miftāḥ : Anahtar.
m. 020/15

miḥānik : Hiç düşünmeden, üzerinde kafa
yormadan, sâdece alışkanlığın verdiği
kolaylıkla makine gibi yapılan, mekanik (iş,
hareket vb.)
m. 006/14

mikdār : Miktar, nicelik.

m. 004/23, 005/8, 050/26, 053/10,
054/2
m.+ da 008/1, 039/20
m.+ ğa 057/22
m.+ ı 040/28, 045/3, 045/15, 050/28,
052/21

mikrob : Mikrop.

m.+ lar 047/25

millet : Millet, ulus.

m. 004/16, 011/27, 012/2, 016/14,
048/6, 051/27
m.+ i 004/27
m.+ imizge 012/17, 048/14
m.+ in 048/12
m.+ ine 004/13, 015/1
m.+ iniñ 012/7, 012/8
m.+ ler 021/22, 038/25, 048/10,
049/30, 051/26, 053/2
m.+ lerden 042/1, 048/23
m.+ lerin 048/25
m.+ lerni 009/18
m.+ lerniñ 030/27, 043/12, 048/24,
048/25
m.+ niñ 002/14

milletdaş : Millettaş.

m.+ ı 009/28

millî : Millî, ulusal.

m. 003/3, 003/13, 005/6, 005/12,
005/13, 006/23, 007/3, 009/26, 011/10,
011/13, 011/19, 011/23, 011/27, 011/29,
012/8, 012/9, 012/14, 012/22, 022/29,

030/29, 033/18, 048/1, 048/7, 048/15,
048/16, 048/18, 048/20, 048/22, 048/28,
049/1, 049/24, 049/27, 049/29, 050/26,
050/28, 052/5, 052/28, 053/4, 058/8, 059/12
hayāt-ı m.+ ye 002/18

milliyet : Milliyet.

m.+ ini 012/3

min-minlik : Bencillik.

m.- minlik 028/14

miñ : Bin.

m. 035/3, 036/18
m.+ ge 010/27, 036/16, 036/17

miña : Bana

m. 025/9

ministr : Bakan.

m.+ ler 045/19

minut : Dakika.

m.+ dan 016/3

miraway : Dünya.

m. 045/22

mişāl : Misal.

m. 017/10
m.+ ler 017/15, 017/17, 036/8, 038/5

Misopatamya : Mezopotamya.

M. 041/8
M.+ da 041/8

mitre : Metre.

m. 035/20, 037/10

model : Model.

m.+ lerge 038/17

mömkün : Mümkün.

m. 006/6, 008/5, 009/10, 012/11,
013/8, 014/20, 015/14, 023/4, 023/5,
023/18, 029/23, 032/14, 034/23, 038/14,
039/14, 046/18, 047/18, 048/21, 049/19,
049/29, 053/4, 056/20, 057/11

m. bulgan 025/23, 039/17, 054/10

m. bulmas 054/2

m. bulsa 020/16

m. bulur 034/26, 053/12

m. buladır 015/9

mödir : Müdür.

m.+ leri 001/5, 003/9

m.+ lerine 002/8

möhüm : Önemli.

m. 002/21, 007/20, 016/13, 016/17,
019/9, 022/1, 023/6, 030/13, 033/2, 046/13,
050/5, 051/27, 052/20, 052/24, 052/28,
053/31

m. bolsa 022/19

m.+ dir 015/5, 022/20, 052/2

m.+ i 053/7

m.+ leri 050/23

m.+ rek 030/6, 034/7

m.- leşe 052/13

möhümrek : Daha önemli.

m. 048/7

mönderecât : Kitap, gazete, dergi vb. içinde
bulunanlar, içindekiler, muhteviyat

m.+ ı 023/22, 024/1, 052/19

m.+ ları 035/25

m.+ ı 029/10, 029/11

m.+ ın 029/12

m.+ ı 026/1, 034/15

m.+ ın 056/17

m.+ ları 034/23, 037/17, 057/16

mönderice: Münderic kelimesinin
tamalamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki
müennes şekli

m.+ leri 019/4

m.+ lerin 026/20

m.+ si 013/22

m.+ sine 019/12

mönderic : Bir şeyin içinde yer alan,
bulunan.

m. 023/11

m.+ eleri 027/4

m.+ esin 024/14, 028/27

mu : Bu

m.+ na 005/11

m.+ ña 014/6

m.+ nda 005/21, 006/22, 009/7,
012/12, 014/22, 015/5, 026/19, 028/15,
030/27, 032/5, 032/12, 033/15, 056/24,
060/24

m.+ ndan 002/21, 005/24, 009/13,
011/17, 017/22, 019/6, 022/18, 048/15,
052/8, 052/25, 054/15

m.+ ndı 018/1, 018/9

m.+ ndun 018/4

m.+ nı 005/21, 009/22, 024/21,
025/14, 028/12, 039/4, 053/31
m.+ nın 008/17, 017/25, 020/7,
043/10, 050/20

mu'allim : Öğretmen, hoca, müderris.

m. 007/2, 009/24, 009/26, 014/8,
020/26, 038/18, 046/16
m.+ ge 027/13, 027/15, 028/4,
030/12
m.+ inde 007/5
m.+ ler 056/28, 057/3, 057/6, 057/7,
057/8, 057/11
m.+ lerde 009/29
m.+ leri 001/4, 002/2, 002/13
m.+ lerine 009/6
m.+ lernin 003/11, 026/4
m.+ nın 009/27, 026/22, 044/24,
046/17, 053/14

mu'amelât : Muâmeleler, karşılıklı
davranışlar.

m.- ı hüsnelerini 019/22

mu'amele : Başkasına karşı olan davranış,
davranış biçimi, tutum.

m. 009/6, 015/1
m.+ de 052/7

mu'ayyen : Belli, belirli.

m. 004/20, 008/1

mücibinçe : (Durumun) Gerektirdiği
şekilde, gereğince.

m. 056/24

mufaşşal : Ayrıntılara girilerek geniş
biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsîlatlı

m. 002/6, 023/1, 035/18, 038/23,
039/14

m.+ rak 031/6, 037/9, 039/3

mufaşşalrak : daha ayrıntılı

m. 044/22, 046/12, 049/25

muhabbet : Sevgi.

m. 012/17, 015/2, 022/5, 028/13,
048/15
m. itdirüv 048/12
m.+ leri 011/27

muhâkeme : Bir konuyu dikkatle inceleme,
iyice düşünme, akıl süzgecinden geçirerek
karar verme.

m. 025/20
m. itgeniniñ 002/16
m. etüv 024/15
m.+ sine 002/10

muhiţ : Yöre, semt.

baħr-i m.- i kebirde 044/16
m. 038/5
m.+ in 057/19
m.+ ine 032/8
m.+ leri 055/11
baħr-i m.+ lernin 044/18
m.+ nın 046/16
Baħr-ı m.+ i 044/6
m.+ den 008/22
m.+ i 005/2

muhlîş : İnanç, düşünce ve davranışlarında gösteriş ve iki yüzlülük bulunmayan, dostluğu içten ve samîmî olan (kimse)

m. 052/3

mukābele : İki şeyi yan yana koyarak veya iki yazıyı biri okumak, diğeri tâkip etmek sûretiyle karşılaştırma.

m. 011/20

m.+ leri 020/22

mukābil : Karşıt, zıt.

m.+ leri 024/24

m.+ lerinde 027/19

mukaddem : Zaman bakımından daha eski olan, önce, evvel, önceki, evvelki.

m. 005/24, 010/6, 018/15, 046/13,
049/27, 052/25

mukaddes : Her türlü ayıp ve noksanlıktan arındırılmış, yüce ve kutsal bilinmiş, kutsal, kutsî.

m. 014/15, 018/13

mukaddime : Giriş, sunuş, başlangıç; ön söz.

m. 049/26, 050/11

mukāyese : Nesne veya kişilerin benzer yâhut farklı yönlerini karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama.

m. 032/27, 042/4

mukrā : Okumak, tilavet etmek.

m. 021/16

muña : Buna.

m. 006/15, 048/20

mundıy : Bunun gibi.

m. 057/17

muntakı : Bundaki, buradaki.

m. 024/6

muntazam : 1. Düzgün. 2. Yerli yerinde, düzenli, tertipli, ahenkli.

m. 008/29, 016/2, 024/17, 054/21

muṭābık : Uygun, münâsip, muvâfık.

m. 015/14

muşāḥabe : Sohbet şeklinde yazılmış yazı türü.

m.+ ler 013/20

muşavver : Zihinde tasarlanmış, düşünülmüş, canlandırılmış, tasavvur edilmiş.

m.+ larğa 030/21

muṭlak : Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.

m. 006/10

m. tutarlurğa 022/18

muṭlakā : Kesin olarak, kesinlikle, şüphesiz.

m. 002/20, 009/29, 010/16, 053/5

muvaḫḫıyet : Başarılı olma, başarı

m.+ leri 028/17, 060/25

muvaḥḥiyetli : Başarı kazanmış, başarı göstermiş, başarılı.

m. 024/17, 039/16, 049/9, 053/13,
054/16, 057/20

muḥāḥik : Uygun, münâsip.

m. 002/16, 006/19, 008/8, 012/1,
014/16, 015/14, 022/25, 049/5
m. bulsun 019/17

muḥāḥik : Müzik.

m. 043/22

mübhem : Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz

m. 033/10

mücessem : Gözle görülür, elle tutulur şekilde olan, cisim hâlinde bulunan

m. 013/15, 055/24

müdāḥale : Bir işin gidişine el atma, karışma

m. itdirüv 002/27

müddet : Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre

m. 049/14, 052/5
m.+ i 010/5, 012/25, 057/28
m.+ inde 022/13

mü'ekked : Sağlam ve kuvvetli bir duruma getirilmiş, kuvvetlendirilmiş, tekit edilmiş

m. 033/10

mü'essese : İktisat, kültür, siyâset, din vb. alanlarda topluma hizmet veren resmî, mahallî veya özerk kuruluş, kurum, işletme

m.+ lermiz 057/6
m.+ ler 011/9, 040/23, 043/14
m.+ leri 045/8
m.+ lerimiz 011/23
m.+ ni 002/26

mü'essir : Tesir eden, tesirli, etkili, etkileyici

m.+ dir 053/1
m.+ dir 016/8
m.+ i 017/21
m.+ leridir 019/6

müfred : Tekil.

m. 025/17, 033/6

müfsid : Bir şeyi düzenli çalışamaz, kendisinden beklenen işi yapamaz duruma getiren, bozan, ifsat eden

m.+ leri 021/2

mükāleme : Karşılıklı konuşma, söyleşme.

m. 017/15

mükemmel : Mükemmel, kusuruz, eksiksiz.

m. 053/19

mülāḥaza : Düşünce.

m.+ lar 033/1
m.+ ların 033/5
m. 056/23
m.+ ğa 023/7
m.+ lar 031/16

m.+ largā 039/20

m.+ larnı 050/6

m.+ ga 018/22

mülk: Dükkân, ev, arsa vb. taşınmaz mal

m.+ ni 037/28

münâcât : Konusu Cenâbıhakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzûme

m.+ lar 056/22

münâsebet : Yakınlık, ilgi, ilişki, alâka

m.- i la'ika 016/16

m. 017/29, 024/25, 033/17, 039/8,
040/2, 040/7, 041/24, 049/10,
049/29

m.+ de 013/14, 022/16

m.+ i 005/1, 008/25, 018/8, 021/22,
023/10, 025/1, 025/11, 025/20,
030/6, 034/22, 037/24, 038/29,
039/11, 041/6, 042/14, 043/13,
046/9, 050/1, 050/25, 051/16,
051/18, 051/20, 057/16

m.+ in 015/2

m.+ leri 005/29, 026/1, 026/3,
030/28, 043/13, 048/19, 050/29,
051/1, 051/3, 051/8

m.+ lerin 048/10

m.+ ni 038/6

münâsebetli : İlgili, alâkalı

m. 020/2, 027/4

münâsib : Uygun, yerinde.

m. 011/2, 016/2, 018/23, 023/18,
023/20, 024/26, 024/27, 029/29, 032/16,

033/20, 050/4, 056/22, 057/13

m. kürüne 039/21

m. kürünmey 049/28

m. t̤ābıldı 001/5

m. t̤ābılğān 013/1

m.+ dir 039/17, 039/18

münebbihli : Uyarı sistemi olan (saat).

m.+ gi 041/8

münḥanī : Eğri çizgi.

m. 055/10

münḥaşır : Yalnız bir kimseye, bir şeye mahsus olan, başkasıyla ilgisi bulunmayan

m. bulgan 016/21

mürāca'at : Bir istek için bir kimse veya makāma başvurma, başvuru.

m. itüv 027/13

m. iterge 017/2, 038/18

mürādif : Aynı anlama gelen, aynı mânâyı ifāde eden şey, eş anlamlı, müterādif.

m. 027/19

m.+ leri 024/24

mürekkēb : Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.

m. 031/22, 033/22, 035/9, 035/11,
036/24, 047/23

mürşid : Rehber, kılavuz, önder

m.+ leri 019/2

mürüvvet : İyilik ve ihsanda bulunma,
cömertlik, lutufkârlık.
m. 028/14

müsā'ade : İzin.
m.+ si 052/6

müsāhele : Kolaylık gösterme, yumuşak ve
müsâmahalı davranma.
m. 048/20

müslümān : İslâm dîninden olan kimse,
müslim
m. 006/11, 006/13, 012/7, 014/16,
018/13, 020/12, 024/19, 041/19,
053/20,
057/3, 057/8
m. 009/28
m.+ ga 006/16
m.+ lar 021/21, 039/12, 041/18,
041/26, 042/1
m.+ lardan 010/1
m.+ larğa 057/11, 057/26
m.+ ları 045/17
m.+ larnıñ 021/18

müstakıl : Bağımsız.
m. 008/11, 010/18, 011/4, 011/6,
012/18, 012/24, 013/5, 022/1,
026/29, 029/30, 051/26

müstakım : Doğru, düz.
haṭ-ı m. 055/10

müsta'mel : kullanılmış, kullanılan
m. 030/22, 035/2, 052/22

müşahede : Gözlem.
m. 029/15

müşterek : Birden çok kimse veya şeyi
ilgilendiren, onlara has olan, onların
katılmasıyla meydana gelen, ortak
m. 029/20

müte'allik : Âit, dâir, ilgili, alâkalı
m. 018/1

müterādif : Yazılışları ayrı, anlamları bir
olan (kelimeler), eş anlamlı, sinonim.
m. 029/22

mütenāsib : Birbirine uyan, uygun, uyumlu,
orantılı.
m. 028/8
m. bulub 049/4

mütevāzi : Gösterişsiz.
m. 023/5

müttefika : Beraber olarak, anlaşarak,
birlikte.
cemāhir-i m. 044/12

müvellidü'l-mā' : Hidrojen.
m.- mā' ve 047/24

müvellidü'l-ḥumūza : Oksijen.
m.+ nıñ fā'ideleri 047/24

müze : Müze.
m. 042/21

naçalın/ naçalıy : İlk, başlangıç.

n.+ ı 010/10

n. 010/13

naçalnik : Baş, başkan, müdür.

n. 045/22

naçar : Kötü.

n. 008/22, 009/10

naḥiv : Söz dizimi, cümle bilgisi, sentaks.

n. 022/14, 022/28, 027/22, 030/16,

030/17, 031/19, 031/21, 033/6,

033/21

n.+ niñ 033/21

nākil : Bir yerden bir yere götüren, taşıyan,
nakleden kimse veya şey

n.+ niñ 029/24

naloğ : Vergi.

n.+ lar 037/19, 045/25

namāz : İslâm dînince belli kurallara göre
günde beş vakit yapılması müslümanlar
üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş
şartından birini teşkil eden ibâdet

n. 017/27, 020/23, 021/3, 021/7

n.+ da 021/12

n.+ niñ 021/1, 021/2

naşṭat : Öğüt.

n.+ leri 020/22

nāşir : Kitap, dergi vb. neşriyat yapan
kimse, yayımcı, editör.

n.+ i 001/6

naẓar : Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek
bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek
ele alma, bakış, bakış açısı.

n.+ ı 013/16

n.+ ların 038/3

n.+ larınıñ 046/17

n.+ ından 048/2

n.+ lar 054/6

nazariye : Belli bir konudaki sistemli
düşüncelerin bütünü.

n.+ si 059/10

nāẓm : Düzenleyen, tanzim eden.

n.+ ıdır 017/7

nebātāt : Bitkiler.

n. 014/13, 047/8, 047/26

n.+ nıñ 047/9, 047/11

nebī : Hz. Muhammed

siyer-i n. 017/6

nefis : Herkes tarafından beğenilen, çok
hoşa giden, çok güzel.

şan'at-ı n.+ iye 054/22

nefs : Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz
benliği, kişiliği.

n.+ ine 016/22

nehiy: Birini bir şeyden alıkoyma, bir şeyin
yapılmasını yasak etme, menetme,
engelleme.

n.+ lerini 017/20

nerse : Şey, nesne.
n. 005/25, 007/29, 009/19, 010/12,
011/19, 025/5, 027/2, 027/9, 029/1,
029/3, 030/12, 038/26, 049/5,
049/14
n.+ den 004/7
n.+ dir 017/9
n.+ ge 013/4, 027/25, 028/6
n.+ ler 004/5, 005/9, 024/2, 025/5,
025/17, 026/10, 032/5, 032/7,
037/22, 042/1, 046/11, 047/19,
049/15, 055/13
n.+ lerden 004/26, 018/2, 022/2
n.+ lerge 029/16
n.+ leri 049/20
n.+ lerine 031/13
n.+ lerini 003/2
n.+ lerni 004/24, 011/28, 017/10,
024/11, 056/2
n.+ lerniñ 003/14, 027/23, 027/28,
038/14, 038/19, 045/15, 049/17,
056/13, 056/25
n.+ niñ 025/5, 055/29

neseb : Soy, soy sop, atalar, dedeler silsilesi.
n. 021/18

nesil : Akraba, soy, nesil.
n.+ lerin 047/11
n.+ lerini 047/17

netice : Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç.

n.+ ler 017/11
n.+ sinde 050/20

nev : Yeni.
n. 055/3

neẓāfet : Temizlik, paklık.
n. 047/30

nıgı- : Sağlamlaşmak.
n.+ rak 005/25

nıgıt- : Sağlamlaştırmak.
t.- urğa 017/17

nık : Sağlam, berk.
n. 013/18, 013/24
n.+ lıgınıñ 018/5

ni : Ne
n. 007/5, 008/3, 008/26, 013/22,
018/9, 024/16, 027/6, 027/7, 029/18,
029/19, 051/27, 057/9, 057/19

niçe : Kaç, ne kadar
n. 020/4, 020/6, 021/16, 022/15,
029/25, 032/27, 036/8, 052/3, 052/4,
052/25, 055/14, 056/23
n.+ gine 023/24
n.+ si 057/23

niçek : Nasıl
n. 020/13, 024/29, 029/4

niçençi : Kaçınıcı
n. 035/16

niden : Neden

n. 049/17

nift : Petrol.

n. 045/5

nigez : Temel, esas.

n. 022/13

n.+ i 012/10

n. 049/19

nihāyet : Sonunda.

n. 002/23, 019/15, 021/20, 044/25

niķ : Niķin

n. 024/8

nikāh : Bir kadınla bir erkeğin kānun nazarında karı koca sayılmalarını sağlayan işlem.

n. 021/11

Nil : Nil Nehri.

N. 043/30

nimets : Alman.

n.+ lerniñ 042/22

ni'met : Lutuf eseri olan iyilik, ihsan, bağış.

küfrān-ı n. 028/13

nindi : Hangi, nasıl

n. 007/2, 009/7

n.+ gine 036/21

bina'en- 'aleyh n.+ gine 057/6

nisbet : Nispet, oran.

n. 037/16

n.+ de 052/11

n.+ i 028/13, 041/7

n.+ inde 045/12, 052/6, 052/11

n.+ indegine 038/9

nisbi : Karşılaştırmaya, kıyaslamaya dayanan, mutlak olmayan, bağıntılı, görelî, izâfî, rölâtif.

n. 010/22

nittüv : Borç alma.

n. 037/27

Nivyork : New York.

N. 044/11

Niyapul : Napoli.

N. 043/22

nizām : Kâinata ve her türlü kuruluştâ, o şeyin varlığının gerektirdiği şekilde mevcut olan ve devâmını sağlayan yasa ve kural, düzen, usûl.

n. 021/15, 046/1, 046/5

Noğay : Tarihleri 13. yüzyıla, Altın Orda Devleti'ne dayanan, çoğunlukla Kuzey Kafkasya, Dağıstan, Karadeniz'in kuzeyi ve Türkiye'de yaşayan köklü bir Türk halkıdır.

N. 051/19

noķta : 1. Cümlelerin bittiğini gösteren benek şeklindeki işâret. 2. Bir konuda önemli taraf, husus.

n. 025/13, 025/16, 045/11, 049/1,
055/11
n.+ dan 055/11
n.+ lar 025/7
n.+ larından 019/20
n.+ nı 049/16, 050/3
n.+ sından 014/8

nokta' i-nazar : Bakış açısı, görüş.
n.+ ından bulgan 048/2, 054/5

nöbetleş - : Sıra ile, nöbetle, sırasıyle.
n.- üb 028/16

növbet : Nöbet, nevbet.
n.+ inde 048/27
n.+ lerinde 013/12
n. kötüb 053/30

Nuh : Nuh peygamber.
N. 020/21

numüne : Benzer.
n. 038/5, 038/25
n.+ leri 002/23, 019/5
n.+ si 009/11

oç - : Uçmak.
u.- ub 030/4

oçar- : Rastlamak, rast gelmek.
o.- ı 037/22
o.- ab 027/28

oçra - : Rastlamak, rast gelmek.
o.- masday 034/16

o.- yaçak 008/20

ofık : Ufuk.
o. 040/13

ogul : Oğul.
o.+ ı 004/14

ohşa - : Benzemek.
o.- gān 024/16, 027/21, 033/3

ok : Aynı, bizaat.
o. 006/26, 018/19, 034/15, 035/1,
036/4, 052/26

onıt - : Unutmak.
u.- amāşka 009/20

onutıl - : Unutulmak.
u.- may 008/15

Orenburg : Rusya'nın batısında, Ural Nehri kıyısında yer alan ve aynı adı taşıyan Orenburg Oblastı'nın idari merkezi olan bir şehirdir.
O.+ da 001/10

orlık : Çekirdek, tane, tohum.
o. 047/11
o.+ lar 047/9

'Osmānlı : Osman Gāzi tarafından 1299 yılında Anadolu'da kurulup I. Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılan ve birçok devleti hükmü altına alarak Asya, Avrupa, Afrika kıt'alarında çok geniş bir alanda altı yüz

yirmi üç yıl hüküm süren büyük Türk devleti.

‘O. 041/7, 041/10, 051/10

‘O.+ larğa 021/20

otur - : Binmek, oturmak, çökmek, yerleşmek.

o.- ğan 051/3

o.- urğa 034/13

o.- uvnıñ 050/20

oyat : Ayıp, utanç.

o. 018/2

oyna - : Oynamak.

o.- rğa 027/14

oyuşdır -: Kurmak, tesis etmek, örgütlemek.

o.- ub 028/23, 032/28

ozak : Uzak.

o. 007/15, 057/8

o.+ ina 002/6

ozun : Uzun.

o. 031/22, 033/22

ozunluk : Uzunluk.

o.+ dağı 055/14

o.+ ları 040/11, 055/8

öç : Üç.

ö. 006/27, 010/7, 010/12, 032/2,

046/11, 046/23, 046/24, 047/14,

057/23

ü.+ ke 016/10

öçün : İçin.

ö. 002/3, 002/19, 003/4, 004/20, 004/24, 004/25, 005/4, 005/10, 005/25, 005/26, 006/20, 007/1, 007/8, 007/21, 008/14, 008/17, 009/25, 009/29, 010/4, 010/6, 011/22, 011/26, 011/28, 012/15, 013/13, 013/19, 013/25, 014/15, 015/7, 016/2, 016/12, 016/13, 016/20, 017/4, 017/23, 017/24, 017/25, 017/28, 018/3, 019/3, 019/10, 020/1, 020/8, 022/3, 022/5, 022/21, 022/28, 023/22, 024/16, 024/17, 024/28, 026/22, 026/23, 026/29, 027/1, 027/9, 028/7, 029/10, 029/29, 029/30, 030/1, 031/4, 031/7, 031/10, 031/14, 032/10, 032/18, 032/20, 032/22, 033/14, 033/19, 039/4, 039/12, 039/16, 039/18, 044/2, 045/4, 045/9, 046/4, 047/26, 048/5, 048/6, 048/22, 048/29, 049/7, 049/9, 049/11, 049/21, 052/8, 052/13, 052/20, 052/24, 052/26, 053/9, 053/11, 054/10, 054/16, 054/25, 056/25, 056/27, 057/4, 057/16, 057/17, 057/21, 057/24

öçünç : Üçüncü.

ö. 029/11, 031/4, 031/7, 031/10, 031/21, 035/7, 036/19, 046/22, 055/23, 055/29, 060/1

ömr : Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.

‘ö.+ i 007/23, 008/3

‘ö.+ lerden 019/10

ömid : Ümit.

ü. 007/17

‘**örf** : Yasalarla belirlenmediği halde halkın kendiliğinden uyduğu âdet, gelenek.

‘ö. 011/29, 051/2

öst : Üst.

ö.+ de 056/13

ö.+ dengine 032/4, 034/11

ö.+ evine 006/18, 013/9, 013/19, 013/25

ö.+ i 027/7, 038/21, 038/26

ö.+ inde 034/29, 035/8, 036/6, 036/22, 038/3

ö.+ ine 009/13, 009/14, 018/22, 026/19, 028/5, 029/17, 031/7, 054/14, 054/20, 055/10

ö.+ ine algaç 004/12

östevine : İlave olarak.

ö. 038/13, 038/25

östün : Üstün.

ü. 009/19

‘**öşr** : Eskiden toprak ürünlerinden onda bir nispetinde alınan vergi.

‘ö. 017/22, 021/8

öyren - : Öğrenmek.

ö.- e 009/7

ö.- edir 006/9

ö.- gen 007/7

ö.- mek 006/20, 018/14

ö.- sün 027/17

ö.- sünler 029/19

ö.- üb 014/1, 018/3, 036/4

ö.- üv 005/26, 013/13, 036/6, 052/27

ö.- üvden 021/25

ö.- üvdir 006/1

ö.- üvi 054/10

öyret - : Öğretmek.

ö.- üb 011/26

ö.- e 006/29, 018/14

ö.- ilüb 017/27

ö.- ilür 017/17

ö.- ilürge 012/2, 017/26

ö.- kende 017/9

ö.- se 016/14

ö.- üb 016/23, 034/3

ö.- ülürge 020/2

ö.-üleri 014/29

ö.- üniñ 013/8

ö.- ürge 006/3, 018/17, 053/16, 053/21

ö.- üv 006/23, 018/1, 018/7, 021/26, 022/21, 022/28, 024/6, 024/28, 053/19, 053/24, 053/25, 053/26, 054/13

ö.- üvde 022/20, 053/18

ö.- üvni 022/19

öyretil - : Öğretilmek.

ö.- geç 020/19

ö.- üb 025/22

ö.- ür 021/3, 025/23

ö.- ürge 020/9

pādişāh : Büyük hükümdar.

p.- ı ‘āzam 045/19

pāk : Temiz.

p. 017/29, 018/5

palata : 1. Oda. 2. Parlamentonun bölümü.

p. 045/23

Panama : Orta Amerika'nın en güney ülkesi
Panama topraklarında yer alır ve Atlas
Okyanusu ile Büyük Okyanus'u birbirine
bağlayan su kanalıdır.

P. 044/15

paraḥod : Vapur.

p. 037/19, 043/23

p.+ lar 044/17

paraway : Buhar.

p. 001/9

parça : Parça.

p.+ lar 031/1, 032/3

p.+ larını 032/9

Parij : Paris.

P. 043/3

pāyitaḥt: Başkent, başşehir, merkez-i
hükûmet.

p.+ ları 040/27

pidagoḡiya : Pedagoji.

p. 015/13, 054/4

p.+ nın 006/2, 023/6

peygamber : Peygamber.

p.+ ler 017/8, 019/2, 019/13, 025/20

p.+ lerge 019/11

p.+ leri 021/4

p.+ ligi 020/20

p.+ mizniñ 019/21, 019/26, 020/1,
021/9, 021/10

pidagoḡ : Pedagog.

p.+ larmızniñ 053/22

pidagoḡika : Pedagoji, eğitim bilimi.

p. 058/14

Pikin : Çinin başkenti.

P. 042/1

piş - : Pişmek.

p.- megen 050/16

piyes : Piyes.

p.+ seḡe 031/19

plan : Plan.

p. 013/21, 026/15, 026/27, 028/24,
029/6, 029/10, 029/28, 031/10, 032/22,
036/25, 037/6, 037/11, 037/16

p.+ ı 039/26

p.+ lar 026/27, 027/3, 032/25

p.+ ların 055/18

p.+ nı 029/29

poçta : Posta.

p. 040/17, 041/16, 045/11

poizya : Şiir, manzume.

p. 032/17

poşlina : Gümrük vergisi.

p. 037/21

p.+ lar 037/27

pratsint : Yüzde, faiz.

p. 034/19, 035/14, 037/11

pratistavayet : Temsil etmek, temsilcisi olmak, sunmak.

p. 037/26

prawlinya : İdare, yönetim; yönetim kurulu.

p. 045/22

program : Program.

p. 013/1, 014/26, 057/26

p.+ da 023/1, 046/15

p.+ ga 056/23

p.+ ı 023/14, 034/9, 036/1, 039/22,
055/7

p.+ ın 013/30

p.+ ına 013/2, 023/8

p.+ ında 034/7

p.+ ındağı 038/15

p.+ nı 056/24

p.+ nıñ 057/13

programma : Program.

p. 002/3, 002/4, 002/6, 002/7,
002/19, 002/22, 002/23, 015/12,
016/4

p.+ ğa 002/13

p.+ larımıznıñ 002/18

p.+ larına 015/12

p.+ larını 002/5

p.+ nı 002/11, 015/5

p.+ nıñ 003/4, 015/14

p.+ sı 001/3, 005/18

p.+ sina 002/26, 054/17

p.+ sınıñ 015/4

proizvodstva : 1. İstihsal, üretim. 2. Fabrika.

t. 045/10

puhtelik : Olgunluk.

p.+ ge 054/12

puť : Pud (yaklaşık 16,4 kg'a denk eski bir Rus ağırlık ölçüsü).

p. 036/9

rabť : Rapteden, bağlayan.

r.+ lı 014/21

r. itüv 005/28

rağbet : İstek, arzu, alâka, meyil, teveccüh.

r. 013/3, 014/30, 021/27, 039/16

raķam : Rakam.

r. 036/7, 036/16

r.+ lar 036/4, 038/29

rašot : Masraf, gider.

r.+ ları 037/21

rāşidin : Doğru ve hak yolda olanlar [Hz. Muhammed'den sonra halife olan Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali için kullanılan Hulefâ-yı râşidin tamlamasında geçer].

hulefâ'-ı r. 021/12

rayon : İlçe.

r.+ ı 042/13

r.+ dağı 057/25

rehber : Yol gösteren, kılavuz, delil.

r. 009/29

r. tutub 005/10

r.+ i 009/23

rek'at : Namazda kıyam, rükû ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm.

r.+ ları 021/3

renk : Nitelik, vasıf, mâhiyet, durum.

r.+ de 029/13

resim : Resim.

r. 005/7, 012/22, 013/14, 025/12,
054/3, 054/4, 054/8, 054/17, 054/22,
054/23, 054/25, 054/27, 055/5, 055/7,
058/16, 059/2, 059/15, 059/28, 060/9,
060/21

r. itüv 056/18

r.+ de 013/17, 024/13, 056/20

r.+ degi 029/16

r.+ den 054/18

r.+ dir 054/13

r.+ ge 026/22, 054/5

r.+ ler 024/16, 024/18, 024/20,
024/22, 025/4, 026/18, 026/27, 029/10,
029/15, 031/6, 038/26, 043/6, 050/14,
055/1, 056/4, 056/11, 057/17, 057/18,
057/20

r.+ lerdan 055/3

r.+ lerge 024/12, 029/12, 030/15,
031/12, 031/18, 038/17

r.+ lerniñ 026/20, 031/11

r.+ niñ 024/14, 029/10, 029/12,
054/13, 054/16

resimlendir - : Resimlendirmek.

r.- üv 055/27

resimlev : Resimleme.

r. 055/22

resmî : Devletle ilgili veya devlet adına olan.

r. 057/6

ressam : Ressam.

r.+ lar 030/29

revîş : Biçim, şekil, tarz.

r.+ çe 017/4, 049/26

r.+ li 032/26

r.+ de 013/29, 014/21, 024/6,
033/20, 048/19, 049/12, 056/24

r.+ inde 039/17

r.+ lerinegene 016/22

ri'āye : Riayet.

r. itilgen 023/7

r. itüv 046/16

r. itüvni 018/18

ricā : Dilek, istek.

r. kıllalar 002/17

riyāziyyāt : Matematik.

r. 059/11, 059/24

Roma : Roma

R. 034/17, 043/21

Romanya : Orta Avrupa'nın güneydoğusunda, Karadeniz kıyısında yer alan ve başkenti Bükreş olan ülke.

R. 043/16

rūḥ : Ruh.

r. 024/19, 056/22

r.+ ı 009/23, 012/8, 012/17, 013/1, 013/11

r.+ ına 054/9, 057/13, 057/18

r.+ ları 009/29

r.+ larına 019/7

r.+ lı 012/5

r.+ da 014/27

r.+ u 014/22

aḥvāl-i r.+ iyyelerine 022/24

ḥālet-i r.+ iyyelerin 029/18, 056/14

rūḥānī : Maddî ve cismânî tarafı olmayan, mânevî.

r. 005/3, 016/9

rūḥī : Ruhla ilgili.

r. 009/26

ruḥlan - : Coşmak, ilham almak.

r.- sunlar 012/8

ruḥlî : Coşkun, ilhamlı.

r. 012/14

Rus : Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

r. 007/4, 010/23, 012/21, 024/20, 032/14, 034/13, 036/24, 059/10

r. 007/1, 010/5, 013/27, 051/20, 051/25, 052/4, 052/6, 052/7, 052/9, 052/10, 052/13, 052/17, 052/18, 052/21, 052/23, 052/25, 052/27, 052/28, 053/7, 053/8, 053/9, 053/13, 053/15, 053/16, 053/17, 053/18, 053/22, 053/25, 057/18, 058/4, 058/26, 059/1, 059/9, 059/23, 059/26, 060/5, 060/16

binā'en-'aleyh r. 006/29

r.+ lār 051/20

r.+ larda 010/26

r.+ larğa 051/18

r.+ larnıñ 010/10

r.+ nıñ 013/27

Rusça : Rus dili.

r. 003/14, 005/17, 005/19, 005/24, 006/9, 006/11, 010/11

r. 052/17, 053/9, 054/1

r.+ nı 006/26, 007/5

rusi : Rusya.

r.+ den 044/22

Rusya : Doğu Avrupa ile Kuzey Asya'ya (Avrasya) yayılmış, başkenti Moskova olan ve yüzölçümü bakımından dünyanın en büyük ülkesidir.

r. 039/9

r. 040/27, 044/21, 044/28, 045/4, 045/16, 045/17, 048/23, 050/3, 051/23, 052/2, 053/15, 059/1

binā'en-'aleyh R. 048/28

r.+ da 012/6

r.+ da 053/16, 053/18
r.+ dağı 045/1
r.+ dagi 050/28
r.+ ge 039/14, 050/29
r.+ nı 051/26
r.+ nın 040/26, 040/27, 044/22,
044/25, 045/3, 045/14, 052/1, 052/14

rūze : Oruç.

r. 017/27, 021/8, 021/14

sa'adet : Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

s. 048/24

sā'at : Saat.

s. 023/16, 025/18, 025/25, 028/10,
030/25, 032/2, 033/13, 036/3, 037/8,
037/14, 039/24, 044/20, 050/10, 051/7,
058/23, 058/24, 058/25, 058/26, 058/27,
058/28, 058/29, 059/1, 059/2, 059/3, 059/4,
059/6, 059/7, 059/8, 059/9, 059/10, 059/11,
059/12, 059/13, 059/14, 059/15, 059/17,
059/18, 059/20, 059/21, 059/22, 059/23,
059/24, 059/25, 059/26, 059/27, 059/28,
059/29, 059/30, 060/2, 060/3, 060/4, 060/5,
060/6, 060/7, 060/8, 060/9, 060/10, 060/11,
060/13, 060/14, 060/15, 060/16, 060/17,
060/18, 060/19, 060/20, 060/21, 060/22,
060/23

vazāifül-'aẓa s. 059/16

s.+ i 052/18

s.+ lerge 015/11, 015/16

şabak : Sap.

ş. 047/8

şabr : Sabır.

ş. 020/3

saç - : Ekmek.

s.- ub 047/10

şadaka : Karşılık beklenmeden sâdece Allah rızâsı için fakirlere verilen para, mal vb.

ş.+ sı 021/8

şadakat : Kendisine iyilik edene, lutufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hâinlik ve döneklik etmeme, vefâkarlık gösterme.

ş. 012/17

sâde : Sade.

s. 019/5, 025/10

şadık : Dostluğunda samîmî ve vefâlı olan, dostluk bağlarının gerektirdiği vefâyı gösteren, sadâkatli (kimse).

ş. 052/3

şâf : İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis.

ş. 012/5, 017/28, 032/15

şahrâ : Çöl.

ş. 043/27

ş.+ larında 043/26

ş.+ nın 043/26

şahil : Sahil.

s.+ indegi 043/25

şaglam : Sağlam.

ş. 012/4, 012/15

şaglan - : Saklanmak.

ş.- ub 049/20

şal - : 1. Salmak. 2. Koymak. 3. Sürmek. 4. Göndermek.

ş.- a 022/13

ş.- ub 053/29

ālga ş.- ub 003/15

köz ş.- ub 011/10

ş.- unub 012/10

ş.- urğa 015/1

ş.- uv 038/4

ş.- uvlar 037/27

şakla - 1. Korumak. 2. Saklamak.

ş.- v 014/11, 014/19

ş.- vına 017/20

şaklan - : 1. Saklanmak. 2. Sakınmak.

ş.- ub 053/3

şalkınlık : Serinlik, soğukluk.

ş. 046/27

şamavar : Semaver.

ş. 055/20

şān : Sayı.

ş. 014/28, 030/19, 034/3

ş.+ ga 036/4

ş.+ ı 010/3, 014/17, 040/16, 042/7, 057/21, 057/22

ş.+ ında 040/22

ş.+ lardan 033/9

ş.+ ları 010/22, 031/27

ş.+ larınıñ 030/20, 034/28

şānā- : Saymak.

ş.- lgān 017/22

ş.- v 024/11

ş.- vda 023/12

şan'at : Sanat.

ş. 043/22, 045/9, 045/12

ş.+ da 045/6

ş.+ niñ 044/10

ş.- ı nefisiye 054/22

ş.+ ı 054/6

ş.+ larına 038/10

şanal - : Sayılmak.

ş.- a 018/12

ş.- dı 023/12

ş.- gānlardan 013/2

San Fransisko : Amerika Birleşik Devletleri'nin batı kıyısında, Kaliforniya eyaletinin kuzeyinde yer alır.

S. 044/11

şargay- : Sararmak.

ş.- uv 030/4

şarı : Sarı.

ş. 026/26, 056/5

şarğılt : Sarımsı, sarımtrak.

ş. 026/26

şarf : 1. Şekil bilgisi.

ş. 022/14, 022/28, 025/17, 027/22,
030/16, 030/17, 031/19, 031/21, 031/26,
031/27, 033/6, 033/21

şarîf: Sarf.

ş. iterge 005/16

ş. itilgen 045/25

ş. itilür 034/29

ş. itüb 002/6

şanlı : Sayılı.

ş. 030/19

santimitre : Santimetre.

s. 055/14

s.+ den 055/8

şaṭṭḥ : Bir şeyin eni, boyu olan, kalınlığı
olmayan yüzü, yüzey.

s. 037/5

şat - : Satmak.

ş.- uv 037/24

ş.- uvar 037/24

şavti : Sesli, ünlü.

uşûl-ü ş. 023/17

şavyet : Sovyet.

ş. 045/19

şaṭṭḥ : Derinliği olmayan, derine inmeyen,
yüzeyde kalan, yüzeysel, sığ.

ş. 008/13

sāye : Yardım etmek, destek olmak sûretiyle
kayıрма, koruyup gözetme, himâye.

s.+ sinde 009/4

şayın : Her.

ş. 014/3, 027/10, 027/11, 049/30

şayla - : Seçmek.

ş.- b 020/26, 030/9, 033/4

şazlık : Sazlık, bataklık.

ş. 026/6

ş.+ lar 040/1

şçöt : Hesap (pusulası); fatura.

s.+ ı 037/16

şebât : Karârından ve sözünden dönmeme,
bir iş veya davranışta azim ve kararlılık
gösterme.

ş. 020/3, 038/6

ş.+ ını 019/21

sebeb : 1. Sebepli. 2. İçin, dolayısıyla.

s. 006/12, 043/26

s.+ de 006/13

s.+ lerin 032/26

s.+ lerni 006/9

s.+ lerniñ 006/21

s.+ li 011/16, 013/6, 024/8, 025/19,
032/4, 038/7, 038/16, 039/4

sebebli : Sebebi olan, bir sebebe dayanan.

s. 047/25

seciye : Yaratılış, tabiat, tıynet, karakter,
ıra.

s.+ de 009/19

s.+ niñ 009/18

s.+ si 009/2

sefid : Ak, beyaz.

Baħr-i s.+ de 043/23

sekmet : Fizik.

s. 060/8

selamet : Ruh ve beden yönünden sağlıklı
olma, esenlik.

s. 016/2

şelavāt : Salavat.

ş. 020/24

selb : Ortadan kaldırma, yok etme, yok
edilme.

s.+ ī 004/15, 048/14

selçukiler : Selçuklular.

s. 021/20

şemereli: Verimli.

ş. 049/9, 053/13

şenā' : Övme, övüş, medih.

ş. 020/23

sene : Sene, yıl.

s. 001/10

s.+ de 031/21

s.+ degilerni 030/17, 055/23

Senusiler : 1837'de Cezayir doğumlu
Muhammed bin Ali es-Senûsî tarafından
Kuzey Afrika'da kurulan tasavvufî ve siyasi
bir tarikattır.

S. 043/25

Seray : Altın Orda Devletinin başkenti

S. 051/15, 051/18

S.+ da 051/18

S.+ nıñ 051/18

sermāye : Servet, varlık.

s.+ lerini 009/8

şevāb : İyi ve güzel davranışlar karşılığında
Allah tarafından verilen mükâfat.

ş.+ lı 018/12

sevda : Ticaret.

s. 034/20, 035/22, 037/20, 037/22,

042/4, 042/27, 044/10, 045/6, 050/24

s.+ sı 042/9, 042/15, 045/14

sevdagerlik : Tüccarlık.

s. 037/22, 051/8

sevķ : İtici bir sebep teşkil ederek bir tarafa
doğru götürme, itme, yöneltme.

s. iteleler 009/8

seyāhat : Seyahat, gezi, yolculuk.

s. 039/17

s.+ i 040/8

Seyâhatnâme : Bir seyyâhın gezileri sırasında tuttuğu notları ve seyahat hâtıralarını topladığı kitap.

S. 038/18

Seylün : Resmi adıyla Sri Lanka, Hint Okyanusu'nda, Hindistan'ın güneydoğusunda yer alan tropikal bir ada ülkesidir.

S. 041/20, 041/21

seyir : Bir insanın vahdet âleminden kesret âlemine ve bu kesret âleminden tekrar Hakk'a yükselmek için yaptığı mânevî yolculuk.

s.+ i 021/9

şiddk : Doğruluk, gerçeklik.

s. 017/14

şifat : 1. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf. 2. Bir ismi belirten veya niteleyen kelime türü.

ş. 007/5, 029/20

ş.+ dan 027/23, 046/5

ş.+ ı 010/17, 025/6, 046/9, 052/12

ş.+ na 015/5

ş.+ ından 017/13

ş.+ ının 026/25

ş.+ lar 024/25, 025/17, 027/23, 028/1, 030/18, 030/21, 033/8, 033/9, 033/10

ş.+ larğa 024/26

ş.+ ları 017/8, 033/10

ş.+ ların 048/12

ş.+ ların beyan 027/3

ş.+ larının 030/20, 033/11

ş.+ lı 009/5

ş.- ı hüsnelerinin 017/14

şıfatlı : Sıfatı olan.

ş. 027/25

şihhat : Sağlık, esenlik, âfiyet.

hıfz-ı ş. 060/20

hıfz-ı ş.+ iniñ 046/13

hıfz-ı ş. 047/29

şınâ'at : Zanâat, meslek.

ş. 042/4

ş.+ i 042/27

ş.+ leri 042/23

şımıf : Okul, fakülte, dersihâne vb. yerlerde okuyan öğrencilerin öğrenim seviyelerine göre ayrıldıkları bölümlerden her biri.

ş. 015/16, 020/11, 020/15, 020/27, 021/7, 021/10, 021/14, 024/15, 025/24, 026/23, 027/1, 028/9, 030/24, 031/4, 031/7, 031/10, 032/1, 032/18, 032/20, 032/22, 033/12, 033/14, 033/19, 036/2, 036/11, 036/19, 037/1, 037/7, 037/13, 039/3, 039/18, 039/23, 039/25, 044/19, 046/22, 047/13, 047/27, 050/9, 051/6, 055/8, 055/14, 055/23, 055/29, 056/5, 056/12, 056/15, 057/28, 058/22, 059/5, 059/19, 060/1, 060/12

ş.+ da 023/11, 023/15, 023/21, 024/9, 025/13, 025/26, 026/18, 027/15, 027/22, 028/20, 029/15, 031/1, 031/6, 032/3, 034/28, 035/8, 035/9, 035/18, 039/18, 044/21, 052/17

ş.+ dağı 026/18, 035/1, 037/17
ş.+ dağılarnı 055/29
ş.+ dan 010/6, 024/8, 028/7
ş.+ ıgına 057/23
ş.+ ına 060/24
ş.+ ında 046/11
ş.+ ka 016/1, 027/10
ş.+ lar 014/2, 031/14
ş.+ lara 047/15
ş.+ larda 014/4, 018/24, 035/24,
046/12, 050/7
ş.+ larğa 020/10, 034/27, 046/8,
046/21, 055/5, 058/21
ş.+ ların 057/25
ş.+ lı 057/21, 057/25
ş.+ lısı 057/23
ş.+ mñ 025/18, 026/28, 031/5, 032/6

şınık : 1. Kırık. 2. Kırık yer.
ş. 048/17, 055/10

şıyıklandır - : Sıvılandırmak.
ş.- uv 056/6

şızdır - : Çizdirmek.
ş.- uv 024/29

şızık : Çizgi.
ş. 055/9
ş.+ lar 024/29, 055/10, 055/11,
055/12, 055/21
ş.+ lar 055/11
ş.+ lardan 055/8, 055/9
ş.+ larını 055/14

şız- : Çizmek.

ş.- uv 055/12

Sibir : Sibirya.
S.+ de 044/26

sihirli : Sihir özelliği taşıyan, büyülü.
s. 038/17

sināt : Senato.
s. 045/20

sinod : Hristiyanlıkta dini veya idari konuları görüşmek, sorunları çözmek ve kararlar almak üzere bir araya gelen piskoposlar veya yüksek rütbeli din adamlarından oluşan meclise verilen isimdir.
s. 045/20

sistematiçeski : Sistemli olarak; devamlı olarak.
s. 049/6

siyâset : Siyaset, politika.
s. 003/7, 003/13

siyâsî : Siyâsetle ilgili, politik.
s. 012/9, 051/4

siyâsîler : Siyâset adamları, siyâsetçiler, politikacılar.
s. 030/29

siyer : Hz. Muhammed'in hayâtı ve onun hayâtını konu edinen ilim dalı, bu dalda yazılan eser.

s.- i nebī 017/6

s. 019/20

s. 020/2

Şofya : Bulgaristanın başkenti.

Ş. 043/17

şoñ : 1. Son. 2. Geç.

ş. 002/8, 011/17, 022/18, 027/6,
031/26, 034/25, 035/22, 036/23, 048/15,
050/15, 050/17, 050/26

ş.+ da 052/8

ş.+ ga 006/11, 006/14, 022/22

ş.+ gını 035/18

ş.+ ıda 020/8

ş.+ ında 057/25

ş.+ unda 002/17, 012/26, 015/10,

024/14, 025/16, 035/7

ş.+ undan 025/4, 049/10

ş.+ undangına 035/17

şoñğı : Son, sondaki.

ş. 006/13, 022/21, 027/10, 034/20,
046/11, 050/23, 052/17, 053/19,
055/3

ş.+ sina 015/9

şoñgrāk : Daha sonra.

ş. 006/10

şoñra: Sonra.

ş. 020/16, 054/8

şora - : Sormak.

ş.- b 030/12

şoraş - : Soruşmak.

ş.- ub 030/13

söt : Süt.

s. 047/19

söy - : Sevmek.

s.- üb 012/7

s.- üv 048/12

söyüçi : Sevici, seven.

s. 012/3

söyle - : Söylemek, anlatmak.

s.- b 028/22, 028/27, 029/11, 048/2,
050/2

s.- b tırmaymız 002/27

s.- genniñ 012/26

s.- ndi 011/9

s.- ngen 028/5

s.-genleriniñ 012/12

s.- ngenlerini 011/24

s.- nür 033/18

s.- r 026/22, 029/29

s.- rge 022/20, 022/28, 024/5

s.- v 022/11, 022/17, 024/12,
025/19, 026/9, 028/22, 028/23,

028/26, 029/1, 029/3, 029/24,

032/18, 033/19

āyırım s.- v 029/2

s.- vi 024/13, 024/16

s.- vniñ 029/11

söylen - : Söylenmek.

s.- gen 046/20, 053/29

s.- genlerni 024/15, 049/28

s.- üv 050/25	ş. 045/23
söylet - : Söyletmek. s.- üb 024/14 s.- üv 024/17, 026/10, 026/13, 026/15, 026/17, 029/5, 029/6	şudebnıy : Adlî, yargısal, mahkemeyeyle ilgili. ş. 045/23
söyletil - : Söyletilmek. s.- ür 023/19	şudya : Hakem, yargıç. ş. 045/22
söylev : Konuşma. s. 024/5, 024/7, 028/27, 031/4, 057/16, 057/17	şuğar - : Sulamak. ş.- uv 040/8
söylevçi : Konuşmacı. s.+ niñ 029/24	şuğış : Savaş. ş. 042/10, 042/17 ş.+ lar 019/24
söyre - : Sürümek, sürüklemek. s.- y 053/1	şukır : Kör. ş. 029/26
şu : Su. ş. 040/17, 040/18, 046/24, 046/26, 047/6 ş.+ ları 046/26 ş.+ niñ 040/2, 046/24 ş.+ nuñ 040/8	şukūt : Düşme, yukardan aşağıya inme. [yıkılma] s.+ dan 051/21
su‘āl : Sorulan şey, soru. s. 028/2 s.+ ler 026/22, 026/29, 027/3, 029/30 s.+ lerge 023/19, 024/11, 027/4, 027/6, 028/2, 028/6, 032/25 s.+ lerine 027/26	şul : Sol. ş.+ da 056/13 ş.+ ga 055/9
şud : Yargı, mahkeme.	şula- : Sulamak. ş.- v 044/1
	şum : Sum, para birimi, ruble. ş. 036/9
	şunnī : Yapay. ş. 046/19

sûre : Kur'ân-ı Kerîm'in en küçüğü üç, en büyüğü 286 âyetten meydana gelen ve Fâtiha, İhlâs, Nur gibi ayrı ayrı isimleri olan yüz on dört bölümünden her biri.

s. 020/24, 021/12

s.+ ler 020/25

s.+ lerniñ 021/4

şûret : Tarz, yol, şekil.

ş.+ de 002/16, 013/16, 014/2,

017/27, 020/23, 029/30, 039/19,

046/19, 049/18

ş.+ inde 023/19

Suriye : Suriye.

S. 041/1

S.+ de 041/1

şuw : Su.

ş. 047/29

şuvık : Soğuk.

ş. 040/8

sünnet : Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı.

s.+ leri 021/2, 021/3

Süveyş kânalı : Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan ve Afrika ile Asya kıtalarını ayıran, Mısır sınırları içinde yer alan insan yapımı bir deniz su yoludur.

S. 043/23, 044/1

süz : Söz.

s. 002/1, 011/9, 013/1, 014/28,
021/26, 023/2, 023/3, 023/22,
029/25, 050/1, 050/2, 050/24

s. eytüb 011/24

s.+ den 025/10

s.+ i 029/24

s.+ iniñ 009/14

s.+ ler 005/29, 027/8, 027/9, 027/11,
029/22, 030/14, 031/24, 033/23

s.+ lerde 006/18

s.+ lerden 027/29, 054/22

s.+ lerge 053/29

s.+ leri 029/24

s.+ lerin 029/24

s.+ leriniñ 025/15

s.+ lerni 024/23, 025/11, 026/24,
027/18, 030/7, 046/20

s.+ lerniñ 029/20, 029/26, 030/22,
031/24, 033/6

s.+ niñ 027/26

s.+ ü 017/24

şüzlü : Sözlü.

ş.+ lerin 024/29

şādılık : Sevinçli olma durumu, sevinçlilik.

ş. 024/2

şahıs : 1. Kimse, kişi. 2. Bir insanın görünen şekli ve sûreti.

ş. 004/7, 009/21

ş.+ ka 004/15

ş.+ lar 029/11, 057/19

ş.+ lardın 004/16

ş.+ ları 030/19

ş.+ ların 028/26

ş.+ ı 051/17

ş.+ ını 003/8, 004/10, 004/11
ş.+ ınına 016/21
ş.+ ınıñ 004/12, 004/19, 030/8

şahsî : Kişinin kendisiyle ilgili, şahsına âit, kişisel.

ş. 009/26, 017/23, 018/2, 019/4,
051/12
ş.+ ler 027/24

şahsiyet : Bir kimsenin şahsına ve nefesine âit özelliklerin, rûhî ve mânevî niteliklerin bütünü, kişilik.

ş.+ ke 004/7

şâ'ir : Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse.
ş.+ ler 030/29
ş.+ lermizniñ 033/18

şâkird : Bir mektebe, bir medreseye veya bir hocaya devam edip ders okuyan kimse, öğrenci, talebe.

ş. 013/4, 025/15, 026/4, 026/14,
027/15
ş.+ ler 026/2, 028/4
ş.+ lerden 026/15
ş.+ lerge 032/3, 035/19, 037/24
ş.+ lerin 021/26
ş.+ lerine 050/4
ş.+ leriniñ 028/25, 049/3
ş.+ lerni 034/2
ş.+ lerniñ 014/23, 026/28, 029/5,
029/7, 029/15, 031/2, 032/29, 050/11
ş.+ ni 022/19
ş.+ niñ 015/1, 024/12, 026/9, 026/10

Şam : Suriyenin başkenti.

Ş. 041/2

Şanhay : Şanghay, Çin'de bir şehir.

Ş. 042/2

şark : Dört ana yönden güneşin doğduğu yön, doğu.

ş.+ dagi 044/26

şüreka : Ortaklar, şerikler.

ş.+ sınıñ 001/9

şart : Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul.

ş.+ ı 016/3, 020/25, 046/16
ş.+ larına 014/24, 015/4
ş. itüb 003/4
ş.+ ını 003/5
ş.+ ınıñ 005/26
cümle-i ş.+ iyeler 031/9

şâyed : Şart bildirir, eğer.

ş. 022/25

şehâdet : Kelime-i şahâdet.

ş. 025/22

şehir : Şehir.

ş. 033/2, 050/24
ş.+ de 028/11, 030/6, 030/13, 042/22
ş.+ i 041/16, 042/14, 042/20, 043/3,
043/14, 043/18, 043/21, 043/22
ş.+ ler 045/20

ş.+ leri 041/3, 041/5, 041/9, 041/11,
041/14, 041/19, 042/2, 043/1, 043/6,
043/7, 043/11, 043/17, 044/2, 044/11
el-garb ş.+ leri 043/25
ş.+ lerniñ 044/10

şekil : Biçim, tarz.

ş.+ i 010/3, 040/13
ş.+ ine 010/17
ş.+ ler 055/24
ş.+ lerni 055/25
ş.+ lerniñ 055/18
ş.+ in 056/1
ş.+ inde 027/15
ş.+ ge 031/8
ş.+ lerin 024/29

şemâ'il-i şerife : Hz. Muhammed'in ahlâkî
ve fizikî özelliklerini konu edinen eser
[Şemâil-i şerîfe de denir].

ş.- i şerife 020/2

şerî'at : Dînen mükellef sayılan kimselerin
uyması gereken amelle ilgili emir ve
yasaklar, zâhirî hükümler, İslâm hukûku.

ş. 018/7

şerif : Şerefli, kutsal, mübârek.

ş. 041/3
hâdiş-i ş. 020/4
Hacc-ı ş. 041/6

şifâhen : Sözle, ağızdan, söyleyerek.

ş. 020/19, 025/22

şifâhî : Sözlü.

ş. 020/11

şiker : Şeker.

ş. 029/22

şikillî : Gibi, şeklinde, benzer.

ş. 002/9, 006/24, 017/21, 018/1,
021/11, 023/8, 025/9, 027/26, 036/9,
054/1

şimâl : Dört ana yönden biri, yüzünü
doğuya dönen kimsenin sol tarafına düşen
cihet, kuzey.

ş.+ i 042/13, 043/27, 044/8, 044/9,
044/11, 044/13
ş.+ in 043/21
ş.+ niñ 042/8

şî'r : Duygu ve heyecanları, güzellikleri,
seslerin uyumundan ve âhenginden
faydalanarak etkili bir şekilde anlatma
sanatı ve bu sanat yoluyla verilen edebî
eser.

ş. 027/5, 032/17, 056/22
ş.+ ler 023/25, 025/29, 026/8
ş.+ lerde 032/16
ş.+ lerinden 026/21
ş. 027/20
ş.+ lerden 027/4, 028/24

şirket : Şirket.

ş. 034/13

Şîr : Hz. Âdem'in üçüncü oğlu.

Ş. 020/20

şive : Bir dilin, bilinen târihî seyri içinde
ondan ayrılmış olup bâzı ses ve şekil
farklılıkları gösteren kolu.

ş.+ lermiz 033/26

ş.+ si 032/15

şul : Şu, bu, o.

ş. 002/4, 004/20, 006/5, 006/27,
007/17, 008/12, 008/21, 008/25, 009/4,
009/24, 010/1, 010/3, 011/16, 012/26,
013/6, 013/11, 013/27, 014/1, 015/7,
015/10, 015/13, 017/2, 017/29, 022/20,
023/13, 024/8, 025/15, 025/19, 030/5,
030/13, 032/4, 033/17, 036/4, 038/7, 039/4,
039/8, 039/11, 039/27, 040/2, 040/20,
043/29, 048/12, 049/14, 050/11, 050/12,
052/2, 052/5, 057/25, 060/25

şul uķ : Yine şu, kendisinin aynı.

ş. 014/11, 014/19, 036/21, 045/7,
052/11

şular : Şunlar.

ş. 014/17, 020/4, 038/6
ş.+ dan 049/16
ş.+ nı 028/26, 030/9
ş.+ nıñ 013/9, 056/17

şu : Şu.

ş.+ nı 014/3, 046/18
ş.+ nıgına 023/3

şuñā : Şuna.

ş. 002/14, 048/26

şunda : Şurada, o anda.

ş. 004/8, 007/18, 027/21, 028/28,
030/8, 038/9

şundan : Şuradan, o andan.

ş. 012/10, 012/11, 027/6, 032/11,
038/27, 050/15

şunıñ : Onun, şunun, bunun.

ş. 003/1, 006/12, 006/18, 009/1,
011/18, 038/13, 038/25, 053/23

şunsuz : Onsuz, o olmadan.

ş. 014/9, 023/6, 056/28

şulay : Şöyle, bunun gibi, öyle.

ş.- uķ bālalarınıñ 049/19
ş. 034/15, 035/1, 035/8, 050/22,
052/8

şoma : Dümüz.

ş. 025/26

şuñar : Buna.

ş. 011/2

şundiı : Onun gibi.

ş. 019/24, 050/16, 057/23

şuşı : Şu, bu.

ş. 055/5

şübhe : Şüphe.

ş. 005/21, 008/3

şöbhesiz : Şüphesiz.

ş. 014/22, 052/24

ş.+ dir 015/3

şükkrâne : Teşekkür alâmeti, iyilik bilme nişânesi.

ş. 028/13

Şwitsarya : İsviçre

Ş.+ da 053/27

tā : Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar [Genellikle dek, değin, kadar, beri vb. ile kullanılır].

t. 024/9

ta‘aluk : İlişik, ilgi, bağ.

t. itedir 008/28

tab- : Bulmak.

ţ.- arlık 022/3

ţ.- uv 029/29, 035/17

ţ.- amız 011/25

ţ.- dılar 002/10

münāsib ţ.- ıldı 001/5

münāsib ţ.- ılgan 013/1

fā’idesi ţ.- ılmaydır 004/18

ţ.- kan 008/17

ţ.- sak 053/5

ţ.- uv 024/26, 024/27, 037/5

ţ.- uvlar 037/25

t.- uv 026/28

t.- alar 029/5

imkân t.- maymız 006/24

taba : Doğru, tarafa (son çekim edatı).

ţ. 025/8, 035/12

tabıl - : Bulunmak.

ţ.- açakdır 008/8

ţ.- adır 009/4

ţ.- māğānda 014/17

ţ.- may 009/4

ţ.- urğa 008/5, 009/18

t.- ıvu 005/27

t.- māsa 007/5

ţ.- ub 032/13

ţ.- uvlarnıñ 050/21

tabışmak : Bilmece.

ţ. 023/25

t.+ lar 023/26

ţ.+ ların 027/20

tabiāt : İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların hepsi, doğa.

ţ. 012/22, 013/23, 013/26, 014/8, 014/12, 026/5, 028/15, 038/5, 038/8, 041/10, 041/17, 042/3, 042/10, 042/27, 043/2, 043/7, 043/18, 043/20, 046/4, 054/19, 055/27, 059/13

ţ.+ da 046/24

ţ.+ den 054/28

ţ.+ ı 041/20, 041/27

ţ.+ i 040/1, 041/13, 041/15, 042/8, 044/13

ţ.+ leri 042/19, 048/17

ţ.+ nıñ 026/7, 045/27

ţ.+ ni 046/2

ţ.+ niñ 054/20

tabi‘ayāt : Tabiat.

ţ. 013/18, 015/7, 045/26, 046/19, 046/21, 058/10, 058/29

ṭabī'ī : Tabiî olarak, doğaî olarak, elbette.

ṭ. 005/20, 011/2, 013/30, 017/9,
018/24, 019/5, 041/11, 046/11, 046/19,
054/9, 057/5, 057/9

ṭ.+ ni 041/12

ṭabī'īyye : Tabiat bilgisi.

ʿulūm-ı ṭ. 004/26, 056/16

ʿulūm-ü ṭ. 005/7

aḥvāl-i ṭ.+ si 041/4

aḥvāl-i ṭ.+ si 041/15, 042/3, 042/6,
042/12, 042/25, 043/2

ʿulūm-ı ṭ. 045/27, 046/3, 046/7,
055/22, 056/10

manzara-i ṭ.+ leri 040/29

ṭablitsa : Tablo, cetvel

ṭ.+ lar 037/25

ṭabtal - : 1. Çiğnenmek 2. Aşağılanmak.

ṭ.- ub 053/3

tafşil : Bir şeyi bütün ayrıntıları ile
açıklama.

t. 032/19

tafşillab : Ayrıntılı.

t.+ lab 030/2, 032/27

t.+ rāk 015/8

ṭağın : Daha, yine, tekrar, ayrıca, üstelik.

ṭ. 005/25, 006/12, 011/21, 019/21

ṭ.+ da 010/13, 031/6

ṭ.+ ndan 048/7

taḥammül : Zor şeylere dayanma gücü, ses
çıkarmadan katlanma.

t. 034/9

t. èterge 012/4

ṭahâret : İslâm şerîatına göre, ibâdetten önce
vücûdu ve giyecekleri namaza engel olan
kirlerden ve pisliklerden arındırmak
şeklindeki temizlik.

ṭ. 017/27, 020/23, 021/1, 021/14

taḥayyüz : Boşlukta bir yer tutma, yer işgal
etme. (hacim)

t.+ i 046/27

taḥkikât : Araştırma, soruşturma.

t.+ lerge 029/3

taḥlil : (Bir mesele, fikir, hareket veya sözü)
Öğelerine ayırarak inceleme.

t. 014/11

t. itilürler 031/6

taḥşil : İlim öğrenmek için okuma, öğrenim.

t. 022/13

t. itüvniñ 022/13

taḥt-ı hakimiyet : Hakimiyet altında.

t. + inde 052/4

taḥvîl : Değiştirmek, çevirmek.

t. itüv 035/19, 037/10

taḥzîr : Hazırlık, hazırlanma.

t.+ i 057/28, 058/22, 060/24

taḥṣīl : İlim öğrenmek için okuma, öğrenim.

t. itüçilerniñ 010/22

taḳāzā : Zorlayarak isteme, talep, istek, arzu.

t. ite 011/4

t. iterge 046/18

taḳīb : Bir şeyi izleme, gelişmesiyle ilgilenme.

t. itilmāsun 003/7

t. itgen 053/14

t. itüb 017/10

taḳlīd : Belli birine veya bir şeye benzemeye veya benzetmeye çalışma.

t. 054/20

t. itüv 055/28

taḳsīm : Parçalara ayırıp bölme, bölüştürme, pay etme.

t. 035/5, 036/13, 036/23, 055/24

t. itmek 017/4

t. itüv 055/6

taḳsimül-a‘mal : İş bölümü, iş taksimi.

t. 030/27

taḳta : Tahta.

ṭ.+ ğa 029/21

ṭalak : Boşama, boşanma.

ṭ. 021/11

ṭaleb : Talep.

ṭ. itkenlikden 018/16

ṭ.+ i 023/6

ṭ.+ ine 014/26

ṭ.+ leri 046/17

ṭ.+ lerinden 023/21

ṭ.+ lerine 014/29, 053/19, 057/10

ṭ.+ lerge 032/13

ṭ.+ lerine 018/5

ṭaleb : İsteme, dileme, arzu etme.

ṭ. 011/3, 011/5

ṭ. ite 011/2, 013/11

ṭ.+ ine 012/19

ṭ.+ ler 005/18, 011/15

ṭ.+ lerge 011/16

ṭ.+ lerimizden 011/19

ta‘līm : Ders verme, okutma, öğretim, tedris.

t. 009/14, 009/22, 022/10

t.- i esbābı 046/17

t.- i ‘umūmī 054/4

t. 002/15, 003/8, 004/8, 005/4, 006/28, 007/12, 007/13, 007/19, 007/26, 007/27, 007/28, 008/19,

008/25, 009/24, 010/4, 010/18, 011/8, 011/10, 016/16, 054/11

uṣūl-i t. 023/21, 049/5, 060/6, 060/17

uṣūl-u t. 046/16

uṣūl-ü t. 019/17, 057/4

t. itgende 008/11

t. itilecek 016/12

t. itmek 004/21

t. itüv 004/23

t. itüvde 046/5

t.+ den 008/9
mādde-i t.+ dir 019/8
t.+ i 008/16
t.+ ler 019/14
t.+ leri 016/20, 020/1, 020/22
t.+ lerini 019/23
t.+ ni 023/6
t.+ niñ 013/11
t.+ ini 009/14
t.+ iz 011/18
t. itilür 021/11, 021/15

ta'limāt : Uyulması gereken hususları bildirmek üzere bir üst makamdan asta verilen resmî emir.
t. birürge 014/30

ta'limhāne : Öğretim evi, okul.
t. 008/23

tamām : Tamam.
t. 019/27, 027/16, 035/19
t.+ ında 023/17

tamāmen : Tam olarak, bütünüyle.
t. 007/20, 019/27, 034/6

tamāmla - : Tamamlamak, bitirmek, bütünlemek, tümlemek.
t.- b 025/7

tamamlık : Nesne, tümleç.
t.+ lar 033/22
t.+ larınıñ 031/22, 033/22

ṭamır : 1. Kök. 2. Damar.

ṭ. 047/8
ṭ.+ ı 027/26
ṭ.+ ları 055/11

tamojnya : Gümrük.
t. 045/15

ṭanıl- : Tanınmak.
ṭ.- gān 054/15

ṭanış : 1. Tanış. 2. Tanışık.
ṭ. 028/2, 028/3, 033/23

ṭanış - : Tanışmak.
ṭ.- uv 036/5, 036/24, 042/6

ṭanışdır - : Tanıştırmak.
ṭ.- a 032/4
ṭ.- gāç 039/12, 040/29
ṭ.- uv 033/26, 036/10, 048/8, 048/9,
056/6

ṭanıt - : Tanıtmak.
ṭ.- uv 022/2

ṭanu - : Tanımak, bilmek.
ṭ.- gān 009/27, 010/1
ṭ.- v 028/21
ṭ.- v 054/21

ṭanul - : Tanınmak.
ṭ.- sa 009/22

tanzīm : Düzenleme, nizâma koyma.
t. itüvde 046/15

tara : Dara (Bir nesnenin içine konarak tartıldığı kabın boş durumdaki ağırlığı).

t. 037/27

taraf : Taraf, yan, cihet, yön.

t.+ ındağı 007/10

t.+ ından 003/3

t.+ lardağı 007/9

t.+ ı 040/6, 040/7

t.+ ından 001/4, 001/5, 019/14,

022/26, 032/12, 044/24, 057/3

t.+ ka 024/29

t.+ larını 041/23

taral - : Dağılmak.

t.- gān 048/13

tarat - : Dağıtmak.

t.- uv 045/18

targowıy: ticaret; ticarî

T. 001/8

tarh : Çıkarma.

t. 036/7, 036/23

ta'rif : Tanım.

t. 027/27, 037/27

t.+ ler 017/11

t.+ leri 033/7, 033/21

tāriḥ : Toplumların, milletlerin başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarını inceleyen ilim.

t.- i enbiya 017/5, 019/3

t.- i enbiyā 019/6, 019/16, 020/19

t.- i enbiyā' dan 021/4

t.- i enbiyānı 019/9, 019/19

t.- i islam 017/6

t.- i islām 019/18, 021/22

t.- i islāmdan 021/12, 021/17

t. 005/6, 012/22, 013/14, 013/23,

013/24, 013/26, 013/27, 014/8,

014/20, 039/10, 048/1, 048/2, 048/6,

048/7, 048/20, 049/3, 049/7, 049/9,

049/12, 049/16, 049/17, 049/20,

049/21, 049/24, 049/26, 049/27,

049/29, 050/28, 052/19, 058/8,

059/12, 059/25

t.+ den 021/9

t.+ i 005/6, 012/22, 019/26, 021/21,

043/5, 049/13, 051/25, 052/17,

059/26

t.+ i 048/18, 050/7

t.+ imizde 049/27

t.+ in 052/2, 052/11

t.+ inde 016/7

t.+ inden 020/19, 048/7

t.+ ine 052/14

t.+ ini 019/6, 020/8, 052/21

t.+ ke 050/26

t.+ leri 050/5

t.+ lerin 048/27, 050/3

t.+ lerinde 017/17

t.+ lerine 012/2

t.+ miz 048/18, 048/22

t.+ mizge 049/1

t.+ mizni 048/21, 051/27, 052/4

t.+ ni 048/16

t.+ ni 048/5, 050/1

ṭ.- i enbiyā 019/1

tārīḥī : Târihle ilgili.
t. 018/23, 033/15

ṭarīḳ : Tâkip edilen yol, usûl.
ṭ.+ leri 019/17
ṭ.+ leriniñ 019/3
ṭ.+ i 020/23

ṭarīḳa : Yol, tarik.
ṭ. 008/12, 039/11

ṭarmak : Kol.
ṭ.+ ları 040/3
ṭ.+ ıgına 049/27

ṭartın - : Çekinmek.
ṭ.- māska 018/8

ṭarz : Tarz, biçim, şekil.
ṭ.+ da 048/22

ṭaṣḡır : Küçültme, küçültülme.
t. 033/7

ṭaṣvır : 1. Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma. 2. Resim.
t. 055/22, 055/27, 057/19
t. itdirüv 026/16
t. iterge 035/26
t. itgen 055/1
t. itilgen 014/22, 014/27, 038/13
t. itüçi 024/21
t. itüv 056/16

t. itüv 056/15, 056/17
t.itüvçi 024/18, 024/20, 028/12,
033/16, 039/3, 050/14
t.+ ler 026/8, 029/8

ṭāṣ : Taş.
ṭ. 045/5, 050/17
ṭ.+ ları 047/4

ṭaṣlan - : 1. Bırakılmak, atılmak. 2. Atılmak, hücum etmek.
ṭ.- gan 025/6
ṭ.- urğa 034/18

Taṣkend : Özbekistan'ın başkenti.
T. 041/14

ṭaṭbīḳ : Uygulama.
t. 025/27
t. itdirürge 018/17
t. iterlik 014/26
t. itüv 046/3, 056/24
t. ḳıluv 054/16
t.+ a 031/19
t.+ ān 030/16
t.+ i 047/22
t. iterlik 008/10
t. itüb 008/4
t. itülivi 012/26
t. ḳılunuvın 003/5

ṭaṭbīḳāt : Uygulamalar.
t.+ ı 004/27, 005/7

ṭav : Dağ.
ṭ.+ lar 040/1

ţ.+ ları 042/8, 043/8

ţavîş : Ses.
ţ. 047/23
ţ.+ lar 030/17
t.+ larnı 028/21

ţavîşsız : Sessiz.
ţ. 030/18

tavşîf : Vasıflarını, niteliklerini sayma.
t. 031/25

tavşîfî : Tavsifle ilgili.
t. 031/25
terkib-i t.+ ler 027/24

ţayan - : Dayanmak.
ţ.- ub 030/15

ta'yîn : Belirlemek.
t. 017/4, 025/18
t. itergede 029/19
t. itilgen 053/12, 053/13
t. itilür 052/22
t. itilürge 023/22
t. itüv 007/2
t. itüvde 016/8
t. itüvleri 029/17
t. itilgen 044/24
t. kılınçağ 004/4

ţaza : 1. Güçlü, kuvvetli (kimse). 2. Sağlam.
3. Temiz.
ţ. 012/5

ţazalık : 1. Sağlamlık. 2. Temizlik.
ţ. 042/20

taẕyîk : Basınç.
t.+ i 046/27, 047/22

te'āla : “Şâni yüce olsun” anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.
t.+ ga 016/14

te'avvuz : Allah'a sığınma.
t. 020/12, 025/22

teba'a : Bir devletin idâresi altında bulunanların bütünü, uyruk.
t.+ larından 052/3

tecessüm : Cisim ve vücut peydâ etme, hacimli ve vücutlu olarak aslı gibi görünme.
t. itdirüv 011/22

tecricbe : Tecrübe.
t. 029/15, 048/4, 053/23
t.+ lerin 049/10
t.+ si 024/12
t.+ ni 007/9

tecvîd : Bir metni kelimelerin çıkaklarını, vurgularını, uzunluk ve kısalıklarını belirterek usûlünce okuma.
t. 014/16, 018/10, 018/17, 021/1
uşûl-i t. 018/16

tedbîr : Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.

t.+ leri 051/13

tedrîcen : Yavaş ,yavaş.

t. 023/12, 025/2, 025/3, 032/11, 049/18, 049/22, 050/22

tedrîcî : Yavaş yavaş olan, derece derece.

t. 014/2

tedrîs : Ders verme, ders öğretme, öğretim.

t. 054/15

tefsilleb: Tafsilleyerek.

t. 027/2

tefsir : Kur'ân-ı Kerîm'in âyet veya sûrelerini açıklama.

t.+ li 025/27, 028/20

teftîş : Bir şeyin aslını anlamak veya bir işin gereğince yapılıp yapılmadığını öğrenmek maksadıyla her yönden inceden inceye yapılan araştırma.

t. itilüb 048/19

tegermen : Değirmen.

t.+ leri 047/1

tegi : Gibi.

t.+ lernîñ 004/18

tekâmül : Zaman içinde meydana gelen gelişme, gelişim, evrim.

t. 053/1

t.+ ü 028/18

t.+ ündegi 052/15

tekmîl : Tamamlama, bitirme.

t. 013/10, 014/10, 024/14, 029/12

t. itdirilür 033/20

t. itdirüv 026/12

t. itilür 033/15

tekrâr : Tekrar.

t. 011/24, 021/7, 021/15, 031/21, 037/15, 056/12, 059/10

t. itdirilür 021/13, 035/22

t. itgeç 044/21

t. itgenniñ 035/7

t. itilür 027/22

t. itüv 037/3, 037/9

tekrârla - : tekrarlamak

t.- v 030/17, 055/23

telaffuz : Bir harfî ses özelliklerini, bir kelimeyi hecelerin uzunluk ve kısalığını, kalınlık ve inceliğini, vurgu özelliklerini belirterek söyleme, söyleyiş, söyleniş.

t.+ ları 031/27

te'lîf : Eser yazma, toplayıp kaleme alma.

t. 032/12

te'mîn : Bir iş için gerekli olan şartları hazırlama, sağlama.

t. 003/5

t. iterge 057/7

ten : Vücut.

t.+ i 047/20

t. itdirürlik 022/2

t.+ si 031/1

tenāsüb : Orantı.

t. 037/16

terbiye : İstenilen şekilde yetişmesini sağlamak için bir kimseye gerekli bilgi ve nitelikleri kazandırma, eğitme.

t. 002/15, 007/13, 007/18, 007/21,
007/27, 008/19, 009/16, 009/22,
009/24, 010/12, 012/20, 016/9,
018/4, 022/2, 048/2, 049/5, 057/4,
060/6, 060/17

t. iteler 014/23

t. iterge 008/18, 010/4, 020/5

t. itmekdir 004/22

t. ittüvi 007/26

t. itüb 008/12, 048/3

t. itüv 003/8, 006/28, 047/17

hüsni-i t. itüv 054/21

t. itüvde 016/10

t. kılingān 004/8

t.+ den 007/29

t.+ dir 007/12

t.+ lerniñ 008/22

t.+ ni 008/26, 009/13, 009/15

t.+ nin 010/18

t.+ si 047/10, 047/17

t.+ siniñ 009/11, 019/5

t.+ vi 008/16, 016/11, 054/14

tenbih : Uyarma, uyarı.

t. 020/25, 021/22

teneffüs : Okullarda ders arasında dinlenme zamanı.

t. 016/1

tenkid : Eleştiri.

t. étüv 024/15

terbiyevî : Terbiye ile ilgili, terbiye etmeye yarayan, eğitici.

t. 008/25

terakkî : İleri gitme, ilerleme, gelişme.

t. 004/25, 028/18, 046/17, 052/15,
054/12

t. ite 049/17

t. itgen 015/7

t. itken 005/27

t. itüvi 042/4

t. itüvleri 023/12, 045/12, 050/22

t. itgen 049/15

t.+ ge 053/1

t.+ lerine 016/9, 056/22

derece'-i t.+ miz 052/6

t.+ si 042/18, 044/10, 045/7, 048/24

t.+ sin 004/3

t.+ siniñ 019/7

t. itdirirge 008/17

terbiyehāne : Eğitim evi.

t. 008/24

terbiye'-icādiye : Yaratıcı eğitim.

t.+ ni muvaffakiyetli 054/16

terbiyelen - : Eğitilmek.

t.- üb 008/29

terbiyeli : Eğitilmiş.

t. 012/14

terbiyevî : Terbiye ile ilgili, terbiye etmeye yarayan, eğitici.

t. 018/22

tercüme: Bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirme, çeviri.

t. iterge 032/14

t.+ de 032/14

tercüme-i hâl : Bir kimsenin hayatını ve eserlerini anlatan yazı veya eser, öz geçmiş, yaşam öyküsü, hal tercümesi, biyografi.

t.+ i 021/6, 021/9

t.+ leri 019/2, 020/21, 021/18,
033/18

tereze : Pencere.

t. 055/18

terkib : Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme.

t. 014/11, 031/24

t. itüv 056/7

terkib-i izafiler : İsim tamlaması.

t.+ ler 027/24

terkib-i tavşifi : Sıfat tamlaması.

t.- i tavşifiler 027/24

tersim : Resmini yapma, şeklini çıkarma, çizme.

t. itüv 055/20, 055/26, 056/8, 056/9,
056/14

t. itilgen 026/15

tertib : Tertip, düzen.

t. 013/8, 015/6, 022/12, 028/26,
031/4, 031/26, 039/21, 044/25,
046/15, 049/6

t. itdirüv 027/8, 029/9, 030/14

t. iter 027/8

t. itilgen 002/5, 029/6, 034/15,
053/17

t. itilüb 001/4

t. itilür 026/22

t. itüb 029/22

t. itüv 002/3, 013/21, 026/27,
026/29, 029/10, 029/21, 029/28,
029/30, 030/10, 031/10, 031/17,
032/22, 032/25, 033/2, 036/25,
037/6

t.+ ge 023/13

t.+ ine 032/9, 039/6, 053/14

t.+ ke 030/9

t.+ leri 027/23, 030/19

tertibli : Tertipli, düzenli.

t. 010/11, 024/6, 034/4, 039/19,
054/27

t.+ yerek 035/10

te'sir : Etki.

t. iteler 016/9

t. iterge 017/12

t. itüb 007/23

t.+ i 004/9, 043/10, 043/29, 046/27,
050/22

t.+ leri 038/8

t.+ lerni 016/20

t.+ in 008/22

te'sīs : Kurma, esâsını koyma, temelini
atma.

t. itilecek 004/3

t. itilgen 056/25

t. itilgen 012/1, 014/27

t. itilür 057/24

t. itüv 050/24

t. itüvde 011/4

teşehhüd : Namazda oturulduğu vakit
“Ettahiyyâtü” duâsını okuma.

t. 020/24

teşekkül : Belli bir şekle girme, belli bir
şekil alma, şekillenme, oluşum.

t. 052/4

t. ite 009/2

t.+ ü 039/8

teşkil : Vücûda getirme, meydana getirme,
ortaya çıkarma, oluşturma.

t. iteler 013/13, 057/20

t. itüvçi 004/17, 048/24, 048/28,
051/26

t. itgen 025/1, 048/23, 049/13,
055/11

t. itgenligi 035/16, 052/20

teşrih : Anatomi ilmi.

t. 058/11, 059/16

tevâ' if-i mülük : Endülüs Emevi Devleti'nin
1031 yılında çökmesi üzerinde İber
Yarımadası'nda kurulmuş ve 1031-1090
yılları arasında hüküm süren Müslüman
emirlikler için kullanılan tabirdir.

t.+ den 021/19

tevak্কuf : Bekleme, durma.

t. ite 048/27

tevekkül : Her türlü gerekli sebebe baş
vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu
Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a
bırakma, yeis ve kederden kurtulma,
Allah'a güvenme.

t. 017/13

tevlek : Gün.

tevessül : Sarılma, baş vurma.

t. itüvine 017/19

tevhid : Allah'ın birliğine inanma, bir ve
tek olduğunu kabul edip söyleme.

t. 025/22

kelime-i t. 020/12

tevsî' : Genişletme, genişletilme, yayma.

t. 031/21, 032/19, 033/15, 033/20

t. 056/12

t. itüv 024/14, 029/12

tınıçlık : 1. Sükunet. 2. Barış.

t.+ lar 044/17

tırış - : Çok çalışmak, gayret etmek, çabalamak.

t.- uvnı 053/5

t.- ılır 017/18, 022/26, 022/29

t.- ılur 017/12

t.- uv 020/5, 055/4

t.- ıldı 023/9

t.- mak 005/11

t.- makdır 004/19

t.- maska 014/13

t.- sun 009/18

t.- uv 004/10, 006/4

tırışlık : Çalışkanlık.

t. 048/11

tış : Dış, başka.

t. 004/27, 005/3

t.+ ıda 008/26

ti - : Değmek.

t.- yerdey 048/21

tib : Tip.

t.+ de 034/16, 035/11, 037/3

t.+ i 010/3, 012/24

t.+ ine 010/17

t.+ lerge 034/24

ticâret : Kazanç elde etmek için yapılan mal ve ürün alım satımı, alış veriş.

t. 042/23, 045/9, 045/12

t.+ i 042/18

ticârî : Ticâretle ilgili, ticârete âit.

t. 044/28

tigîz : 1. Yassı. 2. Aynı, bir birine denk, eşit. 3. Dostane. 4. Aynı seviyede.

t. 003/11, 003/12

tikşîr - : 1. Teftiş etmek, araştırmak, incelemek. 2. Soruşturmak.

t.- gende 029/15

t.- üb 002/20

tikşîrîl - : Araştırılmak, incelenmek.

t.- ür 033/17

t.- gen 033/1

t.- üv 033/14

t.-megen 048/18

tîl : Dil.

t. 003/14, 005/14, 005/19, 006/6, 006/23, 006/27, 032/15, 052/20, 053/19, 053/26, 056/11

t.+ de 014/1

t.+ ge 005/13, 014/5

t.+ i 005/6, 005/12, 005/17, 006/26, 006/29, 007/5, 007/7, 010/5, 010/13, 012/2, 012/21, 013/11, 013/14, 013/19, 013/25, 013/26, 013/27, 014/3, 014/4, 014/6, 014/8, 014/11, 021/24, 021/25, 022/7, 022/9, 022/14, 023/4, 023/7, 023/10, 023/14, 046/9, 052/17, 052/18, 052/23, 052/27, 052/28, 053/13, 053/16, 053/18, 053/22, 058/2, 058/3, 058/4, 058/24, 058/25, 058/26, 059/7, 059/8, 059/9, 059/21, 059/22, 059/23, 060/3, 060/4, 060/5, 060/14, 060/15, 060/16

t.+ idir 052/25, 053/7

t.+ imizde 012/1
t.+ imizge 006/18
t.+ imizni 006/20
t.+ in 013/13, 014/1, 053/8, 053/21,
053/25
t.+ inde 006/1, 028/4, 028/5, 059/1,
059/10
t.+ inden 013/15, 013/27, 052/24
t.+ ine 006/21, 013/22, 014/1
t.+ ini 005/22, 006/3, 006/8, 006/9,
006/11, 006/23, 007/2, 007/4, 010/6,
053/24
t.+ iniñ 006/14, 007/1, 052/25
t.+ leri 050/29
t.+ lerin 022/11
t.+ lerinde 053/11
t.+ ni 005/26

tîle - : Dilemek.

t.- b 004/3
t.- meymiz 012/10
t.- ngen 019/9
t.- nse 010/4
t.- se 003/4
t.- sek 053/3
t.- egenlerimiz 012/11

tîlek : Dilek, istek, dileme.

t.+ i 002/23
t.+ ini 006/12
t.+ ge 054/25
t.+ ini 017/24
t.+ lerden 022/7
t.+ lerge 016/19
t.+ lerinden 012/9
t.+ lerini 003/6

tîlev : Dilemek.

t.+ leri 002/22

tîlîfon : Telefon.

t. 045/11

tîligrâf : Telgraf.

t. 040/17, 041/16, 045/11

tîmîr : Demir.

t. 041/6, 041/9, 042/13, 045/5,
047/5, 050/17, 050/21

Timur : Askerî lider ve eski Timur
İmparatorluğu Emiri.

T. 051/16

tîre : Kenar.

t. 039/3
t.+ de 043/29
t.+ degi 039/27
t.+ sinde 035/4
t.+ sine 004/27

tîrek : Direk, dayanak.

t.+ i 017/6
t.+ lerinden 052/28

tîrek : Kavak.

t. 029/2

tîren : Derin.

t.+ ge 018/7
t.+ iñgine 002/11

tîreneyt- : Derinleştirmek.

t. -üvdir 031/3

t.+ likini 007/3

tirenlik : Derinlik.

t.+ i 044/6, 044/16

tiyış : Lazım, gerek.

t.+ dir 005/23

tire-yağ : Çevre, taraf, çepeçevre.

t.+ ında 029/9

tiyüşli : Gerekli, lazım, uygun.

t. 002/10, 002/21, 007/29, 009/18, 009/20, 011/24, 013/2, 015/11, 022/8, 023/11, 023/19, 023/22, 023/23, 024/8, 024/19, 024/22, 026/19, 027/10, 028/8, 028/16, 028/21, 029/16, 031/6, 032/8, 032/15, 032/17, 034/12, 034/18, 035/1, 035/6, 037/28, 038/9, 038/20, 039/5, 046/7, 048/15, 049/2, 049/30, 050/4, 050/8, 052/16, 052/19, 053/10, 053/31, 054/26, 057/2, 057/5, 057/8, 057/27

tiri : Deri.

t. 047/19

t. buladır 005/18

t.+ dir 021/23, 027/12

tiyin : Kuruş.

t. 036/9

t.+ ge 023/3

t.+ gin 056/19

t.+ gine 010/9

tiyüş : Gerek, lazım.

t. 006/11, 006/29, 011/7, 013/6, 014/2, 018/15, 024/10, 028/19, 031/2, 034/21, 034/24, 034/27, 035/5, 037/18, 050/6

t.+ dir 004/21, 004/24, 005/14, 006/10, 007/4, 008/19, 009/25, 010/1, 010/19, 012/3, 013/10, 014/9, 014/13, 016/13, 016/18, 016/21, 017/26, 018/17, 018/19, 018/24, 018/26, 019/23, 020/2, 020/7, 022/10, 022/17, 022/18, 022/23, 023/6, 024/9, 025/13, 028/6, 032/4, 034/6, 035/26, 039/2, 039/15, 046/6, 046/20, 048/22, 049/12, 052/18, 054/24, 055/6, 057/22

t.+ inçe 049/28

t.+ li 008/10, 011/11, 013/29, 014/4, 014/18, 014/21, 016/18, 017/3, 018/4, 018/8, 019/12, 019/17

t.+ ligi 020/13

t.+ ligin 025/13, 025/16

t.+ liği 007/14

tiyışlık : Zaruret, gereklilik, zorunluluk.

t.+ i 007/26, 054/23

t.+ ini 009/23

tiz : Tez, çabuk, bir an evvel, acil, acilen, aniden, anında, hemen, hemencecik, hızla, ivedi, seri.

t. 008/15, 010/29, 022/25

tizlik : Tezlik, çabukluk.

t. 053/21, 057/11

tiz - : Dizmek.

t.- erge 022/12

t.- üvde 023/13

toğrı : Doğru.
t. 014/7, 038/18
t.+ sında 037/28

toğrılık : Doğruluk.
t. 048/11

Toktamış : Altın Orda Devleti hanı.
T. 051/16
T.+ nıñ 051/16

toğan : Duman, sis.
t. 046/25

toprāk : Toprak.
t. 047/3
t.+ nıñ 047/3

tor - : Durmak.
t.- a 010/2, 013/15
t.- alar 010/12, 013/14, 014/6
t.- ğan 006/17, 010/9, 011/20
kaynab t.- ğan 002/9
t.- maqdadır 002/21
t.- mayça 002/20
ayırım t.- mayça 013/9
t.- maydur 007/8
söyleb t.- maymız 002/27
t.- sa 014/14
t.- urğa 005/14, 009/7, 013/9
t.- urlıq 007/24
karşı t.- urluq 006/6
t.- uvçı 012/4
t.- uvda 011/1

t.- ası 048/2
t.- ğan 018/3, 018/12, 027/9, 027/28,
032/10, 037/22, 038/11, 039/1,
049/5, 050/18, 052/1, 053/1, 057/3
citişe t.- ğan 042/1
isti‘māl itile t.- ğan 036/9
körüb t.- ğan 029/5
közge kürünüb t.- ğan 024/11
t.- ğanlar 024/25
t.- makda 035/26
t.- maska 022/8
t.- urğa 023/2, 023/5, 034/15,
034/23
t.- uv 018/6
t.- uvları 026/3
t.- uvlarını 049/17
t.- ğān 010/23, 040/23
t.- ğānlığın 049/18
t.+ ların 029/18
t.+ larından 023/21

torğızu: Yeniden kurma.
t.+ ları 051/9

tormış : 1. Hayat, durum, yaşantı. 2. Maişet, geçim.
t. 023/5, 048/4, 051/4
t.+ da 012/18, 014/28, 022/1
t.+ ı 028/11, 039/27, 041/24, 043/8
t.+ ın 045/18
t.+ ka 046/2, 048/5
t.+ larında 049/13
t.+ ında 008/20, 028/17
t.+ ımız 011/28
t.+ larını 038/10
t.+ nı 028/12

toruçı : Bekleyici.

ţ. 053/30

tot - : Tutmak.

ţ.- arğa 018/19, 039/5, 050/3

mutlak  . - arlurğa 022/18

 . -  an 013/30, 016/8, 019/19,
019/20, 026/2, 042/23, 046/24,
051/23, 052/12

 . - ub 017/10

defter  . - ub 030/2

eysede  . - ub 024/21

isende  . - ub 017/19

k z aldında  . - uldı 015/6, 015/14,
023/13

es s  . - ulub 055/1

 . - uv 023/8, 037/15

b lık  . - uv 042/9

 . - a 009/6

 . - a ak 004/6

es s  . - ara  002/5

 . - arub 008/1

aldında  . - ub 005/17

es s  . - ub 008/18

i tib rda  . - ub 014/20

rehber  . - ub 005/10

 . - ulmay 002/11

 . - ulsa 008/29

mes  l  . - ulsun 003/12

 . - ulur a 009/25

tot l - : Tutulmak.

es s  . - ub 021/11

tottur - : Tutturmak.

 . - ur a 022/26

 . - uv 017/24, 019/10

toz : Tuz.

 . 045/5

 .+ lar 047/5

t b : Ana, asıl, esas, temel.

t. 004/5, 006/22, 007/12, 021/25,
031/2, 038/2, 038/7, 044/9, 048/8, 054/19,
057/28

t bli : Makul, zeki.

t. 017/21, 054/7

t lki : Tilki.

t.+ lerni  029/4

t n : Gece, ak am.

t. 040/5, 040/11

T rki : 1. T rke ait. 2. Eski Tatar T rk esi.

t.+ leri 031/28

t r : T r,  e it.

t. 045/15

t.+ leri 032/4, 033/17, 040/8

t.+ ni  054/27

t rl  : T rl ,  e itli.

t. 003/7, 004/8, 005/21, 005/28,
006/27, 009/5, 012/4, 012/18, 014/23,
014/24, 014/29, 024/3, 024/29, 026/7,
026/10, 026/17, 027/2, 027/13, 028/22,
029/12, 031/8, 032/24, 033/3, 033/6,
033/16, 035/11, 037/3, 038/4, 039/26,
040/11, 043/12, 045/3, 047/4, 049/15,

049/23, 049/24, 051/2, 051/4, 055/12,
055/21, 055/25, 055/29, 056/1, 056/9,
056/10, 056/15

t.+ dir 007/25

t.+ ge 022/15, 054/25

t.+ si 055/14

törlilik : Çeşitlilik.

t. 038/3

tös : Renk.

t.+ ler 056/6

t.+ lerni 056/7

tösli : Renkli.

t. 056/7

töş - : Düşmek, inmek.

t.- gen 037/23, 045/2

yolga t.- üvleri 002/12

t.- üvler 051/21

töş : Düş, hayal.

t. 056/2

töşündür - : İyi anlatmak.

t.- üv 025/16

t.- mekdir 046/3

tözek : Düzgün, düzenli.

t. 025/26

t.+ ligine 017/21

tözet - : Doğrultmak, düzgünleştirmek,
düzeltmek.

t.- üv 024/15

tözü - : Kurmak, inşa etmek, yapmak.

t.- vgen 051/13

t.- üv 030/9

t.- üvde 002/11

t.- üvleri 051/5

Trāblusgarp : Akdeniz kıyısında stratejik bir
konuma sahip olan bölge, 1551'de Osmanlı
topraklarına katılmış ve Kuzey Afrika'daki
son Osmanlı toprağı olmuştur.

Ṭ. 043/25

traditsiyon : Geleneksel.

t.+ ını 054/1

Troyski : Rusya'nın başkenti Moskova'da
yer alan bir idari okrug (bölge) ve şehirdir.

T. 001/4, 002/2

T. 002/13

tu- : Doğmak.

ṭ.- up 002/21

tuğ - : Doğmak.

ṭ.- dururgā 004/14

ṭ.- an 039/7, 039/26, 040/21, 040/25,
040/26

ṭ.- angu 044/23

tuğrı : Doğru.

ṭ. 008/23, 018/21, 025/12, 053/2,
055/8

ṭ.+ sunda 053/28

tuğrılık : Doğruluk.

ṭ. 017/14

ṭukta - : Durmak.

ṭ.- rġa 056/19

ṭ.- rġa 038/12

ṭ.- v 028/21

ṭ.- lmayċa 016/22

ṭul - : Dolmak.

ṭ.- māġān 057/22

ṭ.- uv 037/26

ṭul : Boylam.

ṭ. 040/14

ṭulı : Dolu, tam.

ṭ. 019/27, 028/2

ṭuñuv : Donma, donmak.

ṭ. 030/3, 046/24

totaşkanlık : Bağlantılılık, birleşiklik.

t. 020/7

tutul - : Tutulmak.

t.- uvları 040/15

tüben : Aşağı.

t. 010/12, 013/15, 022/8

t.+ de 039/20, 039/21, 055/5

t.+ degi 003/2, 003/6, 005/25,
024/10, 027/6, 044/27, 046/15,
056/25

t.+ deġiçe 012/12, 034/27, 050/7

t.+ degiler 026/19, 031/8

t.+ deki 004/24

t.+ dekiçe 037/18

t.+ rek 010/13

tüġıl : Değil.

t. 006/4, 006/6, 006/8, 006/28,
006/29, 007/13, 008/1, 008/5, 008/17,
009/16, 009/19, 009/25, 010/22, 012/11,
013/5, 014/6, 018/2, 018/21, 019/12,
025/14, 025/16, 038/23, 049/29, 050/5,
052/19, 057/9, 057/11

t.+ dir 007/2, 038/14, 049/8, 056/21

Törk : Türk

T. 050/28, 051/1, 051/3, 051/10,
051/12, 051/21, 051/23

T.+ lerde 051/4

T.+ leri 041/10, 051/10

T.+ lerine 041/7

T.+ lerniñ 051/8

Türkistan : Türkistan.

T. 041/13

T.+ da 041/13

Türkiye : Türkiye

T. 043/13

tüle - : Ödemek.

t.- ngen 037/19

uçak : Ocak.

o.+ ları 042/13

uçıtavayet : Hesaba katmak, dikkate almak,
göz önünde bulundurmak.

u. itüvler 037/26

uçitel : Öğretmen.

u.+ din 007/7

u.+ nıñ 007/2

udelniy : Özel.

u. 045/2

uķı - : Okumak.

u. 006/21, 018/18, 045/17

u.- rğa 006/20

u.- v 012/1

u.- vulgān 013/29

uķu - : Okumak, öğrenim görmek.

u.- duķları 010/14

u.- ğaç 029/1

u.- ğan 010/11, 026/21, 028/22,
030/15, 031/12, 033/4

u.- ğandan 027/5

u.- la 006/17

u.- laçak 052/21

u.- laçak 015/10

u.- lgan 027/3

u.- lışı 031/28

u.- lurğa 005/21

u.- luvı 006/16

u.- maķ 026/24

u.- rğa 006/26, 018/13, 022/1,
022/19, 022/21, 022/22, 022/27

u.- v 004/26, 005/5, 010/2, 010/5,
011/10, 012/25, 014/11, 014/20, 020/23,
022/14, 023/4, 023/17, 023/18, 023/21,
023/24, 024/1, 025/19, 025/26, 025/28,
026/11, 028/7, 028/11, 030/26, 031/2,
032/3, 032/9, 033/14, 039/3, 045/16, 054/18

u.- vdan 019/26

u.- ğan 027/20

u.- ğanlarını 022/22

u.- laçak 012/21

u.- vni 014/16

uķul : Okul.

u.+ u 007/1

u.+ unuñ 048/22

uķul - : Okunmak.

u.- açak 050/7, 057/14

u.- açak 015/16, 021/3, 057/29

u.- av 025/1

u.- gaç 044/24

u.- gan 010/15, 014/10, 021/12,
023/19, 026/10, 026/17, 028/27,
029/6, 030/8, 031/15, 032/5032/6,
032/7, 032/25, 032/28, 033/1, 033/3,
046/20, 055/22, 055/27, 056/3

u.- ganlarını 044/21

u.- gannıñ 032/26

u.- mav 010/11

u.- urğa 015/11, 023/11

uķumuş : Bilgili, okumuş (kimse).

u.+ lı 020/6

uķut - : Okutmak.

u.- açak 057/1

u.- kanda 039/4

u.- kanda 005/9, 014/19, 017/1,
038/9, 050/3

u.- maķ 026/24

u.- maska 013/6

u.- ub 032/3, 032/17

u.- ulsalar 014/22

u.- ulurğa 005/9

u.- ur 056/27

u.- urğa 015/8, 039/14
u.- uv 005/22, 017/4, 023/4, 029/7,
039/6, 039/21, 048/22, 054/1
u.- uvçı 007/2
u.- uvda 020/26
u.- uvdan 006/24, 034/2, 038/2,
046/3, 048/8
u.- uvmı 005/24

uķutul - : Okutulmak.

u.- urğa 052/15, 052/18

uķuv : Okuma.

u. 005/12, 006/13, 010/16, 049/29,
057/28
u.+ da 053/14
u.+ dan 045/27
u.+ nuñ 005/12
u.+ tã 049/9

uķuçı : Okuyucu, öğrenci.

u. 005/8, 026/24

ul : 1. O (sadece yalın hâlde) 2. -dır/-dir
(bildirme eki)

u. 002/17, 002/22, 002/26, 003/5,
004/15, 004/24, 005/15, 005/26, 006/27,
007/2, 007/5, 007/28, 008/3, 008/16,
008/28, 008/29, 009/14, 010/6, 010/9,
010/26, 010/29, 011/2, 013/7, 013/15,
013/23, 013/25, 013/27, 014/1, 014/17,
016/8, 016/17, 016/18, 017/2, 017/21,
017/24, 018/7, 018/11, 019/7, 020/6,
022/10, 022/18, 023/2, 024/9, 024/21,
032/26, 034/10, 034/11, 034/27, 035/22,

038/15, 038/16, 038/22, 038/27, 039/11,
039/14, 039/18, 040/18, 044/10, 045/4,
046/9, 047/18, 049/11, 049/28, 050/13,
050/18, 052/1, 052/10, 052/14, 052/26,
053/1, 053/15, 053/17, 053/22, 053/24,
053/26, 053/28, 054/27, 056/7, 056/20,
057/22, 058/15

ul - : Olmak.

u.- arak 020/3
u.- arak 003/2
u.- arāk 007/4
u.- arāk 020/15, 025/22, 052/17
u.- dıgından 018/14
u.- mak 017/9
u.- una 025/27
u.- unur 021/15
u.- uşlarını 007/18

‘ulūm : İlimler.

‘u.- ı diniye 016/5, 058/1
‘u.- ı řabī’ıye 045/27, 046/3, 046/7
‘u.- ı řabī’ıyye 004/26
‘u.- u řabī’ıyye 055/22, 056/10
‘u.- u řabī’ıyye 056/16
‘u.- ü ma‘ārifı 043/4
‘u.- ü řabī’ıyye 005/6
‘u. 051/10, 051/17

‘umūm : Genel olma, umûmî olma,
genellik, umûmiyet.

‘u. 028/28, 029/3, 053/9
‘u.+ ā 022/27, 032/7
‘u.+ an 049/26
‘u.+ ān 048/6, 052/7
‘u.+ en 028/18

‘u.+ ınıñ 002/10
‘u.+ ĩ 058/8

‘**umūmī** : Umūma âit olan, genel.
‘u. 004/2, 005/7, 011/8, 015/10,
037/15, 051/16, 059/25
ta‘lim-i ‘u. 054/4
cogrāfyā-i ‘u.+ ge 039/9
cogrāfyā’-ı ‘u.+ ni 039/19
manzara-i ‘u.+ yesi 041/23

‘**umūmen** : Genellikle.
‘u.+ en 012/26
‘u.+ en 040/13

‘**unşur** : Unsur.
‘u.+ lar 004/17

uñ : Sağ (yön).
u.+ da 056/13
u.+ dan 055/9
u.- ub 008/15

un : On.
u.+ ga 036/4

unluk : Onluk.
u.+ larga 035/2
u.+ ları 036/5

uprawa : İdare, yönetim, yönetim kurulu,
yerel yönetim birimi.
u. 040/23, 040/24

urak : 1. Orak. 2. Biçme.
u. 037/23

uram : Sokak, cadde.
u.+ larda 040/22
u.+ larnıñ 055/25

urın : 1. Yer, mekan. 2. Görev, vazife,
mevki, makam.
u. 012/3, 013/8, 013/30, 016/18,
019/24, 024/7, 034/16, 034/24, 038/23,
048/15
u. birürge 005/16
u. birilüb 052/14
u. birirge 038/9
u. birüv 049/1
u.+ da 002/26, 007/2, 007/25,
011/22, 023/2, 026/11, 026/12,
026/17, 038/4, 040/18, 056/12
u.+ dağı 005/17
u.+ dan 028/17, 032/27, 050/20
u.+ ga 011/8, 028/18
u.+ ı 019/19, 033/23, 046/24, 050/18
u.+ ın 010/15, 029/17
u.+ ına 013/30, 025/6, 034/18,
048/14, 054/7
u.+ lar 015/7, 039/12, 040/1
u.+ larda 015/9, 039/17, 049/10
u.+ lardağına 047/18
u.+ ları 019/20, 031/22, 033/23,
042/23, 043/9, 045/25, 047/20
u.+ ların 030/9, 033/4
u.+ larına 031/23
u.+ larnı 027/5, 028/25, 039/1,
039/11
u.+ laşdırıvdu 048/13
u.+ nı 016/12, 022/10
u.+ nıñ 011/5, 015/4, 039/27

u.+ undan 018/3

urınlaşdır - : yerleştirmek
u.- ub 011/27

urman : Orman.
u. 026/5, 045/5
u.+ da 026/13
u.+ niñ 029/1

urmanlık : Ormanlık.
u.+ ları 039/27

urta : Orta.
u. 010/20, 010/22, 010/24, 010/26,
010/28, 044/25
u.+ ğa 008/25, 021/22

urtaklaş - : Ortaklaşmak, bölüşmek,
paylaşmak.
u.- urğa 009/8

uşul : Bir amaca erişmek için tâkip edilen
yol, yöntem.
u.- i idâre 043/4
u.- i idâresi 043/9
u.- i ta'lim 023/21, 049/5, 060/6,
060/17
u.- i tecvid 018/16
u.- u ta'lim 046/16
u.- ü şavtiye 023/17
u.- ü ta'lim 019/17, 057/4
u. 017/9, 018/16, 031/26, 032/22,
039/18, 046/5, 049/6, 053/5, 053/14,
054/15
u.+ de 005/9, 014/22, 025/14,

031/10
u.+ i 029/12, 030/27, 035/20,
037/10, 037/15, 044/1, 044/23,
050/18
u.+ iñ 053/19
u.+ ine 013/7
u.+ ini 053/19
u.+ ler 053/22
u.+ lerge 017/2
u.+ leri 013/8, 017/1, 033/25, 035/2,
042/11, 047/10, 047/17
u.+ lerine 050/22
u.+ li 007/4, 016/20
u.+ ni 054/16

uşulli : Yöntemli.
u. 039/19

uşbu : İşte bu, bu.
u. 002/20, 003/4, 004/12, 004/14,
005/4, 005/9, 005/11, 006/2, 006/9, 006/25,
008/19, 009/11, 011/21, 013/29, 015/9,
017/4, 022/7, 023/7, 031/5, 034/25, 038/14,
038/15, 039/20, 049/22, 050/3, 050/26,
057/26
u.+ dur 053/31
u.+ lar 032/16, 037/24
u.+ lardan 050/12
u.+ lardır 005/5
u.+ larnıñ 038/18

uñ : 1. Alev, ateş, yangın. 2. Işık.
u. 050/19, 050/21

uñın : Odun.
u.+ lar 047/12

uṭuz : Otuz.

u. 052/26

uyat - : Uyandırmak.

u.- uv 008/6

uyaz : Kaza.

u. 039/7, 040/21, 040/23, 045/20

u.+ lardan 040/25

uylav : Düşünmek.

u. 022/11, 053/27

ük : Pekiştirme edatı, aynen, bizzat.

ü. 022/20, 052/2

ülçev : Ölçü.

ü. 011/5, 014/28, 035/2, 037/5,

055/16

ü.+ ler 034/3, 036/10, 047/22

ü.+ leri 036/24, 037/11

ü.+ lerine 034/18

ü.+ ni 055/17

ülüş : Pay, hisse.

ü. 035/16, 037/4

ü.+ ke 051/14

ü.+ ni 037/5

ümmet : Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk.

ü.+ leriniñ 020/22

ü.+ leriñ 019/12

ünvân : Başlık.

‘ü.+ na 029/5

ürçet - : Üretmek, çoğaltmak.

ü.- üv 047/18

ürnek : Örnek.

ü.+ ler 009/10

üşmlik : Bitki.

ü. 041/17, 041/22, 041/27, 043/27,

046/26, 055/21, 056/9

ü.+ ler 055/26

ü.+ lerden 056/14

ü.+ leriñ 056/10

ü.+ leriñ 027/27, 047/2

üslüb : Bir sanatçının veya bir devrin kendine has anlatış biçimi, ifade yolu, stil.

ü. 014/9, 019/17, 022/14, 024/23, 025/11, 026/23, 027/18, 029/20, 030/6, 031/7, 032/15, 032/20, 033/19

ü.+ larınıñ 025/12

üster- : Geliştirmek.

ü.- üv 042/17, 047/10, 054/12

ü.- sün 009/17

üsteril - : Geliştirilmek.

ü.- gen 047/10

üsüv : Artmak, çoğalmak, gelişmek, ilerlemek, yükselmek.

ü.+ i 016/2, 029/13

üt - : 1. Geçmek, aşmak. 2. Satılmak.

ü.- eb 011/13

ü.- er 046/14
ü.- erge 002/25, 005/15, 007/3,
010/19, 023/3, 023/23, 034/12, 050/6
ü.- erler 057/25
ü.- ev 009/22, 016/13, 019/9
ü.- evi 005/4, 020/1
ü.- genler 048/4
ü.- ilüb 035/18
ü.- ilür 020/17, 021/6, 021/8, 021/9,
021/12, 021/17
ü.- ini 011/24
ü.- megen 055/8
ü.- mek 005/18, 018/24
ü.- üb 004/12, 023/17
ü.- üv 013/2, 049/17, 053/29

ütgen : Geçmiş.

ü. 002/5, 030/17, 031/14, 038/27,
055/23, 056/12
ü.+ den 002/8

ütker - : 1. Geçirmek. 2. Bitirmek.

ü.- gen 007/8, 050/11
ü.- genlikten 007/21
ü.- tedireler 007/18

ütün - : Rica etmek, dilemek.

ü.- eler 002/16

üteneç : Rica, dilek, istek, istirham, talep.

ü. 027/13, 031/18

üy : Ev.

ü. 024/3, 026/1, 026/6, 037/19,
047/7, 047/29, 055/20, 056/2

ü.+ de 022/22, 024/2, 028/7, 028/27,
031/15, 032/28
ü.+ degi 024/1, 026/3
ü.+ lerin 026/16

üz : 1. Kendi. 2. Öz. 3. Can. 4. Esas.

ü. 002/6, 003/3, 004/27, 006/1,
009/4, 009/8, 009/27, 009/28, 011/14,
012/1, 012/8, 013/9, 013/12, 014/30, 015/1,
015/4, 016/21, 016/22, 020/7, 022/15,
022/21, 023/2, 024/6, 024/12, 024/17,
024/21, 026/2, 026/9, 029/7, 029/24,
030/27, 032/29, 035/25, 038/10, 043/12,
047/1, 048/7, 048/9, 048/25, 048/26,
048/27, 049/10, 049/11, 049/13, 051/3,
051/27, 053/10, 053/23, 054/23, 056/28,
057/17, 057/24

min-minlik ö. 028/14

ü.+ i 007/19, 008/7, 013/17, 044/24

ü.+ ide 013/23

ü.+ imizçe 032/15

ü.+ imizni 010/29, 011/14

ü.+ imizniñ 003/1, 011/18, 011/22,
011/29, 030/29

ü.+ in 014/17, 028/14

ü.+ inde 008/16, 038/27

ü.+ indegi 031/5

ü.+ inden 004/12, 054/23, 056/29

ü.+ ine 004/11, 004/27, 008/12,
010/18, 014/17, 016/13, 018/15,
020/6, 020/12

ü.+ ini 006/12, 008/12, 009/6

ü.+ iniñ 004/27, 005/18, 027/16,
027/19, 030/12

ü.+ leri 002/22, 010/13, 029/5

ü.+ lerin 008/18, 014/29, 022/2,

038/19
 ü.+ lerinde 049/14
 ü.+ leriniñ 012/8, 026/16, 026/20
 ü.+ niñ 019/27
 ü.+ ün 012/19, 012/20
 ü.+ ünden 008/7

Üzbek : Özbekistan Cumhûriyeti'nde yaşayan bir Türk boyu ve bu boydan olan kimse.
 ü. 051/15

üzger - : Değişmek, başkalaşmak.
 ü.- e 015/5
 ü.- üv 052/19
 ö.- üb 026/13
 ü.- üvi 026/7, 047/1
 ü.- üb 040/6
 ü.- üv 049/17
 ü.- üvleri 030/20, 033/11, 047/15
 ü.- tüv 028/21

üzgeriş : Değişme, değişim.
 ö. 011/17
 ö.+ ler 011/3, 049/15

üzgert - : 1. Değiştirmek. 2. Yeniden kurmak.

üzre : Niyet, gāye, amaç bildirir.
 ü. 005/19, 017/9, 057/28

vācib : Yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus.
 v. 021/1

va'd : Söz verme, üstüne alma, taahhüt etme.
 v.- u va'idleriniñ 019/15
 v.+ ler 019/14

va'de : Söz, vaat.
 v.+ ge 048/11

vaḥṣi : Vahşi, ilkel.
 v. 050/14, 050/16

vaḥṣilik : Vahşilik, ilkellik.
 v. 050/13
 v.+ den 050/19

va'id : İyiliğe yöneltmek ve kötü şeylerden sakındırmak için bir kimseyi cehennem azâbı ile korkutma.
 v.+ ler 019/15
 va'd-u v.+ leriñ 019/15

vaḳ : Vakar, ağırbaşlılık, temkin.
 v. 015/15

vāḳ'a : Olan, vukû bulan, ortaya çıkan her türlü durum, hâdise, olay.
 v. 029/6, 029/16
 v.+ lar 033/2
 v.+ larga 033/15
 v.+ larğa 019/24
 v.+ larmız 048/18
 v.+ larnı 024/18, 030/5, 030/6, 030/13
 v.+ larnıñ 050/5
 v.+ nı 026/12, 026/15, 027/15
 v.+ nıñ 024/13

vakıt : Zaman, devir.

v. 002/6, 006/7, 006/8, 010/7, 011/2,
014/14, 019/25, 027/28, 048/14,
049/16, 053/12, 057/4
v.+ de 005/23, 009/20, 011/3, 016/2,
026/13, 049/13, 052/26
v.+ dağı 028/24
v.+ ı 037/26
v.+ ı aşlın 035/15
v.+ ın 029/17
v.+ ında 006/17, 018/18, 018/20,
021/18
v.+ ından 005/24
v.+ larında 026/20
v.+ ındağı 026/7
v.+ ına 026/6, 026/8
v.+ ka 007/15, 011/12, 011/13,
040/6, 050/11
v.+ larda 041/1
v.+ larğa 057/8
v.+ ları 024/3, 026/6, 040/5, 040/14,
041/22
v.+ larında 016/1
v.+ larındağı 048/9
v.+ larındağı 039/26
v.+ larından 049/19
v.+ larına 007/8, 040/11, 050/12
v.+ larnı 050/15
v.+ nı 010/27, 013/5, 034/28
v.+ ıngına 007/1
v.+ lardağı 050/23

vāridāt : Gelirler, gelir.

v. 037/15

vaṭan : Bir milletin üzerinde yaşadığı,
hâkim olduğu toprak, yurt.

v. 004/14, 004/16, 005/6, 005/17,
005/19, 011/27, 012/2, 012/3, 012/15,
012/22, 015/1, 038/24, 053/20
v.+ ga 004/14, 016/15
v.+ gada 004/15
v.+ i i 012/14, 058/8
v.+ ı 005/1, 012/9
v.+ mız 052/12
v.+ ımız 012/6, 048/22
v.+ ınıñ 004/3, 005/6
v.+ ında 028/11
v.+ ĩ 009/26

vaṭandāş : Bir vatanda yaşayanlardan her
biri, yurttaş.

v.+ ı 009/28
v.+ larımız 052/7
v.+ larmız 053/17
v.+ larmız 053/15
v.+ larımızda 010/23

vāsīṭa : Vasıta, araç.

v. 017/20
v.+ sı 054/8
v.+ sıyla 055/12

vāsīṭa' i-terbiye : Eğitim aracı, eğitim
vasıtası.

v.+ lardan birisi 054/13

va'z : 1. İbâdet yerlerinde yetkili ve görevli
bir kimse tarafından yapılan dînî konuşma.

2. Öğüt, nasihat.

v.+ lar 019/14

veẓā'ifūl 'aẓa : Organların görevleri.

v. 059/16

vāẓife : Görev.

v. 004/18

v.+ leri 004/1, 004/6

v.+ leride 004/20

v.+ leridir 053/22

v.+ lerin 016/13, 048/26

v.+ lerinden 008/26, 006/22

v.+ lerini 016/23, 019/9

v.+ leriniñ 009/24

v.+ si 004/21, 007/12, 008/25

v.+ sin 019/27

v.+ sini 009/22

v.+ sinden 056/28

v.+ sini 005/4, 007/27, 007/28,
016/14

vāẓiyet : Durum, hâl.

v.+ de 009/7

vazkiç - : Vazgeçmek.

v.- e 011/20

ve : ve

v. 001/4, 001/9, 002/3, 002/4,
002/6, 002/7, 002/8, 002/10, 002/14,
002/15, 002/18, 002/23, 002/24, 003/5,
003/8, 003/11, 003/13, 004/1, 004/7, 004/8,
004/9, 004/13, 004/15, 004/18, 004/23,
004/25, 004/26, 004/27, 005/1, 005/2,
005/3, 005/6, 005/7, 005/9, 005/10, 005/16,
005/19, 005/22, 005/23, 005/28, 006/1,
006/5, 006/8, 006/16, 006/28, 007/4, 007/9,
007/12, 007/13, 007/21, 007/22, 007/23,

007/24, 007/25, 008/2, 008/4, 008/9,
008/11, 008/12, 008/17, 008/19, 008/21,
008/22, 008/27, 008/29, 009/2, 009/5,
009/6, 009/7, 009/11, 009/12, 009/15,
009/17, 009/20, 009/22, 009/23, 009/24,
009/29, 010/4, 010/6, 010/12, 010/13,
010/18, 010/19, 010/21, 010/22, 011/5,
011/13, 011/14, 011/18, 011/19, 011/20,
011/23, 011/25, 011/26, 011/29, 012/2,
012/3, 012/5, 012/6, 012/9, 012/14, 012/17,
012/19, 012/22, 013/3, 013/4, 013/8, 013/9,
013/11, 013/12, 013/13, 013/14, 013/18,
013/19, 013/21, 013/23, 013/24, 013/26,
013/27, 014/5, 014/8, 014/9, 014/10,
014/11, 014/12, 014/13, 014/15, 014/16,
014/17, 014/20, 014/23, 014/25, 014/26,
014/29, 014/30, 015/1, 015/4, 015/8,
015/11, 015/13, 015/14, 015/16, 016/2,
016/6, 016/9, 016/10, 016/13, 016/15,
016/16, 016/18, 016/20, 016/22, 016/23,
016/25, 017/2, 017/6, 017/7, 017/8, 017/10,
017/12, 017/13, 017/14, 017/15, 017/17,
017/20, 017/22, 017/25, 017/26, 017/29,
018/2, 018/4, 018/5, 018/10, 018/12,
018/13, 018/16, 018/17, 018/22, 018/25,
019/3, 019/4, 019/5, 019/7, 019/8, 019/9,
019/10, 019/14, 019/17, 019/20, 019/21,
019/22, 019/24, 019/26, 019/27, 020/1,
020/3, 020/4, 020/7, 020/12, 020/13,
020/18, 020/20, 020/21, 020/22, 020/23,
020/24, 020/27, 021/1, 021/2, 021/5, 021/8,
021/9, 021/10, 021/11, 021/12, 021/14,
021/19, 021/22, 021/25, 022/1, 022/2,
022/3, 022/5, 022/11, 022/13, 022/14,
022/19, 022/22, 022/24, 022/26, 022/28,
023/8, 023/11, 023/12, 023/18, 023/24,

023/25, 024/1, 024/2, 024/4, 024/6, 024/11,
024/14, 024/15, 024/17, 024/18, 024/19,
024/28, 025/2, 025/3, 025/4, 025/5, 025/6,
025/8, 025/10, 025/12, 025/14, 025/17,
025/20, 025/21, 025/22, 025/26, 025/28,
026/2, 026/3, 026/4, 026/5, 026/6, 026/8,
026/11, 026/12, 026/21, 027/3, 027/9,
027/17, 027/19, 027/20, 027/22, 027/23,
027/25, 027/26, 027/27, 027/28, 028/1,
028/2, 028/7, 028/13, 028/15, 028/17,
028/18, 029/2, 029/11, 029/12, 029/13,
029/15, 029/17, 029/18, 029/20, 029/22,
029/28, 029/30, 030/2, 030/3, 030/4, 030/9,
030/11, 030/13, 030/15, 030/16, 030/17,
030/18, 030/19, 030/20, 030/22, 030/26,
030/27, 030/28, 030/29, 031/3, 031/4,
031/6, 031/14, 031/15, 031/17, 031/18,
031/19, 031/21, 031/22, 031/23, 031/24,
031/25, 031/26, 031/27, 031/28, 032/6,
032/8, 032/11, 032/15, 032/17, 032/19,
033/1, 033/3, 033/6, 033/7, 033/8, 033/9,
033/15, 033/18, 033/19, 033/20, 033/21,
033/22, 033/23, 033/24, 033/25, 033/26,
033/27, 034/2, 034/3, 034/4, 034/9, 034/17,
034/19, 034/23, 034/26, 034/29, 035/7,
035/9, 035/12, 035/18, 035/21, 035/22,
036/4, 036/5, 036/6, 036/7, 036/8, 036/13,
036/21, 036/23, 037/3, 037/6, 037/11,
037/15, 037/16, 037/19, 037/20, 037/21,
037/22, 037/23, 037/24, 037/25, 037/26,
037/28, 038/2, 038/4, 038/5, 038/6, 038/8,
038/10, 038/11, 038/21, 038/25, 038/26,
039/4, 039/7, 039/8, 039/10, 039/12,
039/13, 039/16, 039/19, 039/21, 040/1,
040/2, 040/3, 040/5, 040/7, 040/10, 040/11,
040/14, 040/15, 040/17, 040/18, 040/20,

040/23, 041/1, 041/2, 041/5, 041/6, 041/8,
041/9, 041/10, 041/11, 041/12, 041/13,
041/14, 041/15, 041/16, 041/17, 041/18,
041/19, 041/20, 041/24, 041/25, 041/26,
041/27, 041/28, 041/29, 042/2, 042/4,
042/10, 042/12, 042/14, 042/16, 042/17,
042/19, 042/20, 042/22, 042/23, 042/25,
042/27, 043/1, 043/3, 043/5, 043/6, 043/7,
043/11, 043/12, 043/13, 043/14, 043/16,
043/17, 043/18, 043/20, 043/21, 043/22,
043/25, 043/27, 043/29, 044/1, 044/2,
044/3, 044/8, 044/10, 044/15, 044/16,
044/17, 044/23, 044/25, 044/26, 044/28,
045/1, 045/2, 045/5, 045/6, 045/7, 045/8,
045/9, 045/11, 045/12, 045/14, 045/15,
045/17, 045/19, 045/20, 045/23, 045/25,
045/27, 046/1, 046/2, 046/4, 046/5, 046/10,
046/11, 046/15, 046/17, 046/19, 046/20,
046/24, 046/25, 046/26, 046/27, 047/1,
047/2, 047/3, 047/4, 047/5, 047/6, 047/7,
047/8, 047/9, 047/10, 047/11, 047/12,
047/15, 047/16, 047/17, 047/19, 047/20,
047/22, 047/23, 047/24, 047/25, 047/29,
048/3, 048/10, 048/12, 048/14, 048/19,
048/24, 048/27, 048/29, 049/2, 049/3,
049/5, 049/9, 049/10, 049/11, 049/17,
049/18, 049/20, 049/23, 050/2, 050/3,
050/6, 050/7, 050/11, 050/12, 050/13,
050/17, 050/18, 050/19, 050/21, 050/22,
050/25, 050/26, 050/29, 051/2, 051/3,
051/5, 051/8, 051/10, 051/11, 051/17,
051/19, 051/24, 051/26, 051/27, 052/2,
052/3, 052/5, 052/6, 052/8, 052/9, 052/10,
052/11, 052/12, 052/15, 052/20, 052/28,
053/1, 053/4, 053/5, 053/11, 053/13,
053/14, 053/19, 053/21, 053/22, 053/23,

054/4, 054/7, 054/9, 054/10, 054/12,
054/19, 054/21, 054/24, 054/26, 055/9,
055/10, 055/11, 055/12, 055/16, 055/17,
055/18, 055/19, 055/21, 055/22, 055/23,
055/24, 055/25, 055/26, 055/27, 056/2,
056/3, 056/5, 056/6, 056/8, 056/9, 056/10,
056/11, 056/12, 056/16, 056/22, 056/24,
056/27, 057/4, 057/5, 057/16, 057/19,
057/24, 057/28, 058/12, 059/11, 059/16,
059/24, 059/27, 060/6, 060/8, 060/17

ism-i'adedler v. 033/8

müvellidü'l-mā' v. 047/24

Süveyş-kānāl v. 043/23

zāviye'i-müselles v. 055/17

vefā : Dostluk ve muhabbette sebat etme,
sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat.

v. itüv 048/11

vekil : Başkası adına söz söyleyen veya
hareket eden kimse.

v. 003/1

vesā'ire : Sayılan birkaç şeyden sonra
“bunun gibi olanlar ve benzerleri de”
anlamında kullanılır.

v. 048/11

vesa'it : Vâsıtalar, araçlar.

v.+ i 051/17

veẓā'if : Vazîfeler, görevler.

v. 058/11

vicdān : İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden,
iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına

yol açan, davranışları hakkında âdil bir
yargıya iten duygu.

v. 017/21

vicdanlı : Vicdânının sesine kulak veren,
vicdâni kuvvetli olan, insaflı, adâletli.

v. 012/5

Viyana : Avusturyanın başkenti.

V. 043/10

vücud : Hâsıl olmak, meydana gelmek.

v.+ ge 014/25

v.+ ı 004/9

v.+ ka 009/18

v.+ ke 002/6, 022/26, 056/26,

057/15

v.+ lı 012/15

Wadaprawud : Su tesisatı.

W. 042/20

wiksel : Senet.

w. 034/19, 037/25

Wingiryā : Macaristan.

W.+ da 043/10

Wizuwi : Vezüv Yanardağı.

W. 043/22

Woloşny : Nahiye ait.

W. 040/20, 045/22

Woloş : Nahiye.

W. 045/20

yadlatıl - : Ezberletilmek.
y.- ur 020/24

yāfrāk : Yaprak.
y. 047/8
y.+ lar 055/12, 056/8
y.+ larının 030/4

yafraklı : Yapraklı.
y. 056/8

yağmur : Yağmur.
y. 046/25

yağşı : İyi, güzel.
y. 004/17, 007/5, 008/7, 012/2,
012/3, 013/4, 014/1, 014/5, 014/16, 014/18,
018/21, 019/11, 024/7, 035/9, 038/23,
048/26, 048/27, 049/1, 049/6, 052/7,
052/14, 052/15, 053/21, 056/28, 057/9
y.+ gına 038/24, 053/11
y. bildirirge 005/16

yağşılab : İyiye.
y. 048/18

yağşırak : Daha iyi.
y. 052/10

yağşırtuv : İyileştirmek.
y. 038/10, 045/18, 047/6, 047/11,
047/17, 053/20

yak : Taraf, yan, yön.

y.+ dan 010/12, 016/9, 016/21,
055/26, 056/1, 056/10
y.+ dangına 048/14
y.+ adan 007/18
y.+ adan 006/15, 007/25
y.+ aga 051/4

yakın : Yakın.
y. 013/9, 019/8, 022/16, 023/5,
024/25, 032/10, 034/23, 046/2, 054/9
y.+ da 056/13
y.+ dan 009/26, 010/1, 032/9, 039/6
y.+ lı 055/26

yakınlaşdır - : Yakınlaştırmak.
y.- uv 023/7

yakınlık : Yakınlık.
y. 055/25

yaki : Ya da, veya.
y. 002/11, 002/27, 005/22, 010/27,
020/3, 020/4, 024/13, 024/23, 024/25,
025/6, 026/11, 026/13, 026/25, 026/26,
027/5, 027/14, 028/25, 028/27, 029/13,
029/24, 029/25, 030/6, 030/13, 031/18,
032/28, 032/29, 033/2, 036/14, 054/6,
057/23, 060/25

yaklı : Yandaş, yanlı, taraftar.
y. 005/13, 008/29, 010/19, 055/19

yaktılık : 1. Parlaklık, aydınlık. 2. Işık.
y. 047/23, 047/30

yaktırtuv : Işıklandırma, aydınlatma.

y. 047/24

yalan : 1. Çıplak. 2. Ağaçsız büyük yer.
y.+ ları 039/27

yalgız : Yalnız, tek başına.
y. 003/1, 003/14, 007/19, 009/4,
009/14, 009/16, 016/11, 017/11, 023/3,
035/15, 046/9

yılılık : Sıcaklık.
y. 046/27

yılınuv : buharlaşma
y. 046/24

yaman : Yaman, kötü, fena.
y.+ ını 008/8

yan : Yan.
y.+ ına 006/26, 053/23

yaña : Yeni.
y. 002/6, 011/15, 016/1, 033/26
y.+ dan 039/14

yanartav : Yanardağ.
y.+ ı 043/22
y.+ lar 041/23
y.+ ları 042/3

yañartuv : Yenilemek.
y. 047/6

yañgır : Yağmur.
y. 030/3, 040/6

yañı : Yeni.
y. 010/16, 022/4, 054/7

ya' nī : Yani.
y. 004/11, 010/18, 014/9, 020/8,
028/20, 032/14

yanuv : Yanma.
y. 047/24

Yapunya : Japonya.
Y.+ da 042/3

yara - : Yaramak.
y.- mā 005/24
y.- mās 009/23
y.- may 002/25, 048/20
y.- maydır 008/14, 010/5

yaraklaş- : 1. Alışmak. 2. Uyumlaşmak.
y.- mavlarını 011/19

yaraklı : İşe yarar, uygun.
y. 004/14
y. bulub 008/19

yaraklılık : İşe yararlık, uygunluk.
y.+ nı 055/25

yarar : Olur, yarar, iyi.
y.+ dāy 053/8

yararlık : Yararlı, faydalı.
y. 004/25, 008/21, 010/6, 045/3

yarat - : 1. Sevmek. 2. Yaratmak, var etmek. 3. Uygunlaştırmak.

y.- urğa 005/11

y.- a ālurluķ 012/19

y.- ķan 027/20

y.- ķanda 014/29

yaratılış : Yaratılış.

y. 047/9

yardım : Yardım.

y. 022/17

y. itüvdir 034/5

y.+ ı 024/16

y. al 013/28

y. ala 013/18

y. aladır 013/24

y. ite 013/16

y. iteler 014/5

y. iterge 038/20

y. itse 013/17, 013/22

y. itüv 048/5

y. itüvçi 054/18

y.+ ge çākırurğa 049/10

y.+ ı 022/2, 025/5, 026/22, 026/27,

036/7, 037/25, 038/6, 038/18,

042/18, 042/24, 042/26, 043/1, 043/4,

045/8, 055/11, 055/16

y.+ ında 038/26

y.+ ından 031/11

yardımçı : Yardımcı.

y.+ si 022/6

y. 022/13, 038/16

y. bul 013/23

y. bula 009/1

y. bulalar 049/21

y. bulurğa 013/10

y. bulurluķ 053/21

y. itüb 054/26

y.+ dır 013/12

yarım : Yarı, yarım, tam olmayan.

y. 006/14

y.+ ında 020/15

y.+ ından 031/26

yarımaķa : Yarımada.

y. 040/3

y.+ sında 042/8, 043/12

y.+ sından 039/10

y.+ nıñ 041/4

yarış : Yarış.

y.+ ları 008/14

yarlı : Fakir, yoksul, sefil.

y.+ dır 022/25

yarı : Yarı, yarım, buçuk.

y. 028/2

y.+ sında 020/18, 025/18, 025/19,

032/16

y.+ sından 022/22

y.+ sında 006/13, 032/6, 032/7

yaş - : 1. Yapmak. 2. Düzenlemek, tertip etmek.

y.- b 008/2, 031/9, 034/4, 049/26

y.- lur 011/3

y.- maķdır 004/12

y.- masa 008/13

y.- rğa 011/7, 011/17
'azā y.- rğa 004/13
y.- v 009/25, 031/9, 050/21, 055/26,
056/4

yaşal - : 1. Yapılmak. 2. Düzenlenmek.

y.- uv 040/26
y.- gan 030/18
y.- gaç 021/8
y.- gan 027/23, 029/29, 047/7,
054/28
y.- uv 040/25
y.- uvi 015/13

yaşalma : Türemiş.

y. 033/9

yaşa - : Yaşamak.

y.- rga 009/5
y.- v 042/11
y.- vları 030/26

yaşav : Yaşamak.

y. 042/22, 050/18, 050/21
y.+ ları 047/2, 048/25, 050/17
y.+ larına 048/25

yaşavçı : Yaşayan.

y. 012/6, 012/7, 021/21, 038/4,
043/29, 050/14
y.+ larının 038/10

yaşdaş : Yaşıt.

y.+ larından 009/5

yaşlık : Gençlik.

y. 049/4
y.+ de 007/22

yat : Yabancı.

y. 024/19, 057/18

yat - : Yatmak.

y.- kan 038/19

yatık : Eğik.

y. 055/9

yaflat - : Ezberletmek.

y.- ub 038/29

yatlav : Ezberlemek.

y. 026/8

yavuv : Yağmak.

y.+ larını 030/3

yaylık : Göçebe.

y.+ ları 051/8

yaz - : Yazmak.

y.- uv 024/28, 030/1, 030/6, 033/19
y.- a 025/3, 025/11, 025/15, 027/18,
028/5, 028/6
y.- a baruv 030/7, 033/5
y.- a bilürge 028/5
y.- a bilüv 036/7, 036/16, 036/21
y.- ar 029/30
y.- arğa 022/28
y.- arğa 022/19, 027/17, 027/20
y.- ub 027/2, 027/13, 031/16,
037/12, 051/11

y.- uv 004/26, 014/11, 014/28,
023/8, 025/6, 025/7, 025/8, 025/12, 027/1,
027/3, 027/5, 027/13, 027/14, 027/15,
029/13, 030/11, 030/14, 030/15, 030/16,
031/12, 031/18, 031/19, 031/20, 032/24,
032/27, 032/28, 033/1, 033/3, 033/4, 037/25

yāz : Yaz.
y. 027/6

yāzābilüvçi : Yazabilen.
y.+ ler 045/17

yazar : Yazar.
y.+ mız 022/24

yezbe : Pergel.
y. 055/24

yazdır - : Yazdırmak.
y.- uv 025/1, 025/4, 025/5, 031/13,
032/29

yazıl - : Yazılmak.
y.- gan 022/25, 023/20, 027/17,
032/8
y.- ganlarından 053/10
y.- ub 006/19

yazılış : Yazılış.
y.+ ları 031/27

yazuv : Yazı.
y. 022/14, 049/20, 050/12
y.+ nı 030/7

yel : Rüzgar.
y.+ i 040/8

yeltüv : Havalandırma.
y. 047/24

yemin : Yemin, ant.
y. 021/8

yemiş : Meyve.
y. 026/5
y.+ ler 055/12
y.+ leri 047/9
y.+ lerni 056/7
y.+ lerniñ 047/11

yemişli : Meyveli.
y. 056/9

yeñil : Hafif, kolay, basit.
y. 023/25, 039/16, 046/11
y.+ eytgenden 034/25

yeñillik : Hafiflik, kolaylık, basitlik.
y. 053/21

yeñleytöv : Hafifletmek, kolaylaştırmak,
basitleştirmek.
y. 053/24

yeş : Yaş.
y. 006/8, 048/14
y.+ ler 019/10,
y.+ lerde 048/12
y.+ lerni 048/8

yeşil : Yeşil.

y. 056/5

y.+ çe 026/5

yeşeren : Gizli.

y. 033/23

yeterlik : Yeterli.

y. 005/15

yetim : Yetim.

y. 048/17

yitiş - : Yetişmek, gelişmek.

y.- megen 006/4

yevm-i āhiret : Ahiret günü.

y.+ ke 017/8

yıl : Yıl.

y. 010/7, 010/11, 010/15, 012/25,

028/4, 040/14, 057/5, 057/28

y.+ da 002/4, 022/29, 034/20,

034/26, 035/3, 035/7, 035/11,

035/14, 035/21,

046/8, 046/12

y.+ dağlarını 056/12

y.+ dan 010/5, 010/7, 010/8, 057/5

y.+ galarnıñ 030/3

y.+ ı 010/16

y.+ ında 006/3

y.+ ının 010/2

y.+ ınıñ 006/13, 006/14, 006/29

y.+ lar 052/25

y.+ larda 006/25, 013/28

y.+ lardan 002/2, 019/10

y.+ larğa 015/10

y.+ ları 050/11

y.+ larında 005/12, 022/9

y.+ larnıñ 002/5

y.+ nı 030/2

y.+ nıñ 020/15, 020/18, 022/21,
022/27, 024/3, 025/8, 026/6, 026/7, 031/26,
032/16, 039/26, 040/5, 040/10, 041/22

yılga : Nehir, ırmak.

y. 040/1, 046/26

y.+ lar 026/6

y.+ da 040/2

y.+ lar 027/7, 040/1

y.+ larından 040/27

y.+ nıñ 040/2

yıllık : Yıllık, senelik.

y. 001/1, 007/9, 010/12, 013/2,
015/16, 022/7, 034/6, 049/13, 053/8,
056/27, 056/28, 057/10, 057/14

yılşayın : Her yıl.

y. 002/19

yırak : Uzak.

y. 023/21, 044/26

y. bulgan 034/24

y.+ da 056/13

y.+ ga 032/9, 039/6

y.+ lı 055/26

yırtaç : Yırtıcı.

y. 029/4

yiberüv : Yollama.

- y.- irge 011/18
y.- üv 037/20
- yine** : Yine.
y. 002/21
- yir** : Yer.
y. 027/7, 037/23, 038/3, 038/21,
038/26, 040/13, 047/3, 047/5, 047/6
y.+ ler 045/2
y.+ leri 044/26, 047/6
y.+ ni 040/8, 047/6
y.+ niñ 040/13, 040/29, 045/3
y.+ degi 040/20
y.+ ge 044/24
y.+ lerniñ 045/1
y.+ ine yitkirüvge 003/5
- yit -** : Yetmek.
y.- se 007/11
- yitişdir** - : Yetiştirmek.
y.- üv 012/16
y.-üvi 057/11
y.- mekdir 012/5
- yitiştirüvçi** : Yetiştiren, yetiştirici.
y. 057/6
- yitkir** - : Getirmek.
yérine y.- üvge 003/5
- yoğargı** : Yukarıdaki.
y. 028/1
- yoğarı** : Yukarı.
y. 010/22, 010/23, 034/9
y.+ da 011/24, 035/24, 049/26,
054/2
y.+ dağı 011/20, 050/6
y.+ langān 014/2, 027/10
y.+ rāķ 014/4, 018/24
y.+ ğı 015/13
y.+ da 013/2, 023/1, 056/23
y.+ da 014/27
y. 049/5
- yoğuşlı avıruv** : Bulaşıcı hastalık.
y. 047/30
- yokaı** : Yukarı.
y.+ da 019/25
- yomırķa** : Yumurta.
y. 047/19
- yor -** : Yormak, yorumlamak, bir sebebe bağlamak.
y.- masunlar 048/17
- yorıl -** : Bir sebebe bağlamak.
y.- ır 006/19
- yön** : Yün.
y. 047/19
- yönel -** : Yönelmek.
y.- gen 010/19
- yöneltmek** : Yöneltilmek.
y. 016/23

yörü - : Yürümek.

y. -v 043/23

y.- b kirüv 029/9

y.- v 042/10

y.- b 031/12

y.- gen 026/20, 044/7

y.- tüv 037/20

y.+ i 040/6

y.+ inden 026/11

yuğal - : Kaybolmak.

y.- maska 053/2

y.- tmâslık 013/29

y.- ub kiter 009/13

yuğalt - : Kaybetmek.

y.- may 053/4

yuk : Yok.

y. 008/3, 011/1, 013/27, 025/19,
034/17, 038/23, 038/28, 057/6

yukluk : Yokluk.

y.+ ları 033/8

yuksa : Yoksa.

y. 053/31, 056/19

yul : Yol.

y. 003/15, 008/5, 008/11, 008/21,
008/29, 011/17, 014/29, 026/18, 028/3,
031/4, 034/25, 038/28, 048/12, 049/22,
053/5, 053/16, 053/18, 057/7

y.+ da 004/14, 005/13, 005/23,
008/19, 010/4, 015/10, 018/23, 044/10

y.+ ga 008/23, 010/11, 053/22

y.+ ga tüşüvleri 002/12

y.+ ı 004/6, 011/6, 023/18, 025/4,
035/5, 035/11, 035/21, 039/6,
040/10, 040/17, 041/6, 041/9,
050/14, 054/1

y.+ lar 024/10, 033/20, 040/17,
041/16, 045/8

y.+ ları 023/1, 023/4, 035/2, 035/19,
040/18, 044/7, 047/18

y.+ ların 046/3, 053/24

y.+ larını 016/16, 056/6

y.+ lı 009/9, 016/20

y.+ un 017/4

y.+ unda 011/14, 012/4, 014/5,
017/16, 018/25, 037/20, 038/10

y.+ undağı 045/18

yulbaşçı : Önder, lider.

y. 014/30

yumşak : yumuşak

y. 030/18, 040/9

y.+ rak 026/25

yumuşarlık : Yumuşaklık.

y. itüv 008/8

Yunan : Yunanistan halkından olan veya bu
halkın soyundan gelen kimse.

Y. 034/17

Yunanistan : Yunanistan

Y.+ da 043/18

yurt : Yurt, yer, memleket.

y.+ ları 044/14

y.+ ı 007/13
y.+ ıdır 007/13, 007/21
y.+ ığına 007/13
y.+ ları 011/10

yuvat - : Avutmak.
y.- ub 010/29

yükle - : Yüklemek.
y.- tilgen 006/27
y.-töv 050/4

yürek : Kalp, gönül.
y.+ lerin 020/5

yürütül - : Yürütölmek.
y.- üb 035/17

yürüt - : Yürötmek.
y.- gen 044/17
y.- gende 053/28
y.- ken 007/15
fıkr y.- üb 002/16, 004/4
y.- üv 037/16
y. -mek 046/8

yürövçi : İşleyen.
y. 044/17

yüviş : Nemli.
y. 040/8

yüz : Yüz.
y. 036/7, 036/13, 036/15
y.+ ge 036/5
y.+ i 055/19

yüzlük : Yüzlük.
y. 035/16

zāhir : Bir şeyin görönen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü.

z. 029/18
z.+ dir 052/20
z.+ i 040/10
ahlāk-ı z.+ esi 019/21

za'if : Zayıf.
z. 026/26
z.- āksāk kibi 029/26

zāyi : Zıyan olmuş, boş gitmiş (şey).
z. itüvdir 006/8

zakon : Kanun.
z.+ lar 045/19

zamān : Zaman.
z. 005/9, 011/14, 057/10
z.+ da 002/9
z.+ ları 030/18, 033/7
z.+ larında 007/20
z.+ mızda 054/15
z.+ mızğa 020/8

zāmir : Daha önce adı geçen bir varlığın yerini tutan kelime, adıl.

z. 027/24
z.+ ler 033/7

zan : Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı.

z. itüvi 018/1

zapiska : Not.

z.+ lar 030/11, 031/17

zarar : Zarar.

z. 037/21

z. itgen 004/15

z. itmeslik 005/8

z.+ da 009/9

z.+ ı 006/6

z.+ ma 006/4

z.+ larğa 006/5

z.+ ları 047/1, 047/16

zararlı : Zararlı.

z.+ dır 013/5

zarb : Çarpma.

z. 036/13, 036/23

zarurî : Olması mecbûrî, kaçınılması imkânsız olan, mecbûrî, zorunlu.

z.+ dir 016/24, 057/18

zât : 1. Şey. 2. Kimse. 3. Kök, nesep, soy. 4. Şahıs.

z. 007/3

z.+ lar 030/28

zâviye : Açı.

z.+ ler 055/15

zâviye'î müselles : Üçgenin açısı.

z.- müselles ve 055/16

zawod : Fabrika.

z.+ lar 040/23, 042/13

z.+ ları 042/22

z.+ larnıñ 045/7

zekât : İslâm dîninin beş şartından biri olarak, sâhip olunan ve belli bir miktârı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.

z. 017/22, 017/27, 021/8

zelzele : deprem

z.+ ler 041/23

zemstva : II . Aleksandr tarafından 1861 yılında gerçekleştirilen İmparatorluk Rusyası'nın özgürleşme reformu sonucunda kurulan bir yerel yönetim kurumuydu.

z. 003/3

z.+ larnıñ 002/22

z.+ nıñ 002/26

Z.+ larnıñ 045/17

zevkli : Zevkli.

z. 054/6

zihin : Zihin.

z.+ i 005/27

z.+ i 006/5

z.+ ini 008/6

zihnî : Zihinle ilgili.

z. bulurğa 035/1

zikir : Sözüni etme, ismini söyleme, anma.

z. itilgenlerniň 006/22
z. itilgen 024/7
z. 031/14
z. itilgen 032/13, 056/23

Zimsky : Zemstvo teşkilatının yürütme organı.

Z. 040/23
z. 045/22

ziyān : Bir şey veya kimsenin sebep olduğu çıkar kaybı, zarar.

z. iterlik 005/13

zūhūr : Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.

z.+ ı 044/11, 051/12, 051/19
z.+ ma 043/26

zur : Büyük.

z. 006/5, 009/1, 009/12, 011/16, 016/7, 016/19, 018/4, 018/6, 021/17,

022/13, 034/12, 042/21, 044/10, 048/23, 049/21, 053/22, 054/13, 054/24, 055/17, 056/2, 057/20

z.+ dur 016/11, 019/19, 048/6, 054/5, 054/17

z.+ larğa 009/6

z.+ larınıň 026/4

z.+ larnıň 028/15

z.+ nı 055/17

zurgına: Yeteri kadar, oldukça, epeyce, büyükçe.

z.+ ğına 009/9

zurluk : Büyüklük.

z.+ da 035/9, 036/21, 036/22

z.+ ı 044/6, 042/15, 044/16

zurrak : Daha büyük.

z. 041/19, 051/3

z.+ dır 019/21

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

“Altı Yıllık İbtidaî Mekteb Programması” adlı eser 1916 yılında Mullagali Yauşev tarafından Orenburg’da yayımlanmış bir eğitim programıdır. Programın eğitim süresi 6 yıllık olarak planlanmış olup Troysky öğretmenleri tarafından hazırlanmıştır. Yapılan literatür çalışması neticesinde bu eser üzerinde şu zamana kadar bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Rusya Müslümanlarında eğitim, Ceditçilik hareketi ortaya çıkana kadar cami ve medreselerde dinî temelli eğitime dayanmakta olup eğitim camide görev yapan mollalar tarafından verilmektedir. Mekteplerde herhangi bir program, sınıf gibi hususlara dikkat edilmeksizin mollalar tarafından gerçekleştirilen bu eğitim 19. yüzyıla gelindiğinde günün ihtiyaçlarına karşılık vermemeye başlamıştır. Böylece dönemin ihtiyaçlarına uygun bir program hazırlanma gereği duyulmuştur. 1904’te kurulan “Muallim Cemiyeti”nin dört sınıftan oluşan İbtidaî Mekteb Programı bu döneme kadar eski mekteplerde okutulmayan yeni derslerden oluşturulmuştur. Ancak bu program da ihtiyaçlara cevap vermemiş olacak ki Troisky öğretmenleri tarafından “Altı Yıllık İbtidaî Mekteb Programı” ortaya konmuştur. Program, geleneksel mektep eğitiminden farklı olarak öğrenci merkezli ve sistemli bir eğitim anlayışı benimsemektedir. Dinî derslerle birlikte matematik, coğrafya, tabiat, tarih ve Rusça gibi modern derslere yer verilmesi, eğitimin yalnızca dinî bilgiyle sınırlandırılmadığını göstermektedir. Derslerin sınıf düzeylerine göre planlanması, öğrencinin yaş ve gelişim özelliklerinin dikkate alındığını göstermektedir. Ana dilinin eğitim dili olarak benimsenmesi, öğrenmenin kolaylaştırılması açısından önemli bir pedagojik tercihtir. Program teorik bilgi yanında günlük yaşamda kullanılabilecek bilgi ve becerileri de kazandırmayı hedeflemektedir. 1916 yılında oluşturulmuş bu programa, Rusça dersinin de eklenmesiyle diğer Tatar mektep programlarının müfredatından ayrılmıştır. Bir diğer dikkat çeken unsur "Millî Tarih" ayrı bir ders olarak yer almakta ve Tatar toplumunun tarih bilincini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Programda derslerin içeriği, süreleri ve öğretim yöntemleri ayrıntılı olarak açıklanmış olmakla birlikte, her ders sonunda öğrencilerin hangi bilgi, beceri ve tutumlara ulaşmasının beklendiğini ifade eden öğrenme kazanımları sistematik biçimde belirtilmemiştir. Bu durum, öğretim sürecinin hedeflerinin somut olarak değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Eserde öğrencilerin öğrenme düzeylerinin hangi yöntemlerle değerlendirileceği, başarı ölçütleri, sınavlar veya alternatif değerlendirme araçlarına ilişkin açıklamalara yer verilmemiştir. Bu yönüyle program, öğretim sürecini ayrıntılı biçimde planlarken değerlendirme sürecini açık bırakmaktadır. Program, öğrencilerin yaş düzeyini dikkate almakla birlikte, bireysel ilgi, yetenek ve öğrenme farklılıklarına göre öğretimin nasıl uyarlanacağı konusunda ayrıntılı öneriler sunmamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu eksiklikler günümüz öğretim programı anlayışı esas alınarak yapılan değerlendirmelerdir. Eserin hazırlandığı 1916 yılı dikkate alındığında, ders saatlerini, öğretim yöntemlerini ve ders içeriklerini sistematik bir şekilde düzenlemesi dönemi açısından oldukça ileri bir pedagojik anlayışı yansıtmaktadır. Bu nedenle belirtilen sınırlılıklar, eserin bilimsel ve tarihî değerini azaltmaktan ziyade, dönemin eğitim programı anlayışının doğal sınırlarını göstermektedir.

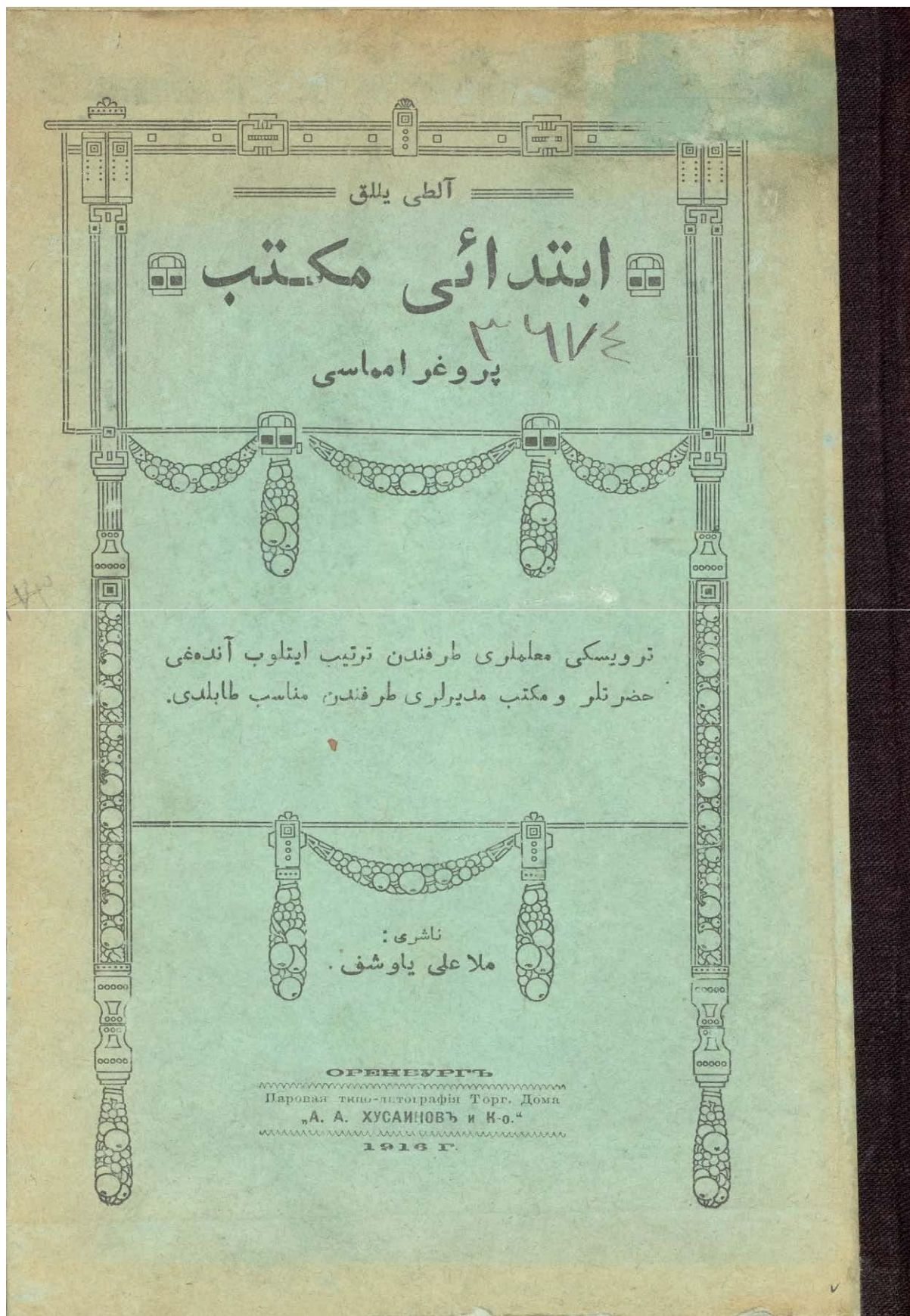
Eser, Cedit eğitim hareketinin ulaştığı pedagojik olgunluğu göstermektedir. Türk-Tatar eğitim tarihinde hazırlanmış en sistemli ilkökul programlarından biridir. Modern eğitim

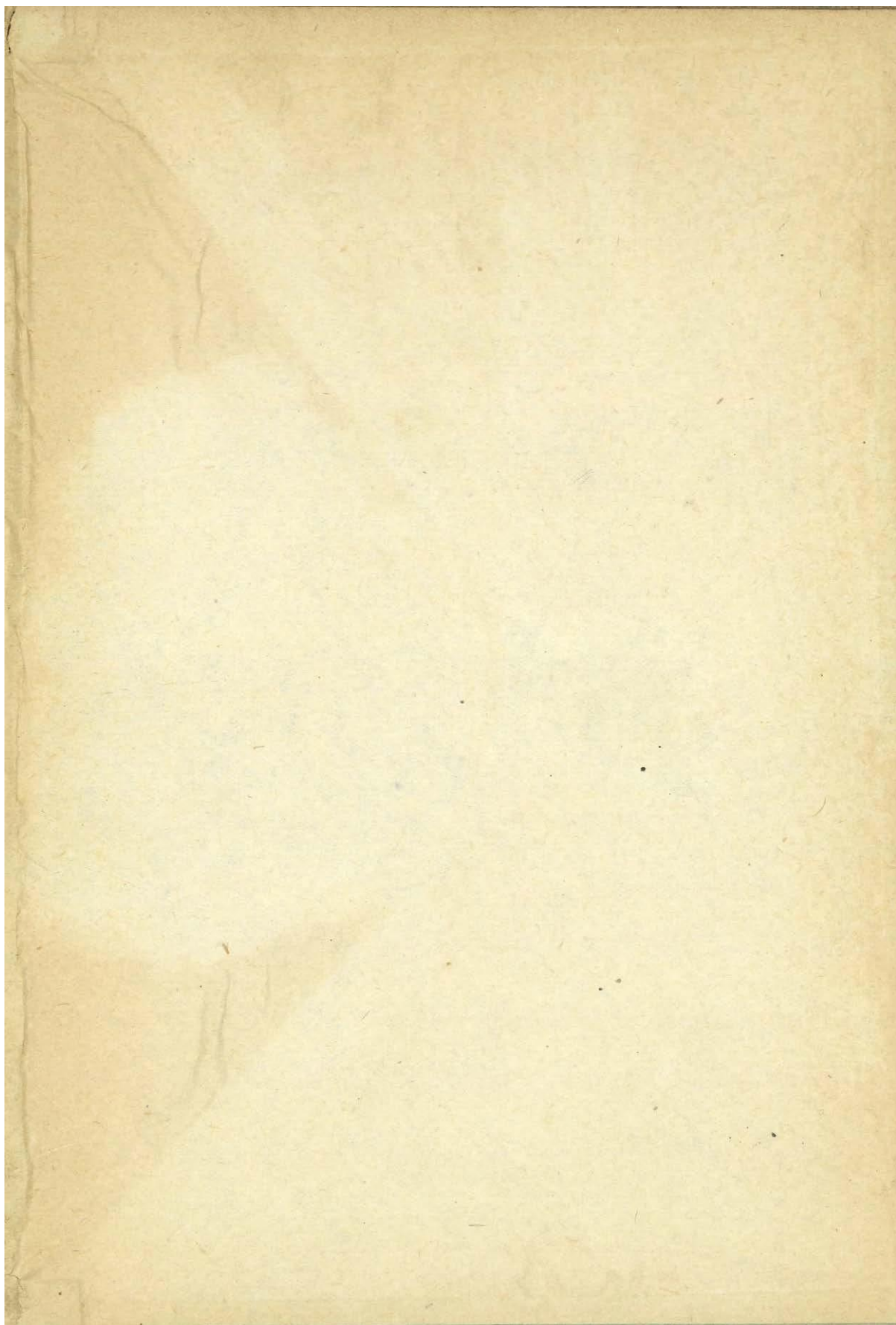
anlayışının Rusya Müslümanları arasında nasıl benimsendiğini göstermesi bakımından önemli bir kaynaktır. Program, yalnızca ders listesi değil; dönemin eğitim felsefesini ortaya koyan bir belgedir. 6 Yıllık İbtidâî Mektep Programı yalnızca bir ders programı değildir. Eser, Cedit eğitim anlayışının eğitim bilimine ilişkin görüşlerini, çocuk gelişimine yaklaşımını ve modern okul tasavvurunu yansıtan önemli bir pedagojik belgedir. Programın hazırlanışındaki sistematik yapı, derslerin birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmesi ve hem millî hem de evrensel bilgi alanlarına yer verilmesi, dönemi için ileri bir eğitim anlayışını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Y., (2022). *İsmail Gaspıralı Seçilmiş Eserleri: IV Eğitim Yazıları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Alioğlu, B. (2023). *XVIII-XIX. Asır İdil-Ural Bölgesi Cami ve Medrese Kurumları*. (Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Alkaya, E. (2026). *Birinci Tyürkologiyeye Korıltayı Hem Anıñ Tikşirgen Mes'eleleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2011). Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük (4. Baskı). *İstanbul: Kubbealtı Yayınları*.
- Buran, A. & Alkaya, E. (2021). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Chaichits, A., (2020). *КВИЦЫ ЯВШЕБЫ. СЕМЕЙНАЯ ИСТОРИЯ*, Tatar Kitap Yayınevi, Kazan.
- Çimen, G., (2024). Tatar Türkçesi Dilbilgisi Kaynaklarında Derece-Usul Kategorisi. *DTCF Dergisi*, 64.1, 18-61.
- Demirel, Ö., (2010). *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem Akademi, Ankara.
- Devlet, N., (1999). *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi (1905-19017)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ehmetyanov, R., Möhemmetdinov, R., Nurieva, F. & Ganiev, F. (2014). Türkçe-Tatarca Sözlük (1. Baskı). *Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları*.
- Ercilasun, A., B., Aliyev, A., M., Şayhulov, A., Kajıbek, E., Z., Uulu, K., K., Yusuf, B., Göklenov, C., Mahpir, V., U. & Çeçenov, A. (1991). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, (2. Baskı). *Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları*.
- Ercantürk, O. K. (2010). *Rus Eğitim Sisteminin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eren, H. (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü (2. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Ergün, M. (2009). Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları ve Reformlar. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(1), 31-56.
- Erkan, A., (2013). Arapça-Türkçe Büyük Sözlük (1. Baskı). *İstanbul: Huzur Yayınevi*.
- Gabdräfikova, L. R. (2004). Трансформация татарской социокультурной инфраструктуры Уездного города в первой трети XX в.(на примере г. Троицка Оренбургской губернии), *Научная статья*, 4, 50-169.
- Ganiev, F., Ahmetyanov, R., & Açıkgöz, H. (1997). Tatarca-Türkçe Sözlük (1. Baskı). *Moskova: İnsan Yayınevi*.
- Kanlıdere, A., (2021). *İdil-Ural ve Türkistan'da fikir hareketleri dinî ıslahçılık ve Ceditçilik*, Ötüken Neşriyat, Türkiye.
- Kerimoğlu, C., (2006). Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesi Arasındaki Söz Dizimi Farklılıkları Üzerine, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, 2, 383-400.
- Kubbealtı Lugatı (2005). Sözlük. [Erişim: 01.06.2026, <http://lugatim.com/>]
- Kurat, A., N., (1992). *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi yayınları, Ankara.
- Maraş, İ. (2000). *İdil-Ural Türklerinde Ceditcilik (Yenilikçilik) Hareketi (1850-1917)*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mınsafina, A., (2021). Tatar Terminolojisinin Gelişimi. *Dilbilim Dergisi*, 37, 1-10.
- Muhametşin, R. (2005). XX. Yüzyıl Başında Tatarlarda Öğretim Sisteminin Durumu ve Problemleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 34-50.
- Mutçalı, S. (1995). Arapça-Türkçe Sözlük, *İstanbul: Dağarcık Yayınları*.
- Nişanyan Sözlük (2026). Sözlük. [Erişim:01.06.2026, <https://www.nisanyansozluk.com/>]
- Pamukkale Üniversitesi (2026). *Tatarca-Türkçe Sözlük*, [Erişim: 01.06.2026 <https://pauctle.com/tttr/>]

- Sava, I., (2025). Kazan Tatar Türkçesinde Eşmerkezli Birleşik Sözcükler. *Dil Araştırmaları*, 37, 97-114.
- Şçerbinin, V. G., & Mustafaev, E. M. - E. (1975). Rusça Türkçe Sözlük (1. Baskı). Ankara : *Pan Yayınları*.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Sözlükler*. [Erişim: 01.06.2026, <https://sozluk.gov.tr/>]

Проверено
1949 г.

ПРОБЕЖЕНО
2006 г.

372(07)

== آلطى يلق ==

ابتدائی مکتب

پروگرام ماسی

۱۳۲۷

ترویسیکی معلماری طرفندن ترتیب ایتلوب آندهغی حضرتلر و مکتب
مدیرلری طرفندن مناسب طابلدی.

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
КФУ

0001087637

ناشری:

ملا علی یاشوف

تارغووی دوم

«ع.ع. حسینوف وشرکاسی» نڭ پاراوا
اورنبورغه ۱۹۱۶ سنه

۱۳۲۹

۸۷

شونڭ بىرلەن بىر-بىر ھېچ كىمىدىن وكىل بولمىچە يالغوز اوزىنىڭ خىسسىي فېكرلىرىنى
اولەرق تۈبەندەگى نەرسىلەرنى كىنە ئەيتىپ كېتەلمەي:

اگر دە زىمىستىوا بىزنىڭ مىلى مەكتەپلىرىمىزگە قىسلورغە، اوز طرفىدىن بىزنىڭ
اوپون مەكتەپلەر ئاچارغە نەرسە بىز ئاڭارغە بىر قىچى شىرت ايتىپ اوشىپو پىراغىراممانىڭ
تەطىبىق قىلىنىۋىن عىرض ايتەر ابدىك. و اول شىرتىنى بىرىنە يىتكىزۈگە ئاممىنى
مىنلەندە تۈبەندەگى نەرسىلەرنى دە بىيان قىلىپ ابدىك:

(۱) مەكتەپدە ھېچ بىر تۈرلى سىياسەت تەتقىب ايتىلماسون. مەكتەپ بىتون اجتەئادى
بىرلەن شىخسىنى تەلىم و تەربىيە ايتىپ اساسىنە قورلىغان بولسۇن.

(۲) مەكتەپنىڭ ادارەسى ئانڭ چىن مەدىرلىرى بولغان مەجلە خادىملىرى بىرلەن مەجلەنىڭ
آڭلىقلىرىدىن عىبارت بىر ھىيئەت قولىندە بولسۇن.

(۳) مەكتەپدەگى مەلىملىرىنىڭ بارسىندە ئىگىز مەاشىلى و ھوقۇقلى ايتىپ مەكتەپ
اشلىرىندە آلارنىڭ بارسىدە بىر ئىگىز مەسئۇل تۈنلەسۇن.

(۴) مەعارىف مائۇرلىرىنىڭ مەكتەپلىرىگە سىياسەت كىرتىپ آندەغى دىنىي و مىلى
دەرسلىرىمىزگە اعتىبار ايتىپ يالغوز روسچە تىل كىبى بەئىز نەرسىلەرنىڭ اھمىيەتلىرىنى
آلغە سالوپ قىسلور بىنە يول قالدۇرلەماسون.

خوڭى وبولارنىڭ باشقەلارغە مەنسەبىنى ھەم ئالار ئاراسىدىغى موقىيى ھەققىدە بلووى لازىم بولغان مەلۇمات؛ ۳) بالانىڭ ماددى ھاياتى وماددى ھەققىدە بلەنگەنلىرىدىن ھەش روھانى ھاياتى ومەنىوى غەداسى بولغان دىن واخلاققە عايد بىلىملەر. مەكتەپنىڭ تەلىم جەھەتتىن بولغان اوشبو وظيفەسىنى اوتەوى اوچون ئاندى بالاغە بىلىملەرچەك اوقو ماددىلەرى اوشبولاردر:

بالانىڭ دىنى، ئىلى، مىلى تارىخى، وطن ئىلى، وطنىنىڭ تارىخى وجغرافىيەسى، علوم طەبىئىيە وبەئىز تەبىئەتتى، ھەساب، ھەممى جغرافىيا، رەسىم وكوى، گەيمەنسەتتەقا. ايتدائى مەكتەپدە، ئاندى اوقوچى بالانىڭ فائىدەسىنى كوزەتوب، آڭا ضرر ايتەمسەك مەقدار واصلەدە اوشبو نەرسەلەر اوقۇتلورغە لازىمدر. ئالارنى اوقۇتقاندى ھەرزەمان «بالانى غائەدىلى» كىشى ايتوغا يەسەنى رەبەر طوتوب ھەلمىنى بالا اوچون بىرەرگە وئى بالانىڭ فائىدەسىنى ياراتورغە طرەشەك كىرەكدر. مونا اوشبو اساسنى اعتبارغە ئالغاندى مەكتەپنىڭ اوقو ئىلى ھەتون ھەلردە بالانىڭ مىلى ئىلى بولورغە، اوقونىڭ اولىكى يىللارنىدە كوبرەك مىلى ئىلىگە ھەمىت بىرەك، بالاغە ھەرياقلى زىيان ايتەرەك يولەك باشقە بىرچەت ھەل درسىلەر قاتناشدر مىلى طوررغە تىوشدر. مەكتەپ بالانىڭ فائىدەسىنى كوزەتسە، اول ئاننى دىنى اعتبارلىرىنىدە اوتەرگە، بىنا ھەلى مەكتەپ دىن درسىلەرىنىدە ييتەرەك اورن بىرەرگە وئالارنى يەشى بىلىرەرگە اجتھاد صرفى ايتەرگە بورچلىدر.

ھەم اورنىدىغى اساسنى كوز ئالدىندە طوتوب وطن ئىلى روسچە ھەققىدە بىر ئاز ھەلەر كوزەتوب اوتەك تىوشلى بولادىر. اوزىنىڭ پروگراممەسى بايىندە ئەيتولەك چىكى اوزىرە، روسچە ئىلى بلو وطن بالالىرىنىڭ ھەمەسىنى ھەر جەھەتتىن لازىم فائىدە لىدر. بۇدرسدە طەبىئىي، باشقە ھەصوصلەردىن بىگەرەك بالانىڭ فائىدەسىنى كوزەتوب اوقۇلورغە كىرەكدر كە موندە ھەرتورلىدە شەبھە بولماسە كىرەك. مەنە مونى اعتبارغە ئالغاندى، ھەر ئىلىنى يا كە ھەننى اوقۇتو بالانىڭ استەداد وفابىلىتلەرن خراب وئاننىڭ بىخەتتىنى ھەلەك ايتەردەى ھەر وقتەدە ويولەدە بولماسقە تىوشدر.

موندىدە روسچە اوقۇتو ئاشقەروب، ئانى وختىدىن مەقدەم مەكتەپكە كىرتوپاراما. غانلىغى آڭلاشلور. بۇ مەسئەلنى طاغەندە نەقىراق آڭلاواوچون توبەندەكى نەرسەلەرگە دەفت ايتەرگە كىرەك: اول ھەر ئىلىنى اويىرەنو اوچون ايكى شەرتنىڭ طابىئىي لازىم بولوب، ئالارنىڭ بىرسى كىشىنىڭ ھەننى تەرقى ايتەكەن، كىشى كوب ھەرتورلى ھەكلەرگە وئانلىرىغە ايبە بولغان، ھەكلەرنى ھەر-ھەربىنە رەبىط ايتو قوتنى ھەسل ايتەكەن، سوزلەر ايلە مەنالىرىنىڭ مەنسەبەتلىرى ھەققىدە مەلۇمات ھەسل ايتەكەن

بولو؛ ايكنچىسى ايسه معنالىرگه قارشى اوز تلىندە كلمەلەرنى بىلو و اويرەنودى.
پىدا غوغيانىڭ اوشبو يېمىرلەمس قاعدەسىن اعتبار ايتكاندەدە، مکتىڭ كىمىدىن
اولىگى ۳ يىلدە بالالارغە بىر چىت تلىنى اويرەنورگە عتابلانو بالانىڭ فائىدەسىنە
توگىل، بىلكە ضررىنە طرشو بولاچقدىر. چونىكە بوش آرقاسىدە بالانىڭ يىتىشمە.
گان ذهنى واطلە، آنىڭ استعدادى خراب ايتلە، لىكن شول زور ضررلارغە
قارشى طورلىق تىل بىلدىرو مەكىن توگىل. دىمىك بو حالنىڭ ضررى بىرگە توگىل
ايكىدىرگە، آلارنىڭ بىرسى بالانىڭ استعدادىن خراب ايتو، ايكنچىسى كوب وقت
و علم ضائع ايتودىر. بو وقت و يەش بالا چىت بىرتلىنى توگىل آنا تلىنىدە بىك
آورلىق بىرلەگەنەدە. اوشبو سىبىلنى اعتبارغە آلفاندە روسچە تلىنى
صوڭقەراق قالدرو مطلق تىوشىدۇر.

بىزنىڭ مىسلمان مەكتەپلىرىدە روسچە تلىنى صوڭقە قالدروغە تىوش ايتكان
طاغىن بىر سەبب باركە، شونىڭ اوزىنىڭ گەنە اعتبارغە آلودە بولەكنى حقلى قىلورغە
يىتسە كىرەك. بو سەببە مىسلمان مەكتەپلىرىنىڭ بىرىنچى اوفو يىلىنىڭ صوڭقى يارتىسىنىڭ،
اگر دە صوڭقە قالسە ايكنچى يىلنىڭ باشىدە عرب تلىنىڭ يارم مىخانىك قرائى
باشلانودىر. بىزنىڭ مەكتەپلىرىمۇكا ايكى ياقىدىن مەجبور بولالىر. بىرسى، بىزنىڭ دىنى
كناپىز بولوب اوفلووى ھىر بىر مىسلمانغە فرض بولغان قرآن كرىمنىڭ و عبادتلىرىمىز
وقتىدە اوقولا طورغان دىعالارنىڭ عربچە بولولىرىدۇر. ايكنچى بىزنىڭ حرفلىر عرب
الفباسىدىن آلفانلىر. شونىڭ اوستەوينە تىلنىڭ بىك كوب عربچە سوزلار دە كرگان
بولوب، آلار حاضرگەچە عرب املاسىنە موافق يازلوب يورلىر. بىناعلەيە بىز بو
كونىگى تىلنى اويرەنمەك اوچون عربچە اوفورغە مەجبورمىز.

بىزنى بىك ايرتە عرب تىلنى اوفى باشلارغە مەجبور ايتكان سىبىلارنىڭ ايكى
كوچلىسى موندە ذكر ايتلگانلارنىڭ بىرىنچىسىدۇر. مەكتەپنىڭ توب وظيفەلىرىدىن
بىرسى مىلى تىل اويرەتە بولسە، ايكنچىسى دىن بىلدىرودىر. بىناعلەيە بىز عرب تىلنى
اوقتودىن فوتولا آلمانغان شىكىللى، آنى كىچىككىرىگەدە امكان تابمىز.

اوشبو اىضاحلاردىن آڭلاشلىغانىمە كورە. بىزنىڭ مەكتەپلىرىدە بالا اولىگى يىللىرىدە
اوق ايكى تىل اوفورغە مەجبور قىلالدىر. اگەردە بولار يانىمە بىك ايرتە روسچەنى دە
قوشساق، اول حال دە شول كچىكنە بالاغە اوچ تورلى تىل يوكەتلىگان بولوب، بو
ايسە بالانى تەلىم و تەربىيە ايتو توگىل، بىلكە آنى خراب ايتو بولاچقدىر. بىناعلەيە
روس تىلى درسلىرىن دورتنچى يىلنىڭ باشىدىن دە ايرتە باشلارغە تىوش توگىل.

بالانك باشينه معين بر مقدارده بلم طوتروب چقاروغنه توگل؛ بلسكه، بالانى آكلى، بولدفلى، حيانكه حاضرلكلى وفائدهلى كشى ياصاب چقارودر. مكتب بو عالى مقصدلرغه نى برلن ايرشه چك؟ - شبهه يوقكه، اول بالاغه بوتون عمرى بوينچه هر خصوصلرده تطبيق ايتوب فائدهلاندورلق علم ومعلومات بيروب چقارا آلدى. بئاز عليه بالانك حيانكه حاضرلكى بو يول برلن طالبلورغه ممكن توگل. بالادهغى مذكور خصوصياتلر، آنك استعدادينى اوياتو، آرتدرو، ذهننى كيرهكلى علملرنى اوزندن اوزى كسب ايتهرلك حالگه قويو آنك حسياتينى ياخشى ايلن ياماننى آيورولق، اراده سيني علمينه موافق يومشارلق ايتو برلن گنه طابلاچقدر. بوگنا كورده مكتبنك تعليمدهن كوكان مقصدى بالانى علم آلورلق و آلمان علملرينى تطبيق ايتهرلك حالگه قويوق بولورغه تيوشلى. اگرده مكتب بالانى تعليم ايتكانده، آكارغه مستقل و حركت ايتهرگه يول بيرووى برلن آنى مكتبدن چقماچ، اوزينى تربيه ايتوب آلوب كيتهردهى وشول طريقه اوزينه فائدهلى بولوردى بر كشى ياصاماسه، بالانك مكتبده آلمان سطحى علملرى بر اشكده ياراميدر. چونكه مكتبنك «امتحان يارشلى» اوچون بيرگان علملرى بيك نيز اونتلوب بته، اونوتلمى فالغانلرى ايسه كشيگه مال بولا آلמידر. بئاز عليه مكتب تعليمى تربيه وى بولوب، اول بالانك اوزنده بولغان بوتون قابليتلىرى اشلهتوب ترقى ايتدررگه ومونك اوچونده «آلمان توگل، طابقان علم» قاعده سيني اساس طوتوب، بالانك آلمان علملرنك ملهكهلهنوب اوزلرن تربيه ايتهرگه ياراقلى بولوب چغولرينه اجتهاد ايتو تيوشدر. اوشبو يولده تعليم و تربيه ايتكانده گنه مكتب بالانى حيانكه حاضرلهگان آكارغه طورمشنده اوچراياچق آورقلرغه قارشى استعمال ايتهرگه يارارلق قورال بيرگان وشول يول برلن عائله وباشقه محيطدن آلمان ناچار تربيهلرنك تاءثيرن بترگان، لافل آزايتقان بولور. بولار بارسىده طوغرى يولغه قويولغان مكتبنك بر تعليم خانه بولووى برلن برابر بر تربيه خانهده بولووينى بيك آچق كورسهنلر.

مكتبنك تعليم وظيفهسى مناسبتى برلن اورتاغه كيلوب چقان شول تر- بيه وى وظيفهلرندن طشده تربيهنى التزام ايته چك بر نى قدر خصوصياتلرى بار. آلارنك برسى «انضباط وانتظام» در.

مكتب حيانى هر بر آدومده دبسسپيليناغه نعلق ايتهدر. اگرده اول خصوصده معقول بر يول طوتولسه اول بالانك هر يافلى تربيهلهنوب منتظم عمل و حركت

ايتووينە زور ياردەمچى بولا. شۇنىڭ آرقاسىدا بالادە انتظام مەكتەپسى حاصل بولۇپ، ئانڭ سىجىيەسىدە تەشكىل ايتە وقۇتلەندە.

مەدكۇر خىسۇسىيەتلەرنىڭ ايكىنچىسى مەكتەپدە «اجتماعى حىيات بولۇ»دە. بۇ ھال ھاۋىلەدە تاپىلمى، يالغىز مەكتەپدە كەتە تاپىلار. شۇل اجتماعى حىيات ساپەسىدە بالالار يەشەشلەرنى بولغان ھەر تۈرلى صەفىلى بالالار ايلە يەشەرگە وئالار آراسىدە لايىقلى مەاملە و ھەركەتدە بولۇپ اوزىنى طۇتۇپ بولۇرگە مەملەرىنە و زورلارغە قارشى نەندى ھال و وضعىتدە طۇرۇرغە كىرەكلىكنى اويۇرەنە. مۇندە بالالار، فەكر، ھىسەت كەبى سەرمایەلەرىنىدە اوز آرا اور تاقلاشۇرغە سوق ايتەلەر. مەكتەپ يوللى ھەركەت ايتسە بولاردىن فائىدە چەقارر. عەكس ھالە زورغەنە ضرەدە بولۇر. چۈنكە بالانىڭ بىر-بىرسىدىن ئاچار اورنەكلەر آلۇرلى مەمكەن. مەكتەپ بولغان اوشۇبۇ اجتماعى حىيات نەمۇنەسى و بولدىن مەكتەپ تەربىيەسىنىڭ استفادەسى بالالارغە اجتماعى ھىياتكە ھازىرلەنۇرگە غايەت زور و فائىدەلى مەيدان دە. اگەردە مەكتەپ تەربىيەنى اوستىنە آلاسە مۇندىن ايتەلچەك فائىدەدە يۇغالۇپ كەتەر.

سوزنىڭ قىسقەسى: مەكتەپ يالغىز تەلىمنى كەتە اوستىنە آلمى، اول تەلىم ايلە بىرگە تەربىيەنىدە ئىزام ايتسۇن و بولۇرلى بىر-بىرسىدىن آيۇر ماسۇن.

تەربىيە يالغىز عەقلىغەنە توگىل، بىلكە اخلاقنىدە قاراپ، بالانىڭ بۇتۇن قابىلىت و استەدالەرىنى اوستىرسۇن و مەكتەپلەندىرسۇن ھەم ئاندە «فائىدەلى كەشى»دە تاپىلۇرغە تېوشۇلى بولغان سىجىيەنىڭ وجودكە كىلۇووينە طرەشسۇن. فەردلەر، مەكتەپلەرنى اوستۇن ايتكەن نەرسە علم كەتە توگىل، بىلكە مەتبىن بىر سىجىيەدە بولغانلغىن مەكتەپ ھىچ بىر وقتدە و ھىچ بىر خىسۇسىيەدە اۇنۇتماسقە تېوشۇلى.

مەكتەپنىڭ اساسى غايەسى «فائىدەلى بىر شەخس» ھازىرلەو مقصدى بىرلەن تەلىم و تەربىيە وظيفەسىنى اوتەو دىيىپ تاپىلۇسە، مۇنى كەم اجرا قىلۇرغە تېوشۇلەكەندە ھاۋىلەدە چەقاررغە باراماس. ئانى مەكتەپنىڭ رۇھى و رەھبىرى بولغان مەلم اشلەرگە، تەلىم و تەربىيە وظيفەلەرنىڭ ھەر ايكىسىدە شۇل كەشى مەسئۇل طۇتۇلۇرغە تېوشۇر. بۇغەنە توگىل بالانى فائىدەلى كەشى ياقۇو اۇچۇن، مەلم ئانڭ شەخسى، مادى، رۇھى، مىلى، مەبىشى، ھەم وىلىنى احتىياچلەرىنى ياقۇندىن تاپىلۇغان كەشى بولۇ لازىمەدە. بۇ ايسە مەلمنىڭ بالانىڭ اوز دىندەشى، اوز مەلتەشى، اوز وىلىندەشى بولۇووينى لازىم ايتەدە. بىنا ئەلىە مەلمان بالاسىنىڭ فائىدەسى اۇچۇن آچىلغان بىر مەكتەپنىڭ رەھبىر و رۇھلارى بولغان مەلمەردە مۇلقا

شول بالالارنىڭ احتىياجلارنى ياقىدىن طائۇغان مىسلمانلاردىن بولۇرغە تېۋىشىدۇر. ايندى آلدەمزدە ايكى مسئلە طوراً، كە آنلارنىڭ بىرسى مەكتەپدە اوقۇيلىنىڭ سانى، ايكىنچىسى آنىڭ شەكلى (تېپى) مسئلەسىدۇر. اگەردە بالانى شول ئەيتىكان بولەدە درجەدە تەلىم و تەربىيە ايتەرگە نەرسە، آڭكارغە ايرىشۇ اوچۇن مەكتەپدە اوقۇمىدىكى آلتى يىلدىن دە كىم بولۇرغە يارامىدۇر. روس تلى درسلىرى دورتنچى صنفىدىن دە مەدەم كەرمىس و حالىنىكىكى اول تىلنى اشكە يارارلىق بىلەر اوچۇن كىمىدىن اوچ يىل وقت لازىمىدۇر. بىنا ئۇچۇر بۇ جەتتە ايتىدۇ مەكتەپلەرنىڭ آلطى يىلدىن دە كىم بولماون لازىم ايتە. ايكىنچى جەتتىن ايتىدۇ مەكتەپلەرنىڭ آلطى يىلدىن دە كىم بولماولرى تېۋىشلىگىنە كوزمىزگە كورنوب طورغان عىانى بىر دىل باركە، اولدە حاضرگى مەكتەپلەرنى ايلە روسلارنىڭ ناچالنى اشقۇلالارىدۇر. بولارنىڭ اولىگىسىندە، تەرتىپلى يولغە قويۇلغانلار نەدەدە، روسچە اوقۇلماو ايلەن بىر بىر دورت يىل اوقۇغان بالالار بىك آز نەرسە بىلۇپ چىقالر و تەربىيە ياغىدىن دە توبەن طورالار. اوچ يىللىق ناچالنى اشقۇلا بىتورگانلرى ايسە طاقىن دە توبەنرەك بولالار و اولرى تلى بىرلەن حسابقەنە اوقۇدۇلرى حالدە، آلدەدە بىك آز استىداد كورسەتەلر. ايندى ۳-۴ يىل اوقۇلغان مەكتەپلەرنىڭ حالى بولاي بولسە، اشقۇلا - تانارچە مەكتەپ اورنىن آلاچۇ بولغان بىزنىڭ بۇ باغىنى مەكتەپكە اوقۇيلى آلطى بولۇمۇ مۇلازىمىدۇر.

مەكتەپنىڭ شەكلىنە (تېپىنە) كىلىگەندە، آنىڭ حاضرلىك مەكتەپى صەفتى بىرلەن آچىلمى بىتونلەي مەستىل بولۇي، يەنى آنىڭ بالانىڭ اوزىنە كىرەكلى بولغان تەلىم و تەربىيەنىڭ اولىگى درجەسىنى ھەر ياقلى اوتەرگە يۈنەلگەن و قورلغان بولۇوى تېۋىشىدۇر. مەكتەپلەرنىڭ حاضرلىك مەكتەپى ايتۇدىن مەقسەد آلارنى اكىمال ايتۇچىلارگە اورتا مەكتەپلەرگە كىرگە امكان بىرودۇر و حالىنىكىكى استاتىستىقا مەلۇماتلىرىنىڭ كورسەتۇلرىنە كورە، بىزدە تۈگىل اورتا و يۇغارى مەكتەپلەردە نەسىل ايتۇچىلارنىڭ نەسىبى سانلىرى جەتتىن بىزگە قاراغاندە كۆپ يۇغارى تورغان روس و طىنداشلار مەدەدە ايتىدۇ مەكتەپ اكىمال ايتىكانلاردىن اورتا مەكتەپلەرگە كىتۇچىلار ۲% - ۳% قىرغىندۇر. دىمەك قالغان ۹۸% - ۹۷% ايتىدۇ مەكتەپدە قالغان مەلۇماتلىرى بىرلەن حىياتكە كىرۇپ كىتەلر ايتىدۇ مەكتەپلەرنىڭ اورتا مەكتەپلەرگە كىتۇچىلار روسلاردە اول قىر بولسە، بىزنىڭ آرادە آلر مۇڭگە ۲ ياكە ۳ دە بولماس. كىلەچكە بىر وقتنى بىزنىڭ آل بالالرى اچىندەدە اورتا مەكتەپلەرگە كىتۇچىلارنىڭ كۆپەيەچىگەن انكار ايتۇپ بولۇمۇ. لىكىن اول كۆپەيۈننىڭ تىز آرادەغىنە بولماقچىنە اشانوب اوزمىزنى بووانوب

عنعنهلر مزگه موافق تاسيس ايتلىگان بولوب، آلارده اوقو اوزنلمزده بولورغه، احكام اسلاميه باخشي اويره نلورگه، ملت و وطن تاريخلرينه، وطن تلى و جغرافياسينه باخشي اورن و اهميت بيرلورگه تېوشدر. بزنك املن بالالرمزنى وطن و مليتنى سويو-چى، آلاز يولنده تورلى آغرلقلرنى نجهل ايتهرگه حاضر طوروچى، صاغلام و طازا بوونلى، دىنى روحلى، صافى وجدانلى، كوركهم خلقلى ايتوب ييتشدرمكدر. بالالرمز روسيهده يه شه و چى برفرد بولولرى اعتبارى برلن و طنهن و دولتمزنى سويوب، آنده يه شه و چى بر مسلمان ملتنيك بالالارى بولو اعتبارلرى برلن اوز ملتنيك روحى برلن روحلانسونلر، اوزلرينك مى بارلقلرندن، مى تلهكلرندن خبردار بولسونلر. فسقاسى؛ مكتهده بالالرمزغه وطنى (سياسى) و مى حياتلرنك نيگزي صالئوب. بز ابتدائى مكتهلرمزدن شوندىن آرتقنى تلهمىز. لكىن تلهكانلرمز شوندىن كىم بولورغهده ممكن توكل.

مونده قدر سويلهكانلرنك خلاصهسن آلفانده توبهنده گيچه بولا.

ابتدائى مكتهلرمز

(۱) مقصدى: - دىنى، كوركهم خلقلى، اطاعتلى، تربيهلى، مى و وطنى روحلى، اشلىكلى، صاغلام وجودلى، هيئت اجتماعيه اوچون فائىدهلى وطن بالالرى ييتشدر.

(۲) روحى: - دولت و ملت مزگه صداقت هم محبت.

(۳) بيرگان معلوماتى: - طورمشته مستقل حركت ايتيه آلورلىق، تورلى، كونلك مسئلهلر آلدنده آبتراب قالماسلىق، اوزن احوال و محبطنك طلبينه ياراتا آلورلىق، حياتقه چقاچده، اوزن تربيه ايتوب آلوب كىتهرك بر علمى افتدار.

(۴) اوقولاچق فنلر: - (۱) دين. (۲) آنا تلى. (۳) حساب. (۴) روس تلى. (۵) جغرافيا. (۶) طبيعيات. (۷) مى تاريخ. (۸) وطن تاريخى. (۹) اشكال و رسم. (۱۰) كوى. (۱۱) گيمناستىقا.

۵. تىبى: - مستقل.

۶. اوقو مدتى: - آلطى يل.

II

عموما ابتدائى مكته حقنده شول قدر سويلهكاننك صوگنده آنده تطبيقى

ايتلووى مناسب طابلقان پروگرام بىرلەن ئانڭ روھى حقنىڭ سوزىنى تېز
 اوتۇتۇشلى بولادى. آلطى بىللىق ابتدائى مەكتەپ پروگرامىنى يوقارىدە سانالغانلاردىن
 دە ئارتق دەرس مادەلىرى كىرگۈزۈلۈپ چىقىدۇ، بىرلەن ئانڭ دىققەت، رەقەبەت ۋە باشقا قۇندۇرلار
 كۆپ نەرسىگە بولۇپ بولغانلىقىدىن، ايكىنچىدىن كۆپلىك ياخشى مەكتەپلەرنىڭ ۋە شاكىرى
 لارنىڭ مەستىل اشلەپچىقىرىش ۋەقەسىنى ئاز قالدۇرغانلىقىدىن قانداقلىرى توغرىدا، بىلىكە ضررلىرىدىن
 شۇل سەبەبلى ابتدائى مەكتەپ مەزكۇر قىلاردىن باشقا قىلارنى ئوقۇتۇشقا تېزلىنىش.

اول قىلارنىڭ قۇيۇلۇپ اصوصلىنىپ كېلىدىغانلىقى، ابتدائى مەكتەپ ھەر قانچە ئانڭ قىللى
 اھمىيەتلىك بولسا، اورون بىرلەرگە، اوبىرەتلىك تەرتىپ ۋە اصوصللىرى مەمكىن قىلار حىياتىگە
 ياقىن طورۇرغە ۋە شۇلارنىڭ اوستەۋىنى ئاندى ھېچ بىر قىل اوزباشىنى ئايرىم طورۇمىچە
 آلار بىر-بىرىنى تەكشۈرۈپ، بىرلىك ايتەرگە، بىرلىك ايكىنچىسىنى ياردەمچى بولۇرغە تېزلىنىش.
 چۈنكى ابتدائى تەلىم ئانڭ روھى ۋە مەقسەدى شۇل بىرلىكنى تەلپ ايتەر. مەسىلەن ئانا تىلى
 ھەر قىل دەرسىدە ايكىنچى اساس ۋە ياردەمچىدىن، لېكىن قىل دەرسلىرى اوز نوپۇسلىرىدە
 ئانا تىلنى اوبىرەتلىك ۋە ئاندى مەكتەپ حاصل ايتۇپ اۋچۇن بىك كېلىك بىر مەيدان تەشكىل
 ايتەرلى. دېن دەرسلىرى تارىخ، جەغرافىيا ۋە ئانا تىلى بىرلەن مەنسەپتە طوراللىرى. رەسىم
 دەرسىنىڭ اھمىيەتى ئانا تىلدىن بىك ئازغىنە تۈپەن طورال. چۈنكى اول ھەر دەرسنى مەسىم
 صورىتدە كۆرسەتۈرگە، نظرى بىلىدىغانلىقىنى قۇيۇپ بارىرغە ياردەم ايتەر. رەسىم
 دەرسدە بىر جەھەتتىن باشقا قىلارغە ياردەم ايتىش. ايكىنچى جەھەتتىن اوزى
 باشقا قىلاردىن ياردەم آلار. تەبىئىيات ۋە جەغرافىيا دەرسلىرى بىر-بىرىگە بىك نى باغلانغان
 بولۇپ اوستەۋىنى ئانا تىلى دەرسلىرى اۋچۇن دە غايەت كۆزەل ۋە قىزىقلىق مەنەرىيال
 بىرلەر (مەسەلەن، انشالار...).

حساب دەرسلىرى پىلان تەرتىپ ايتۇپ ۋەل ايتىدىغان مەسىلەلەرگە ايتىشلىرى بىر
 جەھەتتىن بىرلەن ئانا تىلنى ئىزدەپ ياردەم ايتىش، مەسىلەن ئانڭ مەنەرىسىنى اعتبارى
 بىرلەن اول جەغرافىيا، تەبىئىيات، تارىخ ۋە باشقا قىلارگە دە ياردەمچى بولۇپ اۋزىدە
 آلاردىن ياردەم آلادى. تارىخ دەرسى جەغرافىيا ۋە ادەبىيات دەرسلىرى بىرلەن بىك نى
 باغلانغان بولۇپ اوستەۋىنى اول ئانا تىلى دەرسلىرى اۋچۇن دە غايەت كۆزەل
 مەنەرىيال بىرەر. جەغرافىيا دەرسلىرىدە تارىخ، تەبىئىيات ۋە ئانا تىلى دەرسلىرى جەمئىيەتلىرى.
 روس تىلى روسنىڭ تارىخى ۋە جەغرافىيەسى باغلانغان، شۇلا يوق اول ئانا تىلدىن دە،
 بالەسە باشلانغان بىللىردە، كۆپ ياردەم آلار. ابتدائى مەكتەپنىڭ قۇيۇلۇشى ئاندى
 اوقۇلغان قىلار ئاراسىدەقى اۋشۇ بىرلىكنى يوقۇتۇشقا بىر رەۋىشە بولۇرغە تېزلىنىش.
 ھەر قانچە پروگراممىنى ئوقۇغان اۋرۇمىنى كېلىدىغانلىقىنى ايكىنچى كۆپ اورون، تەبىئىي

آنا تلىنە بىرلورگە، بالا فەكرىن شول ئىلدە آچقاچ، اول آنا تىلن ياخشى اويىرەنوب
 آلاچقەنە تىرىجى صورىتدە باشقە فەزىلەرتلە بارىغە تىوش. صىنقىر بوغارىلانغان
 صابىن بالطبع آنا تىلى درسلىرى كىمى بارى. لىكن شونىدە ايسىدىن چىقارماسقە
 تىوشلىكە، بوغارىراق صىنقىردە آنا تىلى حسابىنە كىرەلەنگەن درسلىرىنىڭ كۆپىسى
 مەدكۆر تىلگە ياردەم ايتەلەر ۋە ھەر دىققەتدە آڭا مەلەكلەنوبولۇندە ياخشى ماتىرىيال
 بولوب طورالىرى. بىنا ئىلمىيە موڭا بىر جەتدىن آنا تىلى درسلىرىنىڭ كىمى ۋە دىب توڭل،
 بىلكە آلارنىڭ ماتىرىيالى دىب قارارغە توغرى كىلە.

تارىخ، جىغرافىيا، طىبىئىيات ۋە باشقە درسلىرىنى مەلىم آنا تىلى درسلىرى نۇقتەسىدىن دە،
 يەنى املا، اسلوب ۋە انشا جەتلىرىدىن دە قارارغە تىوشىدۇر. شونىسىز مەكتەپدە
 اوقولغان فەزىلەردە بىرلىك ۋە آلارنىڭ بىر-بىرىسىنى تەكشىل ايتىلورى حاصل بولمى.
 شولوق بىرلىكنى صافلاۋ فەكرىنە مەنى آنا تىلى درسلىرىنى اوقۇ: ياز، تەلىل ۋە تەركىب
 درسلىرىنە آيۇرمى، آلارنىڭ بىرلىكىنى بىرگە آلۇب بارىغە ۋە طىبىئىيات درسلىرىدىن دە
 حىۋانات، نەباتات ۋە امثال قىسىملىرىگە آيۇب ۋە قارارغە طر شاماسقە تىوشىدۇر.

اشغال ايتىلغان ۋەقتى اعتبارى بىرلەن ايتىلغىنى دەر جەدە طورىدە دىن درسلىرى
 بىزنىڭ اۋچون ايكى مقدس ۋە عزىز بىر فەزىلە. اسلامنىڭ عىقايىد، احكام ۋە عىبادەتلىرىنى
 ياخشى بىلۋى ۋە قرآننى تەجۋىد قىلىدەلەرىنە موافق دەرست اوقۇنى ھەر مىسلمان
 اوزىنە فرض سانى ۋە شولار تاپىلمىغاندە اول اوزىن «غرامۇتنى» كىشى حساب ايتە
 آلمىدۇر. بىنا ئىلمىيە ايتىلغىنى مەكتەپ دىنىمىزنى دە بىك ياخشى بىلىدۇر ۋە چىقارورغە تىوشلى.
 دىن درسلىرىنى اوقۇتقاندە شول اوق بىرلىك صافلاۋ اساسىن اعتباردە
 طوتۇب، آنىڭ اعتقاد، علم حال، تارىخ ۋە قرآن اوقۇ قىسىملىرىنى مەكىن قىلەر بىر-
 بىرىسىنە رەبلى رەۋىدە آلۇب بارورغە تىوشلى.

مەدكۆر فەزىلە مۇندە تەۋىر ايتىلغان رۇح ۋە اصولدە اوقۇتۇلسەلەر، شەبەسىز
 شا كۆرلەرنىڭ نورلى قابىلىتىلەرنى تەربىيە ايتەلەر، آلارنىڭ دىقت ۋە اعتبارلەرنى حىياتنىڭ
 تورلى شەرطلەرىنە جەلپ ايتۇب، آلاردا حىيات مەيدانلىرىدە كىرەكلى بولغان عادات
 ۋە مەلەكلەرنى ۋە جۇدگە كىتورلەر ۋە آلارغە آلاغان مەلۇماتلەرنى احوال ۋە مەبىطىنىڭ
 طەلىمىنە كارى تەبلىق ايتەلەك بىر اقدار ۋە قوت بىرۇب چىقارورلەر. بو پروگرام
 آستىدە يۈرەيدە تەۋىر ايتىلغان رۇح ناسىس ايتىلغان مەكتەپلەرنىڭ بالالەرنى
 طورمىشە سوز، يازۇ، كىتاب، سان، اولچەۋ ۋە جەدوللەر بىرلەن فائىدەلانورغە
 اويىرەتۈلورى، آلارغە اوزلەرنى احوال ۋە مەبىطىنىڭ تورلى طەلىملىرىنە ياراتقانكە يول
 باشچى بولورلىق علم ۋە تەلىمات بىرورگە بالالارغە اوز اشلەرىنە رەبلى، اجتەباد

و علمىنىڭ غالىب كېلچەك گېنە اعتقاد سالورغە، شاگردنىڭ اوز وطن و ملتىنە، معاملە ايتىمىدە بولغان فردلەرگە مناسبتىن آڭلاتوب، آڭكار دە اولگى ايدىگە مەبىت قوزغاتورغە خدمت ايتە آلورلرى شېھە سزدر.

مكتەپ پروگراممىسىنىڭ ھەر اوروننىڭ اوز احوال و شرطلرىنە قارى بر آز اوزگارە آلوصفتىنە مالک بولووى دە بىك مەمدر. موندە بىرلەچك پرو-گراممانى ترتيب ايتىكەندە بۇدە كوز آلدندە طونلىدى.

مثلا باقچە چىلىق ترقى ايتىكان اورنلر اوچون طبيعيات درسلىرىنىڭ شول قىسمىن كېسكەيتوب و تفصيللا براق اوقنورغە، مال آصرا و اشى آلغە كېتىكان اورونلردە ايسە اوشبو صوڭقىسىنە كوبرەك دقت ايتەرگە مەمكىن بولادر.

شول بولندە عمومى ايتىكانى بنورگاننىڭ صوڭندە اوقولاچق فنلرنىڭ يىللارغە و ساعتلەرگە بولنولرن كورسەتكەن بر جدول بىرگاچ، مەكتەپدە اوقولورغە تېوشلى بولغان مادەلرنىڭ پروگراممالرىنە كوچلەر بو پروگرامما ھەر بر خصوصە شول يوقارغى اساسلارغە قارالوب ياسالووى و آننىڭ پىداغوغىگا قاعدەلرىنە مەمكىن قىدرلى موافق و مطابق بولووى دە كوز آلدندە طونلىدى. بىنا ئعليە پرو-گراممانىڭ واق كېى كورنگەن مادەلرىنە دە جدى بر دقت ايتولازمدر.

آلطبى يىللىق ايتدائى مەكتەپدە اوقولاچق فنلرنىڭ صنفى و ساعتلەرگە بولنولرى:

ملاحظە	ي — ل							اوقولاچق فنلر	
	برنچى							I	II
	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰		
روس تلى درسلىرى ساعتىنىڭ	۴	۴	۴	۷	۶	۳	—	دين	۱
	۳	۳	۶	۱۰	۱۲	۱۲	۱۲	آنا تلى	۲
	۵	۵	۴	۶	۶	۶	۶	حساب	۳
	۲	۲	—	—	—	—	—	جغرافيا	۴
	—	۲	۳	۳	—	—	—	طبيعيات	۵
	۱۲	۱۲	۱۱	—	—	—	—	روسچە	۶
	۲	۲	—	—	—	—	—	ملى تارىخ	۷
	—	—	—	—	—	—	—	روس تارىخى	۸
	۱	۱	۱	۱	۱	۱	—	كوى	۹
	۱	۱	۱	۱	۱	۱	—	اشكال ورسم	۱۰
درس	۳۰	۳۰	۳۰	۲۸	۲۶	۲۴	۱۸	بارسى	

گیمناستیکا: ھەر صنفقە ھەفتەسىنە ابكى مرتبە تنفس وقتلارندە يا كە باشقە مناسب برەر وقتدە نەنك منتظم وسلامت اوسووى اوچون لازم حركتلر. ھەر مرتبەسندە ۱۵ مینوتدن آرئماو شرطى برلن.

پروگرامما

علوم دینیە.

مقصد و ایضاح.

دین انسانیت تاریخندە ایک زور عامللارنك برسی بولغان کبی، انسانلارنك حیائلرندە طوتقان خط حرکتلرن تعیین ایتودهده اول غایت کوچلی بر مؤثردر. دین درسلىرى روحانى قوتلارنك تربیه و ترقیارینه ھەر یاقدن تائیر ایتهلر. حسیات، ارادە و عقل کبی اوچکە بولنگان معنوی قوتلارنى تربیه ایتوده دین درسلىرىنك خدمتلىرى بیک زوردر. بوکا کورە، یالغوز تربیهوی فائدهلىرى اوچوننگنە تعلیم ایتلچک مادهلر آراسندەده دین درسلىرى برنجى اورنى. آلمق تیوشدر. کشینك اوزینه فارشى ایک مهم وظیفهلرن و آلارنى اوتو اوچون لازم بولغان وظیفهسىنى دین اویرهتسه، بر فردنك اللهتعالی گە، جمعیتکە، ملت و وطنغە فارشى بولغان بورچلارینی و آلاغە فارشى کورسەتلچک اخلاق حمیک و مناسبت لائقە بوللارینی دە دین تعلیم ایتهدر. بناء علیہ، ابتدائی بر مکتبده اگردە اول مکتبدن جمعیتنك فائدهسى کوزەتلسە، دین درسلىرىنه مهم دیب قارالورغە و آلاغە اول مکتبده تیوشلی اورون بیریلورگە تیوشدر. دین درسلىرىنك آلاردن کوتولنگان زور قلهکلرگە خدمت ایتواری هم حقیقی تائیرلارنى کورسەتولرى اوچون آلارنك تعلیملىرى دە یوللی و اصوللی بولورغە تیوشدر. بو یاقدن قاراغانده، آلا انساننك اوز شخصینه غنە منحصر بولغان عبادت رهوشلرینه گنە طوقتالمیچە، بلکه کشینك اوز نفسینه و جمعیتینه فارشى بولغان وظیفهلارینی اویرهتوب، اخلاقى حیات و ملکە حاصل ایتەرگەده یونەلتلەك لازمدر. بناء علیہ دین درسلىرى، علم حال ایله اخلاق درسلىرى بولمق ضروریدر. دین درسلىرى بر قاراشده غایت غیایى و معنوی مادهلردن عبارت کبی

كورنسه لارده، بولارنى جانلاندىروب عىيانى قىلىق اصوللىرى دە باردى. دىن اوقۇتقاندە شول اصوللارغە مراحەت ايتەرگە وايكنچى جەتدىن اول درسنى درجەلەرگە بولب كورسە تورگە تېوشلى بولادى. دىن درسلىرىدىن كوتولگان مقصدقە ايرشۇ ھم آلارنى اوقۇو يولن آچق تەيىن قىلو اوچون، آلارنى اوشبو رەوشقە تەقسىم ايتەك لازىمى: (۱) عقىدە، (۲) عبادت، (۳) قرآن كرېم قرأنى، (۴) تاريخ انبياء، (۵) سېرىق و تاريخ اسلام. عقىدە - عقىدە دېنىك تەرەكى و اساسى بولسە، كىشىنىك اعتقادى دە بوتون معنوياتىنىك مايەسى و بارلىق حركەتلىرىنىك ناظمىدىر. اسلام عقىدەسى جناب حق و صفىلىرى، منزل كىتابلىرى، پېغمبەرلىرى، فرشتەلىرى و يوم آخرىكە اينانو اولق اوزرە بېش نرسەدىر. بولارنى اوبىرەتكەندە طبعىي اصول تەقىب ايتوب، عىيانى نرسەلىرىنى مثال و دليل طوتوب حركەت ايتلور. بو بىئەلەدە يالغىز تەرىفىلەر بىرلەنگەن قىلىنمى، ھەر بىر خصوصدىن اخلاقى نەتىجەلەر چىقاروب، بالالارنىك حسيات و ارادەلەرنە تائىر ايتەرگە طرشلور. مثلاً جناب حقنىك بىرلىك صفتىدىن توكل و اعتماد على النفس، علم النفس، علم صفتىدىن طوغرىلىق و صدق صفاتىنىك لزومىنە كوچۇ كېى.

عقىدە ايكى درجەگە بولنوب، بىرىنچىسىندە آچق و بىسىط مىثاللىرىلەن مكالە بولندە بېش اساس آڭلاتلور. ايكىنچى درجەدە ايسە، آلارنى دليللىرى بىرلەن اوبىرەتلور، انبياء و اسلام تاريخلىرىندە عىيانى مىثاللىرى بىرلەن عقىدەنى نەتورغە طرشلور.

عبادت - بىندەنىك جناب حقنى ايسىندە طوتوب آڭا نوسل ايتووينە ھم آنىك امر و نەھىلەرنى خاطرندە صافلاوينە بىرىنچى واسطە - عبادتلىرى. عبادت اخلاق توزكلىگىنىك بىر مؤثرى بولغان شىكىلى، اول وجدان استراحتىنىك دە ايكى توبلى چارەسىدىر. موندەن باشقە عبادتلىرى صانالغان قايسى بىر عمللەر، مثلاً زكات و عشر كېلىر، شەخسى فائىدەدن بېگرەك جمعىنىك منفعەنى اوچون خىدمەت ايتەدىر.

عبادتلىرى كوتولگان عالى تەلەكنى طوتور اوچون اول (عبادت) سوز و حركەتلىرىگە عبارت بولمىچە معنالى و قىلى بولمىق لازىمى. مونىك اوچون دە عبادتلىرى بولغان دعا و قرأتلىرىنىك بالالار آڭلار درجەدە معنالىرى دە اوبىرەتلورگە تېرىشلىرى.

عبادتلىرى طهارەت، نماز، روزە، زكات، حج عملى صورىندە اوبىرەتلوب، آلارنىك احكاملىرى دە بىلىرلور. عبادت قىلو اوچون قىلى كېى بىندەنىك دە صافى و پاك بولووى لازىم بولغانلىقىدىن، شول مناسبت بىرلەن جنابت و غسل احكاملىرى دە

تاریخ انبیاء

پېغمبرلر انسانلارنىڭ مەشىقلەرى بولغانلىقلارنىڭ، آلارنىڭ تەرجىمە ھاللىرى بالالار و باشقىلار اوچون ارشاد طرىقلىرىنىڭ ايك اشانچىلىقلارنىڭ. تاريخ انبياء مندرجهلرى عقيدە اساسلىرىنىڭ ايك عيانى دىللىرى، اجتماعى و شەخسى اخلاقنىڭ ايك آچىق نەمۇنەلىرى، حسىيات، ارادە و مەفكەرە تەربىيەسىنىڭ غايەت سادە و طەبىئىي مۇثرلىرىدۇر. مۇندىن باشقىە تاريخ انبياء، قۇملىرىغا تەبىئىي ايله انسانىيەت تارىخىنىڭ و آننىڭ تەربىيەسىنىڭ بالالىق دورى دىمەك بولغانلىقتىن، اول بالالارنىڭ رۇھلارنىڭ ايك ياقىن بىر ەلم و مادە تەلىمىدۇر.

تارىخ انبيانىڭ بۇ قىسمى مەھم بولغان وظيفەلىرىنى اونەو و آننىڭ تەلىمىگە مەقسەلەرنى طوتۇرۇپ اوچون آننىڭ اسىملىرىدىن، آيلىرىدىن و يىللىرىدىن، يەشلىرى و ەمەللىرىدىن، فقط پېغمبرلەرگە ياخشى بولۇپ، باشقىلارنىڭ بوزۇق بولۇشلىرىدىن غەنە بەھىت ايتەرگە ئېۋىشلى توگىل. بىلكە بۇ درسنىڭ مندرجهسىنە كىرگەن ايتىلغانلىرى، اخلاقلىرى، مۇقەممەللىرى و آلارنىڭ دىنى، اخلاقى و بوزۇقلىقلىرى بولارغە قارشى پېغمبرلەر طرفىدىن دىللىرى، و ەظىلەر، تەلىملىرى، جەناب ەق طرفىدىن بىيان ايتىلغان ەعدىلر و ەعدىلەر، نەھىت بۇ ەعدىلر و ەعدىلەر ئالدىنقى باقىلارنىڭ باقىلارنى كۆرسەتلىمەك لازىمدۇر.

تارىخ انبياء مەلۇماتىنىڭ مەفھۇملىرى قىرآن كرىمەگە قەدەرلىرىدىن آلەنۇرغە ئېۋىشلى. اسلوب و افادە طرىقلىرى ايسە اصول تەلىم قاعدەلىرىنى موافىق بولسۇن.

تارىخ اسلام

دىن درسلىرى آراسىدە تارىخ انبيانىڭ طوتقان اورنى بىك زور دۇر. لىكىن سىر درسلىرىنىڭ دىن و اخلاق نەقىللىرىدىن قاراغاندە، طوتقان اورنلىرى ايسە طەقەندە زورراقىدۇر. آلار پېغمبىرىمىزنىڭ اجتەھادىنى، غەيرەت رەئىيەتىنى اخلاق ظەھرىسى ايله مەمەلات ەسنەلىرىنى جانلاندىرۇپ كۆرسەتەرگە، ايمان، اعتقاد و ەبادات ەقەندەغى تەلىملىرىنى گرچە قەسقالىق بىرلەنگەن بولسەدە گەۋدەلەندۈرگە ئېۋىشىدۇر. بىنا ەلىيە بۇ درس دەۋىدىن باشلاپ شۇندى واقەلەرگە آزارىن بېرىلۇپ، ايك كۆپ ەقت يوقارىدە مەككە مادەلەرگە بېرىلۇ لازىمدۇر.

پېغمبىرىمىزنىڭ تارىخى و آنى اوچۇدىن كۆتۈرگەن مەقەد مەككە خەۋەرلىرى ايله گەندە تەمام بولماس. بۇ درسنىڭ طولى بولۇپ و اوزىنىڭ وظيفەسى تەمام

اوتەوى اوچون پېغمبىر مەزىنەنىڭ اخلاق و اوصافى ايله بىرگە آنىڭ اخلاقى تەلىملىرى دە اوبىرەتلەرگە تېوشىدۇر. بىنا ئۇلارغا سىر درسلىرىدە شىئائىل شىرىفە ايله مەنسەبىتى ياكە آڭا علاوه اولارق، اخلاق ھەيدەلەردىن صبر، اطاعت، ثبات، اجتھاد وغىرلار خصوصەندە بىر ياكە بىر نېچە ھەيدىت شىرىفى مەھومى بىلدەرلەرگە وشولار بىرلەن بالالارنىڭ يورەكلەرنى تەربىيە ايتەرگە طرەش كېرەك. اسلام دىنىدە بولغان بىر اوقومشلى كىشى دىنىنىڭ ايتداسىن بىلگەنى كېي، اوزىنە اول دىننىڭ نېچەك طو- تاشقانغان و اوز دىندەشلىرىنىڭ آز بولسەدە، كەلەر بولغانغان بىلەوى دە تېوشىدۇر. مونىڭ اوچون دىن درسلىرى اچىدە اسلام تارىخىنىڭ صوڭى دە يەنى زامانزىغە قەدەرلى بولغان قىسمى دە اوبىرەتلەرگە كېرەك.

دىن درسلىرىنىڭ صىنفلارغا بۆلۈنلۈرى.

۱ نچى صنف :- عقىدەنىڭ بېش اركانى ھەقەندە قىسقاچە شىفاھى مەلۇمات بېرلور. تەۋھ، بىسملە و كەلمە تەۋھىد ھەقەندە بېرلور، بىر مەسلەمان بالاسىنىڭ اوزىنە وباشقەلەرگە قارشى نېچەك بولورغە تېوشىلگى ھەقەندە بىر آز اخلاقى مەلۇمات بېرلور.

۲ نچى صنف :- يىلنىڭ اولىگى يارومەندە قرآن كرىمگە مەفتاح اولاراق قرأت عربىيە كورسەتلور. قرأتىدىن صوڭرە، قرآن كرىم قرأتى باشلانلور (مەكەن بولسە) بىر جىز قەدەر اولور.

علم ھال قىسمى عقىدە و عبادەتكە بولنوب يىلنىڭ اولىگى يارطىسەندە عقىدە اساسلىرى شىفاھى اوبىرەتلىگەچ، تارىخى انبىيائە باشلانلور. انبىيائە تارىخىدىن خەلق ھال، خەلق آدم، آدم (ع. م.) نىڭ پېغمبەرلىگى، قەبلە و ھەبل قەسەسى، شىب، ادريس، نوح، ابراھىم، اسماعىل و اسحاق (ع. م.) لارنىڭ تەرجىمە ھاللىرى بىرلەن تەلىملىرى، نەبىھەللىرى، ائمەللىرىنىڭ مەقەبلەللىرى و اخلاقىي قىللىرى بىلدەرلور. عبادەتتىن ھەلى سورەندە طەھارت آلو و نەماز اوقۇ طرىقى بىلدەرلور. ئىسنا تەشەھ و صلوات ايله قرآننىڭ آخىرىدىن ۸-۱۰ سورە يادلانلور.

تەنبىيە :- قرآن كرىم درسەندە، ايلنىڭ آخىرىدىن قىسقا سورەلەر بولماق شەرتى بىرلەن قىسقاراق آيتلارنى سايلاپ اوقۇدە مەلەم ايتارلىدۇر.

۳ نچى صنف :- قرآن كرىم دوام ايتەر و ۳ جىز قەدەر كورسەتلور.

تجوید احكامى آڭلانلور. عبادتدن طهارت و نمازنىڭ فرض، واجب و مشهور سنتلىرى ايله مفسىدلىرى ھىم نمازنىڭ انواعىدىن جماعت، عىد، جەمە، جنازە و اوقات خەمسەنىڭ فرضلىرى ايله سنتلىرى ھىم رىكەتلىرى اويۇنلور. نماز اچىدە اوقۇلاچى دىعالر ايله سورەلرنىڭ معنالىرى بىلدۈرلور. تارىخ انبىيادىن بىنى اسرائىل پېغمبەرلىرى ايله قرآننىڭ مەكۇرلارنىڭ و باشقىلارنىڭ حىياتلىرى - ھىكام و ملۇك دورى. حضرت عىسىنىڭ تەرجىمە ھالى بىتكەنگە قىدر اوتلور.

۴ نچى صنف :- قرآن كرىم دوام ايتەر. عبادتدن نماز ھىقنىدە تىكرار ياصالغاج، روزە، زىكات، عىش، فطر صدقەسى، قىربان چالۇ و ھىج يەمىن اوتلور. تارىخىدىن پېغمبەرنىڭ تەرجىمە ھالى (ايضاحىدە ئىيىلگەنچە) و سىبرى اوتلور.

۵ نچى صنف :- قرآن كرىم دوام ايتەر. پېغمبەرنىڭ اخلاقى و ھىدىيىلىرى اساس طوتۇلۇپ اخلاق دىنى و عائلە اخلاقى (نىكاح، طلاق شىكىللى) تەلىم ايتلور. تارىخ اسلامدىن خلىفاء راشىدىن ايله امويىلر اوتلور. نمازدە اوقۇلغان سورە و دىعالرنىڭ معنالىرى تىكرار ايتىدۇرلور.

۶ نچى صنف :- قرآن كرىم دوام ايتەر. طهارت، غىسل و روزە مەسئەللىرى تىكرار اولنۇر. اسلام عقىدەسى بىر نظام آستىدە آچىق دىلىللر بىرلەن تەلىم ايتلور. بىر نېچە مقرأ ھىفظ ايتىدۇرلور.

تارىخ اسلامدىن: عباسىلر اوتلور. بونلرنىڭ اسلام دىنياسىنىە زور اشلىرى اشلىغانلارنىڭ تەرجىمە ھالىلىرى، ھەر بىر نەسب خلىفە و قىتندە مىسلمانلارنىڭ اقتصادى، اجتماعى، علمى حىياتلىرى و اخلاقلىرى كۆرسەتلىور. طوائىف ملۇكىدىن اندلس امويىلىرى، فاطمىلر، عىزنويىلر، سلجۇقىلر بىلدۈرلگەچ، نھايت خلىفەلىكنىڭ عثمانلىلارغە كۆچۈرى بىلدۈرلور. بۈگۈن مىسلمانلار يەشەۋچى مەلىكىتىلرگە اسلامىتنىڭ كۆرۈ تارىخى. تەنبىيە :- تارىخى اسلام مەناسىنى بىرلەن اورتاغە چىققان ملەتلر و دولەتلر ھىقنىدە قىسقىچە غەنە مەلۇمات بىرە بارىغە تېۋىشلىدۇر.

آنا تلى.

مقصد و ايضاح :- ابىدائى مەكتەپدە آنا تلى اويۇنلورنىڭ توپ مقصد:

- (۱) شاكر دىلارنى سوز بىرلەن فائىدەلاندۈرۈشە اويۇنلور.
- (۲) آلارنىڭ فەكر دائىرەلرنى كېڭەيتىش، آلارنىڭ كىتابقە رەغبەت قوزغاتۇپ، آنى

مستقل و آڭلاب اوقورغه ملکه‌لندرو و آنى طور مشده برنچى درجه ده مهم نهرسه اردن ايتوب طانتو، آلا رغه كتابلر ياردمى برلن اوزلرن تربيه و نرقى ايتدورولك و كتابلرده كونلك حيات اوچون كيره كلى معلوماتنى ازله ب طابارلق هم آللرينه چقان ياكى بر مسئله حقنده فائلى كيكه شلر آلورلق بر حاضرلك بيرو. (۳) ادبيات و مطبوعاتكه محبت فويدروب، كتابنى آلا اوچون ابك برنچى

استراحت يارده چيسى ايتدوردر.

آلى يلق ايتدائى مکتبه‌ك آنا نلى آرقلى بيرگانى اوشبو نله كلردن ده توبه ن طور ماسقه تيوشلى.

آنا نلى درسلى ايتدائى مکتبه، بالخاصه آنا نلى اولگى بللرنده ايك كوب اورننى اشغال ايتهرگه تيوشدر. چونكه اول باشقه تعليم ماده لر ينك مركزى منزلده بولوب، بالالرنك نللرن آچوى، فكرلرن كيكه يتوى، اويلاو وسويلو قابيلنلرن آرتدرووى، فكرلر ترتيب برلن نهرگه ملکه‌لندروى برلن باشقه فنلرنى تحصيل ايتونك نيكزن صالاو آلارنى تحصيل مدتدك بيك زور ياردمچى بولا بارادر. آنا نلى درسلى اوقو، يازو، اسلوب درسى، صرف ونحو قاعده لرى اسمى برلن بر نيچه تورليگه بولنده. لکن بولار برسى ده اوز باشينه آيرم بارمى، برسى ايكنچيسى برلن بيك ياقن مناسبتده بارغه، برسى ايكنچيسنه ياردم ايتهرگه تيوشدر. بو كونگه قدرلى بز نك مکتبلرده سويلو درسلىرينه اهميت بيرامى كيلدى. لکن موندن صوك اول كيمچيلك مطلق طوتلورغه تيوشدر. چونكه مکتبه شاگردنى اوقورغه و يازارغه اويره تونى درجه ده مهم بولسه، آنى سويلرگه اويره توده شول درجه ده اوك مهمدر.

بالالرنى اوز باشلرينه اوقورغه اويره تون اوچون ايكنچى يلنك صوڭقى بارطيسندن ده صوڭقه قالنمى، آلا رغه اويده اوقورغه كتابلر بيرورگه و اوقوغانلرنى آڭلى بارولرينه دقت ايتهرگه تيوشدر.

بو كون كتاب يازارمز بالالرغه مخصوص و آلارنك احوال روجيه لرينه موافق يازلغان كتابلرغه بيك يارليدر. لکن شايد تيزكوندن بو كيمچيلكنى طوتورورغه طرشلور و اهلى طرفندن بالالر ادبياتى وجودكه كيترونك چاره لرى كورلور. ايتدائى مکتبه گى آلتى يلنك اولگى دورنيسى عموما اوقورغه، يازارغه، سويلرگه اويره تون، صرف ونحو قاعده لرينه آشنا ايتو اوچون صرف ايتلوب، قالغان ايكى يلده بالالرنى مى ادبيات برلن قسقاچه آشنا ايتهرگه طرشلور.

[illegible]

برونچی صنف ده
هفته سینه ۱۲ ساعت.

I (وقو: - ۱) اصول صوتيه بويىچە بىر الغىبا كىتابى اوتوب آنڭ تىمامىدە
مىناسىب بىر قرأت كىتابى اوقو. اوقو يولى مىمكن قدرلى آڭلى و جانلى بولورغە
تيوشلى. اوقولغان مادەلەرنى آيرىم سؤلەرگە جواب سورىنىدە سويلەنلور.
« مىناسىب بىر قرأت كىتابى » دىدىك. لىكىن بو كۈنگە قدرلى بىزدە بارغان
كىتابلارنىڭ كۆپسى اصول تىلىم طلبلارنىڭ يىراق طورغانلىقلارنىڭ ھەر صىفدە اوقو
اچون تىعين اينلورگە تيوشلى ماتىرىيالنىڭ مىندىرجاتى چىقىندەدە بىر ايكى سوز
ئەيتىپ اونەرگە تيوشلى بولادى.

اوفو ماتېريالی: ۱) هر نیچه گنه جمله دن عبارت حکایه و فصوله (۲) فسقاغنه (مقاله لره. ۳) شعر لره. ۴) بالالارغه یکل آکلاشلوردای طابشماق و مقاله لره. لکن طابشماقار بو کونگی بعض کتابلرده بولغان « . . . . . » کبی قبیح عبارته لی بولماسونلره.

اوفو ماتېرېيالىنىڭ مىندىرچاتى: - (۱) بالالارنىڭ اويىدەگى ومكىندەگى حياتلىرى.
 (۲) آلارنىڭ شادلىق وفايغولرى. (۳) عائلە اعضالىرى. (۴) اويىدە ومكىندە كىرەك نىرسەلىرى.
 (۵) اوى حيوانلىرى. (۶) يىلنىڭ وقتلىرى. (۷) تەۋلىكنىڭ تورلى وقتلىرى. (۸) آطنەنىڭ
 كونلىرى وآيلىرى.

II سويلەۋ درسسى: - ابتدائى مكىتىڭ مقصدلىرىدىن بىرسى بالالارنى سويلەرگە
 اويىرەتۈ وآلارنى اوز فكىرلەرنى تىرتىپلى ومنطقى رەۋشەدە آڭلانورغە مىلكەلەندىرو
 ايكانىلىگى ذكر ايتىلىگان ايدى. بىنا عىلىيە، سويلەۋ درسىدە مكىتىدە ياخشى اوروون
 بىرۈب، آڭارغە نىق دقت ايتەرگە نىۋوشلى. شول سببىلى بو درسنىڭ بىرنچى صنفدىن
 باشلاپ، تا آلتىنچىغە قىدرلى قالىمى بارۋوى نىۋوشىدۇر. بىرنچى صنفدە اول درس
 تۈبەندەگى يوللار بىرلەن بارۋورغە نىۋوش:

(۱) كوزگە كورنوب طورغان نەرسەلىرىنى وحادىئەلەرنى صانائو. (۲) سۈاللىرگە
 جوابلار بىرۈ. (۳) رىسىملىرگە قاراپ سويلەۋ. (۴) شا كىردىڭ اوز تىجرىبەسى، اوز
 حياتى حقىدە سويلەۋ. (۵) رىسىمە كورسەتلىگان بىر واقىئەنىڭ باشىدە ياكە
 صوڭىدە بولغان حاللىرىنى سويلەتۈب رىسىمنىڭ مىندىرچەسىنى تكمىل وتوسىيە ايتۈ.
 (۶) سويلەنگەنلەرنى بونون صنف بىرلەن معا كە ايتۈب آلارنى تۈزەتۈ وتىنقىد ايتۈ
 (بالاغە كەنىڭ سويلەۋى اوغشاغان؟ نى اوچون؟ معناسى بىرلەن). رىسىملار باردىمى
 بىرلەن سويلەتۈ درسلىرىنىڭ منتظم وموفقىيلى بارۋولرى اوچون، اوز حياتىمىزدىن آلتىغان
 وبالالار آڭلاردى بولغان واقىئەلەرنى تصوير ايتۈچى رىسىملار ايجاد ايتەرگە
 نىۋوشلى. اگەردە بودرس مىسلمان بالالارنىڭ روح وقىلەلەرنە بوتۈنلەي بات بولغان
 روس حياتىن تصوير ايتۈچى رىسىملار آرقىلى آلوب بارلىسە، آندىن چىققان فائىدە
 اول قىدر كۈب بولماس. مونى ايسىدە طوتۈب اوز حياتىمىزنى تصوير ايتۈچى
 رىسىملار حاضرلەۋنىڭ چارەلەرنى كۈرۈرگە نىۋوشلى.

III اسلوب درسسى: - (۱) بىر حكايە ياكە مقالەدەگى سوزلارنى باشقەلەر
 بىرلەن آلماشىدۇ: (۱) مرادلىرى بىرلەن. (۲) مقابللىرى بىرلەن، (۳) معناجەتتىن
 بىر آز ياقىن طورغانلار بىرلەن. (ب) بىرلىگان اسملىرگە مناسب صفتلەر، ياكە
 بىرلىگان صفتلەرگە مناسب اسملىر طابو. (ت) بىرلىگان اسملىرگە مناسب فەللەر،
 فەللەرگە مناسب اسملىر طابو.

IV يازۋ اشلىرى: - آ. باشلانغىچ اشلىرى؛ قول وكوزلەرنى اويىرەتۈ اوچون
 تورلى صفتلەر سىزدىرو. آلارنىڭ شكىللەرنى، قاي طرفقە سوزلۈلەرنى، نىچىك بىرلەشۈلەرنى

آڭلاتو. الفبا اوقلو مناسبتى بىرلەن حرفلار تىكلان كېسەكلرنى يازدرو. بونلردن تىرىچا حرفلار، اېچكلر، كىلەلرگە كوچو. حرفلار وكىلەلرنگە املاسى. ب. ۱) كىلەلرگە يازا باشلاغاچ، تىرىچا قىسقا ومعناسى بالالارغە بىك آچق معلوم جملەلرنى باشىدە كوچرو وىوگىندىن املا يولى بىرلەن يازدرو. ۲) رىسملر ونەرسەلەر ياردىمى بىرلەن نەرسە اسملرن يازدرو. ۳) بىر نەرسەنگە اسمەن آنگە عملى يا كە مخصوص صفى بىرلەن يازو. ۵) كىلەلرى طاشلانغان وآلار اورنىنە نقتەلەر قويولغان جملەلرنى تاماملاپ يازو.

ج. خطلار يازو (بىلنگە آخىرىنە طابا): - ۱) اېىدەشلىرىنە ومعلىگە خط يازو (بو درجەدەگى خط البتە «كاغز بىر» «كىتاب بىر» «مىنگا كىل» دىگان شىكىلى بىر اېىكىگە سوزدن عبارت غايت سادە بولا). ۲) دفتىرىنە آى، كون وچىصلالارنى يازا بارو. ۳) اسلوب درسى مناسبتى بىرلەن چىققان سوزلرنى يازا بارو. يازو اشلىرىندە رىسم خطنىڭ آچق بولۇپىنە املا واسلو بىلرنگە طوغرى بولو. لىرىنە دقت اېتەرگە نېوشىدر. بو صىنفدە جملە آخىرىنە نقتە قويارغە نېوشلىگەن آڭلانورغە كېرەك. عملى وعىيانى اصولدە بولغاندە مونى اشلو آغر توگىل. مىلا بىر شاكد «كىتاب بىر» دىب يازا اىكان، آڭارغە شول سوزلرنىڭ آخىرىنە «بىر» وىوگىندە بىر نقتە قويۇپ نېوشلىگەن توشىندرو امكاندىن خاىر توگىل.

۷ صرفى: - نەرسەلەر واسم - مفرد وجمع، صفتلەر.

دىن درسىنە مخصوص تىبىن اېىلىگان ساعت بو صىنفنىڭ بىرىنچى يارطىسىندە بوتونلەي يوق، اىكىنچى يارطىسىندە ايسە بىك آزدرو. شول سببىلى اوقو، سويلو ومعاكە درىسلرى مناسبتى بىرلەن بالالارغە چىتاب حق، پىغمىبرلەر، كىتابلەر، فرىشتەلەر كىبى دىن اسلامنىڭ اساس اعتقادلىرى حقندە جزئى و آچق معالومات بىرلور وشفاها اولاراق تىعوذ، بىسملەر، توحىد وشهادت كىلەلرىدە اوبىرەتلوب، ممكن بولغان قدرلى آلارنىڭ معنالارىدە اوبىرەتلور.

۲ نچى صىنف.

(هفته ده ۱۲ ساعت)

I اوقو: - بو صىنفدە شوما وتوزك اوقو مقصدى كوزەتلور وآزلىق بىرلەنگە تفسىرلى قرآن تطبىق اولنە باشلار.

اوقو ماتىرىيالى: ۱) ادبى قىطعەلەر. ۲) قىسقاغىنە وفائىلى مقالەلەر. ۳) قىسقاراق حكاىەلەر. ۴) قىسقا شىعرلەر.

۷ يازو اشلرى: - آ. ۱) برنجى صنف اوچون كورسەنلىگانلارنى بىر آز تفصيللاپ دوام ايتىدرو. ۲) نەرسە اسملارنى يازوب آلارنىڭ ئەمەللەرنى، نورلى خاسە و صفتلارنى بيان ايتو. ۳) پىلانلار، سۇاللار، جاوابلار يازو. ۴) اوقولغان مقالە و شەرلەردىن آلارنىڭ مىندىرچەلىرى بىرلەن مەنسەپلى بولغان سۇاللارگە جاواب بولغان اورنلارنى كۆچرۈپ يازو (مىثلا يازو ھەندە بىر قەدەر ياكە بىر شەر اوقولغاندىن سوڭ، شوندىن تۈبەندەگى سۇاللارگە جاواب آلو: ياز كۈنى آغاچلارنى اشلنى؟ بىر اوستىنى اشلنى؟ بالالارنى اشلنى؟ قوشلارنى اشلنى؟ يىلغارلارنى اشلنى؟ كىيى). ۵) سوزلار بىرۈپ، جەملەر تەرتىپ ايتىدرو. بو درجەدە جەملە تەرتىپ ايتەر اوچون بىرلىگان سوزلار كوزگە كۆرۈنۈپ تۇرغان نەرسە و ئەمەللەردىن بولۇرغە تېۋىشلى. بو درس سوڭى صنفقە قەدرلى دوام ايتىدولوب، بوغار يىلانغان صاين، بىرلىگان سوزلار قىيىنلاشا بارۇرغە، كىيىنكى صاين مادىياندىن مەنۇيانكە كۆچەرگە تېۋىشلىدەر.

ب. خەتلەر يازو: - ۱) مەلىمگە نورلى اوتىچ بىرلەن خەت يازوب مەراجەت ايتو. ايتىدەرلەرنە اوينارغە ياكە بىرگەلەپ درس ھازىرلەرگە چاقىرۇپ يازو. ۲) بىرگەلەشۈپ بىرەر وائەتنى خەت شەكىلدە يازو. بو صنفدە شا كىرە مەلىمگە درست خطاب ايتەرگە (مىثلا «قەدرلى افندەم»)، مەناسەن تەمام و درست قوبارغە، اوزىنىڭ آدرسەن، مەكتۇپىنىڭ يازلغان كۈن و چىقارغان يازارغە اوبىرەنسۇن.

ج. ۱) اسلوب درسەندە چىققان سوزلارنى مەخسۇس دقتەرگە يازا بارۇپ، آلارنىڭ مەرادى و مەقابىللەرنە قىد ايتەرگە. ۲) بىر آلبوم دقتەرى. اوزىنىڭ ايك ياراتقان شەر، مقالە و تەبىئەتلىرىنى يازارغە اوقولغان قەدەرلى اچىندە كۆڭلىنە ايك اوخشاغان جەملەلەرنى شۈندە قىد ايتە بارۇرغە.

VI صرف و نەحو: - برنجى صنفدە كورسەنلىگاننى تەكرار ايتلور. ھاللەرى و تەرتىپلەرى بىرلەن صفتلەر-نەرسەلەرنىڭ ھەركەتلەرى و فەللەر-اسم و صفتلەرنى باصالغان جەملەلەر-تەركىب اضايفلەر-تەركىب تەۋسىفيلەر-آلماشلىردىن (تەمىر) شەخىسلەر-آلماشلى و صفتلى جەملەلەر-آلماشلى و فەللى جەملەلەر-كەمگە، نەرسەگە، كەمدەن، قايدىن، كەمدە، قايدە سۇاللارنىڭ جاواب بولغان شەكىلى. سوزنىڭ تەمىرى و تەۋسەتلىرى. كەلمەنى تەرىپى-كەلمەنى اچىككە و اچىككى ھەركەت آيىر-مەشھۇر ھەيۋانلارنىڭ، اوسمەنلەرنىڭ و نەرسەلەرنىڭ اسملارنىڭ ھەركەت كەلمە املاسى-ھەر ۋەقت اۋچىراپ تۇرغان ھەر ۋەقت سوزلاردىن ۳۰-۴۰ قەدر كەلمەت و ط، ص و س ھەم ت، ز، ض ھەم ظ و ذ ھەرلىرىنىڭ

فرقلرى-احمدالله و عىن الدىن كىبى اسملىرى. «لى» قوشلغان صفتلىرى-يوغارغى سۇاللىرىگە قاعدەلىرى-سۇال و خطاب جملەلىرى ايله اشارەلىرى-طولى طنش و بارطى طنش اشارەلىرى-يول كوچرو قاعدەلىرى.

بو يىل آخرىدا شاكرىلار آنا تىلىدە معلمگە و ايدەشلىرىنى فىسقاغىنى خىلار يازا آلورغى، كانۇپىرت اوستىنىدە آدرس يازا بلورگە (البىنە آنا تىلىدە)، سويلەنگان بىر نرسەگە دائىر بىرلىگان سۇاللىرىگە جواب يازا آلورغى تىوشىدۇر. بو صىنفىدا باشلاپ بالالىرىغە اويدە اوقۇ اوچۇن آلارنىڭ آڭ و ادرا كلىرى بىرلەن مۇناسىب كىتابلىرى بىرە بارورغى تىوشىلى.

۳ نچى صىنف

(ھەپتەگە ۱۰ سائەت)

I (اوقۇ : ۱) انسانلارنىڭ تورمىشى : اولدە ھىم شەردە، وطنىنىڭ ھىم چىت ايللىرىدە (مولى بالىغا ھىم تورمىشىنى تىوشىر ايتۇچى قىتەلەردىن استفادە ايتىلور). ۲) كىشىنىڭ كىشىگە نىسبىتى: دوستلىق، دوشمانلىق، مەھبەت، شىكرانە و كىفران نەمەت، ھىس، ھىلق، مەروە، قاطىلىق، مەين - مەينلىك، اوز اوزىن قىربان ايتۇ، بىرگەلەپ اشلەو (زورلارنىڭ، بالالىرىنىڭ، مەكتەپ ايدەشلىكى). ۳) كىشى و طەبىئەت. موندە ادبى مادلەرى فەنى مادلەرى بىلەن نوبتلىشىپ بارورغى تىوشىلى. بو قىسمدە كىشىنىڭ مەنى خىدمەت و موفىقىتلىرى، تورمىشىدە مەسكىندە، كىيىمىدە، بىر اورىندىن ايكىنچى اورىنگە كۆچۈرۈندەگى و ھىمومما آڭنى ھىياتىدەگى ترقى و تەكلىملى كورسەتلىرىگە تىوشى.

بو صىنفىدە قرأنى تەفسىرلى بولو بىرلەن بىر ھىم مەنىداردە - يەنى جەلەلارنىڭ مەناسىدە كورە طوقتاو، طنو- طاوشلىرىنى اوزگەرتىو بىرلەندە - بولورغى تىوشىلى. II (سويلەو درسى : ۱) اوقۇغان ماقالەلەرنىڭ تورلى كىسەكلەرن سويلەپ بىرو، ۲) بىر نىچە ماقالەدىن جىنالىغان مەلوماتنە اويوشىدۇرۇپ سويلەو (مەسىلەن بىرلىگان بىرپلان بويىنچە ھىكايەلەردىن، شەئىرلەردىن اول كىشىلەرنىڭ بىرەر وقتىدەغى مەشغوللىقلىرىنى ياكە مەكتەپ شاكرىلەرنىڭ خىدمەتلىرىنى ھائىد اورنلىرىنى جىناب، شولارنى بىر تەرتىب بىرلەن سويلەو). ۳) فەللەرنىڭ شەخسلەرن آلماشىدۇرۇپ سويلەو. ۴) اويدە اوقۇلغان بىرلىگان ماقالەنىڭ مەنىدە سىن سويلەپ بىرو. ۵) ھىموم ھىقندە بىرلىگان ھىقىقتلەرنى آلۇپ، شۇندە داخلى بولغان قىردار ھىقندە

بىر نەرسە سويلەو. (مىثالا اورماننىڭ فائىدەسى ھىقنەدىغى بىر ماقالەنى اوفوغاچ، فاراما، قاين تىرەك وامثالى آغاچلارنىڭ فائىدەلىرى ھىقنەدى آيرىم - آيرىم سويلەو. ۶) خىصوصى ھاللىرگە، تەھقىقاتلارگە بىنا ايتوب، عموم ھىقنەدى بىر نەرسە سويلەو (مىثالا آيو، بورى، تولىكىلارنىڭ ھىيانلىرى بىرلەن آشنا بولغاچ «بىرتەچ ھىوانلارنىچك آزىق طابالار؟» ھىنوانىنە سويلەتوكىي). ۷) شا كىردلارنىڭ اوزلىرى كىروب طورغان بىر واقە ھىقنەدى سويلەتو. ۸) تىرتىب ايتلىگان بىر پلان بىوينچە، اوقولغان بىر مىقالەگە ھائىد بىرەر قىطعە اوقتو. ۹) شا كىردلارنىڭ اوز خىزىنەلەرىندە بولغان مەلۇماتلىرى بىوينچە تىسوىرلار اشلەتو. ۱۰) بىرەر اشل ھىقنەدى ھىساب (آنچوط) تىرتىب ايتىدرو (مىثالا مەكتەپ اشللىرى ھىقنەدى مەكتەپ تىرە ياغنەك يىروب كىرو كىي). رىسىملەر بىرلەن: ۱) رىسىمنىڭ مىندىرجاتى اوچون پلان تىرتىب ايتو. ۲) آنىڭ مىندىرجاتى بىرنچى واوچىنچى شىخىسلار اسىمىندىن سويلەپ بىرو (سويلەونىڭ تورلى اصولى بىرلەن) ۳) رىسىمنىڭ مىندىرجاتى تەكمىل وتوسىيە ايتو. ۴) رىسىملەرگە قاراپ، ھىرنىكىدە مىقالەلەر يازو (مىثالا قارىوزنىڭ ياكە قىيارنىڭ تىشىلووى واوسووى ھىقلەندە).

بو صىنفەدى رىسىملەر تىكىشىرگەندە، شا كىردلارنىڭ تەجىربە ومشاھىدە قىولەرىنىڭ آرتولىرىنە دىقت ايتەرگە تىيوشلى. مىثالا آلار رىسىمدەگى نەرسەلەرگە قاراپ واقەنىڭ اورنىن ووقتىن تەيىن ايتولىرى اوستىنە آندەغى كىشىلارنىڭ چىراپلىرىنە قاراپ، آلارنىڭ ھالىت روىھىلەرنى ونى اشلەرگە طورغانلىقلارنى، بىرەونىڭ ظاھىر وقىياقتىنە قاراپ، آنىڭ نى اشدەگى كىشى بولغانلىقىن تەيىن ايتەرگەدە اوبىرەنسولار.

III اسلوب دىرسى: ۱) صىقت وفعلىلارنىڭ كىرىلىرى. ۲) مىشتىرك سوزلارنىڭ ھىرمەناسىن كورسەتوردەى جەملەر تىرتىب ايتو. (مىثالا طاقتاغە قاداتاق قاقىدم - بىر قاداتاق شىكىر آلدەم). ۳) مىترادى سوزلار وجەملەر تىرتىب ايتوب آلارنىڭ آراسىندە بولووى مەمكىن بولغان فرقلارنى كورسەتوب آڭلاتوب كىتو. ۴) بىرەونىڭ سوزلارنى سويلەوچىنىڭ اوز سوزى ياكە ناقلىنىڭ سوزلىرى بىرلەن سويلەو. ۵) بىر نىچە سوز بىلەن افادە ايتلىگان مەھنى بىر سوز بىلەن ياكە بالەكس افادە ايتو (مىثالا «كوزىز كىشى-صوقىر»، «آياغى ضەيف-آقساق» كىي). ۶) سوزلارنىڭ اصلى مەھنالىرىدىن چىقارولارنى آڭلاتو.

IV پلان تىرتىب ايتو: ۱) ھىكايە ومىقالەلەرنى كىسەكلەرگە بولوب، ھىر كىسەك اوچون مىناسىب اسىملەر طابو. ۲) ياصالغان بىر پلاننى كىيگەيتو. ۳) سويلەر وانشا بازار اوچون مىستقىل صورتە سوللار تىرتىب ايتو.

V يازو اشلرى: - آ . ايكنچى اوچون كورسەنلىگاننى كېيىنكى يىتوب و نەقىللاپ اشلەتەن. ب. ۱) بىر كۈنلەك دفتەر تۈتۈپ آندە يىلنى، آينى كۈننى، ھەر كۈندە ھۈنلەك درجە ھەر رەت، ياكى ھەر قار يادولرىنى، يىلغەلەرنىڭ تۈگۈ و آچولەرنى، آغاچ يافراقلەرنىڭ سارغابۇ و قۇيولەرنى، قوشلەرنىڭ اوچوب كېتۈ و كېلۈولەرنى ھەم بولاردىن باشقە مەكتەپ ھىيائەندەگى قىزلى و ۋاقىئەلەرنى قىيەتە بارۇ ۲) شول آول ياكە شەھردە بولغان مەھرەكە ۋاقىئەلەرنى كۈبەرەك يازۇ. ۳) اسلوب درسى مەنسەبىنى بىرلەن چەققان سوزلەرنى يارا بارۇ. ۴) «آلبوم - دفتەر» گە يازونى دوام ايتدۇ ۵) اوقۇلغان بىر ماقالەدىن شۈندە مەكور بىر شەخسنىڭ بىر جەھەتتە ئائىلە بولغان اورنلارنى سابلان، شولارنى بىر تەرتىپكە تىزۇ. ۶) ھەكايەلەر و امثاللار بويىنچە ھىوانلەرنىڭ خاراكتېرىستىقالارنى تەرتىپ ايتۇ.

ج. خەت و انشا درسلرى: - ۱) اش مەكتۇبلەرنى و زاپىسقالار يازۇ (مىثالا كېيىنكى نەرسە سۈرەپ، مەلەكە اۋىزىنىڭ خەستەلىگىن بىلدۈرۈپ، ايدەشەينە درسلر و كىتابلار ھەققىدە سۈرەشۈپ). آۋىدە ياكە شول شەھردە بولغان مەھم ۋاقىئەلەرنى بىيان ايتۇپ بىر كىشىگە خەت يازۇ. ۳) قىيىنراق سوزلار بىرۈپ جەملەر تەرتىپ ايتدۇ. ۴) رەسلەرگە قاراپ، اوقۇغان و اېستىكانلەرنى تەپايانۇپ انشالار يازۇ. ۵) بىيان و اېضاح ايتلىگان سۈرە و نەقە قەدەلەرنى تەپىقە املا يازۇ.

VI صرف و نەقە: - اۋىكان سەنەدەگىلەرنى تەكرارلا ھەم كېيىنكى تەۋاشىلەر و تەۋاشىسەن، قانى و يۈمەشاق ھەرقلەر-يەسەلغان و اصل سەفتلەر-فەللەرنىڭ زەمانلەرنى و شەخسلەرنى-سان اسملەرنى و تەرتىپلەرنى-سانلى جەملەر-قوشمەتلەر-قوشمەتلەر ايلە اسملەرنىڭ، سەفتلەرنىڭ، سانلارنىڭ و آلماشلارنىڭ اۋىزگەرۈلەرنى-(:)، (« »)، اشارەلەرنى. مەكورلەرگە قەدە املاسى. اسملەر، سەفتلەر مەكورلەرگە كەلمە املاسى- و بىك مەستەملەر بىچە سوزلارنىڭ املاسى و آلارنىڭ مەنالارنى آڭلاپوردى جەملەر.

۴ نچى سەنە

(ھەفتەگە ۶ سەنە).

I اوقۇ: - ۱) انسانلارنىڭ بىرگە يەشەۋەرنى و بىرگەلەپ اشلەۋەرنى. (مۈندە تەقسىم الاعمال اصولى آڭلانلۇر). فەدلىرنىڭ، قوم و مىللەتنىڭ اۋىز آرا مەنسەپلەرنى. ۲) ارادە اختيارىيەلەرنى قوتلى ھالەتتە زاتلەر-اش و فەكر كىشىلەرنى-شەخسلەر-رەساملەر-سەياسەتلەر؛ ھەكلەر بالەخەسە اۋىزنىڭ مىلى و دىنى كىشىلەر مەن.

۵. نىچى صنف.

(ھفتەدە اوچ سائەت).

I اوقۇ : - بو صنفدە شا كىرەك كۆپەرەك ادبى پارچەلەر اوقۇتۇپ، آلارنى ادبىياتنىڭ نورلىرى بىرلەن اوستىدىن كىنە طانىشىدۇر ا باشلارغە تىوشىدۇر. شول سىببىلى موندە اوقۇلغان نەرسەلەر ادبىلەرنىڭ اثرلەرنىڭ آلانغان بولورغە كىرەك. صنفنىڭ بىرىنچى يارىتىشىدە اوقۇلغان قىطعەلەر كۆپەرەك بالالارنىڭ حىيات وھىسانلەرىنە عاىد بولۇپ اىسكىنچى يارىتىشىدە اوقۇلغان نەرسەلەر ايسە عىموما خەلقنىڭ حىيات ومىھىپىنە دائىر يازلغان اثرلەردىن آلانغان بولورغە تىوشىلى .

ادبى پارچەلەرنى اوقۇ تىرتىپىنە كىلگەندە، معلومدىن مېھولگە، ياقىندىن يىراققە كۆچۈ طرىقەن آلفە قوبۇب بالالارغە اىڭ ياقىن طورغان خەلقىدىن - ا كثرىت اوچون آول خەلقىدىن - باشلاپ ، شوندىن تىدرىجىا مىلىكتىڭ ودىيانىڭ باشقە قىسىملەرنە كۆچلۈر. بىزنىڭ ادبىلەرنىڭ طرىقىدىن تائىلىق ايتىلگەن اثرلەردە حاضىرگە موندە ذىكر ايتىلگەن طەللەرغە جواب بىرىدەى قىطعەلەرنىڭ بارىسىدە طابىلۇب بىتمەسەلەر، آلارنى روس ادبىياتىدىن تىرجىمە ايتەرگە مىمكن . لىكىن تىرجىمەدە بىك ادبى - يعنى اسلوب وشىوھسى صاف اوزمىزچە بولغان بىر تىل اسىتىمال ايتەرگە تىوشىلى.

اوشىبولار بىرلەن بىر اىرنىڭ ھەر اىكى يارىتىشىدە ماتىرىيالغە مىناسىب شەىرلەردە اوقۇتۇپ بالالارغە پوئىزىيا وشەىر خەقلىرىدەدە معلومات بىرە بارورغە تىوشىلى.

II سويلەو درسى :- دورتنىچى صنف اوچون كورسەتلىگان اشلىر بر آز تفصىل وتوسىع بىرلەن دوام ايتىدۇرلۇر.

III اسلوب درسى :- دورتنىچى صنف اوچون كورسەتلىگانلار دوام ايتىدۇرلۇر.

IV پلان تىرتىپ ايتۇ :- دورتنىچى صنف اوچون كورسەتلىگان اصول بىرلەن.

V يازو اشلىرى :- ۱) بىر معنائى تورلى جەملە بىرلەن آڭلانورغە مىلكەلەندىرو. ۲) پلانلار تىرتىپ ايتۇ. ۳) اوقۇلغان اثرلەرگە عاىد بىرلىگان سۇاللەرگە جواب بىرۇپ، اول رەوشلى جواب بىرۇنىڭ سىببىلەرنى اىضاح ايتۇ. ۴) اوقۇلغاننىڭ خلاصەسىن يازو. ۵) قىسقەلەرنى تفصىللاپ يازو. ۶) مقابىسە. ۷) بىر نىچە اورندىن جىنالغان ماتىرىيالنى اويوشىدۇرۇپ يازو. ۸) اويدە يا كە مەكتىدە اوقۇلغان اثرلەردىن، يا كە شا كىرەكلىك اوز حىياتلەرنىڭ آلانغان موضوعلەرغە انشالار يازدۇرو. ۹)

اوقولغان وتېكىشلىگان اثرلر حقنىڭ ملاحظىلر يازو. ۱۰) مەكتەپ اچىندىكى، آول (ياكى شەر) آراسىندىكى مەھم واقىلەر حقنىڭ حسابلر (آتچوطلر) تەرتىپ ايتو. ۱۱) تورلى خطلر يازو. ۱۲) اوقولغان اثرلردن كوڭلىنە اوخشاغان جەملە و اورنلرن صايلاپ يازو. ۱۳) اوقولغان كىتابلر يىڭ اسمن قىد ايتە باروب، آلار حقنىڭ ملاحظىلرن يازا بارو.

IV صرف و نحو: - سوزلرنىڭ تورلرى-اسم خاص و عام - مفرد و جمع-تەصفىر-ضميرلر-فعللر: زمانلرى-ايتەلرى، اصل و تەرىفلرى، بارلىق و يوقلىقلرى، مەجهول و معلوملرى؛ بابلرى-اسم عددلر و معدودلر - صفتلر: اصل صفتلر-اسمىلردن، فعللردن، سانلردن-يىصالما صفتلر - آزلق و كۆپلۈك صفتلرى-مەبەھم، مۇكەد صفتلر-عربى صفتلر-قوشمىتالر-قوشمىتالر ايلە اسمىلرنىڭ، صفتلرنىڭ اوزگارولرى-فېدىلر-امىلقلر.

۶ نچى صنف

(ھەفتەدە ۳ ساعەت).

I اوقو: - ۱. ادبى قىطىلەر تېكىشلىرلو دوام ايتوب، بېشىنچى صنف اوچون كورسەتلىگان ماتېرىيال توسىيە و تەكمىل ايتلور. موندە ھايات و واقىلەرگە تارىخى جەھتلردن دەھمىيەت بېرىلوب، تورلى دورىدىكى ھاياتنى تەسۋىر ايتوچى اثرلر تېكىشلىرلو. ۲. ادبىياتنىڭ تورلرى حقنىڭ قىسقاچە مەلۇمات. شول مەناسىپت بىرلەن مىلى ادىب و شاعىرلر مەنزىنىڭ تەرجىمە ھاالىرى سويلەنور.

سويلەو، يازو و اسلوب درسلىرى بارىسىدە بېشىنچى صنف اوچون كورسەتلىگان يوللار بىرلەن دوام ايتىدولوب ماتېرىيالغە مەناسىپ رەۋشەدە توسىيە و تەكمىل ايتىدولور. II صرف و نحو: - صرف و نحونىڭ تەرىفلرى - جەملە - جەملەلرنىڭ كېسەكلىرى. قىسقا و اوزون جەملەر، بىسىپ و مەركەب جەملەر-تەماملىقلر-تەماملىقلرنىڭ اورنلرى-فعلنىڭ جەلەدە اورنى-كەش سوزلر - يەشەرن و آنقى جەملەر طەنش و اشارەلر.

كىتابت و انشا اصوللىرى. قىسقاچە ادبىيات قاعدەلىرى و اصوللىرى. ايسكى و ياشا شېۋەلر مەز بىرلەن طەنشلىرلو. (فضائل الشھور، قېۋم ناصرى اثرلرى و غىرلر).

حساب.

مقصد و ایضاح: - ابتدائی مکتبہ حساب اوقتودن مقصد: شا کردلرنی حیاندہ سان و اولچہ وکری بلہن فائدہ لائورغہ اویرہ توب، آلارده دقت، اعتنا و انتظام عادتلرن باصاب چغارو و آلارنک هر اش و فکرلرنده ترتیبلی و منطقی بولورغہ ملکہلہ نولرینہ یاردم اینودر.

آلتی یللق بر مکتبہ حساب قورصی تماما اونلورگہ تیوشدر. لیکن بردن مکتب ابتدائی بولوب، آنک پروغرامنده باشقه مہرہک درس مادہلری کوب بولغانلقدن، ایکنچیدن اول فن قورصندہغی مادہلرنک بارسینہ بردهی اہمیت بیرلسہ، مکتبک پروغرامی بالالر تحمل و ہضم ایتہردهی بولودن یوغاری چقوب کینکانلکدن، اول درس قورصندہغی مادہلرنک عملی اہمیتی بولغانلرینہ غنہ کوبہرہک دقت ایتوب، عملی اہمیتی اول قدر کوب بولماغانلرن اوستندن گنہ اوتہرگہ تیوشلی. بناء علیہ مخرجلری بیک زور بولغان کسر عادیلرگہ اعمال اربعہ اجرا ایتدروب اوطرورغہ، خلیطہ، شرکت، اجنبی آقچہلرن روس آقچہ سینہ ٹہیلہ ندر و (цѣлое правило) لرنی آیرم بابلر ایتوب آلوب، آلارغہ مخصوص ترتیب ایتلگان مسئلہلر چغارتوب طورغہ، شولای اوق مندرجاتی اعتباری برلہن حیاندہ اوچراماسدای تیبده بولغان مسئلہلرگہ اورن بیررگہ لزوم یوق. بوکون استعمالده بولماغان ایسکی یونان روما و مصر آقچہ ہم اولچہ ولرینی حاوی مسئلہلردہ بوتولہی طاشلانورغہ تیوشلی. آلار اورنینہ عملی اہمیتلری کوب بولغان فائض، ویکسل، پراتسینت کاغدلری، آبلیغاتسیہ و آقسیہلر حقنک معلومات بیروب، صوگفی یلک بالالرنی سودا حسابی برلہن دە بر آزرارق آشنا ایتو تیوش.

حساب درسملری مناسبتی برلہن بیرلہچک مسئلہلرگہ کیلگانده آلار مندرجانلری اعتباری برلہن ممکن قدر حیانتکہ یافن طورغہ، عملیات و حیاندن یراق بولغان تیبلرگہ اورن بیرلہماسکہ تیوش.

حساب قورصن اوشبو یول برلہن بر آز یگلہ یئکاندن صوگ آنی آلتی یلدہ کورسہ توب و بلدروب چغو البتہ ممکن بولور.

قورصنی صنفلرغہ بولوگہ کیلگانده، اول توبہ ندہ گیچہ بولورغہ تیوش: برنچی صنفده کوبہرہک وقتنی صانلرنک مفہوملرن اعمال اربعہ نک معناسن آکلاتورغہ صرف ایتلور و اعمال اربعہ ۱-۲۰ آراسندہغی عددلر اوستندہ

اجرا ايتلور. بو صنفدهغى اش كوبرهك ذهنى بولورغه نيوشلى. شولاي اوق اونلقلارغه اعمال ار بعه اجرا ايتويوللارى، ايك مستعمل اولچه و اصوللرى كورسەتلور. ايكنچى يلدە اشنىڭ كوپسى مك اچندە بولغان عددلرنىڭ اعمال ار بعهسى تيرەسندە بولور. ليكن اعمال ار بعه گە ملكە حاصل ايتو كوبرەك مسئلەلر چيشو يولى برلەن بولورغه نيوش. عمللر آراسندە تقسيم ايك قىيىنى بولغانلقدن آڭارغه كوبرەك دقت ايتەرگە نيوشلى بولور.

اوچنچى يلدە، برنجى و ايكنى يلدە آلفانلرنى تكرار ايتكاننىڭ صوڭندە غير محدود عددلر اوستندە اعمال ار بعه باشلانور. شولاي بولسەدە بو صنفده عددلر غير طبيعى زورلقدە كورسەتلمەگان ياخشى. بو صنفده اسملى و مركب عددلر حقندە ترتيبلىرەك معلومات بىرلە باشلار.

دورتنچى يلدە تورلى تيبده فصيلە مركب مسئلەلر حل ايتو يولى برلەن اعمال ار بعه گە ملكەلنو دوام ايتەر و آخرغه طابا كسر عادىنىڭ اعمال ار بعهسى قسقاچە كورسەتلور.

بشنچى يلدە كسر اعشارى كورسەتلوب پراتسينت حقندە معلومات بىرلور (بو معلومات باشدە وقت اصلن (элементъ) حاوى بولمىچە، يالغوز معلوم بر عددنىڭ ايكنچى معلوم بر عددنىڭ يوزلك اعتبارى برلەن نيچەنچى اولوش تشكيل ايتكانلىكى معناسندە گنە يورتلوب، صوڭندىن غنە فاپىئالدىن فائده طابو معناسينە كوچلور). بو صنفده كسر اعشارى مفصل اونلوب آنى عادىگە و صوڭقېنىدە اعشارىگە تحويل ايتو بوللارى كورسەتلور. كسر اعشارى تمام بولغاچ، شاكردلرگە مېترە اصولى بىلدىلور.

آلتنچى يلدە، باشلىچە مسئلەلر حل ايتويولى برلەن عادى و اعشارى كسرلرنىڭ قورصلرى تكرار ايتدىلور. و آندن صوڭ سودا حسابينە كوچلوب، اول حقده بر آز معلومات بىرلور.

يوغارىدە ئەيتلىگانچە، صنفلردە بىرلىگان مسئلەلر بارسىدە حياندن آلفان بولورغه و مندرجاتلرى اعتبارى برلەن آلاز بالالارنىڭ اوز باشلرىنە كېلوب طورەقدە بولغان حاللرنى تصوير ايتەرگە نيوشدۇر.

حساب درسلىرىنىڭ پروگرامى

۱ نچى صنف

(ھفتەدە ئالطى سائەت).

(۱) بىردىن ئونغا قىزىق سانغا ئۆيىرەنۈپ ، شۇنداقلا چىكىدە رەقەملەر ۋە ئامال ئارىسىدا ۋە ئالارنىڭ ئاماللىرى بىرلەن ئاتاشۇ . (۲) يۈزگە قىزىق ئونلار بىرلەن ئامال ئارىسىدا . (۳) ۲۰-۱۰۰ قىزىقلىق ئۆيىرەنۈپ ۋە ئالار ئاستىدا ئامال ئارىسىدا ئاجرا ئاتىۋ . (۴) ۱۰۰-۱۰۰۰ قىزىق رەقەم يازا بىلەن . (۵) يۈز ئاچىدا جەم ۋە ئارىسىدا (باشلىقىدا مەسىلىلەر ياردەمى بىرلەن) (۶) ئىككى مەسىلىلەر بىرلەن ئىچىدە ئارتۇق ۋە ئىچىدە كىم بولۇپ ئىشلىتىش ئاتىۋ . (۷) ئارىسىدا ، بىر ، قانداق ، سۈم ، ئىككى شەكىللى بىر كۆپ ئىشلىتىش ئاتىۋ .

۲ نچى صنف

(ھفتەدە ئالطى دىرس).

- (۱) يۈز ئاچىدا سۈم ۋە ئىشلىتىش .
- (۲) ئالارنىڭ ئاماللىرى بىرلەن ئارتۇق ياكى كىم ئىشلىتىش ئاتىۋ .
- (۳) يۈز ئاچىدا مەسىلىلەر ئاتىۋ .
- (۴) ۱۰۰۰ گە قىزىق رەقەم يازا بىلەن .
- (۵) ۱۰۰۰ گە قىزىق ئامال ئارىسىدا .
- (۶) ۱۰۰۰ ئاچىدا مەسىلىلەر ئاتىۋ .

۳ نچى صنف

(ھفتەدە ئالطى دىرس).

- (۱) ئىككى گە زورلىقىدا بولسىمۇ ، بىر قىزىق ئۆيىرەنۈپ ۋە يازا بىلەن . (۲) شۇنداقلا زورلىقىدا بولغان قىزىقلىق ئاستىدا ئامال ئارىسىدا ئاجرا ئاتىۋ . (باشلىقىدا جەم بىرلەن ئارىسىدا . ئاندىن سۈم سۈم بىرلەن ئىشلىتىش . ۋە ئالارنىڭ ئاماللىرىدا قارى بىلەن .
- (۳) روس ئۆيىرەنۈپ بىرلەن ئاتاشۇ . (۴) ئاماللىرىدا بىر كۆپ قىزىقلىق ئامال ئارىسىدا . (۵) ئالارنىڭ ئاماللىرىدا .

۴ نچى صنف

(هفته ده دورت درس).

(۱) بوتون عددلر نك اعمال اربعه سن تكرار ايتو و تورلى تيپده مسئلر حل ايتو. (۲) بيرايگان اولوش بوينچه بوتوننى - بتون بوينچه آنك مطلب اولوشنى طابو. (۳) كسر عادينك اعمال اربعه سى (قسقاچه غنه). (۴) سطح اولچه و- لرى و آلا رغه مسئلر حل ايتو. (۵) پلان ترتيب ايتو.

۵ نچى صنف

(هفته ده بيش ساعت).

(۱) كسر عادينى مفصلراق تكرار ايتو. (۲) كسر اعشارى-اعمال اربعه سى. (۳) كسر عادينى اعشاريگه - اعشارينى عاديجه تحويل ايتو. (۴) ميتره اصولى. (۵) پرانسينت حقنده. (۶) جم اوچه وارى و آلا رغه مسئلر. (۷) پلان و ايضاح (يازوب).

۶ نچى صنف

(هفته ده بيش ساعت).

(۱) عمومى بر تكرار (۲) واردات و مصارف دفته رارى طوتو اصولى. (۳) حسابلر يورتو (счетов). (۴) نسبت و تناسب. (۵) پلان و ايضاح. بو صنفده غى مسئلر آيروچه عملى بولوب مندرجاتلرى اعتبارى برلن توبه نده كيچه بولورغه تبوش:

(۱) اوى مصرفلرى و توله نگان نالوغلر حقنده. (۲) پاراخود و چوين بولنده مال وكشى يورتو بهاللى. (۳) سودا اشلرى: مالنك بهاسى، بيهرو راسخوطللرى، فائده و ضرر، پوشلينا، كامبسيه آفچه سى، آفچه غه آلو، كوتهرگه آلو و امثاللى بر سودا گر نك حياتنده اوچرى طورغان نهرسلر. (۴) ايگن اشلرى بير و اوراقى بهاللى، بر ديسه تبينه آشلقنك توشكان بهاسى - آشلقنى جيناو وصاتولر. مال آصراو و آنى صاتو. اوشبولر مناسبنى برلن شاگردلرگه مركب فائضلر و طابليتنسلر ياردهمى برلن آلارنى طابولر، ويكسل (يازو، ايكنچى قولغه بيرو، وقتى طولو، پراتيستوايت و اوچيتوايت ايتولر) بانقه و اسسبير يغانلنى فاصصلرغه آفچه صالولر، بروتنو، نيتنو، نارا، تاريى، پوشلينالر حقنده مال و ملكنى استراخوايت ايتولر توغروسنده معلومات بيره بار رغه تبوشلى.

طبیعتى: طالور، يىلغار، كول و سازلىقلار، بووالر، چوقورلر، اورنلر، يىلغا، آنڭ چوقرى، يىلغادە صونڭ آرتو و كىمەۋى، وشول مناسىبەت بىلەن يىلغانڭ مەنبەى، مەنبەى، آغزى، تارماقلىرى، آتە، يارم آتە، كورفۇز و بوغازلر حەقندە مەلۇمات بېرۇ.

(۲) هوا: - يىلنڭ و قىلىرى. آلارنڭ دوامى، تون وكونلىرى. درجە حرارتنڭ و قىتقە قارى اوزگاروب يورۇۋى. چىلنڭ طرفى، قونى، بولۇپ، يا كۇفور، قار، بوز. چق و قراولر. چىلنڭ ايسكان طرفى بىلەن هواڭڭ حالتى آراسىدە مەنبەت صونڭ سىياحتى. يىرنى صوغارو. هواڭڭ تورلىرى (قورى، يوش، يلى، صوق، يوشاق، قاتلى).

(۳) كوك: - قوياشنىڭ ظاهرى حرىكىتى و يولى. آنڭ چغو و بابوۋى. يىلنڭ و قىلر بىلەن قارى تون وكونلرنڭ اوزونلىقلىرى. آى و آنڭ حرىكىتى، تورلر، دورنلرگى كورنمىلر.

عموما يىر حەقندە مەلۇمات: جەات اصلىلر، كامپاس، افق، يىرنڭ شكىلى، حرىكىتى و آنڭ حرىكىتىدىن يىل وكوننڭ و قىلرلىرى حاصل بولۇ، خط استوا، طول و عرضلر، منطقىلر، آى و قوياشلىرىنىڭ طوللارلىرى حەقندە مەلۇمات بېرلور.

(۴) اھالى: - (خلىقنىڭ سانى، مشغولىتى، مەبىشتى).

(۵) يوللر، پوچتە و تېلېگراف. چوپىن يولى، آربا يولى، صو يولى (اگرده اول اورندە چوپىن و صو يوللرلىرى بولسەلر).

(۶) مەكتەپ، مەسجىد، (اگرده بولسە) قرأئىخانەسى.

(۷) شول يردەگى مائەمورلر: سىلىسكى و ژولانىنى استاراستالر، چىولشلىر. III. طوغان اويان: - اويان قالاسى. قالانڭ اولدىن آيورماسى - (بىئاردە، اوراملردە، كىيىملردە، خلىقنىڭ سانىدە، حىات ھەم مشغولىتىدە). ماغازىن، فابرىكا و زاۋودلر. اويان قالاسىدە بولا تورغان مۇسسەلر (غارادىسكوى اوپراۋا، زىمىسكى اوپراۋا، كاناچىستۋا، مەكتىلر).

IV. طوغان غوبىرنا: - اويانلردىن غوبىرنا ياسالۇ. غوبىرنا لردىن مەملىكت ياسالۇ. طوغان غوبىرنا حەقندە مەلۇمات. روسىيەنىڭ خرىطەسى بىلەن آشنا بولۇ. روسىيەنىڭ پايتەختلىرى. روسىيە حەقندە فسقاچە مەلۇمات (چىكىلر، مشهور يىلغالردىن بەضىلر، ھواسى، خلىقنىڭ مىقدارى).

V. آزيا: - يىرنڭ منظرە طبيعىلرلىرى بىلەن تاننىدىرغاچ، خرىطەدىن آزيا كورسەتلىۋ، آنڭ حەقندە فسقاغىنە مەلۇمات بېرلور.

- VI. سوريەدە: - سوريە و فلسطين ايسكى وقتلردە وبو كون خلقلرى -
آلارنىڭ معيشتى - بائچەچىلىق، ايگنچىلىك ومال آصراو. بيروت، شام حلب وقىس
شريف شەرلىرى.
- VII. غرىستاندە: - يارم آطەنىڭ احوال طبيعەسى، خلقى، آلارنىڭ معيشتى.
غرىستاننىڭ اسلام دىئاسى قاشىندەغى موقعى. مەكە، مەدىنە وجدە شەرلىرى. حج
شريف. بدويلر و آلارنىڭ حاجىلەرگە مناسىبتى. حجاز تيمر يولى. غرىستان
اھالىسىنىڭ عثماني توركلرىنە نىسبىتى.
- VIII. ميسوپاتاميا: - ميسوپاتاميا ايسكىك وحاضر مەنبەلىگى. ايسكى فاناللىرى.
بغداد وبصرە شەرلىرى دجلە وفرات. آلارنىڭ اھمىيەتلىرى. بغداد تيمر يولى.
- IX. آناطولىدە: - عثماني توركلرى. طبيعت ومعيشتلىرى. آناطولىدەغى
طبيعى بايلىقلار. ازىمير، بروسە وقونىيە شەرلىرى.
- X. ايراندە: - مەلىكىنىڭ طبيعەسى. خلقىنىڭ معيشت ومشغوليتلىرى. تھران.
- XI. توركىستاندە: - توركىستان ايسكىدە وحاضر. طبيعتى. خلقى و آلارنىڭ
مشغوليت ومعيشتلىرى. تاشكەند، سمرقەند، بخارا، خوقەند وخيوە شەرلىرى.
- XII. آفغانىستاندە: - احوال طبيعەسى. خلقىنىڭ طبيعتى، معيشتى ومشغول-
لىتى. احوال مەدىنەسى (يوللار، پوچطە تىلىغرافى، مەكتەپلەر وامثالى)، كابل شەرى.
- XIII. ھىندىستاندە: - طبيعت وهواسى. اوسملىك وحىوانلىرى. ھىندىلەر.
آلارنىڭ دىنلىرى. عادات ومعيشتلىرى، مشغوليتلىرى، ھىندىستاندە مسلمانلار.
مسلمان مەركىزلىرى بولغان زورراق شەرلىرى. انگلىزلەر وهىندىستان.
- XIV. سىياون آطەسىندە: - آنىڭ طبيعتى؛ خلقى. آلارنىڭ معيشت ومشغول-
لىتىلىرى. سىلون آطەسىنىڭ بىن الملل اھمىيەتى.
- XV. زونىد آطەلىرىدە: - ھواسى. يىلنىڭ وقتلىرى. اوسملىك دىئاسىنىڭ
بايلىقى، حىوانلىرى، اسسى طرفلارنىڭ منظرە عمومىيەسى. يانار طاوولر. زىلزىلەر
بدويلر و آلارنىڭ طورمىشى. بدويلر بىرلەن آوروپالىلەر آراسىندە مناسىبت.
زونىد آطەلىرى وغوللاندىيالىلەر.
- XVI. جاوا آطەسىندە: - جاوادە مسلمانلار آلارنىڭ معيشتلىرى ومەدىنى
ھالىلىرى.
- XVII. آوستىراليا: - طبيعتى. اوسملىك وحىوانات دىئاسى، ھواسى،
خلقى، آوستىراليا وانگلىزلەر.
- XVIII. قىتايدە: - قىتايلىلارنىڭ عادات، معيشت ومشغوليتلىرىدە باشقە

مىللەردىن آيۇر مالىرى آندە جيتشە تورغان نەرسەلەر. قىتاي دە مىللەتلەر. پىكىن
وشانخاى شەرلەر.

XIX. ياپونىيادە :- احوال طبعىيەسى، يانار تاوولرى، اھالىنىڭ طبعىيەت
ومەيشىتى، سودا، صىناعت ومعارفنىڭ ترقى ايتووى، قىتاي بىرلەن مقايىسە، قورىيە.

اوروپا

I. خرىطەغە قارابقنە آوروپا بىرلەن طائىشۇ: آنڭ احوال طبعىيەسى. آندەغى
خلىقنىڭ سانى.

II. اسقاندېناويا يارم آطەسىندە :- شىمالنىڭ طبعىيەتى (تاوولرى، بوزلرى،
دېڭىزى) آغاچ سوداسى، بالقى طوتو. كېمەلەرگە باشلاوچى (لوتسىمان) بولوب
يورۇ. ايگىن اشلرى، طبعىيەت بىرلەن صوغشى، آندەغى خلىقلارنىڭ طبعىيەت وعادەتلىرى
ھم يەشەو اصوللىرى.

III. آنگلىيادە :- بىيوك بىرىتانىيا آطەلىرى وآلارنىڭ احوال طبعىيەسى مەدىن
اوپاقلرى، تېمەر اشلەوچى زاۋودلەر، مانچىستىر رايونى، لېۋىرپول، مامق، شىمالى
آمىرىقا ومامق، لېۋىرپولنىڭ مانچىستىر بىرلەن مناسىبتى. لوندون شەرى. (موقىيى،
زورلىقى، حىياتى، سوداسى). ادارەسى. قالونىيالىرى-انگلىز ايگىنچىسى، آنڭ حىيات
ومشغولىتى.

IV. غالىلاندىيادە :- دېڭىز بىرلەن صوغشى. مال آصرار وچەچەكلەر اوسدرو
اشلىرىنىڭ ترقىسى، تىجارىتى، قالونىيالىرى (خرىطەلەر ياردەمى بىرلەن گنە).
V. گېرمانىيادە :- گېرمانىيادە آول خلىقى، آلارنىڭ معارف وطبعىيەتلىرى، اشلرى
آول حىياتى، بېرلىن شەرى، آنڭ ادارەسى، طائىلق و ماتورلىقى، ۋاداپراۋود،
كانالىزاتسىيە، باقچالىرى، مەكتەپلىرى، موزە خانەلىرى، حيوانات باقچاسى. زور
بىر شەردە يەشەو حقىندە معلومات. قىرۇب زاۋودلىرى نېمەسلىرنىڭ قوۋ بىرىيە وبىجىر-
يەلىرى، تىجارىت وصىناعتلىرى، علم ومعارفنىڭ طوتقان اورنلىرى، قالونىيالىرى (خرىطەلەر
ياردەمى بىرلەن گنە).

VI. دانىيا :- موقىيى- احوال طبعىيەسى، اھالىسى، آلارنىڭ معىشت وعادەتلىرى،
بالقىچىلىقى. قالونىيالىرى (خرىطەلەر ياردەمى بىرلەن).

VII. بىلگىيادە :- خلىقنىڭ طبعىيەت وعادەتلىرى، مشغولىتلىرى، سودا وصىناعتى

- بروكسل، لېكس و آنتويرپين شەرلرى. قالونىيالىرى (خريطه لىر ياردىمى بىرلەنگەن).
 VIII. فرانسىيادە: - احوال طبيعەسى - ھواسى، خلقى، آلارنىڭ طبيعت
 ومشغوليتلىرى (گېرمانىيا بىرلەن چاغشدرى) ايگنچىلىرى وباقچىلىرى. پارىژ شەرى
 علوم ومعارفى، اصول ادارە قالونىيالىرى (خريطه ياردىمى بىرلەن).
 IX. اسپانيادە: - تارىخى موقى، اسپانياد عرب ادارەسى غرىناطە وقىرطە
 شەرلىرى، ايسكىدە وحاضر (رسملىر آرقىلى) بو كونكى اسپانيا خلقى. آلارنىڭ
 طبيعت ومشغوليتلىرى مادريد وبارسيلونا شەرلىرى.
 X. اشۋيتسارىيەدە: - طاۋلىرى، كوللىرى، خلقىنىڭ طورموشى، ماتور منظرەلىرى
 اورنلىرى، اصول ادارەسى.
 XI. آۋستىريا - ۋىنگرىيادە: - مونىڭ آندەغى حىيانكە تاۋىرى. ويانە
 وبوداپىشت شەرلىرى، علم ومعارفى.
 XII. بالقان يارم آتەسندە: - آندە تورلى ملتلىرىنىڭ كۈبلىگى وآلارنىڭ اوز
 آرا مناسبتلىرى. تۈركىيە دولتى وآنىڭ باشقە بالقان دولتلىرىنە مناسبتى. استانبول
 شەرى. آندە مدنى مۇسسەلىر. جامەلىرى. بوسفور وداردانىل بوغازلىرى وآنلارنىڭ
 اھمىتلىرى.
 XIII. رومانىيا وبىلغارىيە: - اھالى، آلارنىڭ عادت ومشغوليتلىرى، ايگنچىلىك
 وباقچىلىقى، صوفيا وبخارىست شەرلىرى.
 XIV. يونانىستاندە: - اھالىنىڭ طبيعت ومشغوليتى. آفينا شەرى. آندەغى
 ايسكى اثرلىر.
 XV. ايتالىيادە: - خلقى، آنىڭ طبيعت ومشغوليتى. ايگنچىلىك، باقچىلىق،
 مال آصرار. جنوبى بىرلەن شىمالىن چاغشدرى. روما شەرى وآندەغى ايسكى
 اثرلىر. نىاپول شەرى وۋىزىۋى يانار طاۋى. ايتالىيادە صنعت وموزىقا.
 XVI. بحر سفيىدە: - آتەلىرى (خريطه بىرلەن). پاراخود يۈرۈ. جىل
 طارق بوغازى. سۈيش قانالى وآنلارنىڭ اھمىتلىرى.
 XVII. آفرىقانىڭ ساحلىدەگى اسلام حكومتلىرى: - خلقى، معيشتلىرى
 مشغوليتلىرى، بو كونكى موقەلىرى، فاس وطرابلس الغرب شەرلىرى، سنوسىلىر.
 XVIII. آفرىقا صحرالرىدە: - صحرانىڭ ظھورىنە سىبب. آنىڭ ھواسى.
 آندە اوسملىك وحيوانات دىياسى. صحرا وانسان. آفرىقانىڭ شىمالى بىرلەن
 جنوبىن چاغشدرى.
 XIX. مصردە: - نىل وآنىڭ شول تىرەدە يەشەۋچى خلقى تاۋىرى. مصردە

صولاو اصولى. خلقى و آنلارنىڭ معيشتلىرى. دىنلىرى. مىسىر. مىسىرلىرى. سويس
قانالى و آنىڭ مىسىر اوچون اهمىتى. قاھىرە و اسكندىرىيە شەھەرلىرى. ازھەر جامىسى.
مىسىرلىرى و انگلىزلىرى.

XX. آفرىقانىڭ ئورۇپا دولتىلىرى ئاراسىدە بولغۇچى. (خرىستىيەنلەر)
قاراپ قىلىش.

XXI. بىر مەھىپ ئاتالسىمۇ : - ئاننىڭ زورلىقى. تىرەنلىكى. مەشھۇر
يوللىرى. ئاننىڭ ئارقى بۇرگان ماللىرى.

XXII. شىمالى ئامېرىكا : - ئامېرىكانىڭ كىشىلىرىنىڭ ئىتلىرى. ئاننىڭ ئىنگلىز و اسىيا-
ئىتلىرىنىڭ كۆچۈرلىرى. ئاننىڭ تۈب خەلقى. شىمالى ئامېرىكا مەھارفى. ئىككىنچى ئىتلىرىنىڭ
ئىرقىسى - ئول يولدى كۆرگەن چارەلىرى. سودا و مىنەتتىكى ئىرقىسى. زور شەھەرلىرىنىڭ
ئىرقىسى (ئىتلىرى، چىقاغۇ، سان-فرانىسىسكو شەھەرلىرى) ئامېرىكانىڭ بايلىقى. شىمالى
چىماھىر مەنقىقە. قانادا.

XXIII. جەنۇبى ئامېرىكا : - ئىتلىرى - ئىتلىرى. شىمالى ئامېرىكا بىرلەن
چىماھىر. مەشھۇر يوللىرى. بىرلىكلىك.

XXIV. پاناما قانالى و ئاننىڭ اهمىتى.

XXV. بىر مەھىپ كىيىمى : - ئاننىڭ زورلىقى، تىرەنلىكى، ئاننىڭ ئول
مەھىپلىرى، ئاھالىلىرى، ئاننىڭ يوللىرى و ئاننىڭ بىرلىكى.
ماللىرى، بىر مەھىپلىرىنىڭ اهمىتى.

۶ نچى صىف.

(ھەقىقەتە ۲ سەھىپە)

روسىيە جەغرافىيەسى : - بىرىنچى صىفە روسىيە ھەقىقەتە ئولغانلىرىنى ئىكرار
ئىككىچى، روسىيەنىڭ مەھىپلىرى جەغرافىيەسى، ئورۇپا روسىيەنى باشلاپ بۇ كۈندە
مەھىپ بولغان « كرايلىرى » غە بولۇپ ئولۇپ بىرلەن باشلانغۇچ و باشلاپ ئولغان
غەبىر نا مىنسۇپ بولغان « كراي » ئولغانچى، مەھىپنىڭ ئولۇپ تەيىن
ئىتلىرى بىر ئىتلىرى بىرلە چىتىكى كۆچۈر. ئىتلىرىنىڭ روسىيەنىڭ ئولۇپ
ئازىيا، سەھىپە و بىرلىرى شەھەرلىرى بىرلىرى ھەقىقەتە لازىم دەرىجەدە مەھىپات بىرلىرى،
تۈبەندەكى مەھىپات كۆرسەتلىرى.

I. روسىيە چىكىرىنىڭ تەجەرى و مىسىرلىرى.

II. روسيەدەغى يەرلەرنىڭ بولنولۇرى :- (قازنا ، كرستيان ، آلپاوت و اودىلنى يېرلەر). كرستيان بانقاسى و آننىڭ خىدەتى. ھەر جان باشىنە توشكان اشكە ياراراق يىرنىڭ مىقدارى (دىباغرا ما بويىنچەغنى). روسيەنىڭ تورلى قىسمىدە آشلىق اوڭونىڭ درجەسى. روسيە اوچون آول كون كورشى اشلىرىنىڭ اهمىتى.

III. اورمان بايلىقلىرى :- طاش كومرى، تېمىر، نېفىت، طوز چىقارولار و آلارنىڭ آول كون كورشىدە سودا و صىناعتدە اهمىتىلىرى.

IV. فابرىقا و زاۋودلارنىڭ ترقىسى :- آلارنى باشقە دولتىلردىن بعضىلارنىڭ شولوق مۇسسەلىرى بىرلەن چاغشىدرو. (دىباغرا ما ياردەمى بىرلەن گنە) بولار و آلارنىڭ آول كون كورشى، تىجارىت و صىناعت اوچون بولغان اهمىتىلىرى. قول اشلىرى (Кустарные производства).

V. پوچىتە، تېلىگراف و تېلىفون :- آلارنىڭ اهمىتىلىرى: علم و معارف نۇقتە. سىدىن. آلارنىڭ تىجارىت و صىناعت، علم و معارفلىرىنىڭ آلغە كىتولرى نىسبەتەن ترقى ايتولرى.

VI. روسيەنىڭ باشقە دولتىلەر بىرلەن سوداسى :- كىرتلىگان و چىقارغان نەرسەلەرنىڭ تور و مىقدارى (دىباغرا ما بىرلەن). كىركە نامورثنا حقنىدە مەلۇمات. VII. روسيە خەلقىنىڭ اوقۇ درجەسى. آنى باشقە دولتىلەر بىرلەن چاغشىدرو. روسيە مىسلمانلىرى آراسىدە اوقۇ و ياز ابلوچىلەر. زىمىستوالرنىڭ علم و معارف طاراتو، خەلقنىڭ تورمىشنى ياخشىرتو يولنىدەغى اجتهادللىرى.

VIII. پادىشاھ اعظم خىزىرتلىرى. دوما و صاوىت. مىنىستىرلەر، زاقونلەر، سېنىت و سىنىود. غوبىرنا و اوياز ادارەلىرى. شەرلەر ادارەلىرى سىياسكى و ۋولص چىولشلىرى.

IX. ۋولصنى پىراۋلىنىيا، زىمىسكى ناچالىنىك. مىراۋاى سودىيا. آفروۋنى سود. سودىبىنى پالانا. غىرازدانسكى و اوغالوۋنى اشلىرى.

X. خىدەت عىسكىرىيە.

XI. نالوغلەر و آلارنىڭ صرفى ايتلىگان اورنلىرى.

طبيعيات درسىلىرى

مقصد و اىضاح :- ايتىدائى بىر مەكتەپدە علوم طبعيە اوقۇدن مقصد: طبعىيەتنىڭ

و آنڭ حادثەلەرنىڭ بىر قانۇن و نظام آستىدە بولغانىنى آڭلاتىق و ھەر علم ھىيائەتقە قورال بولغانلىقتىن، طورمىشقا ايڭ ياقىن و اساس بولغان طبيعەتنى كوناڭ ھىيائەتكە تەتبىق ايتىپ يوللارنى توشىنىپ مەكىد. ابتدائى درجەدە علوم طبيعە اوقۇتۇدىن كوناڭ بولسا بىر ايكى مقصدقە ايرىشور اوچون، آلازىڭ موضوعلارنى طبيعەت حادثەلەرنىڭ و صفتىدىن عبارت بولۇرغە و آلازىڭ تەلىم ايتۇدە بىر اصول و نظام آستىدە باررغە تېوشىد.

ابتدائى معلومات آلاچى بالالارغە بىرلورگە تېوشىلى علوم طبيعە معلوماتىنى صنفلارغە كورە ايكى درجەگە بولۇپ يورتىك لازىمىد. بىر نچى ايكى بىلدە آلازىڭ آيرىم بىر درس صفتى بىرلەن كرتىمى، اول ھەقە يالغىز آنا تلى درسلىرى مەنسەبىتى بىرلەن كەنە معلومات بىرلە بارر. بو درجەدە بىرلىگان معلومات جانلى و جانسىز نەرسەلەر و يىكل طبيعە حادثەلەر ھەقە بولۇپ، آلازىڭ صوڭقى ايكى صنفىدە (۳، ۴ نچى صنفلارغە) بىرلە چەك مەفصلاراق معلوماتىكە ھازىرلىك مەنزلەندە بولۇرلىرى. بېشىنچى بىلدە جەغرافىا درسىنە باشلاماسدىن مەقدم ھەقە صەھنىڭ ايڭ مەھم اساسلىرى ھەقەندە لازىم درجەدە معلومات بىرلۇپ اوتەرى.

توبەندەگى پروگراممە كورسەتەلە چەك مادەلەرنى تەرتىپ و تەنظىم ايتۇدە اصول تەلىم قەدەلەرنى رەئايە ايتىپ شەرتى بىرلەن مەلىم اختیارلىيدىر. چونكە مەھىپىنىڭ، تەلىم اسبابى و مەلىمىڭ ھەسوسى نەزەرلەرنىڭ بالالارنىڭ تەرقى و آڭلارنىڭ تەلپەللىرى شۇنى تەقازا ايتەرگە مەكىن.

طبيعەيات درسلىرىندە صنعى و طبيعە اسباب ھەم اشىيالارنى غەيەت كەيڭ سورتىدە قوالانىپ سويلەنىگان و اوقۇلغان سوزلارنى جانلاندىرا باررغە تېوشىد.

طبيعەيات درسلىرىنىڭ صنفلارغە بۆلۈنۈشى.

۳ نچى صنف

(ھەفتەدە اوچ درس) ۷۵ - ۹۰ درس.

صو: - صونڭ طبيعەت تونقان اورنى، آنڭ اوچ ھالى-ئەرو، طوڭو و يىلنو ھاللىرىندە انبساط و انقباضى. ياغمور-قار، بولۇپ، چىق طومان، بوز و باشقەلەر. يىلغە، قوۋى، كول و دىنىگىز سوللىرى. صو و اوسەلىك. ھوا - ھواڭ تەبىئى، آورلىقى، تەبىئىقى، يىللىق و سالىقلىق تەبىئىرى آستىدە

اوزگارووی. حرکتی وجیل. جیلنڭ فائده و ضررلری، جیل نگر مەناری، هوادە بولغان غازلر، هوا ایلە حیوان و اوسملىكلرنڭ يەشەولری.

يیر و معدنلر: - طوپراق و آنڭ حصولى. قۇم و بالچق، طوپراقنڭ فابل محلول جسملىرى. گرانیٹ و مرکباتى، قۇم طاشلىرى، بور طاشلىرى، تورلى جنس طوزلر، يیر کومرى و آنڭ محصولاتى. معدنلردن تېمەر، کوموش، آلتون و باشقىلر. یر، صو و هوا. یرنى ياڭارتو و ياخشىرتو-ايگن یرلری-معدنلردن ياصالغان اوى جهازلری، ايگنچىلىك قوراللری و باشقىلر.

نباتات: - طامر، صاباق، يافراق و آلارنڭ خاصیتلىرى. چەچکەلرنڭ يارانلىش و فائىدەلری. باقچە يمشلىرى-اوراقلر-گومبە و باقتيريالر نباتاتنڭ تربىەسى-آشلىق اوسدرو و ايگنچىلىك اصوللری-ساچوب اوسدرلىگان پچەنلر. اوراق و يمشلرنڭ نسللرن ياخشىرتو. نباتاتنڭ آزق، کييم و بنا اسبابى بولولارى، اوطونلر و کومر.

۴ نچى صنف

(هفته ده ۳ درس).

حيوانلر: - حيوانلرنڭ اعضاءرينڭ قولوشلىرى و صنفلربنە كوره اوزگارولرى، ايمچەكلى حيوانلر، قوشلر، بالقلر، حشراتلر، حيوانلرنڭ فائىدە و ضررلرى. آلارنى تربىە ايتو و نسللرينى ياخشىرتو اصوللرى. قوشلر تربىەسى، بالقلر اورچتو بوللرى (بومادە اول اش ممكن بولوردى اورنلردەغنه كورسەتلور)، ايت، ماي، يهورقە، سوت، يون، تېرى و غيرلردن اشلەنگان نەرسەلر ايلە آنلرنڭ استعمال اورنلرى. انساننڭ تەنى و آندەغى باشلىچە اعضاءلرنڭ خىمەتلىرى حەقندە فسقە چە معلومات.

آورلق و اوچەولر، بسىط ماشىنا و كويەنتەلر، مايعاتنڭ تضييقى و تطبيقى، طاوش حەقندە، ياقتىلىق حەقندە، مقناطيس و ايليكتريك حەقندە، بسىط و مركب جسملر. مولدالماء و مولدالموضەنڭ فائىللىرى، يانو، ياقتىرتو و يلتو، باقتيريالر و ميقروبلر سببلى حاصل بولغان آچو و چرو كېى حاللر. آزوننڭ حصولى و نباتات اوچون فائىدەسى.

۵ نچى صنف

(جغرافيا درسى آلدندن).

حفظ الصحت: - هوا، صو، اوى، كييملر، آشلر، اش و استراحت، حرکت بدنیه. اشلرنڭ فائىدەسى. ياقتىلىق، نظافت. يوغوشلى آورولر.

ملى تاريخ

تارىخ فېنىڭ تەربىيە نۇقتىسىدىن بولغان ئەھمىيىتىنى سۈيىلەپ تۇراسى دە بولماسە كېرەك. بالالارنىڭ فېكىر ۋاخلاقلارنى تەربىيە ايتۇپ، آلارنىڭ حىسلارنى عاليلەشتۈرۈ، آلارغە اوتكانلار حەقنىدە بىر درس عبرت بېرىپ آلارنىڭ تۇرمۇش حەقنىدەغى تەجرىبە لىرىن آرتىدۇرۇ تۇرمۇشقا درىست قاراۋىلىرىنى ياردىم ايتۇ اۋچون تارىخنىڭ ئەھمىيىتى بىك زور دۇر. عەمۇما تارىخ بىلۈنڭ ئەھمىيىتى بوقدر بولسە، بىر مەلت افرادى اۋچون اوز مىلى تارىخىدىن خەبەردار بولۇپ تايغۇندە مەھرەك . مەكتەپلەردە مىلى تارىخ اۋقتۇردىن توب مەقسەت يەشلىرىنى بايىاللارمىزنىڭ احوالى بىرلەن تانىشىدۇرۇ، آلارغە بايىاللارمىزنىڭ احوالى بىرلەن تانىشىدۇرۇ، آلارغە بايىاللارمىزنىڭ باشقا مەلتلەر بىرلەن بولغان مەناسەتلىرىنى آڭلاتۇ، بالالارمىزغە آنا ۋ بايىاللارمىزنىڭ باطراق، تۇغرىلىق، ۋەدەگە ۋفا ايتۇ، جۇماردىلىق، تۇرىشلىق ۋ سائىرە كېيى كۆرگەم صەقتىلەرنى بىلدۈرۈپ، آلارغە مەجبۇت ايتىدۇرۇ ۋ شۇل يول بىرلەن يەشلىرىدە مەلتىن سۈيۈ حىسن اۋرىنلاشتۇرىدۇر. حاضىردە تارالغان «بىزنىڭ تاتاردىن اش چەمەس» دېگان اعتقاد ۋ مەلتىمىزگە ھەر ۋقت سەلبىي يافىدىنغە قاراۋىلىرى بىتوب آلار اۋرىنىنە يەشلىرى قەلبىدە مىلى مەجبۇت، مىلى غۇرۇر، مىلى امل اۋرىن آلورغە تېۋىشلى . مۇندىن سۈڭ بايىاللارمىز مىلى تارىخىنى، مىلى غەنىيەتىنى بىلىمچە، آناۋا ناسىنىڭ كەلەر ايدىكن بىلەمەگان يېتىم بالا قەبىلىدىن، كۆڭللىرى صەنىق، تەبىئەتلىرى بۈيۈك بولۇپ يۈرمەسۇنلار .

مىلى تارىخىمىز بۈگۈنگە قەدەرلى ياخشىلاپ تەكشۈرۈلمەگان، تارىخىي ۋاقەلەرمىز ۋ آلارنىڭ آراسىدەغى مەناسەتلىرىنى فەنى رەۋىشىدە تەتقىش ايتىلۇپ بىتمەگان ايسكان ، مۇڭا قاراپ مىلى تارىخى درىسندە مەسائىلە كۆرسەتۈرگە ھېچ يارامى . بىلكە بار قەدەر مەنبەلەردىن اىستفادە ايتۇپ، تارىخىمىزنى مەمكىن قەدەر كۈبەرەك فائىدەسى تەيەردەي بىر تۈرۈدە اۋقتۇ تېۋىشىدۇر . مەكتەپلەردە مىلى تارىخىمىز اۋقۇلۇنىڭ ۋ تەننىمىز اۋچون دە زور ئەھمىيىتى باردۇر . روسىيە دولتى كۈب مەلتلەردىن تەشكىل ايتىكان بىر حەكۇمەت بولغانلىقتىن، آنىڭ سەئادەت ۋ تەرەقىسى بىك كۈب درجەدە آنى تەشكىل ايتۇچى مەلتلەرنىڭ مەسعود يەشەۋىلىرىنى مەربۇطلىرى . مەلتلەرنىڭ مەسعود يەشەۋىلىرى ايسە اوز مەلتلەرنى، اوز مەفەلەرنى، اوز ۋەزىپەلەرنى ياخشى آڭلاپ ، شۇڭا كۆرە حەركەت ايتۇلۇرىنى ۋ بۇدە اوز نوبەتدە آلارنىڭ اوز تارىخلىرىنى، اوز ماضىلەرنى ياخشى بىلۈلۈرىنى تۇقۇق ايتە . بىنا ئەلە روسىيە دولتىن تەشكىل ايتۇچى مىلى فەدەلەردىن بىرسى بولۇپمۇن اعتبارى بىرلەن بىزنىڭ آڭلى ۋ ادرا كلى بولۇپمۇن حەكۇمەتمىز اۋچون دە بىك مەطلۇب بولغانلىقتىن،

ملى تارىخىمىزغا ابتدائى مەكتەپلەردە باخشىسى ئورۇن بېرىدۇ دولتىمىز منىڭ نۇقتىسى
سەندە بىك تېۋىشلىق لازىم بىر ئاش بولۇپ قالما.

تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ مەكتەپ شەكىللەندۈرۈش ئالدى ۋادىسى بىلەن
مۇناسىۋەتلىك بولۇپ بولمايىدۇ كېلىدىغاندا، ۱۲-۱۳ يەشىلىك بالىلارنىڭ ئىقتىدارىدىن
يۇغىرىي ئورۇنغا بىر نەرسە دېيىپ بولىمىز. ئاساسىي تەلىم ۋە تەربىيە قانداقلا بولسۇن مۇۋاپىق
ياخشى بىر تەرتىپ بىلەن ئالدى بىلەن بارغاندا بىر ئاساس (систематическ.) ئاستىدا
كۆرسەتكۈچى تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ باشقىچە
قەيەردىن ئۆتكۈزۈلگەن.

تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىدىيەسى بىلەن بىرلىكتە ئۆزىنىڭ باشلانغاندا،
ۋەقەلەردىن مۇناسىۋەتلىك چىققان ئورۇنلاردا - بالىلارنىڭ ئۆزى تەجىربىلەرنى ياردەمگە
چاقىرىدۇ، ئۇلارنىڭ مەھىيەت ۋەقەسىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزى بىلەن بالىلارنىڭ ئۆزىنىڭ باشلانغاندا
ھادىسەلەرنى بىك كېڭ بىر رەۋىشتە قوللانغۇچە تېۋىشىدۇ. تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ باشلانغاندا
ۋەقەلەردىن بالىلارنىڭ ئۆزى ئورۇنلاردا ئىشلىتىش ئارقىلىق مەكتەپ ھاياتى تارىخىي
بولما. شۇنداقلا مەكتەپ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ، كۆز ئالدىدا بولغان كۆپ نەرسە-
لاردا تۈرلۈك ئۆزگەرتىش مەيدانغا كېلىدىغان كۆپ نەرسەلەر تۈرلۈك ئىشلىتىش بولالار.
تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ بالىلارنىڭ ھاياتىدىكى مەدەنىيەت بىلەن بىرلىكتە ۋەقەلەردىن
ئۆزىنىڭ نەرسەلەرنىڭ ئۆزگەرتىش ۋە تۈرلۈك ئۆزگەرتىش ۋەقەلەردىن تارىخىي دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ
بولغانلىقىنى ۋە ئىنسانىيەتنىڭ تەدرىجىي ۋەدائىي ۋەقەلەردىن ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
بىرلىك ۋەقەلەردىن كېلىدىغان بىرلىك ۋەقەلەردىن كېلىدىغان بىرلىك ۋەقەلەردىن كېلىدىغان
فەننى ئۆزىنىڭ بولغان ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ بىلەن بىرلىكتە باشلانغاندا ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
دىئالېكتىك ئىدىيەسىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
ئىنسانىيەت ھاياتىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
باشلانغاندا، ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ

يۇغىرىيە مەدەنىيەتلىك ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
مەلۇمات بىر مەسىلە مەدەنىيەتلىك ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
باشلانغاندا كېيىن مۇناسىۋەتلىك كۆرۈنىمىز. چۈنكى ئۇلار ۋەقەلەردىن ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ
سەيلىنىش ئارقىلىق باشلانغاندا، ھەر مۇناسىۋەتلىك چىققان
سەيلىنىش، باشقىچە مەلۇمات بىلەن بىرلىكتە تېۋىشلىق، (مەسىلەن چىڭگىز

فتوحانى مناسبتى بولەن ەرلەر، تارىخنىڭ مېنپىلىرى ھىقندە بىر ايكى سوز آچلغانى، ايسكى مصر و آفوريە خرابەلىرى و اثرلىرى ھىقندە بىر ايكى سوز سويلەپ كىتو) اسلام و روسىيە تارىخلارنى اوقتقاندە اوشبو نىقەنى ايسىدە طونارغە تىوشلى. اېندائى مېكتەب شا كىرلەرنە خىزانلۇغىيا يوكلەتو البتە بىك مناسىب تۇگىل. لىكن بىك مەھم واقىئەلەرنىڭ تارىخلارى (عسىرلەر بولەنگە) بىلەرلۇب اوتەرگە تىوش. يۇغارىدەغى ملاحظەلەرنى اعتبارغە آلغاندە، بېشىنچى و آلطنچى صىفلىردە اوقۇلاچق تارىخى مادەلەر و آلارنىڭ بولنۇلارى توبەندەگىچە بولۇرغە تىوشلى .

۵ نیچی صنف

هفته‌گه ایکی ساعت. باریسی ۵۰ - ۶۰ ساعت.

مقدمه: - شاكردلار نىڭ مەكتەپدە اونكارگان دورت يىللىرى و شول وقتقىغا غائىد بازو و اثرلار، شول اولنىڭ ماضىسى. اوشبۇلاردىن آدم بالالىرىنىڭ ايسكى وقتلارنى يەشىلىك دورلارنى كۆچلور. لىكىن اول كوچۇ بو كون آوستىراليا و آفرىقادە يەشەوچى وحشى خەلقلارنىڭ مەيشتلارنى تصوير ايتوچى رەسىملر كۆرسەتو يولى بىلەن بولور. شوندىن سوڭ بو كون مەنى بولغان قوملارنىڭ دە بىر وقتلارنى شوندىن حالدە بولغانلىقلارنى، آلارنىڭ وحشى حيوانلار كىيى مەغلەلەردە پىشمەگان آشلار بىلەن يەشەولرى بىيان ايتلور. آفدىن سوڭ تاش برونزا، و تىمىر دورلارى و اول دورلەردە انساننىڭ يەشەو اصولى، تورغان اورنى، قوراللارى حيوان آولالارى و آلارنى ئىپەلەشدرىوى، اوط چىزارىوى؛ وحشىلىكىدىن مال آصر اوچىلىقىغە، آندىن ايكىن چەچوگە، مونىڭ نەتىجەسىندە بىر اورندىن كىيىمى اوطلارنىڭ لازم بولوب كىلووینە كۆچلور. اوط و تىمىر تابلولارنىڭ قورال ياساؤ و يەشەو اصوللارنى تائىمىرى و انسانلارنىڭ تەدرىجىا شولاي نرقى ايتولرى بىيان ايتلوب، سوڭقى وقتلەردەكى كىشىياتنىڭ ايكى مەملرى حقندە قىسقاچە غەنە مەلومات بىرلور. سوز آراسىدە ايكىنچىلىك، شەر قورو، كىتەخانلار تائىمىس ايتو، سودا بىلەن مشغول بولو قىلارندە سويلەنو مەنسەبى بىلەن مىصر، فىنېكىە و آثورىيە قىلارندە قىسقاچە غەنە مەلومات بىرلور و اوشبو مەقدار حاضىرلىكىدىن سوڭ مى تارىخىغە كۆچلور.

II ملی تاریخ :- (۱) روسیہ دہ گی نورک - نانارنک مقداری، حاضرگی قبیلہ اسمہری، دینلری، تللری ومعیشتلری، ئلک ہم حاضر روسیہ گہ مناسبتلری.

(۲) تۈرك خەلقىنىڭ اولىگى مۇنەۋى. كۈرۈشلىرى، باشقىلار بىرلەن مۇناسىۋەتلىرى،
 ھەرقايسى ۋەقەلىرى، مەدەنىيەتلىرى، دىنلىرى، مەشىقەت ۋەكىلىلىرى، مەلىكىنىڭ تۈركى
 قىسمىدە ئۇلارغا زور راق تۈرك قەبىلىلىرىنىڭ اسملىرى ۋاۋز آرا مۇناسىۋەتلىرى.
 (۳) تۈركلەردە سىياسى تۈرۈمى، آلارنىڭ اصل مەلىكىلىرى. تۈركى ياقىغە
 كېتۈرلى. آۋرۇپاغە بارۇب مەلىكىت تۈزۈرلى - بىلغار، ھىزىر ۋەقەچاقلىرى.

۶ نچى صنف

ھەقنەگە ايكى ساعت بارسى ۵۰ - ۶۰ ساعت.

- (۱) تۈركلەرنىڭ ھەرقايسى بىرلەن مۇناسىۋەتلىرى، سوداگەرلىك ۋە بايلىقلىرى.
 دىن اسلام قەبۇل ايتۈرلى، اسلام مەلىكىلىرىنە بارۇب خانلىقلار تۈرۈملىرى،
 ھەمەلى تۈركلىرى، تۈرك ھەمەلىرى، آلارنىڭ ھەمەلى ۋە مەلىكىگە ايتىكان خەمەتلىرى
 ۋە بارۇب قالدۇرغان ائىرلىرى.
- (۲) چىنگىزنىڭ تۈرۈمى. تۈرك ايله ماغۇللىرى بىرلەشەرۈى. قەۋەتلى. شەخسى
 مەلىكىت ادارەسىدەگى تەبىرىلىرى. تۈزۈگان قانۇنلىرى.
- (۳) چىنگىزنىڭ بالالىرى. مەلىكىنىڭ دورىت ۋەشكە ۋەلنۈى.
- (۴) سەراى دولتى، مەشھۇر خانلىرى، (جۈجى، باتۇ، بىرگە، اوزبىك، جانىبىك،
 تۈقنامەش). تۈقنامەشنىڭ تېمىر بىرلەن مۇناسىۋەتى. آقساق تېمىر ھەقنە ھەمەلى
 مەلۇمات: شەخسى، ھەمەلى ۋە مەلىكىگە خەمەتى، دولتىنىڭ ۋەشەتى.
- (۵) سەراى دولتىنىڭ روسلارغە مۇناسىۋەتى. سەراىدە ائىتلال. سەراىنىڭ بىتۈى.
 قازان، قەرىم ۋە سەترخان، قاسم خانلىقلىرىنىڭ تۈرۈمى. نۇغاي ۋە ايدىگە.
- (۶) قازان دولتى. قازاننىڭ روسلار بىلەن مۇناسىۋەتى. مەلىكىگە خانلىقلارنىڭ روس
 قولى آستىنە تۈشۈرلى، آلارنىڭ سەقۇپىدىن باشلاپ ۋە كۈنگە قەدرى تۈرك -
 تاتار قومىنىڭ كېچىرگان ھەللىرى.
- (۷) ھەزىرە تۈرك - تاتار قومىنىڭ روسىيە دولتى اچىندە تۈتۈن مۇنەۋى.
 آلارنىڭ ادەبىياتى، مەلى ۋە ۋەتەندى ھەللىرى.

روس تارىخى

مۇقەددەس ۋە ۋەتەن : - بىۋەك روسىيەنى تەشكىل ايتۈچى مەلىكىلەر جەمەسىدىن مەستەقلىق
 بىر مەلىت بولۇۋەن مەتبەرى بىرلەن اوز تارىخىمىزنى بىلۈى ۋە ۋەتەندە مەمە ۋە مەتبەرى

بولسە، روسيەنىڭ آيۇرلىمى ئورغان بىر كىسەگى بولۇومۇز اعتيارى بىرلەن اول دولتنىڭ تارىخىن بىلۈمۈزدە شول درجەدە اوك مطلوب ومهمدر. بىر روسيە دولتىنىڭ ھمايە وادارەسىدە نىچە عصرلاردىن بىرلىنىڭ صادق ومخلص تىبەلەرنىدىن بولۇپ كىلدك. روس تىحت ھا كىمىتىدە تشكىل ايتكان بىر نىچە عصرلىق تارىخىمىزنى ھىچ بىر ھرىكتىمىز بىرلەن قارالامادىق. شول مدت اچىندە دىنى ومىلى ھاياتلىرىمىزنىڭ ماساھىدەسى داخلىدە قابىلىت ودرجە ترقىمىز نىسبىتىدە روس معارف ومىدىنىتىدىن استفادە ايتىدىك. روس وطنداشلىرىمىز بىرلەن ھوما ياخشى معاملەدە بولا كىلدك. البته موندىن صولۇدە شولاي كىتەچكىمىز. بىزنىڭ اوچون معارف ومىدىنىتىدە ايدىيال روس معارف ومىدىنىتىدىر.

روس مىدىنىتىن آچىراق آڭلاومۇز وآندىن، ياخشىراق استفادە ايتىومۇز اول دولتنىڭ تارىخىن وماضىسىز آڭلاومۇز نىسبىتىدە آرتا باراچىق وشولوق نىسبىتىدە بىزنىڭ غراۋدانى بولۇومۇز صىقتى بىرلەن طوتقان موفىمىز مەھمەلەشە ووطنىمىز اوچون كىتورگان فائىدەمەھمەلەشە باراچىقىدۇر. بىناھالىيە ايتىدائى مەكتىپلەرىمىزدە روس تارىخىمىز ياخشى اورن بىرلۇپ، اول مادە بالالىرىمىزغە روسيەنىڭ ماضىسىدىن، آنىڭ ترقى وىكاملەندەگى دورلىرىدىن ياخشى معلومات بىرور درجەدە اوقىلورغە تىوشلى.

روس تارىخى صولۇقى صىنفە - ۶ نچى صىنفە - روسچە اولاراق، روس تلى درسلىرى ھسابىنە اوقىلورغە تىوشىدۇر. بولكا روس تلى درسلىرىنىڭ ھاھىتى كىمەودىپ تولۇل، بىلكە مىدىرجاتى اوزگار ودىب كىنە قارارغە تىوشلى. چونكى تارىخ درسىنىڭ تىل قاعىلەرىنە مەھمەلەشە نو اوچون بىك گوزەل ومهم بىر مادە تشكىل ايتكانلىكى ظاھىدۇر. ايتىدائى مەكتىپلەردە اوقىلاچى روس تارىخىنىڭ مىقدارى بو كوندە روس ايتىدائى مەكتىپلەرىدە مىستەھىل بولغان بىر درسلىك بىرلەن تەيىن ايتلور.

روس تلى

آنا تلىدىن قالا بىزنىڭ اوچون ايك مەھم درس مادەلىرىدىن بىرسى، شىبەھىسىز، روس تلىدىر. موندىن ئەللە نىچە يىللار مەقدىم، روس تلىنىڭ اھمىيتى ا كثرىست اوچون اول قدر آچىق آڭلاشلوب بىتمەگان بىر وقتىدە اوق اوطن ايمەننىڭ ھىد الرحىم ھىزىت: «روس تلى اوبىرەنو قىرق بىر نچى فرض» دىگان بولسە، بوكون آنىڭ ھقىدە «روس تلى بىزنىڭ مىدى ومىلى ھاياتلىرىمىزنىڭ ايك مەھم ترەكلەرنىدىن

تصویر اینکان رسملر، ایکنچی آستینه ایسه اشکال هندسیه اساس طوتلوب
اشلنگانلر کره لر.

بو صوڭغی نوع رسملردن استفاده ایتوب بالالرغه بر قدر هندسه معلو-
مانی بیررگه ده طرشو لازمدر.

شوشی اساسلرنی اعتبارغه آلوب، رسم درسسلرینی صنفلرغه توبه نده
کورسه نلگانه چه تقسیم ایتو تیوشدر.

رسم درسسلرینک پروغرامی.

۱ نچی صنف:- اوزونلقلری بر سانتیمیتردن اومه گان طوغری صنفلردن:
تکه صنف، یاتق صنف، اوگدن صولغه و عکسنه مائل صنف. بو صنفلردن
جییلمغان و بر خط مستقیم اوستینه قویلمغان صنف صنفلر. که کری (منحنی) صنفلر.
نقطه دن تشکل اینکان صنفلر. نقطه صنفلر یاردمی برلن محیطلری و طامرار
کورسه نلوب هر توری یافراقلر، بمشلر و غیرلر صنفو. بسیط صنفلر واسطه سیله
جانلی و جانسنز نهرسه لر.

۲ نچی صنف:- بر نیچه سانتیمیتره اوزونلقلده غی صنفلرینک نورلیسی
زاویه لر، مثللر، کوب ضلعیلر، اشکال هندسیه، (آلارنک اسملری ده بلدرلور)
جدول استعمالی، (линейка). جدول و اولچه و یاردمی برلن زاویه مثلث
و غیرلرنی بولو. کچکنه اولچه ونی زورایتو- زورنی کچره یتو. مکتب و بولمه.
پلانلرن آلو. بولنگان شکللرینک قسملرینی قزل و کوك قلم ایله بویاو. تهره زه
ایشک، کتاب، اشکافی یوزی کبیلرینی کورسه تو، دیوار و بنالرنک بر یاقلی
کورنشلرن ترسیم ایتو، اوی اشپالرندن صاماواری، لامپا، استکان کبیلرینی
بسیط صنفلر ایله کورسه تو. بسیط صنفلر برلن اوسملک و حیوانلر، توری
حرکتلر، اوقولغان حکایه لرنی تصویر، علوم طبیعی درسسلرینی رسملر و غیرلر.

۳ نچی صنف:- اونکان سنه ده گیلرینی تکرارلاو و کیگه یتو- دائره لر و
آلارنی تقسیم، یه زبه استعمالی، مخروطلر، اهرام و باشقه مجسم شکللر. مجسم
شکللرنی فرنداش ایله بویاو. یاقنلق و یراقنلقی کورسه تو. اوراملرنک توری
یاقدن کورنشلرن یاساو. یراقلی و یاقنلقی اوسملکلر، حیوانلر و غیرلرنی ترسیم
ایتو، اوقولغان حکایه لرنی تصویر. طبیعت درسسلرینه رسملرندرو. لوحه لر و آچق
خط لرغه تقلید ایتو.

۴ نچی صنف:- اوچنچی صنفده غیلرینی کیگه یتو. بر نهرسه نلک توری

شکلین کورسه‌تو. آلا رنی نورلی یافدن کورسه‌تو. قطای قاراسی بلهن بوبی بلو (نوش)، نهرسه‌لر نی زورایتو و کچره‌یتو، اشکالناک مساحه‌لرینی آلو، اوی جهازلریناک مجموعه‌لرینی کورسه‌تو، حفظین و باشقه اوقولغان درس‌لر گه عائد رسلر یاصاو.

۵. نچی صنفی :- بویاولردن فارا، آق، قزل، صاری، یهشل و کوک
توسلر برله طامشدرو. بو بویاولرنی قویرتو وصیقلاندرو یوللرینی کورسه تو،
اول توسلرنی ترکیب ایتو. توسلی قیلوب آله، قاربوز، قاوون، کبی یمشلرنی،
چیمه، قارلغان و غیر جیله کلرنی ترسیم ایتو. چه چکه لر و یافراقلر. یافراقلی،
چه چکه لی و یمشلی بر اوسمه لک ترسیم ایتو. حیوانلرنی تورلی حالو حرکتلرنده
کورسه نو، حیوان و اوسمه کلرنی تورلی یافدن کورسه تو. علوم طبیعیه، حساب،
و تل درس لرینی گه وده له ندررلک رسم لر اشله تو.

۶ نچى صنف: - اوتكان يىلە غىلەرنى تەكرار و توسىيە. بىر ئورۇندە بولغان نەرسەلەرنىڭ ئاۋگىدە، سۈلدە، ئاستىدە، ئۈستىدە، ياقىنىدە، يىراقىدە بولغانلىرىنى كۆرسەتۈ. ئۈستىدە بولغانلاردىن مەجمۇئە تەرسىم ئېتۈ. كىشىلەرنىڭ ھالىت رۈخسەلەرنى چەرھەلەندە كۆرسەتۈ، تۈرلى كىيىمدە بولغان تۈرلى صنف كىشىلەرنى تەسۋىر ئېتۈ، ئىلىم ۋە ئادەت دەرسلىرىنى تەسۋىر ئېتۈ، خىيالى قىسقا افسانەلەر ئىجاد ئېتۈب شۇلارنىڭ مەدرەسە تەسۋىر ئېتۈ.

اخطار :- کوچروپ رسم ایتو (کاپیراؤانیہ)نی استعمال ایتو بالارغہ فایندن باشلاب فایده طوقنارغہ تیموشلا گن آکئلانو اوچون گنہ بولورغہ کیرہک. یوقسه رسمده آکئارغہ کوپ اهمیت بیرلسه، اول فندن کوتولگیان مقصدقه ایرشوممکن توگلدیر.

كۆي :- بالارنىڭ روھ و ترقىلىرىنى مەنسەپ شەئ و مەنەجاتلەر.

یوقاریده ذکر ایتلگان پروغرامغه عائد برنیچه ملاحظه.

مونده مذکور پروگرامی مطلوب ره‌وشده تطبیق ایتو و آژانک موجب‌نجه
تاسیس اینتلگان مکتبلردن کوتولگان مقصدته ایرشو اوچون تو به‌نده‌گی نه‌رسه لرنانک
وجودکه کمپلوریده لازمدر.

(۱) مذکور آلتی بملق ابتدائی مکتبلرده اوقتور اوچون ادراکلی و معلوماتلی اوز وظیفه سندن یاخشی خبردار معلملر حاضرله. شونسز آلتی بملق ابتدائی مکتب اوزندن کوتولگانناڭ چیرگنده بیره آلماس. بناء علیه ابتدائی مکتب

- (۱) علوم دینیه.
- (۲) آنا نلی.
- (۳) عرب نلی.
- (۴) روس نلی.
- (۵) حساب.
- (۶) هندسه.
- (۷) جبر.
- (۸) تاریخ (ملی، عهومی، وطنی).
- (۹) جغرافیا.
- (۱۰) طبیعیات.
- (۱۱) نشر بح هم وظائف الاعضاء.
- (۱۲) حکمت وکیما.
- (۱۳) قوز موغرافیا.
- (۱۴) پیداغوغیکا.
- (۱۵) اول کون کورش حقه ابدائی معلومات.
- (۱۶) رسم.
- (۱۷) حسن خط.
- (۱۸) کوی.
- (۱۹) گیمناستیکا.
- (۲۰) قول اشاری.

فنلرنک صنفلرغه بولنووی

تحضیری صنفی

۳ ساعت	(۱) دین
» ۳	(۲) آنا نلی
» ۳	(۳) عرب نلی
» ۶	(۴) روس نلی
» ۵	(۵) حساب
» ۳	(۶) جغرافیا
» ۳	(۷) طبیعیات

» ۲	(۸) روسیه جغرافیاسی (روس تلمذه)
» ۱	(۹) رسم
» ۱	(۱۰) کوی
بارسی ۳۰ ساعت	

برنچی صنف:

۲ ساعت	(۱) دین
» ۲	(۲) آنا تلی
» ۳	(۳) عرب تلی
» ۶	(۴) روس تلی
» ۲	(۵) حساب (روس تلمذه تکرار نظریه سی برلن)
» ۴	(۶) ریاضیات (جبر و هندسه)
» ۲	(۷) ملی تاریخ
» ۳	(۸) طبیعیات
» ۲	(۹) جغرافیا
» ۱	(۱۰) رسم
» ۲	(۱۱) تشریح و وظائف الاعضاء
» ۱	۲ کوی
بارسی : ۳۰ ساعت	

۲ نچی صنف :

۲ ساعت	(۱) دین
» ۳	(۲) آنا تلی
» ۳	(۳) عرب تلی
» ۶	(۴) روس تلی
» ۶	(۵) ریاضیات (جبر و هندسه)
» ۳	(۶) عمومی تاریخ
» ۲	(۷) روس تاریخی
» ۳	(۸) حکمت و کیمیا
» ۱	(۹) رسم
» ۱	(۱۰) کوی
بارسی ۳۰ ساعت	

۳ نچی صنف :

۳ ساعت	(۱) دین
» ۲	(۲) آنا نلی
» ۴	(۳) عرب نلی
» ۶	(۴) روس نلی
» ۶	(۵) اصول تعلیم و تربیه
» ۱	(۷) اول کون کورشی حقنده معلومات
» ۳	(۸) سکمت و کیمیا
» ۱	(۹) رسم
» ۱	(۱۰) کوی
بارسی ۳۰ ساعت	

۴ نچی صنف :

۴ ساعت	(۱) دین
» ۲	(۲) آنا نلی
» ۳	(۳) عرب نلی
» ۶	(۶) روس نلی
» ۶	(۵) اصول تعلیم و تربیه
» ۲	(۶) فوز موغرافیا
» ۲	(۷) اول کون کورشی حقنده معلومات
» ۱	(۸) حفظ صحت
» ۱	(۹) رسم
» ۱	(۱۰) کوی
بارسی ۲۷ ساعت	

اخطار: دارالمعلمین نڭ تعضیری صنفینه موندہ مذکور ابتدائی مکتبہاری
موفقیت برلن ا کمال ایتکانلر یا که شول درجه ده امتحان بیرگانلر قبول ایتلورلر.

